

მოდგარი

I

გუდამაყრის ხეობას, თითქოს განგებ, გაუპია კავკასიის მთების უმთავრესი მარღვი და ვიწროს ხეობად შიგ შეჭედილა; ეს ხეობა ავდარსა და ნიაღვარს დაუხრამავს, მალლობებიდგან ჩამონადენს ქვასა და ღორღსა უშველებელის ლოდებით გაუვსია და მეტისმეტად ძნელს გასავლელად შეუქმნია. ხშირი და დაბურვილი ტყე, რომელიც ხეობას აქეთ-იქით ფერდობებზედ მისდევს, გახლართულა სხვადასხვა მხვევის მცენარეებით და ყოველი მოძრაობა უფრო მეტად გაუძნელებია. ხეობა თავდება თვალუწვდენელის ფრიალოთი, რომელიც, თითქოს განგებ, გზის მოსასპობლად სიგანეზედ გაჰხირებია და იქაურობას მუქარით და ამაყად გადმოჰყურებს. პირველისავე შეხედვით, ეს ადგილი იქამდის მკაცრად, გულისდამხურავად და სევდამომცველად გეჩვენებათ, რომ ნებაუნებლივ გაღონებთ და ამგვარის მდგომარეობის მიზეზი კი ვერ აგიხსნიათ. მუდამ დაბურული, დაღვრემილი და შეკუმშილი ბურსაჭირის ფრიალო ნისლს არასოდეს არ იშორებს და იმ ერთადერთ ბილიკსაცა ჰფარავს, რომელიც ქარსა და ავდარს გაუკვლევია; მკაცრი, მედიდური, შავად და ბნელად გადმოიყურება უზარმაზარი ფრიალო და, თითქოს განრისხებული, ექადის, ვინც კი მიკარებას გაუბედავს. ხშირი ბურუსი, მეტისმეტად ვიწრო ბილიკი და ნესტი ფრიალოს წვერებს ანოტიოებს, შლის და ურიცხვს ხალხს და საქონელს იმსხვერპლებს ხოლმე. მაგრამ, თუ ასეთის უსიამოვნოს შთაბეჭდილების მომხდენია ეს ფრიალო, ამის სამაგიეროდ, რაწამს გადასავალს გადასცდებით, თვალწინ მთელი ედემი გადაგეშლებათ. თქვენ დაინახავთ საკმაო მანძილზედ გადაჭიმულს ღელეს, ნაზისა და სურნელოვანის ბალახითა და ყვავილით შემკულს. ვაკე ტაფობა, იმ საშინელის, გულის დამნაღვლებელის გზის შემდეგ, კეკლუც პატარძალსავით მორთული მიგიწვევს და მიგიზიდავს, თავბრუ დამხვევის ალერსით შემოგხარით ნაზითა და დამყვავებელის ჰაერით; ვერცხლის გველსავით მინდორზედ დაკლაკნილის მდინარის ჩუხჩუხს ტკბილს დამამშვიდებელს ნანად მოგასმენთ.

ბურსაჭირის ღელე ედემია, რომელიც კაცს დახურულს გულს გაუღებს, ჯავრს გაუქარწყლებს და სევდას აშორებს. ძნელად შესძლებს მგზავრის გული, როგორც უნდა მიეშურებოდეს, რომ აქ წუთს არ შესდგეს, წუთს არ გაგორდეს მწვანე მინდორზედ და მეტის სიამოვნებით დაქანცული თავი წუთს თვალის მოტყუებას არ მისცეს...

ბურსაჭირის ღელე ზაფხულობით უნდა ნახოს კაცმა, რომ სრულიად გაიგოს და იგრძნოს მთის ბუნების სიტკბოება, მისი მშვენიერება და ის წარმოუთქმელი ნეტარება, რომელსაც ადამიანს გაუღვიძებს!.. აღტაცებაში მოჰყევხართ ხავერდოვანს მწვანეს, სურნელოვანის ყვავილების ყნოსვა გათრობსთ და ტკბილის ძილისკენ მიგიზიდავთ, მაგრამ თვით თვალეზდახუჭულსაც კი განუწყვეტლივ ედემის კეკლუცი გეჩვენებია, გაილერსებენ და სიცოცხლის სიტკბოებას გაგრძნობინებენ!

ამ ღელეს, თითქოს განგებ, დასამშვიდებლად ორ ჯარად მისდევს უზარმაზარი, ცამდის ამართული მთები, რომლებიც ამ წალკოტს დარაჯად შემოსდგომია, რომ უღირსი არ მიაკაროს და უწმინდურის ფეხით არავის გააქელვინოს.

აი ასეთია საზაფხულო სადგური სნოსა და გუდამაყრის ხეობის მეცხვარეებისა,

რომელთაც ლაღ ბუნებასთან ერთად თავადაც გული უღალღებათ და წმიდა ადგილების სიყვარული ძვალსა და რბილში უჯდებათ...

ზაფხული იყო. ბურსაჭირის ღელეში ურიცხვი ცხვარი იდგა. მწყემსებს ჯალაბოზა საწველად მიეყვანათ და ურიცხვს ყველსა და ერბოს ამზადებდნენ. ბუნებისგან დაყვავებული და გამხიარულებული მთიელები სიცოცხლის სიტკბოებას ეძლეოდნენ. ყველა მხიარულებდა, ყველა ხარობდა, ბუნების მშვენიერებით აღძრული გული მოუსვენრად ფართხალობდა, გაღალღებული საქონელი თამამად დაფუნდრუკებდა. ნამით გაღვიძებული ყვავილები მზის შუქს ეკრძალვებოდა; გამმაგებული ფუტკრები მინდვრის კეკლუცთ თავს ევლებოდნენ და წყნარი ნიავი მათ ცელქად შესთამამებდა, მზის შუქი ცას აწითლებდა და ოქროსფერად მოჰფენოდა ურიცხვს გოლიათებს. ყვავილის კოკრებს, ახლადგამონასკულებს, ოდნავ გადაეხადათ მწვანე პირბადე და გაღიმებული სახე მორცხვად გამოეჩინათ. აქა-იქ მთის წვერბზედ მოჩანდნენ მწყემსები და ამ განთიადს მიეგებებოდნენ სიმღერით, ან ჩამავალის მზის შუქს ესალმებოდნენ. ქალები ჯგუფ-ჯგუფად დადიოდნენ ხილის საკრეფად და მწყემსებს შავი ჟუჟუნა თვალეები ისრად სხივს ესროდნენ. წყალზედ წასულნი მხიარულის ღზინით ერთობოდნენ და მალლა გაჰკვიოდნენ:

სიცოცხლეა გაზაფხული!

ყველგან მოძრაობა, ყველგან გრძნობა თავისი არსებობისა; ყველგან სიცოცხლის ნიშნად აღშფოთებული მოუსვენრობა და დაუცხრომელობა!.. სიტკბოების მჭმუნვარება, შერეული გამოურკვეველს წადილს, ყველგან ისე აფერადებდა სიცოცხლეს და იმდენის სიტკბოებით ავსებდა!

ყველა თვალმოჟუჟუნე გოგოს გული სძგერდა გაცხოველებული, გამთბარი შავ ბიჭაის ალერსით, ყველა შავ ბიჭას ეგრძნო სანეტარო გულისძგერა; ბაგენი სიმღერას წარმოსთქვამდნენ, ხელები ტაშსა სცემდნენ და გული დათამაშობდა; ეს ყველა უერთდებოდა ბუნების მოკმაზულობას და საერთო მეჯლიშისთვის მომართულიყო...

ამ საერთო შეხამებას, თითქოს განგებ, უფრო მეტის განსხვავების გამოსაჩენად, განშორებოდა ერთი ყმაწვილი ქალი, გასაოცარის სილამაზისა და დაობლებული მარტოდ გასულიყო.

იმას ვერც ქალებში გარეულს ნახავდით, ვერც რომელსამე ფარეხში, ანუ ბინაში; ვერც ამხანაგთან და ტოლებთან! განცალკევებული დღე ღორღებში იმალებოდა, რადგანაც ტანისამოსი შემოსძარცვოდა და ხალხისა რცხვენოდა, რომ არ დაენახათ. თავის სამალავიდგან, ტყის ნადირსავით, მხოლოდ მაშინ გამოძვრებოდა, როდესაც სხვები, მუშაობით მოღალულნი და დღის სიტკბოებით დამტკბარ-დასუსტებულნი, განსვენებას ეძლეოდნენ. ღამის სტუმარი გამოვიდოდა მთვარის შუქზედ, მავნე სულსავით დაფათურებდა მინდვრად, წყლის პირად და, დღის შუქს მოკლებული, მთვარის სხივებით კმაყოფილდებოდა.

ქალი იქნებოდა ჩვიდმეტ-თვრამეტის წლისა, მაშასადამე, იმ ხანში, როდესაც მთაში არც ერთი გული უტოლოდ არა რჩება და ეს კი მარტო, სრულიად მარტო, უგზო-უკვლოდ დადიოდა. სიყმაწვილესთან ერთად იყო ლამაზიც და ტანადიც, სიტყვით, ერთი იმ მთის ყვავილთაგანი, რომელსაც წუთს მოარშიყე არ აკლდება და ათობით და

ოცობით თავმომწონე ბიჭებს მის დაპატრონებისთვის დაუფიქრებლად თავს გადაადებინებდა, საცხოვრებლიდგან ხელს აალებინებდა და ათასი სიცოცხლე რომ ჰქონოდა, სუყველას ერთად მის ჟუჟუნას, თუმცა სევდიანს, თვალებს შეაწირვინებდა. მაგრამ მისთვის არც მზრუნველი, არც პატრონი, არც გამფრთხილებელი!.. ისიც კი არავინ იცოდა, რითი სცხოვრებდა, რითი იკვებებოდა და სულს რითი იბრუნებდა!

აგერ მთვარემ ამოჰყო წვერი და, როდესაც ყველა ბინებში მიიძინეს, თვით ძაღლების ყეფის ხმაც კი შესწყდა, ქვის ძირიდგან მოჩვენებასავით გამოძვრა დასუსტებული და ჰმუნვარებამოცული ქალი. გაწეწილი თმა, დაფიქრებული სახე, ნაფლეთ-ნაკონკები, ტანისამოსის მაგივრად, უპატრონოს სწორედ ალს ამზგავსებდა.

გამოსვლისთანავე მიიხედ-მოიხედა, ამოიოხრა და მდინარისკენ გასწია; იქ დაჯდა, დაიბანა ხელები და პირი; დაღონებულმა გაჰხედა მთვარის შუქით მოფენილს მთებს და დაფიქრდა.

წუთის სოფელო! უფალმა
შეგამკო ათასგვარადა,
ერთი რო კარგად მოაწყე,
ცხოს რად არ აგდებ ფარადა!..

წარმოსთქვა მწუხარის ხმით უცნობმა და მთვარეს დააკვირდა. ვინ იცის, ამ დროს რა ოცნებამ წაიღო უბედურის გონება; ვინ იცის, რა სურათები ეხატებოდა თვალწინ; ვინ იცის, რა წარსული გამოევლო და კიდევ რას მოელოდა ცრუ და მუხთალის ბედისაგან!.. იმის სახეს ეტყობოდა, რომ ყოველი მოგონება, ყოველი წარმოდგენილი სურათი მძლავრს სიცხეს აღუძრავდა, უწყალოდ უკუწავდა გულ-მუცელს და მდუღარე ცრემლად გადმოეღვრებოდა. ცოტა ხანმაც გაიარა და ქალმა დაიწყო მოთქმით ტირილი, მაგრამ ისეთის მოთქმით, რომელიც ქვას გახეთქავდა და მიწას აადულებდა.

- ბეჩაუ! დაბრძმების ამდენის ტირილითა! - მოისმა ხმა. უცნობი შეკრთა, გაჩუმდა და ზეზედ წამოდგა.

ახლადმოსული იყო წამოსადეგის ტანისა, შუახნის დედაკაცი, გაბედულის, მაგრამ კეთილის სახით. ამხანაგად ჯოხისა, ხანჯლისა და ერთის ძაღლის მეტი არა ჰყვანდა-რა.

- რაისთვი ადექ?.. იჯექი, იჯექი!.. მეც ბატარას დავისვენებ, თორემ კარგადაი მთა მაქვს ასასვლელი... - დაჯდა ახლად მოსული და უცნობიც მოისვა გვერდით; მოიხსნა გუდა, ამოალაგა პური, ყველი და ხორცის ნაჭრები, მაგრამ მეორე ქალი ხელს არ ჰკიდებდა.

- აილე, ქალაუ!.. აილე, შე ბედშაო!.. შეჭამე ბატარაი, თორემ დაილევი, მოკვდები და სულს მავნეს მისცემ.

- უფალმა გილხინას... შენგან არ ვიკვებები?.. ცხო რაი მაშავია? - წარმოსთქვა ყმაწვილმა გოგომ და დაუმატა: - ძალად კი არ მოვიკლავ თავსა, მაგრამ ჩემთვის რა ბედენაა სიკვდილ-სიცოცხლე! სიკვდილი მომასვენებდა მაინც.

- სუ-და, სუ! უფალს ნუ აწყენ!.. აილე და ჭამე.

- ჯერ არ მშინ.

- რაი გეშეება, რომ მთელი დღე და ღამე ტირი? - უსაყვედურა დედაკაცმა, აილო ჯამი, ამოავსო წყალი და მისცა. - მოიბანე თვალები და ბატარაი კიდევ დალიე... გულს გიპოვნის და მადასაც გაგიხსნის.

გოგომ რჩევა მიიღო, მოიბანა თვალები, დალია წყალი და მეორე დედაკაცმა კი ჯაყოთი ხორცის ჭრა დაიწყო.

- მეც შენთან ვივანხმებ, რადგანაც პური არ მიჭამია... როგორი მკერდია!.. აიღე, ქალაუ, აიღე! - უთავაზებდა ხან ერთს ნაჭერს და ხან მეორეს.

დაღონებულმა ლუკმა აიღო, ჩაიდო პირში, დალეჭა, დალეჭა და გადმოყარა.

- ოჰ, ჰო, ჰო! როგორი მწარეა! - წარმოსთქვა იმან და ისევ წყალს დაეწაფა.

- კარგია-ღა, ჩე! რამ გაამწარა? აბა მე მიყურე, როგორა ვჭამ? - უთხრა მოულოდნელმა მასპინძელმა, რომელიც მართლა ისე ილუკმებოდა, თითქოს მთელი კვირა არა ეჭამა-რა. - ერთაი, ერთაი, ერთაი ლუკმაი შეჭამე და მერე თავად მოგინდების.

გოგომ გაუგონა, ძალა დაატანა თავისთავსა და, მართლა, რამდენიმე ლუკმის ჩაყლაპის შემდეგ, მადა გაეხსნა.

ორთავ ჭამა დაიწყეს და პურის ჭამის დროს არც ერთს ხმა აღარ ამოუღია, მასპინძელს - შიშით, რომ ქალი არ შეეკრთო, და სტუმარი კი ბუნების მოთხოვნილებას თავდავიწყებამდისინ მიეყვანა.

როდესაც ორთავ საკმარისად გული იჯერეს და შიმშილი მოიკლეს, ახლადმოსულმა უთხრა:

- მაი, ქალაუ, ჩემს ბინაში წამოდი!..

- ვერ წამოვალ. - ბეჩავად უპასუხა ქალმა და ცრემლები მოერია.

- რაისთვი ვერა, რაისთვი?

- იმისთვი რომა... - ქალი ჯერ შესდგა, შემდეგ საჩქაროდ დაუმატა: - რაი დაგიმალო... შენ არსად გამცემ... და მოწყალებას არ მომაკლებ... თემს მოშორებული ვარ.

- თემსა! - წამოიძახა დედაკაცმა და უკან მიაწყდა, თითქოს უწმინდურის სიახლოვესაც კი შეეძლო გაემურტლა და რამდენსამე ხანს დააეცქერდა, სანამ სიტყვას მოახერხებდა.

- რაისთვი? - ბოლოს ძლივს იკითხა იმან.

- იმისთვი, რომა... ნუ, ჩემო ყველავე! ნუ მათქმევინებ.

დედაკაცი გაჩუმდა, ჩაფიქრდა რამოდენსამე ხანს და ბოლოს ჰკითხა:

- ვისის გორისა ხარ?

- რად გინდა?

- არც რადა, ეგრე გკითხე... რაი გქვიან, არც მაგას მეტყვი?

- რად არა, თუ ღვთის ფიცს მომცემ, რომ არავის გააგებინებ ჩემს აქ ყოფნას.

- არა, აგრემც შვილები შემრჩების.

- მაყვალა.

- მაყვალაი? - წამოიძახა დედაკაცმა და გაფითრდა. - ვიცი, ვიცი, ვინცა ხარ... ღვთის ფიცს გაძლევ, ქალობამც გამქრობია, თუ გაგცე... მაგრამ მაი, დედაის გულო, ჩამოდი ჩვენს ბინაში და ეგრე შეგინახავთ, წმინდის გივარგის მადლმა, რომ მზის შუქმა ვერ დაგინახოს, ნიავი ვერ მოგეკაროს.

- არა შენაი ჭირაიმე... უბედურს გზას მე დავადექ და შენც უბედურობაში ვერ გაგრევ.

- მე რაისთვი გამრევ?... წამოდი... ერთაი შვილაი მყავს და ის ჩემს უნებურს საქმეს ვერ დაიჭერს... თუ გაგვიგეს, ორანი ცხორანი გვეყვანან და, ღვთის მადლმა, მაგ საქმეზედ გადავაგებთ და შენ კი მასპინძლობას გაგიწევთ.

- გიშველოს უფალმა! ღვთის მადლმა, შენმა სიტყვებმა გული მოაღბო, სული მოასვენა, - უპასუხა მაყვალამ და დაუმატა: - სამანი ჩამისვეს... დამწყველეს, დამკრულეს მეცა და ისიც, ვინც ხელს მომაწვდის... სოფლის ყბად აღება, ძნელია... აჰა, გატყობინებ და, თუ გინდა, ლუკმასაც ნუღარ მომაწვდი...

დედაკაცი დაფიქრდა და დაღონდა; მეტად ძნელი იყო ამ სიტყვების გაგონება, მთაში აღზრდილი ადამიანი, რომელსაც წყევლისაც და ლოცვისაც სრული რწმუნება აქვს, რომელსაც სჯერა, რომ ხმა ღვთისა ხმა ერისა არის, - ძნელად იკისრებდა ამისთანა განსაცდელში ჩავარდნას. აქამდის იმან არ იცოდა, ლუკმას ვის აწვდიდა; ისა ხედავდა ყოვლად უსავანოს, უნუგემო ქმნილებას, რომელსაც სულის მოსაბრუნებელი არა ჰქონდა და ლუკმას აწვდიდა; მაგრამ ეხლა რა უნდა ექნა? ეხლა, როდესაც გაიგო, რომ მისგან მიღებული თემისგან განდევნილია მისგან გაკითხული, შეწყნარებული - ხალხისგან შეჩვენებული ყოფილა?! არამც თუ მხოლოდ დამნაშავეს სახელი იყო სამანში ჩატანებული, არამედ იმისიც, ვინც განდევნილს წყალს მიაწოდებდა, ლუკმას გაუშვერდა.

დედაკაცს ეტყობოდა, რომ მის არსებაში ორს მოპირდაპირე გრძნობას ბრძოლა ჰქონდა და არ იცოდა, რომელს მიჰკედლებოდა. ერთის მხრით რწმუნება, რომ თემის დებულება უნდა შეესრულებინა და მის დარღვევისთვის პასუხისმგებელი უნდა შექმნილიყო კაცისაცა და ღმერთის წინაშე; მეორე მხარეს კი უბედური, რომელსაც მშველელი ხელი ეჭირვებოდა, უამისოდ ადამიანი იღუპებოდა და ქრისტიანი სული იკარგებოდა!.. მეტად ძნელი იყო გადაწყვეტა, მეტად ძნელი იყო უცნობისთვის არჩევა. ქვრივი ჯათია ობლისშვილისა მთელს გუდამაყარში გულკეთილობით განთქმული იყო, მისი მოძღვარი პირველს ქრისტიანად სთვლიდა და მართლაც რომ ქრისტიანული თავგანწირულებაც საკმარისი ჰქონდა.

- რა ვუყოთ, მაყვალაისი! - ბოლოს დაყვავებით უთხრა ჯათიამ. - ხალხი ცოდვილია და მხოლოდ ღმერთი - შეუცდომელი... ქრისტიანს ეგრე ვერ დავაგდებ, წავიდეთ.

- ბეჩაო, ჩემო თავო! და ხალხში განა თავათ-ღა გამოვყობ თავსა? - უპასუხა ქალმა და მწარედ დაუმატა: - მაყვალაი მოკვდა ხალხისთვის, მაყვალაი აღარ არის.

- ნადირი შეგჭამს, ცხო რომ არა იყოს-რა. ეგრე საით იცხოვრებ. ეხლა კარგი... ცხოვრი აქაა, სანამ აქ ვიქნები, როგორც ღმერთს ვერ ვუღალატებ, ისე შენა... შენს კერძს არ მოგაკლებ, მაგრამ ზამთარს. ქალაუ! ზამთარს რაღასა იქმ?.. ცხოვრი წავა და რამ უნდა დაგარჩინოს?

- უფალმა იცის. - მხრების აწევით უპასუხა ქალმა და დაუმატა: - თუ იმას უნდა - დამარჩენს, თუ არა და კაცისგან ხელი ვერ შეეფარების.

ბევრს ეცადა ჯათია, ბევრი ეწვალა, მაგრამ მაყვალა თავისას გაიძახოდა. ის ვერ მიეკარებოდა ხალხსა, ის თავს ვერ გამოჰყოფდა იმათში, ვინც საუკუნოდ თავი მოსჭრა, ვინც სამუდამოდ მანდილი მოჰხადა.

ასე მიდიოდა მათი ცხოვრება მთელს ზაფხულსა. ჯათია თანდათან რწმუნდებოდა, რომ ქრისტიანის ამ დღეში ჩაგდება ღმერთის მოსაწონი არ უნდა ყოფილიყო, თუმცა ვერც ხალხს ამტყუნებდა, რომელიც სასტიკის მაგალითებით ნამუსისა და პატივის დაცვას ცდილობდა. მხოლოდ ერთი ვერ გადაეწყვიტა: მან არ იცოდა, ჰქონდა უფლება, რომ ხალხისაგან განწირულისათვის მოწყალე ხელი მიეშვირა, თუ არა; და ამისთვის, როდესაც კი მაყვალასკენ გაემგზავრებოდა, ყოველთვის პირჯვარს გადაიწერდა და წყნარად წარმოსთქვამდა:

- უფალო, გული საშველად მერჯის და, თუ ცოდოს ჩავდივარ, შენ მაპატიე!..

II

ზაფხულმა გაიარა და მშვენიერ, მწვანით მოსილს ბუნებას ფერი ჰკრთომოდა. დაჰბერა ჩრდილოეთის ქარმა, ყვავილებმა თავები დაჰხარა, ბალახი მოიშუშა, მოდუნდა და ჩამჩვარდა; მწყრებმა, დიდი ხანია, თბილს ქვეყნებს მიმართეს და აღარც მერცხლების ჭიკჭიკი ისმოდა სადმე. მხიარული, მოლიმარე ცა ტყვიისფრად შეიცვალა და მოჭმუხვნილ-მოზურული სატირლად ემზადებოდა. გასუქებული, გათქვირებული საქონელიც გაჩუმებულიყო და მხიარული ბღავილი აღარსად ისმოდა. ათასში ერთგან ყოჩი ყოჩს თუ დაჰკრავდა სადმე, რომ შეცივებული სხეული შეეთბო და გათოშილი სისხლი მოძრაობაში მოეყვანა. მწყემსებიც კი ძალზედ იჭუჭკებოდნენ ნაბდებში და დაბუზულებს თავპირის გამოჩენა ეზარებოდათ. დღეში ნისლი ჩამოწვა კუთ-კუთად და შავად ჩამოაბნელა იქაურობა; ყველაფერი დაღონდა, ყველას მგლოვიარის სახე დაედო, გული ჩაიხურა; ჰაერი დანესტიანდა, დამძიმდა და წყაროს მხიარულს ხმაურობას აყრუებდა. ღამეები გადიდდა, ნადირი ცხვარს ეტანებოდა უფრო მეტად და ძაღლები აღარ ისვენებდნენ. გამოდარებული, მოწმენდილი ჰაერი სწრაფად აიშლებოდა ხოლმე; აქა-იქ გაჩნდებოდა ნისლი, რომელიც თითქოს მიწიდგან იზრდებოდა და ბოროტის ხელის მახვილსავით მთის წვერებზედ მიცურავდა, გამოჩნდებოდა მეორედგან და გაიძახებოდა, მესამედგან მტვერსავით აღმა ავარდებოდა და ერთბაშად ტრიალს და რევას დაიწყებდა. ორპირი ქარი ერთმანეთს გრიალით შეეჯახებოდა და მედგრად ერთმანეთს მოხვედრილი, ორს თავგადადებულს ფალავანსავით, მოუტრიალდებოდა ერთმანეთს. ისმოდა სტვენა, ზუზუნის მოუსვენარი ქარისა და მას უერთდებოდა გახარებული ხარხარი მავნე სულისა. ძალდატანებული კლდე იშლებოდა და დაბლა გრიალით მოდიოდა; ავდრის წინამორბედი ჩკები და ყვავები ტრიალებდნენ და უსიამოვნო ჩხავილით სევდით გულსა ჰპურავდნენ. ტკბილი, სასიამოვნო, კაცის

გულის დამყვავებელი ბუნება თითქოს სოდომად გადაქცეულიყო, სადაც მთელის ქვეყნის მაცდურნი მოგროვილიყვნენ, გაემართათ მეჯლიში და საჯოჯოხეთო ხმაურობით დროს ატარებდნენ.

აიყარა ცხვარი და გასწია ჯერ სოფლებში ჩასასვლელად და შემდეგ ზამთრისთვის უფრო თბილს ადგილებში გასამგზავრებლად. ყველანი ცდილობდნენ, რომ მგზავრობაში წინ მოქცეულიყვნენ, რადგანაც ბურსაჭირის გასავლელი ვიწრო იყო, დიდი სიფრთხილე უნდოდა და გავლის დროს მეტად აგვიანებდა; ზამთარი კი ახლოვდებოდა და მუდამ ჩაკუმშული ნისლი ამ ფლატო-ფრიალოებს არა შორდებოდა, ჟინჟღავდა და ავდარს ექადებოდა. გაიკრიფა ყველას ცხვარი, გარდა ჯათიასი, რომელიც როგორღაც ჰგვიანობდა. ბოლოს, ისიც დაიძრა და დაცარიელდა გაცხოველებული ადგილები. მხიარული ხმაურობა შესცვალა სავაგლახო, უსიამოვნო, გულის მომწყვლელმა ხმაურობამ.

ცხვრის აყრის დროს, ჯათიამ წამოავლო ხორაგით გაჭედილს გუდას ხელი, წამოიკიდა ზურგზედ და შვილს უთხრა:

- თქვენ გასწიეთ და სანამ ბურსაჭირის გასავალში მიხვალთ, მეც მოგეწევით.

- კარგია-ლა, ჯათიასი, წამოდი! - უპასუხა მზრუნველობით შვილმა: - რაი დაგრჩენია აქა, რომ იგვიანებ?..

- სუ-ლა, იყურე! - შეუტია დედამ: - თავად ვიცი, რაიც დამრჩენია, შენ ცხორს მიხედე.

- მარტოკა რჩები ამ ჯოჯოხეთს ადგილსა და, ვინ იცის, რაი შეგემთხვას.

- ნუ სდარდობ.

- მაი, მეც აქ დავრჩები შენთან და მერე ერთად წავიდეთ. - არ უსვენებდა შვილი.

- შენ რაილა უნდა გამირიგო რო დარჩე? - ამაყად ჰკითხა დედაკაცმა და დოინჯი შემოიყარა.

- რაი ვიცი, ნადირს მაინც მოგაშორებ.

- ვაი!.. - ჩაიციხა დედაკაცმა და ხანჯალს ხელი გაივლო, რომელსაც არა შორდებოდა: - შერცხვეს ჩემი ქალობა, თუ შენისთანა შვიდი არ შევკარ!

ამ სიტყვებზედ შვილსაც გაეცინა და თავისათვის წაიბუტბუტა:

- ეხლა ამბობ ეგრე, თორემ, აბა ერთი გაგჭირვებოდა... ეგრე გამოიქცეოდი, პირისმზის მადლმა, რო...

- ვინა, მე? - შეუტია დედაკაცმა, წაავლო ხელი და დასჭყვილა: - გამაგრდი, შე ლაჩარო, გამაგრდი! - მიიქნ-მოიქნია, გამოჰკრა ფეხი და მიწაზედ გაშხლართა. შემდეგ წამოაყენა და შეხუმრებით უთხრა:

- ბეჩაო! მაგის გული გქონდა?

- ლაჭყია და ფეხი მომისხლტა, - ცოტა არ იყოს დარცხვენით უთხრა შვილმა. ჯათია, მართალია, დედა იყო, მაგრამ მაინც დედაკაცი და დედაკაცისაგან ვაჟკაცის

გალახვა... ადვილი არ იყო.

- ბეჩაო, ჩემო თავო! სულ მშრალი ადვილი სად მოგინახო? - სიტყვა მოუჭრა დედამ და დაუმატა უფრო მეტის მზრუნველობით: - კარგია, წადი, თორემ მეც მიგვიანდების.

შვილმა აღარა უთხრა-რა, გაბრუნდა ცხვრისაკენ და დედამ კი ღორღებიანს ადგილისკენ გასწია.

ჯათია მივიდა იმ ადგილს, სადაც ქალის სადგური იყო, მაგრამ იქ ვერავინ მოახელა. ეტყობოდა, რომ ქალს ქოხისთვის თავი დაენებებინა.

- ბედშავი! - თანაგრძნობით წარმოსთქვა დედაკაცმა და დაუმატა: - სიცივისთვის ვეღარ გაუძლია და წასულა სადმე.

ის იყო გამობრუნებას აპირობდა, როდესაც თავში გაუელვა აზრმა და ხმამაღლა წარმოსთქვა:

- იქნება არ წასულა და მე დამემალა. ეს ხორაგი მაინც იმის სახელზედ არის წამოღებული, დეე აქ იყოს; საკმელ-სანთელი თავის გზას არ დაჰკარგავსო.

ამ სიტყვებით გუდა მოიხსნა, დააგდო იქა და თითონ კი გამოვიდა; მიიარ-მოიარა იქაურობა, მრავლისაგან მრავალი ეძება, უძახა, უყვირა, მაგრამ მაყვალა არსად გამოჩნდა.

მზე გადიწვერა და თოვლი წამოვიდა, დედაკაცი მეტს ვეღარ დაიგვიანებდა და გულმხურვალედ წარმოსთქვა:

- ღმერთო, დიდებულო სამებავ! ნაღვარევისა და წმინდა გივარგი, პირისმზის მადლო, თქვენ დაიხსენით საწყალი მაყვალაი განსაცდელისაგან! თქვენ მოუმართეთ ხელი და ნუ დალუპავთ ბეჩავსა!

ამ სიტყვებით გამობრუნდა და ბურსაჭირის ფრიალოსკენ გასწია.

ის იყო ჯათია ქედს გადაეფარა, როდესაც მოპირდაპირე ღორღებიდგან ვიღამაც ამოჰყო თავი და მიმავალს ცქერა დაუწყო. ეს იყო მაყვალა, რომელიც ჯათიას დამალვოდა, რომ არ გადაჰკიდებოდა და დასუსტებული, სულიერად დავარდნილი ქალი არ დაეძლია, არ დაეთანხმებინა და თან არ წაეყვანა. მაყვალას კარგად ესმოდა, რა პასუხისგებაშიაც ჩააგდებდა თავის გულკეთილს მასპინძელს და სიკვდილი არჩია ღვთიურის ადამიანის გაწირვასა. იმან ამოჰყო თავი და გამოაჩინა ფერმიხდილი, უკანასკნელს ნუგეშს მოკლებული პირისახე. უბედურს ტუჩები გალურჯებოდა და ძალზედ უთრთოდა, თითქოს რაღაცის თქმა უნდოდა; სევდიანი თვალები ჩასცეცებოდა მიმავალს, და ყოველს ფეხის გადადგმაზედ ქალიც წამოიწევდა ხოლმე, თითქოს მასაც ვიღაცა ეზიდებოო; ერთი ხელი მიეტანა მკერდთან და ისე ძალზედ მოეჭირა, რომ თითები ხორცში ჩაესვა, მას თითქოს უნდოდა გაშმაგებულის გულის ბრძოლა შეეყენებინა და ნება არ მიეცა ბუდიდგან ამომხტარიყო. თვალები ჩასცვივნოდა და თვალის ძირები ჩალურჯებოდა, ქარს თმა გაეწეწა და მთლად მომაკვდავისთვის დაემგზავსებინა.

ერთბაშად დაჰქროლა ქარმა, ნისლი წამოაყარა და მაყვალას თვალთათვის ჯათია

სამუდამოდ დაჰფარა. ქალი მისწვდა ყელს, რადგანაც თითქოს რაღამაც წაუჭიროა, თმები ტყრშიალოთ აღმა წავიდა და თავში ავარდნილმა სისხლმა გონება დაუბნელა, დაბარბაცდა, დაეცა და მდუღარე ცრემლები ნაკადულად გადმოედინა.

- წავიდა. განქრა!.. და მასთან მოისპო ჩემი სიცოცხლის იმედიც! - წარმოსთქვა წყნარად და მეტის გამწარებით ქვას თავის წყვეტება დაუწყო...

გაიარა ხანმა, დაოსდა, დასუსტდა და მიილუშა. ადამიანი უბედურებას მალე ეჩვევა. გამწარებული სიცოცხლე გულს უთვისდება; რაც უწინ შეუძლებელად ეჩვენება, უბედურებაში ველარ ამჩნევს. მაყვალაც ასე იყო. მეტად ბევრმა მწუხარებამ შეიპყრო, მეტად ბევრმა ცრემლმა დაღალა მისი გული, მეტისმეტად ძლიერმა ცეცხლმა ჩასწვა, ჩასთუთქა და ჩაფერფლა ისე, რომ გრძნობა სრულიად დაჰჩლუნგებოდა. მეტად ძნელს მდგომარეობაში იყო მაყვალა, რადგანაც ყინვარში ტანისამოსის ნაფლეთები მაყვალას კანს ვერა ჰფარავდა. მეტად ძნელი იყო მარტოობა ამ გულის მომწამლავს, სევდით სავსე ბუნებაში, სადაც ყოველს წუთს უნდა მოელოდნა, რომ ან დათვი დაჰფათრავდა, ან მგლების კერძად შეიქნებოდა და ან კიდევ, რაც უფრო ძნელი იყო, თოვლში გახვეული მიწასაც კი ველარ ეღირსებოდა სამარედ!.. ასეთი იყო მაყვალას მდგომარეობა, მაგრამ იმან უკანასკნელად თვალები მოიწურა, უკანასკნელად ამოიხვნეშა და თავის ქოხისკენ გასწია, რომ ქარს მაინც არის მოჰფარებოდა და სულიერს ტკივილთან ხორცის გამწარება მაინც შეემსუბუქებინა. ამგვარად გაატარა რამდენიმე დღე; მაგრამ ყინვა გაძლიერდა, ზამთარი გაბრაზდა და გაშმაგებული სიცივე კი ყოველისფერს აყინულებდა. ქალი წარმოუდგენელს ტკივილებსა ჰგრძნობდა, საჭმელი შემოელია და ერთბაშად სული გაუტკბა, მასთან განშორება გაუძნელდა და დაფიქრდა თვის საშველად მოეხერხებინა რამე. ხევსა და მთიულეთს ვერ გადავიდოდა, რადგანაც თემს მოშორებული იყო და არ მიიკარებდნენ. მამასადამე, სულის მობრუნება მხოლოდ ქართლში-და შაემლო, სადაც იპოვიდა რომელსამე გულკეთილს ოჯახობას, თავის ჯანს და ყმაწვილქალობას შეაღწევდა და მოუსვენარის შრომით ლუკმა-პურს მოიპოვებდა, მოიპოვებდა იქამდის, სანამ სიკვდილი თვალეზს სამუდამოდ დაუხუჭავდა და მწარე ხვედრს მოაშორებდა. როგორც იფიქრა, ისეც გარდასწყვიტა: მოემზადა, ჩაიცვა, რაც კი მოეპოვებოდა და გაუდგა გზას; თოვლი საკმაოდ მოსულიყო, ქარს ნამქერის მთები აემენებინა და დასუსტებულს სიარული უჭირდებოდა. წინ ჯოჯოხეთად მოჩანდა ბურსაჭირის ფრიალო, რომელსაც ნისლი შემოხვეოდა და შავბედად ჩამოხნელებულიყო. რამდენიმე ყორანი თავზე დასჩხაოდა, უკანასკნელად ესალმებოდნენ აუცილებლად დასალუპავად განწირულს მსხვერპლს. მაგრამ, რამდენადაც ქალს გაჭირვება ხვდებოდა, იმდენად ძალა და გადარჩენის წადილი ემატებოდა, იმდენად მეტის მხნეობით ებრძოდა წინ გადაღობილს გაჭირვებას.

ქალი თუმცა დაიღალა, დასუსტდა. მაგრამ ბურსაჭირის გასავალს მშვიდობიანად მიაღწია. კიდევ ცოტაც, და სამშვიდობოს გავიდოდა. მაგრამ ერთბაშად ქარმა დაჰქროლა, ბოროტად დაჰზუზუნა და ყოველის უბედურების ერთად ქადილით სველი, უსიამოვნო თოვლი სახეში მიაყარა; ქალს სული შესტაცა, თვალთ დაუბნელა და ჰაერის ამოსუნთქვის ნება აღარ მისცა. ნისლი უფრო ჩამოწვა და ჩამოიხურა: ჩამოხნელდა, და მოისმა ჭექა-გრიალი. აქამდის დაჩუმებული ადგილები, ეხლა დამაყრუებელის ხმაურობით გაივსო. რადგანაც ქარისაგან მიყრილი თოვლი მთას ველარ ეკიდებოდა და,

გამოსხლეტილი, შურდულსავით დაბლა ხეობისკენ მიქანავდა. ქალი მოეფარა ერთს კლდეს, რომ ზვავს სადმე ქვეშ არ მოეტანა. გზის გაგრძელება შეუძლებელი იყო, რადგანაც ყოველი მეცადინეობა, რომ ფეხი გადაედგა, ამაოდ რჩებოდა, რადგანაც წამდაუწუმ თოვლს აყრიდა და შიგა ხვევდა. თბილოდა, მაგრამ ქალი ჟრიანტელსა გრძნობდა, ხორცი ეწოდა; დასუსტებულს თითქოს ძალა ელეოდა. ერთბაშად ქალს ყურებმა შხუილი დაუწყო, სისხლი თითქოს უფრო ჩქარა დაემრა და რაღაცა გვარს გაშტერება-გამოყრუებაში ჩავარდა. შემდეგ იგრძნო სასიამოვნო სითბო და მოუძღვრება; ისე რიგად მოეშვა, თითქოს ტანი დაეშალაო და მოდუნებულს თვალები დაეხუჭაო. ქალს თავში გაუელვა, რომ იღუპებოდა, შეინძრა, შეშინებულმა თვალები გაახილა, მაგრამ იმავ წუთს ბურანსავით რაღაცა მოეხვია და წყნარ-წყნარად თვალები ისევ დაუბნელდა. წუთიც, და კლდეს მიყუდებული ქალი ხვრინავდა; ქარი კი მოუსვენრად თოვლს აყრიდა, თითქოს ნაზი არსების სიცივისგან დაფარვა უნდაო.

III

ხალხში რწმუნებაა, ვითომც გამძვინვარებული ბუნება მხოლოდ მაშინ შესდგება და გაყუჩდება, როდესაც ვისმე იმსხვერპლებს. მართლაც, დღეს ამის შემდეგ, ბურსაჭიოშიაც სიცივე მოტყდა. ქარი ჩავარდა და განთიადთან ერთად ნისლი გაიმქრია. ცა მოიწმინდა და მზის შუქებმა იქაურობა გაანათა. გასაოცარს სურათად გადაქცეულიყო იმ ადგილების მდებარეობა. უფსკრულად ჩახეთქილი ხეობანი თოვლით ამოვსებულიყო და ყინვას გადაესალა. ჩამოსულის ზვავების მთები აშენებულიყო და ისევ დაოღროღროებული ადგილი ეხლა უფრო არეულიყო. მთლად თეთრად მოქცეულს ადგილებშუა, აქა-იქ, ამოეხეთქა კლდეებს, რომელთაც თოვლი ვერ მიჰკარებოდა და შავად ამართულნი, წარსულის ღამის შავისა და ბნელის შემთხვევათა მოწმად დარჩენილიყვნენ. ყველაფერი გაჩუმებულიყო, ყველა დადუმებულიყო, თითქოს ყველას თავი მოეხარა მედიდურს ბუნების წინაშე.

ერთს ადგილს რაღაც შეინძრა და წუთს შემდეგ ვიღაცა კაცი გამოჩნდა. ის მოდიოდა წყნარად და დაფიქრებული, ფეხებზედ თხილამურებ-გაკეთებული მტკიცედ მოაბიჯებდა. მოხუცებულს სახე სარწმუნოებით და გონივრული გულკეთილობით უბრწყინავდა. თეთრი, ბროლსავით წვერი ხანისაგან რამოდენადმე შეჰყვითლებოდა და მკერდზედ რბილს აბრაშუმსავით ეყარა. მოხუცი ტანადი, მარღვიანი და კარგად შეკრული კაცი იყო. თუ სახეზედ ეტყობოდა, რომ მას მცირე მწუხარება არ ენახა, სხეული უმტკიცებდა, რომ მისი კარგამყოფობა და ჯანი ბევრს ყმაწვილკაცს სანატრელად გაუხდებოდა. ის იყო ჩაცმული ამ ადგილების შესაფერად; თბილი ტყავი, რომელიც გარედგან თოკით ჰქონდა შემოჭირებული და ამგვარივე ბატკნის ტყავის ბანჯგვლიანი ქუდი. ხელში ეჭირა ნიჩაბი და გზას მოიკვლევდა.

გვერდით მოსდევდა გონიერი, მოწითანო ძალდი, რომელსაც უშველებელი ტუჩები თითქოს განგებ მოჰმუროდა.

მოხუცი არ ჩქარობდა, შინჯავდა და ათვალეირებდა იქაურობას, თითქოს ვიღაცას მოელოდა და თავისთვის უკმაყოფილოდ რაღაცას ლაპარაკობდა.

ეს გახლდათ გუდამაყრის ხეობის მოძღვარი, რომელსაც ხალხში ცხოვრება დამძიმებოდა, გამოსულიყო ბურსაჭირის გამოქვაბულში და თავის დღეებს იქ ღვთის

ლოცვაში ატარებდა და გაჭირვებულ მგზავრებს შემწეობას აძლევდა ხოლმე.

- ტიალი! გონჯი ღამე იყო, - წარმოსთქვა ონოფრემ და დაუმატა: - თუ ამაღამ არავინ იმსხვერპლა, კარგი იქნების! - ამოიოხრა იმან.

ამ დროს ძაღლმა ყვავი დაინახა, რომელიც იქვე გზაზედ ჩამომჯდარიყო და გლოვის ზარად ჩხაოდა. გამოუდგა, მაგრამ ყვავი გაფრინდა და ძაღლი კი მივიდა იმ ადგილს, სადაც ყვავი იჯდა, შესდგა, დასუნა ადგილს და მწარედ შეჰყმუვლა.

- ჰა, ყურშა, ჰა! - დაუმახა მოძღვარმა, მაგრამ ძაღლი არა ბრუნდებოდა და არც ყმუილსა შლიდა.

- ტიალო, რა გაყვირებს, რაი ნახე? - წარმოსთქვა ონოფრემ და გზა გააგრძელა.

ერთბაშად ძაღლმა ისევ ყმუილი გააბა; მოძღვარი შესდგა და ყური დაუგდო, მაგრამ მაშინვე ღიმილით წარმოსთქვა:

- ვერანა, ჯერ ლეკვია და გული მხიარული აქვს! ყვავს რა დააჭერინებდა?

მაგრამ ძაღლი მაინც არ ისვენებდა, მწუხარეს ხმით ყმუოდა.

- რაი მოსვლია? - წამოიძახა ისევ ონოფრემ და თავისთვის დაუმატა:

- გზა თუ ვეღარ გამოიგნო? - გახედა იმ მხრისაკენ, საიდანაც პირუტყვის ხმა მოესმოდა: - აქა, ყურშა, აქა, აქა! - დაუმახა კიდევ იმან.

ძაღლი სწრაფად მოიჭრა, მოუსვენრად და წკმუტუნით მივარდა პატრონს, დაუწყო ხელების ლოკვა, ლაქუცი და განუწყვეტლივ ხტოდა. გონიერი თვალები პატიოსანის პირუტყვისა გრძნობით გაბრწყინებულიყო და აშკარად ეტყობოდა, რომ პატრონისათვის რიღაცის შეტყობინება უნდოდა, მაგრამ რადგანაც ყურშა ჯერ ლეკვი იყო, ონოფრეს არსად გამოეცადა და მისი მოქმედების ალლო ვერ აელო, ამისთვის ვერ მიმხვდარიყო, ძაღლს რა სწადდა, რას ითხოვდა იმისაგან. პატრონმა დაუმახა, დაუყვავა და რამდენჯერმე ხელის გადასმის შემდეგ, დარწმუნებული, რომ ძაღლიც გაჰყვებოდა, თავის გზას დაუბრუნდა. როდესაც ყურშამ დაინახა, რომ პატრონს ვერა გააგებინა-რა და დამშვიდებული შინისკენ მიდიოდა, გაქანდა და კალთაზე პირი წაავლო.

- თუ არ გაცოფდა ეს ტიალი! - ნიჩბის მოქნევით დაიძახა მოხუცმა და ძაღლი მოიშორა.

ყურშა წკმუტუნით უკან გაიქცა, მოიხედა და ჩაცუცქდა. აშკარად ეტყობოდა, რომ ჭკვიანს პირუტყვს რაღაცა აწუხებდა და გადაეწყვიტა პატრონს აღარ გაჰყოლოდა.

მოხუცი გაბრუნდა მისკენ, ძაღლი გამხიარულდა, წამოხტა და აცქვიტა ყურები და, სიამოვნების ნიშნად, კუდის ქნევა დაიწყო. მოძღვარმა შეხედა და ჰკითხა ხელის გაშვერით:

- იქითკენ წავიდეთ?

ძაღლი დათამაშდა, გახარებულმა მხიარული ყეფა დაიწყო და უკან გაბრუნებული გაიქცა.

- მეტი ღონე არ არის, უნდა გავყვე! - სთქვა მოძღვარმა და უკან გამოუდგა.

ყურშა გარბოდა კუდის ქნევით და მალ-მალ მოიხედავდა უკან.

ამგვარად იმათ გაიარეს რაოდენიმე მანძილი, ძალლი ერთს ადგილს შესდგა, დასუნა თოვლს, შეჰყმუვლა და თავდავიწყებით ფეხებით თხრა დაუწყო.

მოდღვარი გაფითრდა, გადაიწერა პირჯვარი და ფეხი გააჩქარა; მისვლის უმალ ნიჩაბი მოიმარჯვა და რამდენჯერმე ამოქნევის შემდეგ, კიდეც უფრო მეტად გაფითრებულმა წამოიძახა:

- ბეჯითად ვილაცა ჩაუჩუმქრავს!

იმან თვალი შეჰკრა ძაღლსა, რომელიც მოუსვენარის წკმუტუნით გარს უვლიდა და მადლობის გრძნობა ანიშნა. ყურშამ გაიგო პატრონის მოძრაობა, თვალეზი გაუღიმიდა, კუდი გაიქნია და სიამოვნებით ტუჩები მოილოკა.

ონოფრეს მუშაობა ბევრს ხანს აღარ მოუნდა, რადგანაც თოვლი ჯერ ფიფქი იყო და ნიჩაბს ადვილად ემორჩილებოდა. ერთბაშად გამოჩნდა „საგულის“ ბოლო და მოძღვარმა საჩქაროდ ხელი წაავლო.

- ბეჩა! დედაკაცი ყოფილა, - შეწუხებულის ხმით წარმოსთქვა იმან, წამოსწია და თოვლს გამოაშორა. დედაკაცს ხშირი ეძინა და ძალზედ ხვრინავდა.

- კარგი, რომ თოვლს დაუფარავს, თორემ ბეჯითად გაიყინებოდა!

მოხუცმა ნაბადი საჩქაროდ გაშალა, ზედ ქალი დააწვინა, გააძრო ტანისამოსი და ჩოხის კალთიდგან მოხეულის ნაჭრით თოვლით სრესა დაუწყო; გათოშილი არ იღვიძებდა, თითქოს სრულ განცხრომაში არისო და, როგორც ეტყობოდა „მახაცის“ შალით ხეხას სრულიად ვერა ჰგრძნობდა. ონოფრე ისე გაცრარებული მუშაობდა, რომ ამ შუაგულს ზამთარში ხვითქი გადმოსდიოდა და გათოშილს იქამდის თავი არ დაანება, სანამ კანი მთლად არ დაუწითლა და დაულუდუდა; შემდეგ სადუმიდგან ამოიღო ბატის ქონი, წაუსვა მთლად სხეულზედ დაძინებულს და თავის ტანიდგან გახდილ ფართოს ტყავში ჩაათბუნა. რამოდენიმე ხნის განმავლობის შემდეგ, წელიდგან არყით სავსე პატარა ტიკჭორა მოიხსნა, ამოიღო რქის კოვზი და ზედ რამოდენიმე წვეთი დაასხა; მივიდა ქალთან, პირი დანით გაულო და შიგ ჩაუსხა. გათოშილი შეინძრა, დაიკვნესა, წუთით ახელილი თვალეზი ისევ დახუჭა და ძილს მიეცა.

- ბედ-შავი! ძალუმ არ შეწუხებულა! - წარმოსთქვა მღვდელმა და დაუმატა: - მზე გადიწვერა და აქ დგომისა აღარაა, თორემ ღამე აცივდების.

ამ სიტყვებთან ერთად იმან მიიტანა თოკი, დაშალტა ავადმყოფი და ტვირთსავით წამოიკიდა ზურგზედ. მოხუცმა გასწია თავის სახლისკენ ისე, ვითომ არავითარი სიმძიმე არ მიჰქონდა და მალე მიაღწია თავის ქოხს, სადაც ავადმყოფი რბილად აწეწილს თივაზედ დააწვინა, თბილად დაახურა და კერაში ცეცხლი დაანთო.

როდესაც ქალმა პირველად თვალეზი გაახილა, დაინახა ცეცხლის შუქი და ისევ დახუჭა, რადგანაც თავი სიზმარში ეგონა, მაგრამ პირველსავე განძრევაზედ ისეთი წარმოუდგენელი ტკივილები იგრძნო, რომ მაშინვე დაიკვნესა და იქაურობას დაფანტვით თვალიერება დაუწყო.

- სადა ვარ? - წყნარად წარმოსთქვა იმან და უნდოდა ხელი შუბლზედ გადაესვა,

მაგრამ მაშინვე ჩამოუვარდა, რადგანაც მთლად შეშუპებოდა, დაბუჟებოდა და მოძრაობაში ვეღარ მოეყვანა.

- შენს სულიერს მამასთან, შვილო, რომელიც ზეციერმა მეუფემ შენს საშველად გამოგზავნა!

ქალმა ყური დაუგდო ამ სიტყვებს, უამა და სანუგეშოდ ეჩვენა, რადგანაც გრძნობით და გულმხურვალედ იყვნენ წარმოთქმულნი.

- სულიერი მამა... - თავისთვის განიმეორა ქალმა, ძლივს გახსნა შეშუპებული ქუთუთოები და ჯერ კიდევ ანგარიშ-მიუცემლად დაუწყო ყურება.

- რა ამბავი იყო, რა შემემთხვა?... - იკითხა ისევ წყნარად და დასუსტებული ხმით.

- არაფერი, შვილო, არაფერი, - მზრუნველობით უპასუხა ონოფრემ: - თოვლს ჩაემჩუქრე და უფალმა გადაგარჩინა... ემთხვიე, შვილო, ემთხვიე წმინდა ჯვარსა, რომელმაც დაგიხსნა განსაცდელისაგან.

მოდღვარმა ტუჩებთან მიუახლოვა ჯვარი, რომელიც კედლიდან ჩამოიღო, ქალმა წამოიწია, მაგრამ, მასთან მიკარებისავე უმალ, უკან გადავარდა და გულგასაგმირის მწუხარებით წარმოსთქვა:

- არ შემიძლიან!

ქალს გაახსენდა ყოველისფერი, მოაგონდა თავის წარსული და სიწმინდის შეხებისთვის თავისი თავი ღირსად ვერ სცნო.

მოდღვარმა შეჰხედა და შუბლი შეეჭმუხნა: ის მიხვდა, რომ უბედურს რაღაცა ამძიმებდა და პირჯვარი გამოისახა.

- მეუფეო, მოხედენ დავრდომილთა და მიეცი ძალა, რათა ადიდონ სახელი შენი! - მოძღვარმა ჯვარი ისევ მიუახლოვა და დაუმატა: - ემთხვიე, შვილო. მან განუტევა ხორცი და დაანთხია სისხლი მოსატევეებლად ცოდვათა.

ქალმა იგრძნო რაღაცა სითბოება, რწმუნება, რომელიც თითონაც ვერ გაეგო - რისგან ხდებოდა: ძალა-მოცემულმა წამოიწია და სასოებით ემთხვია ჯვარსა. სინანულის ცრემლები გადმოედინა თვალებიდან და გულს თითქოს შვება მიეცა.

მოდღვარმა ჯვარი თავის ადგილას დაასვენა, დაიჩოქა მის წინ და ციურის ცეცხლით აღზნებული თვალები ჯვარცმას მიაპყრო. ამ წუთში მოხუცი რაღაცა აღტაცებაში იყო, მის სახეს თითქოს ღვთიური ძალა გადმოჰფენოდა და რწმუნების მედიდურობა აშკარად დასტყობოდა. ისა ლოცულობდა ჩუმად, მოკლედ, მაგრამ გულმხურვალედ. მასა სჯეროდა, რომ იმ წუთში ზეციერი მამა მასთან არის, მოუსმენს და მიიღებს მის შუამავლობას. როდესაც მოხუცმა ლოცვა გაათავა, მივიდა ავადმყოფთან და უთხრა:

- შვილო, ვალი ქრისტიანისა აღვასრულეთ, ახლა დრო არის ხორცზედაც ვიზრუნოთ, ცოტა შეჭამე რამე.

- არა მშინ, მამაო.

- თავს ცოტა ძალა დაატანე, - უპასუხა მოძღვარმა და დაუმატა: - აგერ ხორცი

შემოვდგი და ცოტა წვენი შეჭამე.

ქალი დაჰმორჩილდა, მაგრამ მალე ისევ თავი დაანება, რადგანაც მადა სრულიად დაჰკარგოდა.

აქამდის ონოფრეს ამ ქალისთვის ვინაობა არ უკითხავს, რადგანაც ეშინოდა, რომ მწარის მოგონებით უმეტეს სატანჯველში არ ჩაეგდო. ეხლა, როდესაც რამოდენადმე დაასვენა, მიუახლოვდა და მზრუნველობით ხელი თავზე დაადო.

- როგორა ხარ, შვილო?

- უკეთა, მამა, უკეთა - უპასუხა, ქალმა: - მაგრამ ყოველი ასო მტკივა, ხორცი მიბჟუის და ისე მჩხვლეტავს, თითქოს ეკლებზედ ვწევარო.

- რაკი ტკივილსა ჰგრძნობ, ეგ კარგია, შვილო, ნუ გეშინიან, უფალი მოგხედავს, უფალი, იმისმა მადლმა... მაგრამ ვინა ხარ, საიდგან? ჯერ რომ არაფერი გითქვამს?

- ვინა ვარ? - მწარედ ჩაიცინა ქალმა და დაუმატა: - ბეჩავი.

- პატრონი არავინა გყავს?

- მყვანდა, როდესაც მყვანდა, მაგრამ... - ქალმა მწარედ ამოიოხრა.

- მაგრამ რა?

- ეხლა აღარა მყავს.

- ბურსაჭირში ამისთანა დროს რაღამ მიგიყვანა?

- სიბეჩავემ, - მხრების აწევით უპასუხა ქალმა და თვალეზედ ცრემლები მოერია.

- შვილო, - ცოტა სიჩუმის შემდეგ თანაგრძნობით დაიწყო ისევ ონოფრემ: - გიძნელდება შენი ვინაობის თქმა და აღარც მე გკითხამ... იყავნ, ვინც უნდა იყო, ეგ ჩემთვის სულ ერთია... ჩემი ვალია, სული თუ ცოდოთი დამძიმებული გაქვს, ვეცადო მის შემსუბუქებას... მაგრამ შემსუბუქება ძალდატანებულის გამოთქმით ვერ მოხერხდება... დრო მოვა, იგრძნობ და შენანებული უფლის წინაშე ცოდვათა აღიარებ, ჭმუნვით დატვირთულს გულს გაანთავისუფლებ!.. ეგ მოვა თავის დროზედ და ამისთვის ეხლა თავი დაგვანებოთ... ეხლა ხორცი დაგდუნებია, მას მოსპობია ძალა და ეხლა მას ეჭირვება მოვლა და ზრუნვა!.. დარჩი აქა... ეს სადგური უფალმა მამცა და ამის ჭერ-ქვეშ ყოფნა ყველა გაჭირვებულს და შეწუხებულს შეუძლიან...

ამ უბრალო კაცობრიულმა და გრძნობით წარმოთქმულმა სიტყვებმა ქალი აღტაცებაში მოიყვანა და რწმუნების სითბოება გულში გაუღვიძა. მან დაინახა, რომ ქვეყნად დარჩენილიყო კიდევ კაცი, რომელიც ადამიანად სთვლიდა, ფეხ-ქვეშ არა ჰქელავდა მის პირადობას და გველსავით სულის სამირკვლამდის არ უძვრებოდა, რომ მთელი მისი არსება აერია, მოეწამლა და დაეშხამა.

- გიშველოს უფალმა! - წარმოსთქვა ქალმა და მადლობის გრძნობამ გული აუღუღა, სიტყვები შეაწყვეტინა. - დაჩაგრულს დამიყვავე... იმედდაკარგულს ნუგეში მეცი... გული სულსა ლევდა და, ღვთის მადლმა, შენმა სიტყვებმა მოაბრუნა!.. ბეჩავს ტკბილი სიტყვა გამაგონე და ღმერთი, ღმერთი გადაგიხდის.

ქალს ცრემლები გადმოედინა, მაგრამ ეს ცრემლები იყო სიტკბოებისა და ჩაგრულის გულისაგან პირველად შეწყალების გრძნობისა, რომ სადაც შეცოდებაა, იქ შენანებაც შესაძლებელია. შემდეგ მიიღუშა, ისევ ძილი მოეკიდა და მოძღვარმაც თავი მიანება.

მოხუცმა იცოდა, რომ შერყეულის და აღშფოთებულის სულის დამშვიდებას სულის განსვენებისთანა არა უშველიდა-რა...

IV

ეხლა, ვიდრე ჩვენს მოთხოვნას გავაგრძელებდეთ, საჭიროა უფრო დაახლოვებით გაგაცნოთ მაყვალა და მისი ამ დღეში ჩავარდნის მიზეზი შეგატყობინოთ.

მაყვალა იყო ქალი ერთის მოხუცებულის გლეხკაცისა. ჰყვანდა ამორჩეული საქმრო, და თუმცა მამამ ჯერ არა იცოდა-რა, გულითა სჯეროდა, რომ მის ქორწინებას არა დაუშლიდა-რა; მომავალი ტკბილად ეალერსებოდა და სიტკბოების სრული იმედი ჰქონდა. მაგრამ ბედმა უმუხთლა, იმედი არ გაუმართლა და ერთბაშად, მისავე მოულოდნელად ყმაწვილქალობა მოუკლეს და სრულიად სხვა პირზედ გაათხოვეს.

მისი ქმარი გელა გოდერძიშვილი იყო წამოსადეგი ვაჟკაცი, ყმაწვილი და ბუნებითვე ბევრის სიკეთით სავსე, მაგრამ, რადგანაც ფასანაურში დიამბეგთან იასაულად მსახურობდა და იმ დროში კი იასაული დიდი ძალის მქონებული იყო, რამდენადვე გარყვნილიყო გალოთებულიყო და გათამამებულიყო. ამ მიზეზით თავს მეზობლებს არ უდარებდა და ბევრჯელ ისეთს უსამართლობას ჩაიდენდა ხოლმე, რომელსაც სხვა გარემოებათა შორის არასოდეს არ გაჰბედავდა.

გელას, მართალია, თუმცა მოსწონდა მაყვალა, მაგრამ სხვა პირობაში ჩაყენებული მის შერთვას არ გაბედავდა, რადგანაც ქალი ჯვარისწერამდი გულწრფელად გამოუტყდა, რომ მას სხვისთვის უცემდა გული, მაგრამ თავმომწონე ბიჭი ეხლა სხვარიგად უყურებდა თავის მდგომარეობას და ამპარტავნად იძახდა:

- მე იასაული ვარ, ხემწიფის სამსახურში მყოფი კაცი და სხვა მოხვევსთან უნდა ჩავითვალო?... არ დავანებებ მაგ ქალაშავას, ვინც უნდა იყოს და რადაც უნდა დამიჯდეს.

ქალის მამისთვისაც მოხუცებას ჭკუა გამოელია, ჟამთა ვითარებას გამოეთაყვანებინა და მისი შეხედულებით გელა მართლა მეზობლებზედ ბევრად უკეთეს პირად გამხდარიყო. ამასთანავე მოხუცს სმა უყვარდა და, თითონ საშუალებას მოსპობილი, გელას შემწეობით ხშირად გალექებული დადიოდა. ამგვარად იასაულმა მოხუცი მალე მოისყიდა და უფრო მალე გადააწყვეტინა, რომ ქალი მას მისცეს და ერთს დღეს თხუთმეტის წლის მაყვალას, მის უნებურად, გელაზედ ჯვარი კი დასწერეს.

ამ შემთხვევის შემდეგ მოხუცი გარდაიცვალა და მაყვალა სრულს ობლად დარჩა გელასთან; ბედისგან დაჩაგრულს ქალს ქმარი არ უყვარდა, მაგრამ რაკი ბედის ჩაღბი ამგვარად დაუტრიალდა, დაემორჩილა თავის ხვედრს და ერთგული ცოლი, ოჯახის მომვლელი და პატივის დამცველი დედაკაცი შეიქნა.

გელა სრულიად დააკმაყოფილა ქალის ქცევამ და გაამაყებულმა, რომ ცოლს თავი მოახრევიანა, სრულს მორჩილებაში მოიყვანა, - ისევ თავის იასაულობას მიჰყო ხელი და შინ მხოლოდ იშვიათად, ბატონად, მობრძანდებოდა ხოლმე; აქ დაიწყებდა ცოლზედ

მბრძანებლობას, რომ მორჩილებას არ გადაჩვეულიყო და, როდესაც ალერსითაც დასტკბებოდა, ქალსაც საკმაოდ აწვალებდა და ატირებდა დაკმაყოფილებული - ისევ თავის სამსახურს დაუბრუნდებოდა ხოლმე.

რამდენიც მეტი ხანი გადიოდა, იმდენად გელა უსამართლობას ეჩვეოდა და მეტად აწვალებდა თავის ცოლს, რომელსაც ნებას არ აძლევდა, რომ მის სახლში ყოფნის დროს დამჯდარიყო, გაეკეთებინა რამე და იძულებულსა ჰხდოდა ათასგვარი, ერთიმეორეზედ უსაფუძვლო, სურვილი ხმამაღულელებივ აღესრულებინა. გელა სანამ ფასანაურში ჩავიდოდა, გაიცნობდა „ბატონებს“, ამათ ცხოვრებასა, ქალებთან დამოკიდებულებასა და არშიყობასა ნახავდა, - ნამდვილი მთის კაცი იყო, მთიელის რწმუნებით და შეხედულებით; მაშინ ქალი იმისთვის იყო პატივსაცემი ქმნილება, ცოლი - მეუღლე კაცისა, რომელიც თავის მოთავეს გვერდს უნდა მოსდგომოდა, მასთან ერთად ემრომნა, ემუშავნა და, მაშასადამე, ოჯახობაშიაც იმის თანაბარივე უფლება ჰქონოდა. ეხლა სრულიად სხვა იყო! მან გაიგონა ბატონების ლოთობის და ჰარიალაღე-თარიალალოს დროს, რომ ქალი მხოლოდ კაცის სასიამოვნოდ იყო გაჩენილი, ნახა რომ ცხოვრებაში მართლა ამ მიმართულებით ხელმძღვანელობენ; არაყთან და ღვინოსთან ერთად საქმითაც იგემოვნა ამგვარი ცხოვრების სიტკბოება - და ფრიად მომთმენი, ხასიათ-გაფუჭებული ერთბაშად შეიცვალა, ახალ ნაგემოვნებს დაემორჩილა.

ყოველ ჟამს ხედავდა ქეიფს, ქალებთან არშიყობას, დროსგატარებას, გელას გზავნიდნენ შუაკაცად, უყურებდნენ თავიანთ საკუთარს პირად, აღარას უმაღავდნენ; გელა იყო ლამაზი, წამოსადეგი, ქალებმა მალე აგრძნობინეს, რომ ის ბევრით უფრო სასიამოვნოა, სანამ სიყმაწვილის წვეწამოლოებული მისი უფროსები, და გელამაც აღარ დაიგვიანა, ამ მდგომარეობით ისარგებლა...

მაყვალა მარტოკა სცხოვრობდა და ყველაზედ ძნელი მის ცხოვრებაში ის იყო, რომ, რასაც გელა გარეთა ჰხედავდა, ის შინ შემოჰქონდა, რა ცხოვრებითაც გარეთა სცხოვრობდა, იმ ცხოვრებას ოჯახობაში ითხოვდა. უხეირო სმა, უწმაწური ლაპარაკი, უსამართლოება მეზობლებთან, ყველას საკმაოდ აძულებდა მთიელის თავსა.

გელა გოდერძიშვილს საკმაოდ ცხვარი ჰყვანდა და მომვლელი ეჭირვებოდა, რადგანაც სახლში ერთის ბიძის მეტი, და ისიც ძალზედ მოხუცებულისა, არავინ დარჩენოდა. ბოლოს ეს ბიძაც მოუკვდა და გელა იძულებული შეიქნა სამსახურიდან გამოსულიყო, რადგანაც ოჯახობას პატრონის თვალი ეჭირვებოდა.

ამ დღიდგან ყმაწვილი ბიჭი სახლს დაუბრუნდა, მოუდგა ცხვარსა და, თუმცა ცხოვრების გამოცვლა რამოდენადმე უძნელდებოდა, მაგრამ მეცხვარეებში მაინც თვალსაჩინო ადგილი დაიჭირა. გელას დაესწავლა რამოდენიმე „შალთაი-ბალთაი“, იცნობდა სხვადასხვა ძალის მქონეთ, იყო მათგან მიღებული, რადგანაც მოხვეის შემწეობით სხვადასხვა ბნელს საქმეებს ირიგებდნენ, - და ეს კი გოდერძიშვილს საშუალებას აძლევდა, ბილეთიც სხვებზედ ადრე მიეღო და მგზავრობის დროსაც გაჭირვებაში მოძალეთ სხვებზედ მომეტებულს სიტყვა-პასუხით დაჰხვედროდა.

ნაიასაულარს ყველანი ხელსა ჰკიდებდნენ, ცდილობდნენ საქმე მასთან დაეჭირათ, რადგანაც ამგვარად ყოველ შემთხვევაში საქმე უფრო იაფადაც უჯდებოდათ და მალეც უთავდებოდათ, მაგრამ მასთან ძმური კავშირი არავისა ჰქონდა, რადგანაც

თავის წინ წაწევას ამხანაგებს მეტად ძვირფასად უსვამდა და თავის ღირსებით მეტად ამპარტავნობდა, მეტად თავი მოსწონდა.

მხოლოდ ერთადერთი უბედურობა აბრაზებდა, გულს უხეთქავდა და საქმისთვის ვერა ეშველა-რა: მაყვალა ისევ განზედ გასდგომოდა, ვერ დაემორჩილა, ვერ მიეზიდა მისი გული და სიყვარული კი განუსაზღვრელი ჰქონდა. ვერც ჯავრობით, ვერც ცემით, ვერც ალერსით ვერ მოემხრო ცოლის გული, რომელსაც სიცოცხლე იქამდის გამწარებოდა, რომ ყოველის ღონისძიებით ცდილობდა ქმარი გაეჯავრებინა.

საქმემ იქამდის მიაღწია, რომ მაყვალა გაექცა კიდეც, გავიდა თავის სამშობლოში და, თუმცა ახლო ნათესავი არავინა ჰყვანდა, მაინც მოახერხა წმინდის სამების საბჭეოში თემის ყრილობა მოეხდინა. თემის ყრილობამ განიხილა საქმე და მათი განშორება გადასწყვიტა, რადგანაც აღმოჩნდა, რომ მაყვალა ძალად გაეთხოვებინათ; მაგრამ იმ ხანში თემობა ირღვევოდა, მის გადაწყვეტილებას ის საშვალეა აღარ ჰქონდა, რომ თავისი წევრებისათვის ძალა დაეტანებინა - გადაწყვეტილება აღესრულებინათ. იმ ხანებში ნაჩალნიკ-დიამბეგობა ჩამოვარდნილიყო და კანონი კი იძახდა: „ცოლ-ქმარის განშორება შეუძლებელიაო!“

რასაკვირველია, გელა არ დაიმორჩილდა თემის გარდაწყვეტილებას, რადგანაც მისდამი პატივი დაეკარგა და იცოდა, მშველელები სადაც და როგორც ეპოვნა.

მთიელი კრებიდგან გამოვიდა მუქარით და, ცოტა დროს გავლის შემდეგ, ცოლი კანონმა ხელახლად ქმარს დაუბრუნა.

მაყვალა, ბუნებითვე მხიარული, მოცინარი და მალხაზი, დამშვიდდა, გაჩუმდა და თითქოს თავის ბედს დაჰმორჩილდა. თუმცა ამგვარმა ძალდატანებულმა ცხოვრებამ ქმრისადმი სიმძულვარე ვერ შეუცვალა, მაგრამ, ოჯახობის სახელის დამცველი, სახლის უფროსის ბრძანებას წარბშეუხრელად აღსრულებდა.

ამ დღიდგან გელა დარწმუნდა, რომ ცოლი სამუდამოდ დაიმორჩილა, მოაჰკვიანა და მისთვის სრული უფალი შეიქმნა. ამისთვის თვით ალერსსაც კი ბრძანების კილოთი აღსრულებინებდა, არამც თუ ტრფიალს ანუ სხვა რომელსამე სამსახურს.

ონისე, რომელიც იყო მაყვალას გრძნობის საგანი, ქალის გათხოვების შემდეგ თავს მოტყუებულად სთვლიდა და გულმოკლული ცხვრიდგან შინ აღარ შემოდიოდა. ადუღებულს, აღზუნებულს გულს სიცოცხლე მოჰკლებოდა, თუ ჩამწვარ-ჩადაგულს ფერფლი გადაჰფარებოდა, - ვერაფერსა ჰგრძნობდა.

მართალია, მცირე იმედით გულმა გაუფართხალა, როდესაც მაყვალა ქმარს გაჰქცეოდა, მაგრამ რაკი კანონმა დაუბრუნა, რაკი მაყვალა დამშვიდდა და ქმრის წადილს დაემორჩილა, - ონისეც დაღონდა, გული ჩაეხურა და იმედი სამუდამოდ მოესპო. მან წარმოიდგინა, რომ გამხეცებული გრძნობა შეაყენა, წადილი დაიმორჩილა და მოსვენებულს ცხოვრებას შესძლებდა; მაგრამ ფიცი კი დასდო, რომ ცოლი თავის დღეში არ შეერთო და ქალს არასოდეს არ ნდობოდა.

V

ერთს ზაფხულის სადამოს, როდესაც გელამ ბერწი ცხვარი მთაში გაისტუმრა და მეწველი კი შინ დააგდო, რადგანაც ყინულების მახლობლად საკმარისი ბალახი ჯერ არ

იქნებოდა, - ეს კაცი კარებთან ჩამოჯდა და ყალიონი გააკეთა. შემდეგ ამოიღო ტალკვესი, აბედი და კვესება დაიწყო; კარგა ხანი ეწვალა, მაგრამ შრომამ ამოდ ჩაუარა, რადგანაც ცეცხლი ვერ გააჩინა.

- დედაკაცო, ცეცხლი! - ბრძანებით დაიძახა იმან.

მაყვალამ არცისკანათი ცეცხლი გამოიტანა, მისცა და ის იყო გაბრუნებას აპირობდა, როდესაც ქმარმა შეაყენა:

- მოიცა.

ქალი გაშემდა; გელა ჩიბუხს წყნარად უკიდებდა და ცოლს ხან-გამოშვებით წყნარ-წყნარად შესცქეროდა.

- ქალაუ, აქ დაჯექ, - ბოლოს გაწყვიტა ქმარმა სიჩუმე: - რაიღაც უნდა გითხრა...

- რაი გინდა? - უპასუხა მაყვალამ უკმაყოფილოდ და დაუმატა: - მწყემსებისთვის ჯერი მიგვიანდების.

- აქ დაჯექი-მეთქი! - გელამ ხმა შეუმადლა, თუმცა ტუჩები რწმუნებით უღიმდებოდა.

- არ მცალიან-მეთქი! - იმავე ხმით უპასუხა ქალმა, მაგრამ ადგილიდგან არ დაიძრა: - მითხარ, რაი გინდა და წავალ.

- დაჯექ, დაჯექ, ქალაისი! ჯერს კიდევ მოასწრობ - ხმა მოიტკბო კაცმა, მოხვია ხელები და თავისკენ მიიზიდა.

ქალმა წინააღმდეგობა არ უჩვენა. მორჩილად მიჰყვა და, როდესაც გვერდს მოუჯდა, ქმარმა მხიარულად შეხედა.

- ძალუმი ხარ, ღვთის მადლმა! - წამოიძახა იმან და გრძნობით აკოცა.

მაყვალამ აქაც ხმა არ ამოიღო, მაგრამ გაწითლდა, წარბები შეიჭმუხნა და ის ადგილი, რომელსაც კაცი შეეხო, - მკლავით მოიწმინდა. ქმარმა შეჰხედა, შეამჩნია მაყვალას ეს მოძრაობა და ჩაიცინა; გაშალა მკლავები, მოეხვია და ძალზედ მიიზიდა.

- კარგია-ღა ჩე! - ველარ მოითმინა ქალმა, გაიბრძოლა, მაგრამ გელამ არ გაუშვა.

- დაჩუმდი, ჩემო ყველავე! რაისთვის არ გინდა, რომ გაკოცო? - ალერსით ეუბნებოდა გელა, მაგრამ ქალი მაინც არა ნებდებოდა და სახეს არიდებდა.

ბოლოს ქმარმა თავი მაგრად დაუჭირა, სახე გადმოუბრუნა და გაცხარებისაგან აღგზნებულს ტუჩებში აკოცა.

- ფუი! - გადააფურთხა ცოლმა და მოუთმენლად დაუმატა: - ეგ რაი-ღა იცი?

- მაშ რაისთვის იწმენდ? - ნიშნისმოგებით მიუგო მთიელმა და პირზედ კმაყოფილების ღიმილმა გაუთამაშა.

- იმად, რომ მეჯავრები! - ველარ მოითმინა მაყვალამ.

გელამ შუბლი შეიჭმუხნა და წყნარად, თუმცა მტკიცედ და გარკვევით, უპასუხა:

- ღვთის მადლმა, რომ შემეყვარებ.

ამ სიტყვებმა ცოლი უფრო გააბრაზა და განრისხებით შეჰბღვირა.

- ეგრე ნუ მიყურებ, ნუ, ღვთის მადლმა, თორემ კიდევ გაკოცებ. - ისევ გაულიმა მთიელმა და თვალები შეუთამაშდა.

უბედურმა ამოიოხრა, რადგანაც არ იცოდა, ამ კაცის ალერსს როგორ მოჰშორებოდა.

- კარგი, კარგი, ნუ ჯავრობ, თორემ გეუბნები, რომ კიდევ გაკოცებ-მეთქი! გა, აგრემც შემეწევა სამება!

- არ ვჯავრობ, არა! - ძლივს წარმოსთქვა თვალეში ცრემლმორეულმა მაყვალამ და უფრო მოთმინებით გააგრძელა: - ბეჩა, მითხარ, რაისთვის მეძახოდი, ცომი გამიცვივდების.

- კოცნა მომწადდა და იმად! - გაიხარხარა ნაიასაულარმა.

- დამიბრმეს თოლი!

- რა, არ მოგწონს?

- გამიშვი, გამიშვი! - ისევ გაიბრძოლა ქალმა.

- ქალაის გახარებამ, ტყუილად იბრძვი.

- რაი გინდა ჩემგან?

- მითხარი: არ მოგეწონა-მეთქი?

- ოჰ! - მოუთმენლად მოსცა პასუხი და სრულიად გაჯავრდა.

- არ მოგწონს არა! ახლა?

- რაისთვის არა? კაი კოცნა ვიცი?!

გელას ესმოდა, რომ ამ საქციელით საყვარელს ქალს აბრაზებდა და ამ საქციელში რაღაცა განსაკუთრებულს სიამოვნებას ჰგრძნობდა.

- მაი, ერთსაც გაკოცებ და ისე გეტყვი, რაიც მინდოდა.

- არაუ! - მაყვალამ სახეზედ ხელები დაიფარა.

- ჩემო ყველაუ!

- არაუ, არა-მეთქი!

- აი თუ არა! - კაცი ისევ ძალზედ მოეხვია, მაგრამ, რაწამს ქალი გულთან მიიკრა, მისი სიახლოვის სიტკბოება იგრძნო, ერთბაშად ხელები ისევ გაუშვა და ორნივ ზეზე წამოცვივდნენ.

ეზოს კარები ვიღაცა კაცმა შემოაღო, ცოლ-ქმრის არშეყოფას თვალი შეჰკრა, შემკრთალი ისიც იმავე ადგილს გაჩერდა და თავი დაჰხარა.

ყველანი აჩქარდნენ, დაიბნენ და კარგა ხანმა გაიარა, სანამ ხმის ამოღებას მოახერხებდნენ.

- სადამო მშვიდობისა, გელაუ! - ბოლოს სტუმარმა ძლივს მოახერხა.

- ონისეუ! შენა?.. გამოიარე, გა!.. რაისთვის-ლა დადექი? - მიეგება მასპინძელი.

მაყვალაც გონს მოვიდა, მსწრაფლად გაბრუნდა და, ჭარხალსავით გაწითლებული, სახლში შევარდა. სტუმარი შემოვიდა და მასპინძლისგან ნაჩვენებ ადგილზედ დაჯდა.

ორნივ გაჩუმებული იყვნენ და ჯერ კიდევ პირველის შთაბეჭდილებიდან ვერ გამორკვეულიყვნენ. ონისესთვის, მისდა უნებურად, მოწმად დასწრობას, თუ სხვა რომელიმე გრძნობას თავი ჩაეხრევიანებინა და სახე ხანდარჩოდ გარდაექცია; გელა ჯერ კიდევ ისევ საყვარლის ლაზათიანობის შთაბეჭდილების ქვეშ იყო და რწმუნებით გუნებაში იმეორებდა: „სტყუის, უყვარვარ!“

ონისე არაბული გელას მეზობელი იყო, მაგრამ მის სახლში მაყვალას შესვლის შემდეგ აღარ გაეჭაჭანა. ეს ბიჭი, ბევრით ყმაწვილი გელაზედ, წარმოსადგობითაც და სილამაზითაც მასპინძელს ბევრად სჯალდობდა. ამასთანავე გამბედავი, პირდაპირი და პატიოსანი სტუმარი მთელს სოფელს ხელიხელ საგოგმანებლადა ჰყვანდა გამხდარი.

ონისეს, მართალია, გელასოდენი შეძლება არა ჰქონდა, მაგრამ შრომა უყვარდა, მუყაითობა იცოდა, მთელს სიცოცხლეს ცხვარში ატარებდა და გლეხკაცის კეთილდღეობა კი მხოლოდ ამაზედ არის დამოკიდებული. სწორედ ეს იყო მიზეზი, რომ ონისეს ყოველთვის გელაზედ მეტი შოვნა შეეძლო, სტუმარსაც და თემობასაც მეტს ემსახურებოდა. ეს ლამაზი ყმაწვილი და მოხდენილი სწორედ ის არაბული იყო, რომელსაც მაყვალა სიყმაწვილითვე გულში ისე ჩასჭედოდა, რომ თვით ჯოჯობეთის ცეცხლსაც ვეღარ ამოებუგა და ქვეყნის ნიაღვარს ვეღარ წაელეკა.

სტუმარ-მასპინძელი დასხდნენ, მაგრამ რადგანაც ერთმანეთს ეხატრებოდნენ, შეყრის მიზეზზედ ლაპარაკის დაწყებას ერთმანეთს აცლიდნენ.

- მაი, ვახშმად აქ დარჩი, - მიიწვია მასპინძელმა.

- დამირჩეს შენი თავი!.. ბარემ მეც მინდოდა შენთან ყოფნა, მაგრამ ხელმარტობას რაი ვუყო?.. ცხორი ტიალად დამრჩა და მეღუპების.

- კარგია-ლა ჩე! ცხორს რაი უნდა?.. მწყემსები იქ არა ჰყავს? - უთხრა მასპინძელმა და თხოვნა განუმეორა: - დარჩი ღვთის მადლსა.

- ვერა, ღვთის მადლმა, ვერ დავრჩები... შენთან ბატარაი საქმე მქონდა და მთიდან იმად ჩამოველ.

- რაი საქმე? - ჰკითხა გელამ და ახლო მიუჯდა: - აბა სთქვი:

- მითხრეს - მინდვრად ბინის დასაჭერად მიდისო და ამხანაგობამ გამომგზავნა - ადგილი ერთგან დავიჭიროთო.

- კარგი და კეთილი, - გაეხარდა მასპინძელს, რადგანაც ონისესთანა გაბედულის და გამოცდილის მწყემსის მეზობლობა ძვირად დასაფასებელი იყო: - რაისთვის არა?.. თქვენთან ნამგალობა (ამხანაგობა) ღვთის წყალობაა...

- თავადა ხარ ეგეთი, გელაისი, და ცხოს ნუღარ აქებ!.. ენა იცი და სამართალი, შენთან ვის გაუჭირდების?

- აი ხვალ ვაპირობ წასვლას; თუ შენც წამოხვალ, დაგიცდი.

- მე რაისთვის-ღა წამოვიდე?.. შენზედ უკეთესად ადგილს ვერ ავარჩევ და ვერ მოურიგდები.

- არა, ონისეისი, თავად წამოდი, თავად ნახე შენის ბედნიერის თვალებითა. თავად მოათოლიერე და ასე ემჯობინების.

- მეტი კაცი - მეტი ხარჯია... ფულს მოგცემ, წადი და ღვთის ბედობაზედ სადაც დაიჭერ, ჩვენც შენთანა ვართ.

- როგორც გინდა, შენაი ჭირაიმე, ეგეც შენი ნებაა, როგორც გინდა. - ბოლოს დაეთანხმა მასპინძელი.

- ეგრე გელაისი!.. დაიჭირე ადგილი და, თუ გინდა ნამგალად წამოვალთ, თუ გინდა-და, ცხორს დაგირევთ.

- დავრიოთ, ონისეუ. დავრიოთ! ეგ ემჯობინების, ერთ-ერთზედ უფრო გული შეგვივარდების, - უპასუხა გელამ და მხიარულად დაუმატა: - ახლა კი უვახშმოდ აღარ გაგიშვებ, ღვთის მადლმა.

- ნუ-ღა, გელაისი! ცხორი უპატრონოდ არის, და პატრონს მოშორებულ საქონელს კი მავნე დაეპატრონების!

- ცხორს რაი გაუჭირდების? ეგეთი მწყემსები გყვანან, ღვთის მადლმა, რომ ცაში ფრინველს არ გააჭაჭანებენ და ქვესკნელს ჭიანჭველას. უვახშმოდ არ გაგიშვებ, წმინდის გივარგის მადლმა!.. ბეჩაუ, გზა მაინც დამილოცე... დედაკაცო, საყორელს სტუმარს საყორლად დახვედრა უნდა, მოგვიმზადე, რაც უფალმა მოგვცა.

ონისემ ჩააბარა ბეის მისაცემი და სახარჯო ხვედრი ფული და ვახშმად დასხდნენ.

პირველის ორიოდ ყანწის გამოცლის შემდეგ სტუმარს მოაგონდა წინანდელი დღეები, მოაგონდა, ოდესმე რა სიტკბოება უაღერსებდა, რა იმედს უქადოდა მომავალი, და თვალწინ ათასფერად გამოესახა ის სანეტარო წუთები, როდესაც მაყვალას თავისად სთვლიდა, მისგან სულის გაცოცხლებას მოელოდა, გულის სიტკბოებას; მოაგონდა და გული შეეკუმშა, თითქოს ძალზედ რაღამაც მოუჭირაო. დაღონდა, დაფიქრდა და მოიღვრიმა. ეხლა ობლად, სრულიად ობლად მიაჩნდა თავისი თავი და მერე იმისთანა ობლად, რომელსაც თავის სიცოცხლეში ტოლი არ გამოუჩნდებოდა, სააღერსო, გულის დამყვავებელს სიტყვას არ გააგონებდა.

მასპინძელმა დაღონება შეამჩნია და მხიარულებას მოუმატა, რომ სტუმარი გაერთო, ამისთვის შინაურს არაყს მოუმარჯვა, სადღეგრძელოები მოუხშირა, მაგრამ ერთხელ გულჩახურული ონისე ვედარ გამობრუნებულიყო. ერთბაშად გელა წამოდგა და სტუმარს უთხრა:

- ბატარა ხანს შეექცი და მეც ეხლავე მოვალ.

- გვეყოფის, ღვთის მადლმა! - უთხრა ონისემ და დაუმატა: - მეც მეტი აღარ შემიძლიან.

- კარგი-ღა, ძმობასა, ნუ მოჰყვები! ბატარაი დაიცადე და ეგეთი მხიარულება გავმართოთ, რომ მკვდრებიც კი სამარიდგან ადგნენ ჩვენს საცქერლად.

- ნუ-ღა, გელაისი! დრო გადავიდა, ჯალაბობასაც ეძინების. - შეჰხედა მაყვალას, რომელიც იქავ კერასთან იჯდა.

- გესმის, მაყვალაუ! - დაუმახა ქმარმა: - სტუმარს გულდახურული რაისათვი ერვენე?

- არა, ღვთის მადლმა!.. სტუმარი ღვთისაა და, თუ კი ჩვენს სახლს იკადრებდა ვინმე, უფალს მადლობას ვაძლევ.

- თუ ეგრეა, - წამოიძახა ისევ გელამ - წმინდის გივარგის მადლმა, მზის ამოსვლას ლხინით უნდა დავხვდეთ... ბატარაი მომიცადე - გაათავა მასპინძელმა და საჩქაროდ კარი გაიარა.

ადვილი იყო გელასთვის თქმა: „მზის ამოსვლას ლხინით უნდა დავხვდეთო!“ მაგრამ იმათთვის ვისაც თავიანთი თავი სამარეში ჩაუმარხავთ, ვისაც გული შავით შეუმოსავთ და სამუდამოდ დაკარგულს იმედზედ გლოვა დაუწყებინებიათ, იმათთვის მზის სხივების ლხინით დახვედრა საკმაოდ გასაჭირი უნდა ყოფილიყო.

რაც ონისეს და მაყვალას ერთმანეთი არ ენახათ, კარგა დროს გაეველო და ამ ხანში ორთავეს ნაღველი გულში ეგროვებინათ; აღძრულის გრძნობის მალვას შეჩვეულიყვნენ და ამისთვის ეხლა, როდესაც მარტონი დარჩნენ, მეტად ძნელს მდგომარეობას გრძნობდნენ. ორთავეს ეძნელებოდათ ლაპარაკი და ორთავეს კი იმდენი სათქმელი ჰქონდათ, ორნივე, - როგორც ყოველთვის შეყვარებულები არიან ხოლმე, - ერთმანეთს ემდურებოდნენ და საყვედურის თქმა უნდოდათ, ყელში მომდგარი სიტყვა მხოლოდ პირს გააღებინებდა, მაგრამ მეტისმეტი აღელვება მაშინვე ხმას გააწყვეტინებდა და ისევ ისე გაჩუმებული დარჩებოდნენ.

მაყვალა ჰფიქრობდა, რომ ონისეს გული უეჭველად სხვას შესთამაშებსო, რადგანაც მას მოჰშორებოდა და უბედურების დროსაც მშველელი ხელი არ მიეწოდა; ონისე კი ჰფიქრობდა, რომ, თუ მაყვალას თანხმობაც არ ყოფილიყო, გელაზედ ძალად ვერ გაათხოვებდნენ და, მაშასადამე, ვიზედაც გათხოვდა, ის სხვაზედ მეტად უნდა უყვარდესო.

ასე ისხდნენ ორნი, თავდალუნულები, აღშფოთებულები, თითქოს ერთმანეთს გაბუტვიანო და მხოლოდ გახშირებული ოხვრა-ღა ამტკიცებდა, რომ წარმოუთქმელს მოუსვენებრობაში იყვნენ.

კარგა ხანმა გაიარა, როდესაც ონისე ერთბაშად შეჰკრთა და თითონაც არ იცოდა, როგორ წამოიძახა:

- ქალაუ! ბევრი ხანია არ მინახავხარ... შენი ამბავი არ გამიგია, მიამბე, როგორა ხარ?

- რაი მიჭირს, - მწარეს ღიმილით და ამოოხვრით მიუგო მაყვალამ და მხრები აიწია: - სახლი მაქვს და ქმარი მყავს.

- მაშ ბედნიერი ხარ? - იკითხა ონისემ და ერთბაშად, შეჰხედა, ხმა აუკანკალდა, მაგრამ, რაწამს ქალის სახე დაინახა, ისევ მოტყდა და წყნარად დაუმატა: - ინებოს უფალმა!.. ჩემთვის ყველაი განჰქრა! ყველაი მოკვდა და სიცოცხლე გამწარდა!.. შენ მაინც

იყავ ბედნიერი.

ქალმა შეჰხედა და გულში თითქოს რაღაცა აუდულდა; თბილად, მოუსვენრად აღმა წამოვიდა, სასულესთან ცახცახი დაუწყო. ათრთოლებულის თითებით მისწვდა საკინძეს და ანგარიშიუცემლად ჩამოიწყვიტა. მას ეგონა, რომ პერანგმა ძალზედ წაუჭირა, სული შესტაცა და ამოსუნთქვის ნებას აღარ აძლევსო.

ბოლოს ონისემ აიღო არყით სავსე ყანწი, ამოიოხრა და დალია; დალია ისე, რომ ქალმა აშკარად შეამჩნია, გულის გაბრუება უნდოდა და ნაღვლიანად შეჰხედა.

- რაის მიყურებ? - ჰკითხა ონისემ და ამღვრეულის თვალებით ცქერა დაუწყო.

- მაგდენს რაისთვი სვამ? მოგკლავს. - თითქმის ხვეწნით წარმოსთქვა მაყვალამ და ყულანის ბოლოს ძენმა დაუწყო.

- მომკლას-რა, - გულგრილად წამოიძახა ყმაწვილმა და შუბლზედ ხელის დადებით დაუმატა: - გებრალები?

- აუ! ადამიანი არა ვარ?

- ხარ, ღვთის მადლმა, ხარ.

ორნივე ისევ გაჩუმდნენ და თავი ჩალუნეს, მაგრამ ონისემ ვედარ გასძლო და უთხრა:

- ქალაუ! მითხარ რაიმე.

- აბა, რაი გითხრა? - ბეჩავად მიუგო მაყვალამ.

- უწინ ბევრს მელაპარაკებოდი! ბევრს მპირდებოდი!

- ეგ უწინ იყო და ეხლა კი ცხოა.

- თუ ასე იქმნებოდა, რაისთვის ამებ-გამები?.. რაისთვი მომიხიბლე სიცოცხლე და გზას იქით გადამაგდე!.. არ გიყორდი და მასხარად მხდიდი, განა?.. შენს ღმერთს რაღას ეუბნებოდი?..

- ონისეუ!.. - დაიწყო ქალმა, მაგრამ კაცმა გააწყვეტინა.

- შენ დამივიწყე, მაგრამ მე კი ისევ ისე მიყორხარ, ღვთის მადლმა! ისევ ისე, როგორც ღმერთი!..

მაყვალას ეს-ღა აკლდა, რომ ნაღველს წვეთიც მოჰმატებოდადა მდულარე ნაკადულად გადმოსდენოდა; იმას ეგონა, რომ ონისეს დიდი ხანი იყო, რაც გულიდგან ამოეღო, და დაეგდო, დაევიწყებინა და ეხლა კი ესმოდა, რომ მოტყუებული იყო, სიცოცხლის სიტკბოების იმედი კიდევ შესაძლებელი იყო.

- ბიჭაუ, იყუჩე! - მოუთმენლად წამოიძახა ქალმა და მწარედ გააგრძელა: - იყუჩე, ღვთის მადლმა, თორემ თავს მომაკვლევინებ.

- რაისთვი?.. ვინც გიყორდა, შეირთე... ვინც გპულდა - მოიშორე... თავი რაღაზედ-ღა უნდა მოიკლა?

- იყუჩე, გეუბნები! - ქალმა კიდევ უთხრა და ტირილი გაბრაზებად გადაექცა.

ონისე გაჟრჟოლდა, ალელდა და თავდავიწყებაში ჩავარდა. გრძნობამ გაიბრძოლა და აქამდის შეჩერებული მოთმინება გადმოჰხეთქა. საბრალომ იგრძნო, რომ თავს ველარ იმაგრებს და ძალის მოსაპოვებლად ისევ არაყს მიმართა; მაგრამ ველარ მოასწრო ყანწის ტუჩებთან მიტანა, როდესაც ქალი ზეზე წამოიჭრა და გამწარებით მივარდა.

- კარგია, გეყოფის!

- რათ მიჯავრდები? შენს სადღეგრძელოსა ვსვამ, - უთხრა ონისემ.

მაგრამ ძლივს მოასწრო ამ სიტყვების გათავება, როდესაც იგრძნო კისერზედ მოხვეული ქალის ნაზი ხელები და, და თვალთ დაუბნელდა.

- ნუ სვამ, ნუ! შენაი ჭირაიმე... თავს ნუ იღრჩობ... არ მინდა, ბიჭაუ! გაიგონემეთქი, არ მინდა! - წყნარად და ტკბილად ჩასჩურჩულებდა მაყვალა; თრთოდა, ინთებოდა, ზედ ევლებოდა.

- ონისეს გადაავიწყდა ქვეყანა, გადაავიწყდა სტუმრის მოვალეობა მასპინძლისადმი, გადაავიწყდა თავის თავიც და მხოლოდ ერთმა გრძნობამ შეიპყრო, ერთმა წადილმა დაიმორჩილა. მას ესმოდა, რომ მაყვალას უყვარდა, უანგაროს ტრფიალებით ეალერსებოდა. ესმოდა მისი გულისძგერა და წუთის თავდავიწყებას მისცემოდა.

ონისეს თვალები აემღვრა სისხლი აუდუღდა, აუჩუხჩუხდა, მკლავები გაეშალა და წუთის შემდეგ ძვირფას ქმნილებას გულში ძალზედ იკრავდა, ნექტარის სიტკბოებას ჰგრძნობდა.

ორთავეს სიტყვა გაუწყდათ, სულთქმა გაუძნელდათ და, მის მაგიერად ხანგამომვებითი აღშფოთების ქშენა-ლა ისმოდა...

არავინ იცის, ეს სადამო რითი გათავდებოდა: ქალს ცოლის მოვალეობის გრძნობა გაეღვიძებოდა და ტრფილისაგან აგზნებულს ცეცხლის ჩაქრობას მოახერხებდა, თუ თავდავიწყებული, ბუნებრივს მოძრაობას მონად გაუხდებოდა, ყველას დაჰკარგავდა დასთმობდა, ფეხქვეშ გაჰქელავდა, ოღონდაც ონისე შერჩენოდა?!

ამ თავდავიწყებაში, სულისა და გრძნობის კვეთებაში იყვნენ, როდესაც ერთბაშად გარედგან სიმღერის ხმა მოესმათ.

ორნივე შეჰკრთნენ და სმენად გარდაიქცნენ. მათ აშკარად გაიგონეს:

ვაჟკაცსა ცოლის სიავე
შუა გზას მოაგონდება;
წავალის საგონებელში
გზას იქით გადავარდება...

ონისე და მაყვალა გაიყარნენ; მაყვალა გაწითლებული სენაკში შევარდა და კაცი კი ალელვებული გრძელს სკამზედ მიეგდო; კარები ერთბაშად გაიღო და სახლში გელა და რამდენიმე მომღერალი შემოცვივდნენ.

გაიმართა ლხინი, ტაშ-ფანდურა და მასპინძელი, დაპირებისამებრ, სტუმრებთან ერთად მზის სხივებს მხიარულის „გოგონათი“ მიეგება.

მზემ კარგად მოიარა, როდესაც გელას გამხიარულებული სტუმრები ვახშმიდგან

აიშალნენ, ჩვეულებისამებრ გამოსამშვიდობელი თასები გამოსცალეს და გაიყარნენ, რადგანაც მასპინძელი ჩეჩნისკენ უნდა გამგზავრებულიყო, და სტუმრებს კი თავთავიანთ საქმისთვის მიეხედნათ.

როდესაც გელა განთავისუფლდა და მარტოკა დარჩა, გამობრუნდა სახლისკენ და შესვლის უმაღლეს მზადება დაიწყო.

მაყვალა ამ დღეს როგორღაც გულმოდგინედ შველოდა და ემსახურებოდა, თითქოს რაღაც დანაშაულსა ჰგრძნობდა, შენანების ნიშნად ქმრის მიშველებით დანაშაულის გამოსყიდვა უნდოდა.

როდესაც სახლის პატრონმა სამგზავროდ ჩაიცვა, შემოიკრა იარაღი და ცხენი შეკმაზა, ცოლს შემდეგი სიტყვებით მიუბრუნდა:

- ქალაუ! ძალიან კი მშველი მომზადებასა და, არ ვიცი, ჩემი წასვლა გიხარიათ, თუ გონს მოხვედით?

ქალმა პასუხი არ მისცა; მხოლოდ ოდნავ გაწითლდა და თავი დახარა. კაცი დააკვირდა კარგა ხანს და შემდეგ ისევ წარმოსთქვა: .

- გული რასმე მეზრძვის, მეუბნება, არ წავიდე, მაგრამ არ დავდგები... ვინძლო სახლს გაუფრთხილდე, მტერი არ გააცინო. - ამ სიტყვებთან ერთად მათრახს დაავლო ხელი და განაგრძო: - აბა, მშვიდობით... მაი, ერთაი მაკოცე და გახსოვდეს, რომ თუ სათემოდ შემარცხვინე, შენის თოლების მეტი ვერა გიხსნის-რა!

ქალი არ გაინძრა და არც თავი აიღო; მხოლოდ ქვეითა ტუჩის ცახცახზედ დაეტყო, რომ ქმრის სიტყვებმა გულზედ უკბინა.

- არ გესმის, ქალაუ? - ჟინიანად და ენის არევით გაუმეორა გელამ და მათრახი გადუქნია: - არ გესმის, ადამის გვერდო?

ქალი დაიკლავნა ტკივილისაგან მაგრამ არც შეჰკივლა და არც ცრემლი გადმოაგდო; ამის სამაგიეროდ წარბები ძალზედ შეიჭმუხნა, თვალეები გაუბრწყინდა და სახეს მუქარის გამომეტყველება დაეტყო.

- ნუ იჭმუხნავ წარბებსა, ნუ-მეთქი! - მკაცრად დაუმატა გელამ და მათრახი კიდევ რამდენჯერმე გადაჰკრა:

- დედაკაცი და ცხენი ერთია - მათრახი კი ორთავესთვის გაჩენილი!

- კმარა, გეყოფა! - წყნარად უპასუხა ქალმა და დაუმატა: - ღვთის მადლმა, მათრახით თავს ვერ შემაყვარებ.

- ჰა, ჰაი! - ჩაიციანა კაცმა და ამავე კილოთი მიუგო: - ჯანს კი არ გაგაგდებინებ?

- ნუ-და, ნუ!.. ნუ ეცდები, თორემ განანებ! გა, აგრემც შემეწევა ზედა-ნიში!

- აი, თუ მანანებ! - დაუჭყვივლა არყისგან შეხურებულმა გელამ და ისევ მათრახი შეუმალა.

- მაშ თუ აგრეა, შენმა სულმა ზღოს! - უპასუხა ქალმა და სწრაფად გარეთ გავარდა.

გელა არ მოელოდა, რომ ცოლი გაქცევას გაჰბედავდა და ამისთვის, მცირე

გაოცების შემდეგ, რამდენჯერმე მაღლად დაუყვირა:

- მაყვალაუ, მაყვალაუ, დაბრუნდი, ღვთის მადლმა, თორემ სისხლს გარწყევინებ! - მაგრამ მის სიტყვებზედ არავინ შემობრუნდა, რადგანაც ქალი მეზობლებისას დამალულიყო.

გელა გავიდა გარეთ, შევიდა ბოსელში, ყველგან ეძება ცოლი, მაგრამ ვერსად იპოვნა და კარგა გულის ბრუნების შემდეგ გადასწყვიტა:

- სად ჯანაბას წავა, აქავ არ უნდა დაბრუნდეს?

ძლივს გაათავა მოხევემ ეს სიტყვები, როდესაც მასთან წამსვლელი მთიელები მოვიდნენ და გელა ისე გაუდგა, რომ მაყვალა აღარ უნახავს.

VI

წარსულს ღამეს, როდესაც სიტკბოება ასე მოულოდნელად ქმრისა და სტუმრების მხიარულებამ შეუწყვიტა მაყვალას, მათმა ქეიფმა და დროს გატარებამ საშუალება მისცა თავის მდგომარეობას დაჰკვირვებოდა. პირველმა თავდავიწყების წუთებმა გაიარა და მათი ადგილი ცხოვრების სინამდვილემ დაიჭირა, თვალწინ წარმოუდგა წარსული და მძიმე ლოდად გულს შემოაწვა. ქალს მოაგონდა მწარე და ძნელად ასატანი წუთები ძალად გათხოვებისა, მოაგონდა ცრემლით გატარებული ღამეები, როდესაც თავის მოკვლას და ეშმაკისთვის სულის მიცემას მხოლოდ სასწაულით გადარჩენილიყო, მოაგონდა მთელის წლობით მგლოვიარე გულის კვნესა და ბოლოს, ის საიმედო შუქი, რომელიც ჩაბნელებულს ცხოვრებას თემის გარდაწყვეტილებამ მიაყენა და სულმა თითქოს ნეტარებით თრთოლა დაუწყო; მაგრამ ეს მდგომარეობა დიდხანს არ გაგრძელდა, რადგანაც თვალწინ ისევ ძალა და უსამართლობა წარმოუდგა; მოაგონდა თემის გარდაწვეტილების ფეხით გადალახვა და ქმართან ძალად დასახლება; მწარე და სევდიანი დღეები, როდესაც ისე დასამცირებლად უნდა აღესრულებინა უხიაკი კაცის ბრძანება და მის მოთხოვნის წინაშე თავი უნდა მოეხარა; მოაგონდა და გული ჩაეთუთქა, რადგანაც ეს მოგონებანი მომავლისთვისაც არაფერსა ჰპირდებოდა. ონისესთან შეყრამ გააგებინა რომ იმის საოცნებოდ გულის ამძგერებელს არამც თუ ჯერ არ დაჰკვიწყებოდა, არამედ პირველის შეყრის წუთების ძალით უცემდა გული, გრძნობა საკირესავით ანთებული ჰქონდა და სისხლი მთის ჩანჩქერსავით სცემდა და უდუღდა, მაგრამ რა გამოვიდოდა ამ სასიხარულო წუთებიდამ?.. მაყვალა რამდენჯერმე მოატყუა იმედმა, მოატყუა იქაც კი, სადაც მის მოსარჩლედ მთელის თემის ძალა გამოვიდა და ამის შემდეგ რაღა იმედი უნდა ჰქონოდა მარტოდ-მარტო ონისეს ბრძოლისა, თუნდა შეყვარებულს გულს სატრფო ლომადაც წარმოედგინა?

ეს ფიქრი მოუვიდა თავში და გულს სევდამ ჭახრაკად მოუჭირა, მწარედ კვნესა დააწყებინა; მაყვალამ იგრძნო, რომ მათი შეყრა უბედურების მეტს არას მოასწავებდა და წუთის სიტკბოების გრძნობამ მხოლოდ ძველი ჭრილობანი, ძველი იარები აუშალა. ისა სწუხდა ონისესთან შეყრას, სწყევლიდა და ჰკრულამდა იმ წუთს, როდესაც ამ ბიჭა შავს გელასთან ნამგალაობის წადილი მოჰსვლოდა და ნახევარს სიცოცხლეს მისცემდა, რომ ეს საღამო იმის ცხოვრებიდან ამორეცხილიყო.

ქალმა გადასწყვიტა, ყოველი საშუალება ეხმარნა, რომ ონისე, რაც შეიძლებოდა,

ჩქარა დაევიწყნა, დაჰშორებოდა და ისიც დაერწმუნებინა, რომ აღარ უყვარს. სწორედ ეს იყო მიზეზი, რომ დიასახლისი სტუმრებს თავს არ დასტრიალებდა და შეყვარებულის თვალის ძვირფას საგანს ვეღარ ჰხედავდა. აღასრულებდა ამ გარდაწყვეტილებას, შესძლებდა აღძრულს გრძნობასთან ბრძოლას თუ არა, ამის თქმა ძნელია, მხოლოდ ის კი შეგვიძლიან ვსთქვათ, რომ მაყვალას წადილი გულწრფელი იყო და იქნება, სხვა პირობათა შორის რომ ყოფილიყო, თავში არც კი მოსვლოდა ეს განზრახვა.

ქმართან გამოსალმების დროს გელას მოუფიქრებელმა საქციელმა გუნება სრულიად შეუცვალა, ჯავრის ამოსაყრელად ონისესთან გაქცევა მოაფიქრებინა, მაგრამ, რაკი შინ დაბრუნდა, ქმარი იქ აღარ დაჰხვდა, ცოტა ოდნად დამშვიდდა და ისევ ოხვრით წარმოსთქვა:

- იმ თავით ამ თავამდე უბედურს გზას ვადგევარ, ჩემს საქმეში ბიჭაი რაისთვის-და გავაბა?.. არა, ღვთის მადლმა!.. მეტად მიყორს და იღბალს არ დავუკარგავ!..

ამ სიტყვებით მაყვალა პირველს გადაწყვეტილებასვე მიუბრუნდა და მტკიცედ შეუდგა მისთვის ძნელად აღსასრულებელს საქმეს - ონისეს გულიდგან ამოღებას.

ასე მიდიოდა დრო, ქვეყანა ჩვეულებრივ საქმეს დასდგომოდა და ერთმანეთის შურასით თიბა გაეხურებინათ; ამ საერთო ჰარმონიას მხოლოდ ონისე განშორებოდა, რადგანაც აღარც სამუშაოდ ეცალა და აღარც სახლის მისახედად.

ამ ბიჭის ყმაწვილკაცობა მეტად დაჩაგრულიყო, მის გულს მეტად ბევრი სევდა და მწუხარება გამოეწვლია, მეტად ბევრი ეკვნესა ობლობასა და სიმართლეში, რომ ბედისაგან გაღიმებას სრულს თავდავიწყებამდის არ მიეყვანა. მართლაც, წარსულის წუთების სიტკბოება მეტად ტკბილი და ძლიერი იყო, რომ არამც თუ ამ ნეტარების კარგა ხანს მომლოდინე, არამედ პირველად შემხვედრიც არ დაეტკბო, არ მოეხიბლა და შეტოკებული გული აღარ დაესვენებინა. გონებას ეხვეოდა მეტისმეტი ნათელი და ოცნება კი უხატავდა გაბრწყინებულს სურათებს; მკაცრი ყინვის შემდეგ ერთბაშად და მოულოდნელად დამყვავებელი ტკბილი სითბო ეგრძნო და ერთბაშად იმდენი სანუგეშო იმედები გაჰღვიძებოდა, რომ აზროვნებას, გარდა მაყვალასთან შეთამაშებისა, მასთან ბედნიერების წარმოდგენისა აღარაფრისთვის არ ეცალა.

მართალია, მოხევეს გახურებულს გონებაში ათასში ერთხელ ელვასავით აზრი გაურბენდა, რომ გელასთან სახუმრო ბრძოლა არ მოუნდებოდა, მაგრამ ეს ფიქრი იყო წუთისა, რომელიც ისევ ისე სწრაფად ჰქრებოდა, როგორც იბადებოდა; ამ ფიქრს სწრაფად შესცვლიდა მაყვალასთან შეერთების იმედი, და ეს საკმარისი იყო წელში გამართულს ყოველისფერი გადავიწყებოდა, თავი მალლად აელო და, გამხნეებულს, არამც თუ მარტოკა გელა, არამედ მთელი ქვეყანა ბრძოლად გამოეწვია. ამ წუთებში ონისე სატრფოს მფლობელადა ჰგრძნობდა თავისთავს და ეს საკმარისი იყო, რომ გულს გამარჯვების ბუკისთვის ეკრა და ღონე გაათებული ეგრძნო: მაყვალა მისი იყო და თავს ქვეყნის მფლობელად სთვლიდა! ვინ იქნებოდა ისეთი თავხედი, რომ შესცილებოდა?!

შეყვარებულს ასეთი ფიქრები მოსდიოდა და სიცოცხლეს ათასგვარად უფერადებდა; ყოველს საგანს ბუნებაში ფასი დასდებოდა და ათასის მხრით, საალერსოდ, დამატკბობელად ეხატებოდა; ალერსის დროს შეყვარებული გული სატრფოს სიახლოვეს ითხოვდა, მაგრამ დღეები გადიოდა ოცნებაში და სატრფოს კი

ვერსად შეჰხვედრიყო, ვერსად შეაღერებოდა და გაღიმებული გული მოუთმენლად გასძახოდა: „ტოლი მინდა, ტოლთან შაერთება მწადის!“

იძახდა და არ ისვენებდა: მოთმინებას თანდათან ძალა ეღვეოდა და მისი ძახილი მალე შეუყენებელს ადუღებულს და მჩქეფარეს წადილად გადაიქცა.

- სად ვნახო, როდისა, როგორ? - მეათასედ იმეორებდა ონისე, მაგრამ შემთხვევა არ ეძლეოდა, რომ წადილი აღსრულებოდა, რადგანაც ქალი შინ შეკეტილიყო და წყალზედაც კი აღარ გამოდიოდა.

ონისეს ვერ წარმოედგინა, რომ ქალი ერიდებოდა, და მისი უნახაობა კი მასთან შეხვედრის წადილს თანდათან უფრო უძლიერებდა.

პირველ ხანში ჯერ კიდევ მოსაზრება შთააგონებდა, რომ მაყვალასთან პირდაპირ სახლში მისვლას, შეიძლებოდა, ქალის სახელისთვის ჩირქი მოეცხო, მაგრამ ამ ფიქრებსაც შეყრის წადილმა მალე დასძლია და საზრუნველად მხოლოდ მისი ნახვა შეექმნა; მასთან აღერსი, სადაც უნდა და როგორც უნდა მომხდარიყო, მოთხოვნილებად გადაექცა.

- დღეს თუ ხვალ ჩემი უნდა იქმნას, - იფიქრა იმან და ამას მოჰყვა შემდეგი გარდაწყვეტილება: - მაშ რაი ბედენაა, სადაც უნდა შევხვდე?

სთქვა ესა, თოფს ხელი დაავლო და აღგზნებული ატაცებულსავით გარეთ გამოვარდა.

მთვარე ის-იყო მთის წვერიდგან ამოშუქებულიყო და ღრუბელს ნახევრად შეჰფარებოდა. ღამის მნათობის მოარშიყეთ, რაკი სატრფოს მიახლოვება ეგრძნოთ, მორცხვად შეწითლებულიყვნენ და მნათობისთვის გული გადაეშალათ, რომ ჩაბნელებული სახე სხივით გაეშუქებინათ; წყნარი ნიავი ნაზად მოჰქროდა და სიფრთხილით არხევდა მთის კეკლუცებს; სურნელებას სტაცებდა და მიდამოს ყნოსვის დამატკობელი ჰაერით ავსებდა; მდინარე ამ ადგილს მდორედ მოდიოდა და, გამედგრებულის ღრიალის მაგივრად, წყნარად და ტკბილად მოდუდუნებდა. ნაპირებზედ იდუმალად შემოჩქეფული ტალღები უკან იდუმალადვე მიქანავდა და წვრილის კენჭებიდგან ჩაწურული წვეთები გრძნობით აღსავსეს ჩუხჩუხით კეკლუცად ესალმებოდა.

ბუნება ონისეს მდგომარეობას უფრო ხელს უმართავდა, თითქოს განგებ ამ ღამეს, ისე მოწყობილიყო, რომ გაბრძოლებულის გულისთვის წადილის გამღვიძებელი ნეკტარი მეტად გაემლიერებინა.

მოხევემ ძალზედ ამოისუნთქა და წმინდას, სურნელოვანის ჰაერის მიკარებასთან ერთად, გულმაც მეტად გაიფართხალა. მოიხადა ქუდი და შუბლი გამგრილებელს ჰაერს მიუშვირა, მაგრამ ადუღებული სისხლი მეტად შეჰხურებოდა, რომ შვება მისცემოდა და ჩქარის სიარულით, თითქმის სირბილით გელას სახლისკენ გასწია.

კარგა გვიან იყო და საწოლიდგან შუქი აღარ გამოდიოდა; ეტყობოდა სოფელში ყველას დასძინებოდა და წარსულის დღის შრომის შემდეგ ყველა ტკბილს განსვენებას მისცემოდა.

ონისეს სულმა შესტაცა, გულმა ძგერა მოუხშირა და თითის წვერებზედ შემდგარი გაძაბული წინ წყნარად მიიპარებოდა. თვალწინ ეხატებოდა სოფლისგან განცალკევებული სახლი გელასი, სადაც ამდენი ხნის მოუსვენრობის მიზეზი იმყოფებოდა.

აღზნებული თვალებით, შეწითლებული ლოყებით, ხმაგაკმენდილი ონისე, ისეთი სიფრთხილით და მოწიწებით მიდიოდა ამ სახლისკენ, თითქოს უწმინდესს ადგილს გულმხურვალე მლოცველი უახლოვდებაო; ყოველი ბიჯის გადადგმა უახლოვებდა საგანს და ყოველი მიახლოვება კი სანეტარო მოლოდინით აცახცახებდა.

მოხევემ მიაღწია დერეფანს და შესდგა, რომ სული მოექცია, რადგანაც გული ისე მაგრად უცემდა, რომ ძალზედ გავლებულის ხელით ოდნავაც ვერ შეეყენებინა.

ბოლოს მიუახლოვდა სარკმელს და მოუთმენლად სარკმელში შეიხედა. ოთახში ბნელოდა და ვერა დაინახა-რა. მხოლოდ კერაში ჩახვეულს ცეცხლში, რომელიც მთლად ჩანაცრებული იყო და შუქი ფერფლს დაებნელებინა, ერთს ადგილს ნაპერწკალი ბრწყინავდა. ონისე დააკვდა სარკმელს და რამოდენსამე ხანს გაწამებული, სულგაკმენდილი და კრიჭაშეკრული უყურებდა, მაგრამ მაინც ვერა გაარჩია-რა. ბოლოს აიღო კენჭი და კერაში გადააგდო; ნაცარი გაიფანტა, ნაპერწკლები აცვივდა და ოდნავ გაშუქებულს კერის პირს გამოჩნდა ერთად ერთი ლოგინი, რომელშიაც ვიღაცა იწვა და ძილი იქამდის გახშირებოდა, რომ ვერც ქვის გადაგდების ხმაურობამ გამოაღვიძა და ვერც ცეცხლიდამ აცვივნულმა ნაპერწკლებმა.

ონისე მოშორდა სარკმელს, წყნარად მივიდა კარებთან და ურდულს სიბრთხილით წვალეა დაუწყო. ეტყობოდა, კარებს „კედა“ კარგადა ჰქონდა გამაგრებული, რადგანაც მთიელის მეცადინეობა ამაოდა რჩებოდა და ურდული არა მორჩილდებოდა.

ცოტა ხანმაც გაიარა ამ მეცადინეობაში და ერთბაშად ხმაურობა მოისმა. თითქოს მძიმე, მაგარი რაღაცა ჭაჭით მოკირწყლულს კარების ზღუდეს დაეცაო. აშკარა იყო, ურდულის გასამაგრებელს შუკუნაში კარების დამკეტს კედის ბოლოში ქვა ჩაეჭედა, რომ კარები ვეღარ გაღებულყო და ხმაურობა ამ ქვის ჩავარდნის გამო იყო.

ამ ბრახუნზედ ოთახში ძწოლი შეჰკრთა და შემინებული წამოჯდა. კარგა ხანს ყურის გდების შემდეგ გაიღიმა და დამშვიდებით წამოიძახა:

- კატა ტიალამ ძილი გამიფრთხო! - გადაიწერა პირჯვარი, ისევ მიწვა და ისევ ღრმა ძილში შევიდა.

ონისემ ჩარჩოსა და კარის ფიცრის შუა ხელი შეჰყო და ურდულს ისევ წვალეა დაუწყო. კედა შეინძრა, მიიწია უკან და კარები წყნარის ჭრიალით შაილო.

სახლში ძწოლარემ, რაკი ძილი ერთხელ დაჰკრთობოდა, ხმაურობა მაშინვე გაიგო და მიჰხვდა, რომ ვიღაცა შემოვიდა.

- ვინა ხარ? - დაიძახა შემინებულის ხმით და საჩქაროდ საგულე გადაიცვა.

- სუ! სუ! ნუ ჰკივი! - მოესმა იმას პასუხად.

ამ ხმაზედ ქალი გაჟრჟოლდა, რადგანაც ონისე იცნო, მაგრამ გონება მაინც არ

დაეფანტა და მტკიცედ უთხრა:

- კაია-ლა, ვიღაცა ხარ, თავს ნუ იგდებ, ღვთის მადლმა, თორემ უნიშნოდ არ გაგიშვებ!

- სუ-ლა, სუ მაყვალაისი... - ნიავსავით წყნარის, თუმცა აღზნებულის ხმით, უპასუხა დაუპატიჟებელმა და მიხურულს კარს ურდული ისევ გაუმაგრა.

- ბეჩაო! ღმერთი აღარა გყავს? - იმავე კილოთი გაიმეორა ონისემ და წყნარად კერისკენ გასწია.

იქამდის ძლიერი იყო ეს ხმა, იმოდენა ტანჯვა და მუდარა გამოითქმოდა ამ მოკლე სიტყვებში, იქამდის უბედურად, შესაწყალებლად გეჩვენებოდათ ეს კაცი, რომ ქალს გული მოუღბო და ენაჩავარდნილმა სიტყვა ველარ მოახერხა.

მოხვევმ ქამარზედ ჩამოკიდებულის ჩანთიდგან ამოიღო გრძელი და წვრილი წმინდა სანთლის სანათებელი, რომელიც რგვალად იყო ერთმანეთზედ დახვეული, უპოვა თავი, გამოშალა რაოდენადმე, ცეცხლზე აანთო და კედლიდგან გამოშვერილს ქვაზედ დადგა და გულ-ხელ-დაკრეფილმა ცქერა დაუწყო ქალს.

ქალმა შეჰხედა, სცადა სიტყვის წარმოთქმა, მაგრამ სწრაფად ისევ თავი დაჰხარა და მთრთოლარეს თითებით ნაწნავის წვერებს ძენძა დაუწყო. ონისე მთლად გაფითრებულიყო და ისეთი სახე დასდებოდა, თითქოს მსაჯულისაგან გადაწყვეტილებას მოეღოსო.

- ბიჭავ, რად მოხველ, რაი მოგვლია? - ოდნავ გასაგონარის ჩურჩულით ჰკითხა ქალმა.

- რად მოვედ - ეგ თავადაც კარგად იცი და რაი მომსვლია - მაგას კი გეტყვი. - ონისემ შეისვენა, მძიმედ და ხანგრძლივად ამოისუნთქა: - ის მომსვლია, რომ მაწვალე და გზას კი აღარ მამღევი!..

- რაი გზა მოგცე, რაი გინდა ჩემგან? - ხმის კანკალით კითხვა გაუმეორა მაყვალამ.

- დავდნი, დავილიე, ქალაუ! და გადაწყვეტილს კი არას მეუბნები... მითხარი, რას მიპირებ? მითხარ, ღვთის მადლსა!

- ბიჭაუ! - თავდავიწყებით წამოიძახა ქალმა და ხელები ონისესკენ გაიშვირა, მაგრამ მაშინვე თავი შეიმაგრა და ხმა ჩაუწყდა.

- სთქვი-ლა, სთქვი! - მიაშურა მოხვევმ და რამდენიმე ნაბიჯი წინ წასდგა.

ქალმა ღონე მოიკრიბა, სრულს თვითმფლობელობაში შევიდა და ხელების მიშველებით შეაყენა.

- მოიცა-ლა!.. რას სჩად? - უთხრა იმან და დაუმატა: - რაისთვი მოხვედი ამ შუალამისას... რაისთვი გამიტეხე სახლი?..

- იმად, რომ მიყორხარ! - ისეთი ხმით შესძახა ბიჭმა, რომ მის გამგონე ქვაც კი დადნებოდა.

მაყვალა შეჰკრთა და წნორის ფურცელსავით თრთოლა დაიწყო, მაგრამ მაინც

უპასუხა:

- რაი ვქნა, ონისეისი!.. შენ გიყორვარ, მაგრამ!..

- მაგრამ რაი-ლა? - გაფითრდა ონისე და ნაკადულსავით ცივმა ჭირის ოფლმა ხვითქად გადმოჰხეთქა.

- მაგრამ ისა, რომ მე არ მიყორხარ.

- რაი სთქვი?! - წყნარად და გაგრძელებით იკითხა კაცმა და ხმა ჩაუწყდა.

ქალის სიტყვები მთიელს თავში ზარსავით დაეცა და ფეხებამდის ზრიალით გაურბინა.

- რაი სთქვი? - გაიმეორა იმან: - მაშ ეგრე?.. არ გიყორვარ?.. მაშ რაისთვი-ლა მკოცნიდი, რასთვი-ლა მეხვეოდი... რასთვი-ლა მხიბლავდი და იმედს მაძლევდი?..

- მებრალებოდი და იმად.

- გებრალებოდი? - მწარედ ჩაიციხა ონისემ. - მაშინ გებრალებოდი, მაშინ, როდესაც გული ჩადნა, ჩაიწვა, გაბრუვდა... მაშინ გებრალებოდი და სიბრალულით ცეცხლი ხელახლად მომიდე? ეგ იყო სიბრალული!.. აჰუ! მაყვალაუ!.. მაგნე, მაცდური ყოფილხარ და არ დაინდობ...

- რაისთვი სჯავრობ?.. ღმერთმა და ხალხმა ცხოს მაკუთნა და უნდა დავმორჩილდე...

- სტყუი!.. ღმერთმა და ხალხმა კი არა, ძალამ გაკუთნა, და შენც დამორჩილდი... მოკვდე - ის არ გირჩევნიან? ქვის გული გქონია, ღვთის მადლმა!

ქალს გული ამოუჯდა და იგრძნო, რომ სუსტდებოდა. გრძნობდა, რომ ეს კაცი მეტად უყვარდა და მასთან შეერთება ათასს უსიამოვნობას მოახვევდა თავსა და სწორედ ამისათვის ცდილობდა თავის გადაწყვეტილებისათვის არ ელაღატნა.

- კარგი, ონისეისი!.. რაიც გინდა დამარქვი, ოღონდაც წადი, მომშორდი!..

- წავალ, მაყვალაუ, წა! რაისი გემინიან? შენი ბედია, რომ დიაცი ხარ და დიაცზედ ძალას ვერ მოვიტან!.. მაგრამ იცოდე, იცოდე, ღვთის მადლმა რომ, ჩემის გაგდებით გელასა და ჩემში, თუ ორთავეს არა, ერთერთს მაინცა ჰკლავ!.. იყოს... რაიც მოგვივა, მოგვივიდეს, ჯანაბას ჩვენი თავი!.. შენ იყავ მშვიდობითა...

ამ სიტყვებით ონისე გამობრუნდა და წყნარის ნაბიჯით კარისკენ გასწია.

მაყვალა კი ერთს ადგილს მეხდაცემულსავით იდგა და განძრევაც ვეღარ მოეხერხებინა. ამ ქალს უნდოდა მთიელთან გაშორებით მისთვის მოსალოდნელი განსაცდელი აეცილებინა, ამ აზრით მსხვერპლად მოჰქონდა თავისი თავი, გრძნობა, მოსვენება და ათასრიგად წამებული გული და ერთბაშად დაინახა, რომ ამით განსაცდელს არამც თუ ვერ აშორებს საყვარელს კაცსა, არამედ გაბრაზებას მეტის ძალით უცხოველებს და ფათერაკს თავსა ჰხვევს.

- ონისევ! - გაჰქანდა ქალი, სწორედ იმ დროსა, როდესაც ონისემ ურდულს ხელი გაავლო.

ამ ერთ სიტყვაში იმდენი მდულარე, აღშფოთებული გრძნობა გამოისმა, რომ მთიელი შეჰკრთა, გაჟრჟოლდა და თავისავე უნებურად კისერი მოედრიჯა.

- რაი-ლა გინდა? - ცოტა სიჩუმის შემდეგ ჰკითხა იმან: - ერთხელ მითხარ: არ მიყორხარო - და ცხელი ტყვია გულს გამიტარე... ერთი ჭრილობა არ გინდა მაკმარო?..

ამ სიტყვებით გამობრუნდა, გადაიწია მკერდი და გამწარებულმა წარმოსთქვა:

- აჰა, ნულარ შესდგები!.. მომკალ და გაათავე!

მაყვალა შესდგა, ჩაღუნა თავი და წყნარად წარმოსთქვა:

- არა, არა... შენთვის გონჯი არ მინდა... არა, ღვთის მადლმა!.. მაგრამ, წადი, წადი! - ჩაიქნია ხელი.

ონისე გამობრუნდა.

- ქალაუ! რაისთვი-ლა მაწვალე?.. კატა რომ თავს დაიჭერს, მოჰკლავს, ათამაშებს, გულს მოიჯერებს და გადაადგებს, და შენა? შენ კი აღარცა მკლავ და აღარც თავს მანებებ!.. ღმერთი მაინც აღარა გყავს?.. კაცი უნდა ყოფილიყავ, რომ გადამეხადა!

- ბიჭაუ! ღვთის მადლმა, სატანჯავადაც მებრალეები... - ონისეს სახე გაუბრწყინდა, იმედმა გული გაუშუქა და ფართხალი დააწყებინა.

- მაშ გებრალეები? - წამოიძახა იმან და სმენად გადაიქცა.

- მებრალეები, მებრალეები ისე, რომ თავის სიკვდილით შენი დახსნა რომ შემემძლოს - მოვიკლავდი...

- მაშ გულს რაღად-ლა მიკლავ, ცეცხლს რაღად მიდებ?!

- გასათხოვარი რომ ვყოფილიყავ, ცამც დამტეხოდა, თუ შენს მეტი ქმარი მესურვა, თუ გულში ცხო კაცის სახე ჩამესვენა... მაგრამ ეხლა რაი გიყო?.. ქმრიანი ვარ და თემს ყბად ვერ აველებინები... წადი, ონისეისი... იცხოვრე, იცხოვრე მშვიდობიანად... ჯერ კიდევ ყმაწვილი ხარ... რაი გიჭირს, ბედნიერო... ვინ გეტყვის უარსა?.. მთა სავსეა ყვავილებით და მოწყვიტე, რაც მოგეწონოს... იყავ მშვიდობიანად და შენის ბედნიერებით მეც მომასვენე.

- მაშ მაგად მომაბრუნე? - ჩაახველა მთიელმა და დაცინვით დაუმატა: - ქალაუ! იმის თუ არ გეშინიან, რომ ქმარს მოგიკლავ?

- იმისი მეშინიან, რომ შენ არ მოგკლან! - გაიშვირა ქალმა იმისკენ ხელები.

- მაშ წავიდეთ, გავიქცეთ! - აღგზნებულის ხმით წამოიძახა ონისემ.

- ნუ, ონისეისი, მაგას ნუ გამაგონებ!.. მანდილს ვერ მოვიხდი.

- გველო, დაშხამულო გველო! - ხელის კვრით მოიშორა ქალი: - ნეტავ შემემძლოს, თავი გაგისრისო!

ამ სიტყვებით ონისემ ხელი ხანჯალს გაიკრა და სახეში აირია; ყელში ხრიალი დაიწყო და თვალებიდან ნაწინწკლები გადმოსცვივდა, პირისახეზე აღმური აედინა. მაგრამ ეს იყო წუთის თავდავიწყება, რადგანაც წუთის შემდეგ ის მისწვდა თავის ყელს, ხელები ძალზედ წაიჭირა და რამოდენსამე ხანს ასე გაწამდა.

- არა, შენ არა, შენ არა... - ბოლოს მწარედ წარმოსთქვა ამან: - შენი რა ბრალია! ბედმა ცხოს მისცა შენი თავი და მეც იმას მოვეკვლევი. მშვიდობით, მაყვალავ! შენ მაინც იყავ ბედნიერი.

ამ სიტყვებით მწარედ მოივლო მკერდს ხელი და მთვრალსავით ბარბაცით გარეთ გამოვარდა.

მაყვალა ონისეს სიტყვებმა შეაშინა, ძალა მოუსპო და მუხლებზედ დასცა. კარგა ხანი მოუნდა, სანამ გონს მოვიდოდა. როდესაც ზეზე წამოდგა, მოისვა თვალებზე ხელი, წყნარად მიიხედ-მოიხედა, - ოთახი დაცარიელებული იყო და ოდნავ მბჟუტავს წმინდა სანთელს ღამის წყვდიადი სუდარასავით გარს ეხვეოდა.

VII

გაიარა დღემ, მაგრამ მაყვალა წარსულის შემთხვევით ისევ ისე გაბრუებაში იყო, გონება ვერ მოეკრიფა. არ ესმოდა, რას ელოდა, რას იდგა და რა უნდოდა. ერთს დილით ის წამოდგა და განსაკუთრებით სიმძიმე იგრძნო. სული ეხუთებოდა, გული მოუსვენრად ტოკავდა და თვით ფიქრიც კი შეჭვებოდა და მოძრაობა აღარ ჰქონდა. გული უცემდა წყნარად და ძალა-მოკლებულად; ძარღვები მოსდუნებოდა და თითქოს მოძრაობის თვისება დაეკარგა; თვალებში სიცოცხლე აღარ ეტყობოდა და დახრილი უსაგნოდ მიწას მისჩერებოდა. გაცრეცილი, სიცოცხლეს მოკლებული, გახევებული იდგა ერთს ალაგს და ქვისგან გამოჭრილს უსულო საგანს დამსგავსებოდა. მხოლოდ ათასში ერთხელ შეცივების ჟრუანტელს ჰგრძნობდა და ოდნავ გათრთოლდებოდა ხოლმე.

ერთბაშად ყურებში რაღამაც ხმაურობა დაუწყო, თითქოს მდინარის მოძრაობის ხუილი არისო და გონება თითქოს გაუნათლა, აშკარად იგრძნო, რომ გულიდგან რაღაცა მწარე და უსიამოვნო დაიძრა, რომელსაც თანდათან სითბოება და მოძრაობა ემატებოდა; მის მოძრაობასთან ერთად მოგონებანი უცხოველდებოდა და გულს გრძნობიერება უბრუნდებოდა. ქალმა ერთბაშად, ძალზედ ამოისუნთქა, შეკრთა და დაბლა დაშვებული თვალები მალლა აიღო, კიდევ წუთი ასეთის გაშტერებისა და ერთბაშად შეჰკვივლა:

- მაშ დავიღუპე?!. არა, ღვთის მადლმა, არა, მე მოგვდები და ონისე კი იცოცხლებს!

ამ სიტყვებზედ გიჟსავით გამოვარდა გარეთ და გარბოდა იქითკენ, საითკენაც ონისეს წასვლა ეგულებოდა.

ქალი მიისწრაფოდა შეუყენებლივ, აღშფოთებული და სახეზედ აღმური გადასდიოდა. თავს შალი გადავარდნოდა და გაშლილი თმები ქარს გაეწეწა.

ხანდისხან ნაწყვეტ-ნაწყვეტად და გადაუბმელად წამოიძახებდა: „ონისე თავს შეაკლავს... ონისე მოკვდება... მე რაღად მინდა სიცოცხლე?“ და ისე რიგად ამოიკვნესებდა ხოლმე, რომ კაცი იტყოდა: გული თან ამოაყოლაო!

რამდენადაც მაყვალა დღემდის ცდილიყო, რომ გულწრფელი სიყვარულის გრძნობა შეეყენებინა, რამდენიც მეტი და სასტიკი მოთმინება დაეხვედრებინა გულის მოძრაობისთვის, იმდენად მეტის ძალით გაბრძოლებულიყო მის დაუკითხავად აღძრული გრძნობა. ყოველი მეცადინეობა მაყვალასი, ყოველი მოსაზრება, რომელსაც გრძნობის მოძრაობას წინ უყენებდა, გადმოჰხეთქა გაშმაგებულმა წადილმა და თან

წარიტაცა ქალის ნება.

მაყვალას რამდენსამე დღის წინათ შაეძლო კიდევ სატრფო, საყვარელი კაცი გაებრუნებინა, შაეძლო დაერწმუნებინა, რომ არ უყვარდა, მოეხერხებინა პირდაპირ ეყურებინა იმის ტანჯვისა და ტკივილისთვის და, თუმცა ეს ყველა ქალისთვის მეტად მძიმე სატანჯავი, მეტად ძნელი ასატანი იყო, მაგრამ ბრძოლიდგან მაინც გამარჯვებული გამოსულიყო. ეხლა, როდესაც ონისეს მოჰშორდა, როდესაც სატრფოსთან განშორების სიმწვავე იგრძნო - გაქვავებული გული მოუღბა, გონება დაჰმორჩილდა გრძნობას და სულმა იმისკენ გაიბრძოლა, რომელიც ქალის არსებობის უმთავრესს საგანს შეადგენდა.

ეხლა მაყვალა მთლად გრძნობას დაჰმონებოდა, ეხლა მზად იყო ყველასათვის პირდაპირ, უშიშრად ეთქვა: „მე ვემბე ონისეს, მასთან შაერთების არა მრცხვენის, ამიტომ რომ მიყვარს! ნამუსზედაც კი მეტად მიყვარს!“

მაყვალა მზად იყო მთელი თავისი სიცოცხლე მიეცა, ოღონდაც კი ეს კაცი დაენახა, ჩაეხვია ერთხელ, მხოლოდ ერთხელ მოესწრო ეთქვა: „ჩემო ყველაჲ!“ და მერე თუნდა სული დაეღია.

იქამდის ძლიერად გაეშმაგებულიყო ეს ქალი, იქამდის შეაპყრო წადილს, რომ სრულს თავდავიწყებას მისცემოდა და სწორეთ ამისთვის ვერ შეამჩნია ვიღაცა მწყემსი, რომელიც იმისკენ მოდიოდა.

უცნობი უყურებდა დედაკაცს, რომელსაც თმა გასწეწოდა, სახე შეშლოდა და გიჟს დამსგავსებოდა.

- აბაი-მე! - დაიძახა მწყემსმა: - რაი მოსვლია? ბეჩავი, გაგიჟებულა თუ! - წარმოსთქვა შენანებით და დაუმატა: - მაი, დავიჭერ, თორემ კლდეზედ სადმე გადავარდების და ცოდო-ბრალში გამხვევს.

ამ სიტყვებთან ერთად უცნობი კაცი მივიდა ქვასთან, ამოეფარა, რომ დედაკაცს ვერ დაენახა და უფრო გულდანდობილად ხელში ჩავარდნოდა.

თავის საფრიდგან უყურებდა გაკვირვებული მეცხვარე მომავალს ქალსა, რომელიც მისკენ მოისწრაფებოდა.

ერთბაშად მწყემსი შეჰკრთა და წამოზეზევდა, სახეზე გაკვირვება დაეტყო.

- აუ! მაყვალაუ არაა?.. ისაა, ღთის მადლმა! - ცოტა სიჩუმის შემდეგ წამოიძახა კაცმა და დაუმატა: - რაი მოსვლია?

მწყემსს ფერი ეცვალა, გაფითრდა და იქამდის დაიფანტა, რომ თავის განზრახვა სრულიად გადაავიწყდა. გამოვიდა პირდაპირ და ქალისკენ გასწია.

- მაყვალაუ, მაყვალაუ! რაი მოგსვლია, ბეჩაო! - შორიდგანვე შესძახა კაცმა:

მაგრამ ქალი გართული იყო საკუთარის ფიქრით, რომ ან ამ კაცის სიტყვები გაეგონა, ან ის შეემჩნია და პასუხის მიუცემლად გასცდა.

მწყემსი რამდენჯერმე გადახტა, წაავლო ქარისაგან გაფრიალებულს საგულეში ხელი და დასჭყვილა:

- ქალაუ! რაი მოგსვლია?

მაყვალა შეჰკრთა, შეჰკივლა და შესდგა. მიიხედ-მოიხედა ამღვრეულის თვალეზით და ერთბაშად კაცს მოეხვია.

- ბეჟიაუ, ბეჟიაუ! მითხარ, ღთის მადლსა, რა იქნა?

ქაცმა არ იცოდა, რასა ჰკითხავდა.

- ვინა?

- ისა, ისა... აქეთ წამოვიდა... შენა ნახამდი... მითხარ, აგრემც შეგეწევა ლომისა!.. - აჩქარებით და ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ეუბნებოდა ქალი და მის სიტყვებში მთელი მუდარა გამოითქმოდა.

- აუ, რას სჩადი! გამაგებინე სწორედ, ვისა კითხულობ და გეტყვი! - შეუტია კაცმა.

- ონისეს, ბიჭაუ, ონისეს!.. აქეთ წამოვიდა.

- თქვენს ნამგალასა?

- ჰო, ჰო, ბეჟიასი!.. მითხარი, რა იქნა?

- ვნახე. - უთხრა კაცმა და კიდევ გაკვირვებით შეჰხედა, რადგანაც ქალისაგან უცხო კაცზედ ამგვარი კითხვა მთიელს ეუცხოვა.

- რაი იქნა, რა?

- ცხორში მიდიოდა. ეგეთი ლხინობდა, ღთის მადლმა, რომ გეგონებოდა ქორწილიდგან მოდისო.

ქალი შეჰკრთა, გაფითრდა და ერთბაშად გაჩუმდა, თითქოს ცივი წყალი შეასხესო.

- ლხინობდა? - რაოდენიმე სიჩუმის შემდეგ წყნარად, მაგრამ გულტკივნეულად, იკითხა ქალმა.

- ჰო, ლხინობდა... რაისთვი არ ილხინებდა?.. ცოლს ირთავს.

- ცოლს ირთავს? - კიდევ აჩქარდა ქალი.

- ირთავს.

მაყვალა ისევ გაჩუმდა და ფერმა თამაში დაუწყო. რამდენსამე ხანს ხმა ვედარ ამოიღო და ისე გაჩუმებული იდგა, რომ სრულიად დამშვიდებული გეჩვენებოდათ. ბოლოს ერთბაშად თვალეზი ადევზნო, სახეზედ გაბრაზება დაეტყო და სიანჩხლით წამოიძახა:

- სტყუი, სტყუი! ღვთის მადლმა!

კაცი არ მოელოდა ასეთს პასუხს და დაიფანტა.

- ბეჩაუ! რას ჯავრობ?.. არ ვსტყუი, აგრემც შემეწევა პირიმზე.

- აბა ვინ გითხრა, ვინა? - ჯერ კიდევ ვერ შეეკავებინა ქალს თავი.

- თავადა ... ეგეთი ლამაზიაო, რომ ციდან ვარსკვლავს ჩამოიყვანსო ...

ქალს სიტყვა გაუწყდა, პირი გაუმრა და ფერი სრულიად წაუვიდა.

- თავად გითხრა? - წყნარად წარმოსთქვა იმან და მხოლოდ მაშინ მოაგონდა თავშალი გაესწორებინა.

- თავად მითხრა... რაი იყო?

- არც-რა! - მაყვალამ სრულიად შეიმაგრა თავი და თავშალი კიდევ გაისწორა; შემდეგ ისე რიგად გაბრუნდა, რომ მარგალიტად გადმოკიდებული ორი ცრემლი მოსაუბრისგან დაემალა.

- უფალმა ხელი მოუმართოს... რაისთვი ან აქამდე არ შეირთა? - სარჩო კარგი აქვს და ქონება. - დაუმატა ქალმა წყნარად და დამშვიდებით, მაგრამ ხმაში მაინც მწარე ნალველი დაეტყო და შინისკენ გამობრუნდა.

ბეჟია დაედევნა უკან და ჯერ კიდევ ვერ აეხსნა ნახულის მიზეზები.

- მაყვალაუ! - ერთბაშად გაწყვიტა სიჩუმე მწყემსმა.

- რაი გინდა? - უპასუხა ქალმა და ხმაში უკმაყოფილება დაეტყო.

იმ წუთში სიცოცხლეს მისცემდა, ოღონდაც მარტო დარჩენილიყო, რომ შეგუბებულის ნალველისთვის გზა მიეცა და ტირილით გული მოეჯერებინა. იმას კი ბეჟია მოსდევდა და, როგორც ეტყობოდა, ლაპარაკსაც აპირობდა. ქალს უნდოდა კაცი თავიდგან როგორმე მოემორებინა, მაგრამ ვერ მოეხერხებინა, რადგანაც ბეჟია იმათი მწყემსი იყო და ცხვარს უსაქმოდ არ მომორდებოდა.

- ღვთის მადლსა, მითხარი: წელან რაი მოგსლოდა?

- რაი მომსლოდა?! - შეუტია მაყვალამ და მწყემსს ხმა ჩააწყვეტინა.

- არა, ეგრე გკითხე. - ცოტა სიჩუმის შემდეგ უპასუხა იმან.

- რაში გეკითხების, რაი მომსვლია? - უთხრა ქალმა და სიტყვა გადააბრუნა: - ცხვრიდგან რაისთვი მოსულხარ?

- ჯერი აღარ გვაქვს, მწყემსები მშვივრები ვიხოცებით.

- რაისთვი არ ჩამოხვედით, ვისი ბრალია?

- აბა რაი ვიცი? სარქალმა სთქვა, რომ თავად ამოგვიტანენო და წველასაც ვედარავინ მოვცდით.

- აბა საით ამოგიტანდით? სახლში ჩემს მეტი არავინაა და ცხენი კი მთაშია გაშვებული... დაფქულიც აღარა გვაქვს. რაი უნდა გიყოთ?.. - მზრუნველობით დაუმატა ქალმა.

- არ ვიცი და პური აღარა გვაქვს.

- სულ აღარა გვაქვს?

- ეგაი! - გადულო ხელი ბეჟიამ და დაუმატა: - ნამცეცაიც აღარა გვაქვს.

- მაშ ეხლავე წადი მთაჩიგა და ცხენი ჩამოიყვანე; მეც ამაღამ წისქვილს მინდს აუგებ და ხვალ კი პურს გამოვაცხოზ.

- აგრე, - მოკლედ უპასუხა ბიჭმა და მაშინ გაბრუნდა.

- მოიცა, შინ ჩამოდი, პური შეჭამე, დაისვენე და ისე წადი.

- არ მშინ.

- რაისთვი არა, რაისთვი? - შეებრალა მაყვალას, როდესაც წელანდელი მკაცრობა მოაგონდა და დაყვავებით შენანება უნდოდა.

- ეხლა ვჭამე.

- მთიდან მამლის ყივილამდის ვერ ჩამოხვალ და მშიერი მოკვდები. თან მაინც წაილე!.. წისქვილში მინდის გატანასაც მიშველი.

მწყემსი დასთანხმდა და ორნიც, ცოტა სიარულის შემდეგ, შინ მივიდნენ. თუმცა მაყვალასთვის ძნელი იყო იმ წუთებში არამც თუ მუშაობა, არამედ ხელის განძრევაც კი, მაგრამ მთიელი ქალები აღზრდამ შეაჩვია - უპირატესი ყურადღება სავალდებულო საქმისათვის მიექცია და ამისთვის დაწყვეტილის გულით მოუდგა სრავალის კეთებას.

ყოველი მოძრაობა, ხელის ყოველი აღება, ტაბაკის ყოველი აქნევა აბრაზებდა, აანჩხლებდა და გულში მწვავედ გაისმოდა, მაგრამ მისი ხელი არ შემდგარა და ტომარა ჩქარად ივსებოდა გადატაბაკებულის სიმინდით.

სადამოსთვის მინდი მზად იყო; ბეჭიას შემწეობით ქალმა მძიმე ტვირთი ზურგზედ წამოიკიდა და გასწია პატარა წისქვილისკენ, რომელიც იქავ სოფლის მახლობლად იყო აშენებული.

მწყემსიც გამოემშვიდობა და მიმართა იმ მთას, სადაც ცხენებს საზაფხულო საძოვარი ჰქონდათ. ღამე თანდათან ახლოვდებოდა და მიწას ბნელს სუდარში ჰხვევდა. ქვემოთ ხეობიდან მზის შუქის ჩაქრობით გახარებული ნისლი წყნარად მოიპარებოდა, თითქოს საგულოს უმოწმოდ ხილვას ლამობდა; ყელმოღერებული გოლიათნი იდუმალეებით სავსე სიჩუმეში ნეტარებას მოელოდნენ.

ამ ხნის განმავლობაში ონისეს მდგომარეობაც უკეთესი არ იყო. განშორდა მაყვალას დარწმუნებული, რომ გულიდან ამოიგლეჯდა ამ ქალის სახეს და, თუ ამას ვერ მოახერხებდა, სიკვდილით მაინც მოიშორებდა ვარამს.

ასეთის რწმუნებით გამოვიდა ონისე და რაკი ეს გარდაწყვეტილება მიიღო, თითქმის რამოდენადმე დამშვიდდა.

ონისეს ეგონა, რომ ყველაფერი გათავდა და უკვირდა, ასე ადვილად დამლევს თავის გულისა, - მაყვალას მომხიბლავის თვალების გადავიწყება. მცირე ხანში აღმოჩნდა, რომ ეს მდგომარეობა იყო ძალდატანებითი გრძნობის შეჩერება, რომელსაც მცირედი შემთხვევა უნდოდა, რომ სისხლი ისევ ასდულებოდა, შეერთების წადილს შეუყენებლად გაებრძოლა.

ერთხელ ის იჯდა მწყემსებში და ვახშამსა სჭამდა. ყველანი ჩვეულებისამებრ ოხუნჯობდნენ, იცინოდნენ და მხიარულობდნენ. ონისე, თუმცა ლაპარაკში მონაწილეობას არ იღებდა, მაინც იმათ არა შორდებოდა და გაჩუმებული ყურს უგდებდა.

ერთბაშად მოისმა ფანდურის ხმა და ყველანი გაჩუმდნენ. მეფანდურემ ჩაჰკრა, ჩაჰკრა ძალებს, რამდენჯერმე ჩააკვნესა ფანდური და მგლოვიარის გულის

დამაღონებლად ლექსი დასძახა.

ის ამბობდა გრძნობით, ხერხიანად და ძლიერს ადგილზედ ხმას ხან მედგრად ატრიალებდა, ხან შეწყვეტამდის ასუსტებდა, როგორღაც გულში ჩაბრუნებულს რამოდენსამე ხანს აკანკალებდა.

შინაარსი ლექსისა იყო შემდეგი: „ერთი მონადირე მთაში ჯიხვებზე სანადიროდ წასულიყო, ერთს ფიწალოზედ გადმოვარდნილიყო და კლდეზედ ბანდულის საბანდით ჩამოჰკიდებოდა. მონადირე თავის ძაღლსა სთხოვს, რომ სოფელში წავიდეს და საკუთრივ, მატოდმარტო იმის საყვარელს შეატყობინოს მონადირის გაჭირვება. ძაღლი საყვარელს არ ენდობა, თუმცა პატრონის სიტყვას მაინც ატყობინებს და იმ ქალის გარეთ მონადირის დედასთანაც მიირბენს.

„საყვარელი ქალი თავის სატრფოზედ ამბობს: „თვალიმც დაუდგება, თუ მთაში სიარული არ იცოდა, რაისთვი მიდიოდა?“ დედა კი ხმაამოუღებლივ ლოგინს წამოიკიდებს და გაფითრებული, მფეთქავის გულით შვილისკენ გაქანდება.

„შეიტყობს სოფელიც და მდევარი მიდის; მათ შორის გაჭირვებაში მყოფის „საყორელიც“ მოსჩანს. მას გვერდით მისდევს კობტა ბიჭი, რომელიც იგრძობა და იპრანჭება. ქალი ხშირად გაჰხედავს ხოლმე და თვალს ჩაუკრენტს. ბოლოს ყველა მიაღწევს იმ ალაგს, სადაც კაცის გულის შემზარებელი სანახავი იყო. ფრიალო კლდეზედ კაცი თავქვე გადმოკიდებული იყო. გადმოშვერილს ჭაჭზე საბანდი მოსდებოდა და ის-ღა იმაგრებდა; წუთით წუთს ყველა მოელოდა, რომ საბანდი გაწყდებოდა და კაცი სულით ხორცამდის დაიკარგებოდა. დედას მდუღარება გადმოსდის, მკვდარს დამსგავსებია, სული ამოსვლას ლამობს. რბილად უშლის საგებელს და იმედობს, რომ თავის ერთადერთს ნუგეშს ამითი მაინც გადაარჩენს. მოვარდება ყმაწვილი ქალი, რომელიც გაჭირვებაში მყოფს უყვარს, გაუშლის მერდინს და შესძახებს:

- „დიაცო, არ გრცხვენის შიშისა?! გაინძერ, საბანდი გაწყდება და მერდინით დაგიჭერ“. მონადირეს საყვარელი რწმუნებას აძლევს, ენდობა ქალის სიტყვასა, შეინძრევა და, გადმოვარდნილი, ტვინგანთხეული, მიწას გაეცხობა. გამოსალმებასთან ერთად დედას სული ამოხდება და ყმაწვილს ქალს კი ქედზედ კობტა ბიჭთან ხელიხელს გადახვეულს დაინახვენ“.

ჩაჰკრა უკანასკნელად მეფანდურემ სიმები, ამოიოხრა და დაიძახა:

- თქვენი გამარჯვებისა იყოს!

ყველას სული გაეკმინდა, განაბულიყო და მხოლოდ ფანდურის შეწყვეტასთან ერთად თავისუფლად ამოსუნთქვა ძლივს მოახერხეს.

- დედისთანა ტყუილია, ღვთის მაღლმა! - დაიძახა ვილამაც, სხვებმაც კვერი დაუკრეს და ლაპარაკი გახურდა.

მხოლოდ ონისე იჯდა ისევ ისე გაუნძრევლად და სახე მწარედ შესჭმუხნოდა. ეტყობოდა, მის გულში ამ ლექსებს საკმაო ნაღველი მოეგროვებინა და სავაგლახო დუმილით მოეცვა.

კარგა ხანი იჯდა ისე გაჩუმებული, ხმაამოუღებლად. ყველანი წავიდ-წამოვიდნენ,

მაგრამ ონისე არ გაინძრა.

- მაშ უღალატა? - ბოლოს მწარის ოხვრით წარმოსთქვა და დაუმატა: - იქნება მეცა მღალატობს და სხვა შეუყვარდა?.. რაისთვი, რად? განა ჩემსავით სიყვარული შეუძლიან ვისმე?! არა, არა, ღვთის მადლმა! - გულის გასაგმირად წარმოსთქვა და აღზნებულმა ცეცხლმა ორი, მაგრამ მეტად ცხარე, ცრემლი თვალთაგან გადმოსწურა.

ონისემ გააპარა ხელი, გაავლო თოფსა, წყნარად წამოდგა და იმ წუთიდგან ბინაში აღარ მოსულა.

ათასში ერთხელ, ველად გავარდნილს ნადირსავით, თვალს თუ მოჰკრავდა ვინმე, თორემ სალაპარაკოდ ხომ ვეღარავინ დაუახლოვდებოდა.

VIII

ონისე, სრულიად გაგარეულებული, მთებში დადიოდა და ძე ხორციელს აღარ ეკარებოდა. ყოველი მისი ფიქრი, ყოველი სურათი დაბადებული აღელვებულის ოცნებისაგან, ყოველი ამოსუნთქვა მაყვალას შაეხებოდა და იქამდის ტკბილი იყო, რომ გარეშე პირის მიკარება ცოდვად მიაჩნდა.

მთელი სიცოცხლე მოხვევისა ამ ქალზე ფიქრად გადაქციულიყო და, როგორც ბუნწს ეშინიან, რომ მის სიმდიდრეს სხვა პირი არ მიეკაროს, ისე ონისეც განზე გასულიყო და მარტოდმარტო ხსნიდა გრძნობის კიდობანს, მარტოდმარტო, უმოწმოდ იხედებოდა შიგა.

ყოველთვის, როდესაც კი მოუვლიდა ჟინი მაყვალას დასაკუთრებისა, ხან გამედგრებულის მრისხანებით, ხან ნიავესავით ნაზის დაყვავებით შაეხებოდა სატრფოს; გადაჯდებოდა რომელსამე ქედობაზედ და შორს მანძილზედ გამოჩენილს მიდამოს, ხან განრისხებულის, ხან წყნარის და ედემის სიამოვნებით მოდებულის სახით დიდ ხანს გასცქერდა ისე, რომ კაცი იტყოდა: „შორს გამოხატულის სურათების შესწავლაში არისო, ცდილობს მეტის დაკვირვებით უკლებლად შთაიბეჭდოს ყოველი მათი ხვეული, ყოველი მათი ხაზიო“. მაგრამ ონისე იმ დროს სინამდვილეს ვერა ხედავდა, მისი გონება შორს, შორს გაფრენილიყო და თვალწინ მხოლოდ მაყვალას სახე, - ხან გულკეთილს ანგელოზად, ხან გამედგრებულს, უწყალოს მაცდურად - ეჩვენებოდა.

ბევრჯერ შეჰხვდებოდა ხოლმე ისეთი წუთები, როდესაც ოცნება სასყიდელ მოულოდნელად უანგარო კეკლუცს წარმოუდგენდა; წარმოუდგენდა კეკლუცს ქმნილებას, რომელიც გაღიმებულ გულს მხოლოდ ციურის სიტკბოებისათვის-და მომართავდა. იმ წუთებში ონისე იყო ბედნიერი, სტკბებოდა ამ სანახავით და აღარ ეცალა სხვა რომელსამე მოსაზრებას მისცემოდა; მის არსებაში სხვა გრძნობისათვის ადგილი აღარა რჩებოდა; მაგრამ, რამდენადაც წარმოუთქმელს ბედნიერებას ამ მდგომარეობაში პოულობდა, იმდენად მეტის ძლიერებით გულს გალახვრავდა ოცნებაში გონების ჩარევა.

მისთვის გამოურკვევლად მეტისმეტად ძლიერი შთაბეჭდილება მოეხდინა მწყემსის სიმღერას და ამ დღიდგან ხშირად თავში გაურბენდა ფიქრი: „იქნება ქმარსაც ღალატობს და მეცა?!“

რაკი ამ საგანს შაეხებოდა, ეს ფიქრი იქამდის მძიმეს ლოდად დააწვებოდა მთელს

მის არსებას, რომ ვეღარ უძლებდა და მოღუნული, მთლად გასრესილი ბეჩავად, ღონე მოკლებულად გამოიხედებოდა; თითქოს გველი შემოჰხვევიაო, იდუმალი ძალა ისე ღრღნიდა, გულს უხოკდა და სისხლსა სწოვდა.

თუმცა ამგვარს, ძნელად ასატანელს და გასადლებს ბრძოლაში იყო, მაგრამ უბედურებას ჯერ კიდევ ვერ დაემორჩილებინა და წუთის დასუსტების შემდეგ ამაყად თავაღებული წამოდგებოდა, გაიმართებოდა წელში და მედგრად წარმოსთქვამდა: „მაყვალა მიყვარს და ჩემი უნდა იქმნას!“ და ამ სიტყვებში სჩანდა წარმოუთქმელი ძალა, ძალა შეუყენებელი და შეუდრკენელი.

აშკარა იყო, რომ მის გრძნობას გაბრძოლების დროს წინ ვერაფერი გადუდგებოდა, ვერავითარი მოსაზრებით ვერ შეაყენებდა და მის მოსპობას მხოლოდ ყველაფრის მომსპობელი სიკვდილი-ღა შესძლებდა.

ერთს დღეს ონისეს გული მეტისმეტად ჩაჰბუროდა, ჩაჰბნელებოდა და ცივს, ვიწრო სამარედ გადაჰქცევოდა; ისეც ოდნავის ფეთქით კვნესის გამომთქმელს, თითქოს გარს რკინის თალი შემოსჭირებოდა და თანდათან ჭახრაკის მობრუნებით კვნესის ნებასაც აღარ აძლევდა. უგუნებოდ შექმნილს გონება ერეოდა, თვალთ უბნელდებოდა და სიცხისაგან გამშრალი პირი უნაღველდებოდა. განუწყვეტელმა წადილმა მოქანცა, დაასუსტა და მოთმინება გაუწყვიტა. მისუსტებულ სხეულს მოსვენება დასჭირდა, თვალს ლული მოერია და თავისავე უნებურად მოეხუჭა. ის მიეცა რაღაცა უანგარიშობას, როდესაც ცნობიერებამ ძალა დაჰკარგა და რაღაცაგვარის გამოურკვევლობაში ჩავარდა. მას, მართალია, თვალები მოეხუჭა, მოსვენება ეჭირვებოდა და ტკბილი განცხრომა რამოდენსამე შვებას მისცემდა, ძილი თუმცა თავს დასტრიალებდა, გარს ეხვეოდა, მაგრამ სრულიად ვერ დაემორჩილებინა. ის იყო გამოურკვევს ბურანში და ვერც ძალისთვის მიეცა თავი. ამ მდგომარეობაშიაც უგუნებლობა და უცნაური თავის მოსაბეზრებელი მდგომარეობა არა შორდებოდა. კარგა ხანმა გაიარა ასეთს გამოურკვევლობაში, როდესაც ბუნებამ თავისი მოითხოვა. მთიელმა იგრძნო ოდნავ გულის რევასთან ერთად მცირედ თავბრუს ხვევა და ჯერ წამოსადგომად წამოიწია, მაგრამ მაშინვე ისევ დაეცა, გადმოიშხლართა და ძილმა ძლივს დასძლია.

ონისეს დაეძინა იმ ტკბილის ძილით, რომელიც შეუძლიან გამოსცადოს ძლიერს, სხეულით კარგადმყოფს, მაგრამ ისეთს კაცსა, რომელიც მოქანცულა და მის ბუნებას დაკარგულის ძალის აღსადგენად მოსვენება მოუთხოვნია.

დილიდგან დაძინებულს მოხვევს მზის გადახრამდის ისე ეძინა, რომ ერთის გვერდიდგან მეორეზედ არ გადაბრუნებულა, ხელი არ გაუქნევია. მხოლოდ პირისახეზედ ხანდისხან მჭიმუნვარება დაეტყობოდა ხოლმე, შუბლი ნაოჭად შეეკროდა და მწარედ ამოკვნესასთან ერთად, ტუჩები მოძრაობაში მოჰყვანდა. ეტყობოდა, რომ სიფხიზლის დროს აღძრული სურათები გონებაში მტკიცედ ჩასჭედოდა და ძილშიაც აღარ შორდებოდა.

რამდენიც ხანი გადიოდა, პირისახე წყნარ-წყნარად უმშვიდდებოდა, შუბლის ნაოჭი ეშლებოდა და ქშენა უწყნარდებოდა, თანასწორი უხდებოდა. წუთიც და სახეზედ სიამოვნების ბეჭედმა შეუთამაშა; ტუჩებმა ოდნავ გაუღიმა და გულაღმა ამობრუნებულმა მარჯვენა მკლავი თავქვემ ამოიღო. მთიელმა კიდევ გაიღიმა, სახე

მთლად გაუბრწყინდა და გულით გადიხარხარა. ეტყობოდა, რომ მის ჩაბნელებულს გულს ნათელი სხივი ჩაშუქებოდა და წყვილით სავსე, სევდიანი უფსკრული ნათლად გაეშუქებინა. მეტისმეტი სიტკბოება დაეტყო ონისეს სახეზედ, მაგრამ ეტყობოდა, რომ ნაგრძნობი მეტად ძლიერი უნდა ყოფილიყო, რადგანაც მან ძილი შეუკრთო და თვალი გაახილებინა. ონისეს სახე ჯერ კიდევ უღიმოდა და აშკარად სჩანდა, რომ სიზმრისგან აღძრული სიტკბოება ჯერ არ განქრობოდა; თვალების ახილებით აღძრული ნეტარება არ უნდოდა გაეწყვიტა; ასე დარჩა რამოდენსამე ხანს, მაგრამ მალე თვალები გაახილა, საჩქაროდ ფეხზე წამოდგა და შუბლზედ ხელის გადასმით, უკმაყოფილოდ წამოიძახა:

- ტიალი! აღარ დამეძინა.

შემდეგ ამოიოხრა წყნარად და იქვე ახლოს ჩამომდინარეს ანკარა წყაროსთან პირის დასაბანად და გახურებულს შუბლის გასაგრილებლად მივიდა.

როდესაც ცივი წყალი საკმაოდ ისხა თავზედ და სახეზედ, საკმაოდ გაგრილდა, ჩოხის კალთით შეიმშრალა პირი, რამდენჯერმე გადაისვა სველს თავზედ ხელი, მივიდა მთიდგან ჩამოგორებულს ქვასთან და ჩამოჯდა.

რამდენსამე ხანს, მოწყენილი, რაღაცა ფიქრებს ეძლეოდა და თავისათვის ჩუმად ლაპარაკობდა; ბოლოს წყნარად, სევდიანად შეჰძღერა:

მთაო! გადმიშვი, მაღალო,

რას ნისლი მოგიხვევია?

შენს იქით ჩემი საგულო

ცხოს ვისმე ჩაუხვევია!..

წარმოსთქვა ეს და უსანასკნელს სიტყვებთან ერთად თვალები ცეცხლად აენთო.

- ცხოს ვისმე?! - ერთბაშად წამოიძახა იმან და წამოვარდა.

სახეს აღმური ავარდა, შუბლი შეეკმუხნა და წუთის წინ სასიამოვნო, დამშვიდებელი სახე გამეხებულს ელვას დაემსგავსა.

- არა, ღვთის მაღლმა, მაყვალაუ! თუ მე არა, ცხოსაც ვერ ერგები!.. მე ცხოზედ მეტად მიყვარხარ და საუკუნოდ ჩემი ხარ.

როსტომ თქვა: ერთი არა სჯობს

ამ ჩემსა მოგონებასა:

ერთხელ სჯობია სიკვდილი,

სულ მუდამ დაღონებასა!

- სჯობიან, სჯობიან, ღვთის მაღლმა! - წამოიძახა იმან და თავქვე დაეშვა.

ის მიდიოდა გაჩქარებული, მგლურად და პირზედ ხვირთქლი გადასდიოდა. სახეზედ ეტყობოდა, რომ რაღაცა განზრახვა გადაწყვეტილებად გადაჰქცეოდა და მისი გაჩერება, წინ გადადგომა ველარავის შეემლო.

ის-იყო ცხვირ-წამოწვდილს კლდეს მიაღწია, სწორედ იმ ადგილს, სადაც

სარტყლად შემოჰხვეოდა და კაცის თვალისთვის იფარებოდა, როდესაც მეორე მხრიდან მომავალი კაცი წინ შემოეფეთა.

- ონისეს გამარჯვება! - შესმახა კაცმა და გაკვირვებით შეჰხედა, რადგანაც ონისეს პირისახეს არეულობა შეატყო.

- ბეჟიაუ, შენა? - შესდგა ონისეც და მიესალმა მგზავრსა, თუმცა გულში კი ათასგვარად სწყევლიდა ასე უდროოდ შეფერხებისათვის.

- საით გამგზავრებულხარ? - ჰკითხა ცნობისმოყვარულმა ბეჟიამ.

- არსად, მომწყინდა რასმე და ნადირობ წამოვედ.

- ოჰო! - გაიკვირა ბეჟიამ და მაშინვე დაუმატა: - ჯიხვის თავი, ჯიხვის თავი! ღმერთმა ხელი მოგიმართოს.

თუმცა ბეჟია ასე ლოცავდა, მაგრამ ჩაცივებულს გამომცდელს თვალეზზედ ეტყობოდა, რომ ონისეს სიტყვები არა სჯეროდა.

- ქვეითკენ რაღად მიდიხარ? - ვერ გასძლო მეცხვარემ და ჰკითხა.

- გაღმა მთაში ვაპირობ ნადირობას.

- რაისთვი, რაისთვი? აქა სჯობია...

- აქ მწყემსები დადიან და ნადირი დამკრთალია.

- ღმერთმა ხელი მოგიმართოს... ნეტა არ შეგხვედროდი მაინც, გზა შეგიშალე.

- რაისთვი?.. იღბლიანი ბიჭი ხარ და შენთან შეხვედრა გონჯი არაა.

- იღბალი მოგცეს უფალმა. - უპასუხა ბეჟიამ და გააგრძელა: - უნძრახი რკინის ბეჭედი არა გაქვს?

- რაო?

- უნძრახი რკინის ბეჭედი-მეთქი.

- რად მინდა?

- აუ, რად მინდა, რაილაა?.. კარგია, ჩემო ყველავე, კარგი.

- რაისთვი?

- აი გაიმბობ... დიდ პარასკევს მჭედელი ადგების, ხმას არავის გასცემს; არც არას შესჭამს, არც არას დალევს, ეგრე უზმოზედ, უნძრახად დააყრის ქურას ნახშირსა, გაალუვებს, გამოსჭედს ბეჭედსა და, ვინც იმას ატარებს, ვეღარც მავნე, ვეღარც ავი თოლი უზამს რასმე.

ონისე მოუსვენრად იდგა და მოუთმენლად მოელოდა ამ ამბის გათავებას, რომელიც აქამდის ათასჯერ გაეგონა.

- მშვიდობით, ბეჟიაუ! - საჩქაროდ უთხრა ონისემ, რაწამს მწყემსი გაჩუმდა.

- აუ, ბეჩავ! რას მიეჩქარები?.. ბატარა ხანს დავსხდეთ... მეც დაღალული ვარ და შენც დაისვენებ.

- არ მცალიან, მიგვიანდების.

- ბატარა ხანს, ჩემო ყველავე, ბატარა ხანს... ვილაპარაკებო რასმე... დროსაც გავატარებო და დავისვენებო კიდევაც.

- სად ყოფილხარ, რომ აგრე დაღალულხარ? - ჰკითხა ონისემ თავმომბეზრებულს მოსაუბრეს.

- აი, აქ ჩამოვსხდეთ, გიამბობ. - უჩვენა ქვაზედ, რომელიც იქავ გზის პირზედ ეგდო: - აი ასე... ეხლა ყველას გეტყვი...

ბეჟია დაჯდა; ონისემაც მოშორება ვეღარ მოახერხა და გვერდს მოუჯდა.

- ჯერ თხები დასწყიას წმინდამ გივარგიმ, თხა ხომ ეშმაკია... კლდეში გასულიყვნენ, იქ დარჩენილიყვნენ და განთიადისას ჩამოსარეკად გამგზავნეს... ჩამოველ იქიდგან და გზიურ შინისაკენ გამაგდეს, ჯერი ემდენაი აღარა გვექონდა! - ფრჩხილი კბილებზედ ამოიკრა და ცოტა ხანს გაჩუმდა: - ჩავედი შინა და ცხენ ტიალაც მთაში გაემვათ სამოვარზედ. ეხლა მთაში მივდივარ, უნდა ჩამოვიყვანო.

როდესაც ონისემ გაიგო, რომ ბეჟია შინიდან მოდიოდა, ყურები აცქვიტა, რადგანაც იცოდა, რომ ეს კაცი მწყემსად გელას უდგა და „შინას“ იმის სახლს ეძახოდა.

აქამდის მზად იყო ფულით მოეშორებინა თავიდგან, მაგრამ - რაწამს გაიგო, რომ მას მაყვალა ენახვებოდა, იმისი ამბის შეტყობინება შეეძლო, - მზად იყო მწყემსთან თუნდა შუალამემდის დარჩენილიყო. მაყვალა ონისესთვის დაუფასებელი იყო, მწყემსს მის სიახლოვეს ესუნთქა, ონისესთვის ამ წუთებში ბეჟიაც ფასდაუდებელი შექმნილიყო.

- რა ღმერთი გაუწყრა, - მოუთმენლად იძახოდა გულში ონისე: - ერთი, ერთადერთი სიტყვა არა სთქვა მაყვალაზედ.

მაგრამ, თითქოს განგებ, ბეჟია ამ საგანზედ გაჩუმებულიყო და მაყვალას შესახებ ლაპარაკის დაწყებისათვის კრიჭა შეჰკროდა.

ყბედად გადაქცეული მწყემსი გაუჩერებლივ რატრატებდა მოშლილს წისქვილსავითა და ერთადერთი მარცვალი არ გადმოეგდო იმ თესლისა, რომელსაც ასე მშვიერად მოელოდა ონისე.

- მაშ შინ იყავ? - ძლივს მოახერხა მოხვეემ.

- შინა.

- საწყალო, რამდენი უწვალეხიხართ?

- აბა, რაი ვუყოთ? - ბეჩავად უპასუხა ბეჟიამ: - ჯერ გლების გაჩენა სთქვი და მერე - მოჯამაგირისა!.. სადაა ჩვენთვის მოსვენება?.. შინ ძალზედ დაღალული მივედ, მინდოდა დამესვენა, მაგრამ მაყვალას ხათრი ვეღარ გავუტეხე.

- მაყვალას? - ჰკითხა ონისემ, ოდნავ გაწითლდა ამ ქალის სახელის გაგონებაზედ და მღელვარების შესაყენებლად წყნარად ხმა ამოიწმინდა.

- ჰო, მაყვალას... რაც გინდა სთქვი-და, იმისთანა ჩვენს თემში არავინაა, ღვთის მაღლმა? იმას კაცი ხათრს ვერ გაუტეხს.

- შენ იმაზედ როგორღაც ლაპარაკობ! - ღიმილით, მაგრამ ცუდად დაფარულის მღელვარებით, ვითომც შეეხუმრა ონისე და ხმაში კანკალი დაეტყო.

- რაისთვი არ ვილაპარაკებ? ღვთისნიერი ადამიანია... კაცს იმას არ ეტყვის, რომ თოლზევით წარბი შეხრილ გაქვსო... მერე გული?.. ხასიათი?! სწორედ უფლის ნათლულია...

- მაშ კარგი გულისაა? - თანდათან მღელვარება ემატებოდა მოხევეს.

- ჰმ, - ჩაიგმინა ბეჟიამ: - კარგი და აგეთი!.. კაცი იმის ქებას საით იტყვის?.. მაგრამ ბეჩავი სახლში ხელმართა და ჯაფა ბევრი ეყრების.

- ბევრსა მუშაობს? - მზრუნველობით იკითხა მთიელმა.

- ოჰ, ჰო, ჰო! - გაიოცა ბეჟიამ და ტაში გაჰკრა. - მაგის შრომის ამტანი კაცის მნახველი არა ვარ!

- ბეჩავი! - ველარ გასძლო ონისემ და თავდავიწყებული გაჟრჟოლდა.

- მა რაი იქნება, შენაი ჭირაიმე! სახლი, დიდი საცხოვრებელი და საქონელი ბალახთ უმრავლესი, თითონ კი მარტო!.. გაძლოლა არ უნდა?.. - გადაუხარა თავი და ისევ თითონვე დაუმატა: - უნდა, ღვთის მადლმა!.. მაგრამ რაი გაცახცახებს? - ერთბაშად გაწყვიტა ბეჟიამ და მოლაპარაკეს მიუბრუნდა.

ონისე შეჰკრთა და თავის შემაგრება სცადა. გაიგო, რომ ბეჟიამ აღელვება შეამჩნია და მაყვალას სახელი კი მისთვის მეტისმეტი სიწმინდე იყო, რომ ვისთვისმე სალაპარაკოდ პირში მიეცა.

- არც-რაი... ისე რასმე გამაჟრჟოლა.

- თუ არ გაცივებს?

- მთაში ციებას რაი ხელი აქვს, მაგრამ მცივა კი. - მოიბუზა ონისე და ნაბადი წამოიჭუჭკა.

- იქნება ბარად იყავ სადმე და იქიდან მოგყვა. - გადაეკიდა ისევ ბეჟია.

- იქნება. - მოკლედ უპასუხა ონისემ და მოიწადინა, მაყვალას შესახებ თუ ბეჟიას ეჭვი აეღო, სრულიად გაექარებინა.

- მაშ ლამაზიც არის? - წყნარად იკითხა და ბრთხილად შაჰხედა.

- ვინ?.. მაყვალაი? ციდან მოწყვეტილი ვარსკვლავია, ღვთის მადლმა.

ამ სიტყვებზედ ონისეს გულმა ისე გაუთამაშა, რომ, ყოველის მეცადინეობის წინააღმდეგ, ხმამაღალი ოხვრა მოსტაცა.

ბეჟიამ კიდევ შაჰხედა და ცნობისმოყვარეობით ჰკითხა:

- რაი მოგდის?

- ბარად დამცადა! - ბრთხილად ჩაიღიმა იმან და ცოტა სიჩუმის შემდეგ დაუმატა: - მე კი არ მომწონს თქვენი მაყვალაი და არ ვიცი...

- რაიო? - იკითხა ბეჟიამ გაკვირვებით და გადიხარხარა: - უგონოდ თუ არა ხარ?

რას რატრატებ? - მეტის გაკვირვებით დაუწყო ცქერა: - ქალი ქვეყანას აგიჟებს და ამას არ მოსწონს! - გაიკამათა ბეჟიამ.

- ჰო-და არ მომწონს, რაია?

- აუ! - სხვა ვედარა მოახერხა-რა ბეჟიამ და გაჩუმდა.

- ქმარი არ მოსვლია? კარგა სიჩუმის შემდეგ დაიწყო ბრთხილად ონისემ.

- არა.. სადაც საზამთროდ ადგილი ეგულებოდა, მზეს გაუბუგავს და მოუშუშებია... ახლა ქვევით წასულა ბინის დასაჭერად.

- ცოლი სულ მარტოდაა?

- სულ.

- ეგეთს ცოლს თავს მარტოდ რად ანებებს?

- რაი უნდა?... ვაჟკაცის ოდნობა შეუძლიან.

- იქნება, მაგრამ მარტო ქალი ბეჩავია.

- სულ მაგას რომ მოუჯდეს და საქმეს აღარ მიჰხედოს, ისეც არ გამოდგების. მაყვალას ფიქრი არ უნდა, - იმას ვერავინ გააჯავრებს. - მტკიცედ უპასუხა ბეჟიამ და დაუმატა: - აი ეხლა სულ მარტოდმარტო წისქვილში მინდს უდგას.

ამ სიტყვებზედ ონისე გველის ნაკბენსავით წამოვარდა და გაფითრებულს თვალები ცეცხლად აენთო.

- რაი სთქვი! - გაგრძელებით წარმოსთქვა იმან და მოსაუბრეს მკლავში ხელი მაგრად მოუჭირა.

ბეჟიაც წამოდგა და შეშინებულმა დაფანტვით წამოიძახა:

- რაი ვსთქვი?

- მართალია, რომ მაყვალა მარტოდმარტო წისქვილში არის?... სთქვი, სთქვი ჩქარა!
- ონისე ძლივს-და სუნთქავდა, ძლივს-და ახერხებდა სიტყვებს და ხმა იქამდის აღელვებოდა, რომ ყელში ძლივს-და ხრიალებდა. ის ანჯღრევდა ბეჟიას ანგარიშმიუცემლად და ღონიერის, ძარღვიანის ხელებით მკლავებს ამტკრევდა, შედარებით ბევრად უფრო სუსტს მწყემსსა.

ბეჟია გველსავით იკლაკნებოდა შიშისა და ტკივილისაგან; სახე უცნაურად ეღმიჭებოდა და არ იცოდა ონისეს გამედგრება რითი აეხსნა.

- მართალს ვამბობ, მართალს, ღვთის მადლმა! - შესაბრალის ხმით იძახდა მემცხვარე, რომელიც გულში სწყევლიდა თავის მოუსვენარს ენას, რომ ამ გაჭირვებაში ჩააგდო.

- მარტოა, სრულიად მარტოდმარტო?

- მარტოდმარტო.

- კარგი... - გაუშვა ხელი ონისემ და მედგრად ამოიოხრა: - წადი ეხლა, წადი და ვინძლო პირზედ კლიტე დაიდო... ეცადე არავისთან წამოგცდეს, რაც აქა ნახე, თორემ,

ღმერთი იყოს შენი თავდები, შენის ორის თოლის მეტი ვერა გიხსნის-რა.

- აუ ბეჩაო, რაი დაფიცება მინდა!.. - უთხრა განთავისუფლებით გახარებულმა ბეჟიამ: - მიწამც ჩამიტყდების, თუ ძე ხორციელმა ჩვენი შეხვედრა გაიგოს.

- აბა, მე კი გაგაფრთხილე და შენ იცი. - არეულად ლაპარაკობდა ონისე.

მწყემსმა წამოკრიფა გუდა-ნაბადი, წამოიკიდა და შორიახლოდგან შესძახა:

- მშვიდობით, ონისევ!.. ნუ გეშინიან, ჩემგან ვერავინ რას გაიგებს.

ამ სიტყვებით გაბრუნდა, გაიღიმა და თავისუფლად ამოიხვნეშა. ერთბაშად მოესმა:

- დაიცა ბატარაი.

- რაი გინდა? - გაუბედავად წარმოსთქვა ბეჟიამ და შესდგა.

ონისე ჩქარის სიარულით მიუახლოვდა იმას და ნახევარხმად დაიწყო:

- ნამდვილად წისქვილშია?

- წისქვილში.

- ეხლაც იქ არის?

- იქა.

- მარტოკა არის?

- მარტო.

- არც არავის მიელის? - დააცქერდა ონისე ისე, თითქოს უნდოდა ბეჟიას გულის საძირკვლამდის ჩაეღწია.

- არა, ონისევ, გეფიცები ზევით ღმერთსა და ქვეშ დედამიწას!.. ბეჩაო, მაცვალია განა ეგეთია?

- კარგი, კარგი, მაგრამ რა იცი, რომ იქაა?

- მე თავად მივიყვანე... საფქვავე იმას ეკიდა და შემბრალდა... მერმე მე გამოვართვი და ნახევარ გზიდგან მე მივუტანე.

- მშვიდობით, ბეჟიავ!.. მშვიდობით! - საჩქაროზედ დაუმატა ონისემ და უფრო საალერსოდ ხვეწნით გააგრძელა: - ძმობას გაფიცებ... გაფიცებ, რაც კი საფიცარი გაქვს, დაივიწყე დღევანდელი საღამო... ვითომ არც კი გინახავარ, სიტყვა არ გაგიგონია ჩემგან...

- აბა, ონისე, ღვთის მადლმა, გამოგიტყდები... წელან რომ გაჯავრებულს მისტუმრებდი, ყველას ვეტყოდი, ყველას გავაგებინებდი, მაგრამ ეხლა... ეს ტყვიამც გინახავს ჩემს გულში, თუ გაგცე.

ამ სიტყვებთან ერთად ბეჟიამ მასრიდამ ტყვია ამოიძრო და გადასცა.

- ონისე მოკვდეს და შენ იცოცხლე! - სიხარულით წამოიძახა მთიელმა და თავისი ტყვია სამაგიეროდ მისცა.

ამ უბრალოს, მაგრამ მტკიცე ჩვეულების შესრულების შემდეგ ორი ძმა გაიყარა,

ორი მმა, რომელიც ვეღარც ჭირში და ვეღარც ლხინში ერთმანეთს ვეღარ უღალატებდნენ; ერთმანეთისთვის გაჭირვებაში თავს დასდებდნენ, სანამდის ერთმანეთის ღალატს შეუდგებოდნენ.

წუთს შემდეგ ცხვირ-გამოწვდილმა კლდემ განაშორა ისინი და ორივენი თავის საგონებელს მიეცნენ.

IX

შუალამე იქნებოდა, როდესაც ონისემ სნოს ხეობის დაღმართს მოაღწია იმ დროს, როდესაც ზევით მთვარე გაკაშკაშებულიყო, ქვევით ნისლი შემოჭედილიყო და, მთვარის შუქით განსპეტაკებული, თეთრს ბამბასავით გადაშლილი იყო. ონისე ჩამოსცდა აღმართს და ნისლში გაეხვია. მთვარე აღარა სჩანდა, მაგრამ ბურუსს სხივი მაინც აშუქებდა და სასიამოვნო ფერს აძლევდა. ჰაერი, რამოდენადმე დანოტიოებული, ქარს მოძრაობაში მოჰყვანდა და მთიელს გახურებულს შუბლს დაყვავებით უაღერსებდა.

ბუნების სურათებს თეთრი ფარდა გადაჰფარებოდა და კაცის თვალისთვის დაემალა სხივით დაშვენებული გოლიათნი. ათასში ერთგან, სადაც კი ნიავი ძალზედ დაჰქროლავდა, თეთრი საბურველი გაწყდებოდა და მის შუა თითქოს იმ წუთას მიწიდგან ამოიზრდებოდა უზარმაზარი, შავი, თვალშეუწვდენელი მთა, რომელიც გარს შემოხვეულს სითეთრეში მეტად და მეტად საოცნებო ხდებოდა.

სადმე, მალლად აშვერილს კლდის წვერზედ, გვირგვინად მოდგმულნი მნათობნი გაიკამკამებდნენ, გაიბჟუტავდნენ და დარცხვენილს პატარძალსავით პირბადეს ჩამოიგდებდნენ. ნისლი ხან აიწევდა, თითქოს მიწის მიკარებისა დარცხვენიაო, ხან გაუმადლრად დაეშვებოდა, თითქოს მინდვრის კეკლუცთ მიუზიდიაო.

ამ ბუნების სურათების მოუსვენარს ცვლილებათა შორის ჩქარის ნაბიჯით მიაბიჯებდა ონისე და მოუთმენლად გასცქეროდა იმ ხეობას, რომელიც ხან შორს მანძილზედ გამოუჩნდებოდა და გულს მეტად აუცახცახებდა, ხან ისევ ნისლში წაიხვეოდა და, თითქოს მანქანება, თვალ-წინიდგან მოსტაცებდა.

აგერ ქარმა დაჰქროლა, ბურუსი შეარყია, შეაღელვა და მალე ისევ დარეული ნაგლეჯ-ნაგლეჯად მალლა ასწია. ონისეს თვალწინ გამოუჩნდა სნოს მდინარე, რომელიც ვაკე ადგილას წყნარად, დამშვიდებული მიიკლაკნებოდა. მის ნაპირებზედ შავად მოჩანდა აქა-იქ გაბნეული კარკუჩის პატარა წისქვილები, რომელთაც ღამის გამო უბრალო ქვებიდგან ძლივს გამოარჩევდით.

ონისემ შეჰკრა მათ თვალი და გულმა ძლიერად ფანცქალი დაუწყო, ის მიდიოდა გაჩქარებული, რაც კი ძალა და ღონე ჰქონდა, თავს აღარ „სწყალობდა“, მაგრამ მას მანძილი მეტად გრძლად ეჩვენებოდა, მოძრაობა - მეტად წყნარად და ზარმაცად. საგანი მისი მისწრაფებისა იყო ერთი ამ წისქვილთაგანი; მაგრამ, იქ რას მოელოდა, რა დაჰხვდებოდა და რა რიგი გრძნობა აღეძროდა, თითონაც არ იცოდა. მეტად ტკბილი იყო წუთი სატრფოსთან შეყრის მოლოდინისა, მაგრამ ბედისაგან დაჩაგრულს, ვინ იცის, ეხლაც რა ექადოდა.

იქნება იმ დროს, როდესაც ასეთი წმინდა და ნათელი შუქი ონისეს გულს ჩაჰფენოდა, მაყვალას ეს ჟამი სხვის დასატკბობელად ამოერჩია, სხვა გაეხედნიერებინა

და ონისეს გულში საწამლავის ჩასხმით სხვის ვარდი გადაეშალა?!

ონისეს უნდოდა, უნდოდა, როგორც ქალს გათხოვება, როგორც თევზს წყალი, ფრინველს ჰაერი, რომ ჩქარა მიეღწია თავის მგზავრობის საგნისთვის, ჩქარა მიახლოებულიყო იმ პატარა ქოხსა, სადაც მისი ედემის ვარდი ჰლუოდა, სადაც თვლემაში მისი გვრიტი ჰკრთებოდა, მაგრამ იმავე დროს წარმოუთქმელი შიში გულს ათას ნაწილად უძიძგნიდა, მუხლთ ეჭრებოდა, ეკეცებოდა და სასოწარკვეთილებაში ვარდებოდა. რამდენიც მეტს უახლოვდებოდა წისქვილს, იმდენად აღძრული გრძნობა უძლიერდებოდა და ატეხილს ქარიშხალსავით გულს აქეთ-იქით აწყვეტებდა. დელავდა მისი სისხლი, დელავდა აზრი, გონება! დელავდა სული და გული და ამ მღელვარებას თან მოსდევდა გამედგრებული ქარიშხალი, რომელიც უწყალოდ სწვავდა და აღძრულს ცეცხლს უძლიერებდა.

აგერ, წისქვილის სარკმლიდამ შუქიც გამოჰკრთა. მთიელს მოჰხვდა პირისახეში და ის შეკრთა. ონისე შესდგა და ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ქნემა დაიწყო. აღარც გული უსვენებდა, აღარც სულთქმა აცლიდა. რაღას შემდგარა შეშინებულს ლაჩარსავით? ტყვიისა ხომ არ ეშინიან, რომელსაც შეედლო მისი სიცოცხლის წადება? ან იქნება ბასრის ხანჯლისა, სიცოცხლის ისე ადვილად გამქრობელისა? თითქოს ონისემ შიში არ იცოდა?!

არა, ონისეს სიკვდილისა არ ეშინოდა, ონისე პირზედ ღიმილით დახვდებოდა განსაცდელს, ხარხარით დახვდებოდა იმ თავხედს, რომელიც შებმას გაუბედავდა, მის წინააღმდეგ გამკლავებას მოისურვებდა!.. აქ სხვა მიზეზი იყო. აქ შეჰხვდებოდა ქალი, შეჭურვილი ისრის მაგივრად ჟუჟუნა თვალთა ელვარებითა, ქამანდის მაგივრად - მომხიბვლელ ბაგეთა ღიმილით და ფარის მაგიერ - შეურყეველი თავშეკავებით, რომელმაც ისე დასცა, დათრგუნა და ძალა მოუსპო, რომელმაც მოსწამლა, მოხიბლა და მონად გაიხადა.

კარგა ხანი იდგა ონისე და ისე ცახცახებდა, რომ კბილს კბილზე აცემინებდა. რამდენჯერმე სცადა ფეხის გადადგმა, მაგრამ გაუნძრევლად იმავე ადგილზედ დარჩა. ბოლოს გადისვა შუბლზედ ხელი, შემდეგ მისწვდა მკერდსა და ძალზედ მოუჭირა, თითქოს მით აღშფოთებულის სისხლის შეჩერება უნდოდა, ამოიოხრა და გაბედა.

შესდგა თითის წვერებზედ, განაბა სული და წყნარად სიბრთხილით შუქისკენ გასწია.

ონისე მიიპარებოდა, მიიპარებოდა ისეთის გაბრთხილებით, როგორც პატარა ბავშვი, რომელიც ჩიტს ეპარება დასაჭერად და ეშინიან მოულოდნელის განძრევით არ შევაკრთოვო.

კარგა ხანს შემდეგ, ბიჭმა მიაღწია წისქვილის კედელს და ხელი მიაშველა, რომ არ წაქცეულიყო, რადგანაც თავს ბრუ დაეხვა და თვალთ დაუბნელდა.

ონისე მალე მოვიდა გონსა და, თუმცა შუბლი თითქოს სარკმელთან ჰქონდა მიტანილი, მაგრამ შეხედვა ვერ გაებედა; დაშვებული თვალები ვერ აემართა, თუმცა მაყვალას სახეს ოცნება მაინც ცხოვლად უხატავდა.

კარგა ტანჯვისა და წვალეების შემდეგ, ონისეს მოულოდნელად მოედრიჯა კისერი, სახე მიუახლოვა სარკმელს და გაწამდა.

მის თვალებს წარმოუდგა მაყვალა სრულის თავის მშვენიერებით. პატარა წისქვილში, გაჩაღებულს ცეცხლის წინ ქალს გაეშალა ნაბადი და ზედ დამჯდარიყო. საგულე-გახსნილს პერანგის ღილიც გახსნოდა, საყელო ჩამოვარდნოდა და ბროლ-ფიქალ-განიერი მკერდი გამოსჩენოდა. უკან დადებულს საფქვაავით სავსე ტომარაზედ მოღალული თავი მიენდო და წმინდა სანთლისაგან ჩამოსხმულის მსგავსი ყელი გამოსჩენოდა. ლურჯი ძარღვები თეთრისა და ნაზის კანის ქვეშ გველსავით შეჰხვეოდა და თითქმის იქამდის მჭვირვალი შექმნილიყო, რომ თვით სისხლის მოძრაობაც კი სჩანდა. მოღალულს თვალებს დარაჯად მოხვეოდა გრძელი და გიშერსავით შავი წარბები; ოდნად გახსნილს პატარა თხელს ტუჩებს იქიდგან ბროლის სითეთრის წყობილი კბილები გამოსჩენოდა. სწორე და მოწყობილი ცხვირის ნესტოები, რომელთაც ცეცხლი წითლად აშუქებდა, სუნთქვის დროს ოდნავ თრთოდნენ; ღვთიური ბეჭედი მის მიმზიდავს და ნაზს სახეს დასდებოდა და ამტკიცებდა რამოდენსამე სისუსტეს, მოდუნებას, მოქანცულობას.

ქალს სახე გაღიმებული ჰქონდა და ზედ რაღაცა სამაცდურო, მომხიბლავი ძალა დასთამაშებდა. გიშრის შავი ხუჭუჭი ხშირს დალაღებად მაღალს და ჭკვიანს შუბლს გვირგვინად მოსდგომოდა; ოდნავ ბუსუსიანს, კარგად მყოფს ლოყაზედ ერთს ადგილს მოწყობილი ხალი სიყმაწვილის და სიცოცხლით სავსეს ელფერებით შემკობილიყო, ერთი ხელი ჩაეგდო უბეში და გულთან მაგრად მიეტანა, თითქოს მის რწევას ლამობდა, მეორე - მუხლზედ ჩასცურებოდა და უმტვერო ქალაღდსავით თეთრის პერანგიდგან ძლივს განირჩეოდა. ცეცხლის შუქზედ ქალი მეტად დაშვენებულიყო და ციურ-საჯოჯოხეთო მიმზიდველობა დასთამაშებდა.

ონისეს აბრაზებდა მისი ცქერა, გონებას აკარგვინებდა, წარმოუთქმელს სატანჯველს აგრძნობინებდა, მაგრამ თვალი ვერ მოეშორებინა. რამდენადაც წელან პირველი შეხედვა გასჭირებოდა, იმდენად ეხლა სანეტარო სურათის თვალის მოშორება უძნელდებოდა; ყმაწვილი ბიჭი ჩასჩერებოდა, სთვრებოდა მისის ცქერით და რაღაც აუხსნელს აღტაცებაში შესულს მისი ჭვრეტა თანდათან მეტის ძალით სწყურდებოდა, ქალს არ ეძინა, მაგრამ რაღაცა მილუმვაში ჩავარდნილი, ეტყობოდა, ოცნების თავდავიწყებაში შესულიყო, მისი ფიქრი თითქოს სანატრელს, დამატკობელს სურათებს შესთამაშებდა და გუნების მოძრაობა სახეზედ უაშკარავდებოდა.

ქალი ერთბაშად შეჰკრთა, გაახილა თვალები და აშკარად დაეტყო, რომ ეს შეკრთომა შეშინებისა არ იყო. რადგანაც მაყვალამ სიამოვნებით გაიღიმა, გაიზმორა და წინ გადმოცვივნილი ნაწნავები უკან გადიყარა. შემდეგ წყნარად გადაისვა მუხლზედ ხელი და მძიმედ ამოიოხრა.

მის განძრევასთან ერთად ონისესაც თითქოს გულში რაღამაც გაჰკრა, ისიც შეჰკრთა, აღელდა და წარმოუთქმელის ძალით იგრძნო მასთან მიახლოვების, შეალერსების წადილი.

მაყვალამ ორივე ხელი ისევ თავ-ქვეშ ამოიდო, მიესვენა ტომარას და თავის სამფლობელო ოცნებაში შევიდა.

გაიარა წუთმაც და ქალმა ნაზის ხმით დაჰმღერა:

მოფრინდი, ჩემო მერცხალო,

დამიჭიკჭიკე ბანზედა.

თითქოს ჰფიცავდი: მიყვარხარ!

მაშ რალად დახვალ განზედა?

ქალმა ველარ გაათავა ეს სიტყვები, რომ კარებში ბრახუნი მოისმა.

მაყვალა შეჰკრთა, გაჩუმდა და სულგანაბულმა ხმა ველარ ამოიღო, განძრევაც კი ველარ მოახერხა.

მოისმა უფრო ძლიერი ბრახუნი და მოუთმენელი ხმა, რომელიც წამდაუწუმ სწყდებოდა:

- მაყვალაუ, მაყვალაუ!

მაყვალა წამოხტა და მფეთქავის გულით კარებთან მოვიდა.

- არ გესმის, ქალაუ!.. - აცახცახებულის ხმით დაიძახა კიდეც ონისემ.

- ვინაა, რაი გინდა?

- მე ვარ, მე... გამიღე კარი...

მაყვალა გაჩუმდა და აღარ იცოდა, რა ეპასუხა.

- გამიღე, ღვთის მადლმა, თორემ ჩემს სისხლში გაგრევე.

- ვინ ხარ, ბეჩა! - უპასუხა შეშინებულმა მაყვალამ, ურდულს ხელი გაავლო, მაგრამ ისევ შესდგა.

- მე ვარ, ონისე.

- რაი გინდა ამ შუადამისას? - უთხრა ქალმა და, თუმცა გრძნობდა, რომ დიდს უარს ველარ მოახერხებდა, მაგრამ მაინც დაუმატა: - არ გაგიღებ, არა.

- ქალაუ!.. ღმერთი აღარ გყავს? მეჩვენე, მეჩვენე ერთხელ კიდეც და, ღვთის მადლმა, ჩემის ლეშით ყორნებს გავადლობ... გააღე, გააღე-მეთქი!..

ისეთის გაშმაგებით და გამუდმებით ითხოვდა ონისე კარის გაღებას, ხმაში იმდენი თავგანწირულება და გადაწყვეტილება ეტყობოდა, ისეთი გაბრაზება, რომ ქალს შეეშინდა.

- ონისევ!

- ოჰ! - მოუთმენლად შეჰყვირა კაცმა და ხმაში დაეტყო, რომ გულს მწვავი რკინა მოხვედროდა: - გააღე, გააღე... ერთს გნახავ... წავალ... მოგმორდები... შენს უნახავად ნუ... ნუ მომაკვლევინებ თავსა... გამიღე... მე სასიცოცხლო აღარა ვარ... ქალაუ, გააღე-მეთქი!..

მაყვალას გული ამოუჯდა და შეშინებულს ეგონა, რომ ონისეს ცოცხალს ველარ ნახავდა. ხელი ერთბაშად აუცახცახდა, გონების დამორჩილება დაეკარგა, და პატრონისავე დაუკითხავად, ანგარიშმიუცემლად, ურდული უკან გაცურდა.

გაიღო კარი და ონისე დამთვრალსავით რაცრაცით შევარდა, დაბარბაცდა და კედელს მიეყუდა. გაცრეცილი სახე სულთმობრძავისა შეჰქნოდა. კრიჭის შეკვრის გამო,

დაწვები ამოსჯდომოდა და ძალზედ გახილებულის თვალებიდგან ცეცხლებსა ჰყრიდა.

გონებადაფანტული ქალიც იდგა გაჩუმებული და ადგილიდგან ვერ დაძრულიყო; თავი დაჰხარა, თვალები დაეშვა და წნორის ფურცელსავით თრთოლა დაიწყო.

ორნივ ისე იდგნენ გახევებულს საგნებსავით, თითქოს მოძრაობის ნიჭიც კი დაეკარგათ. აქამდის ორნივ ისეთის ძალით მიიბრძოდნენ ერთერთმანეთისკენ, რომ ქვეყანაზედ ისეთი ძალა არ გაჩნდებოდა, რომელსაც მათი ერთმანეთისადმი ლტოლვილება შეეყენებინა და ეხლა კი, როდესაც ერთმანეთისგან ასე ახლოს იდგნენ, ამოსუნთქვაც კი ვეღარ გაეხედათ. ონისე უყურებდა მაყვალას, რომელსაც აღშფოთების გამო საგულის შეკვრაც კი დაჰვიწყებოდა და გაჩუმებული თითქოს ელოდა, ლაპარაკი ქალს დაეწყო.

მაყვალა ჰგრძნობდა კაცის თვალების ძალას, რომელიც მოუსვენრად უცივლიგებდა და აღშფოთებაში შეჰყვანდა; სიამოვნების ჟრიამულს უტარებდა მთელს სხეულში და, თუმცა თვალები დაშვებული ეჭირა, გრძნობა მხედველობად გარდაჰქცეოდა, თითქოს ხედავდა ონისეს უწყალოდ დაღონებულს სახეს, რომელშიაც იმდენი სიყვარული, ხვეწნა და მუდარა გამოითქმოდა, ისე ბეჩავად გამოიცქირებოდა.

ქალსაც მეტისმეტად უძნელდებოდა ლაპარაკის დაწყება და ან კი რა უნდა ეთქვა?.. ესაყვედურა, რომ მოვიდა? მაგრამ როგორ ესაყვედურა, როდესაც მისი ნახვა ისე ძვირად უღირდა, ისე ნატრობდა, რომ ხატსა და ჯვარს, ყველა სალოცავებს ამ ბედნიერის წუთებისთვის ხვეწნით თავს აძულებდა! გრძნობისთვის ნება მიეცა და გული ტოლთან შესაერთებლად გაშვებას ვერა ჰხედავდა, რადგანაც სწორედ დღეს შეატყობინა ბეჭიამ, რომ ონისე მხიარულად არის და ცოლს ირთავსო. ქალის თავმოყვარეობა ნებას არ აძლევდა, ნაბიჯი გადაედგა.

ერთბაშად კეკლუცი შეჰკრთა, უკანასკნელი ბეწვიც, რომელზედაც მოთმინება ეკიდა, შესწყდა და წყნარად, თუმცა ცეცხლწაკიდებულის სიძლიერით, წარმოსთქვა:

- რისთვის მოსულხარ? - და გულმა ცახცახი დაუწყო, მთლად სმენად გადაიქცა.

- მიყვარხარ და იმადა. - მოკლედ და მტკიცედ წარმოსთქვა კაცმა. ამის შემდეგ ისევ სიჩუმე ჩამოვარდა. ქალის გულს ნექტარის სიამოვნება აგრძნობინა ამ სიტყვებმა და გაღვიძებულმა იმედმა რამოდენადმე გაათამამა, თუმცა აზროვნება ჯერ მაინც ვერ მოეკრიფა და ლაპარაკის ანგარიში ვერ მიეცა.

- დიაღ, გიყორვარ? - ელვასავით შესტყორცნა ჟუჟუნა თვალების სხივი და გაწითლებულმა მაშინვე ისევ თავი დახარა.

ონისემ რამდენიმე ნაბიჯი წადგა, გაიმართა წელში, იგრძნო - ბრძოლის ველი მასა რჩებოდა და სახე გამარჯვებულის ძლევამოსილებით გაუბრწყინდა.

- ქალაუ! ორნივ ვიტანჯეთ, ვეწვალეთ და ვერ დავივიწყეთ ერთურთი. ერთურთი ვნახეთ და შეგვიყვარდა ერთმანეთი. ჩვენის ნებით არ მომხდარა ესა და ვერც ჩვენის ნებით გავიყრებით... ვეცადე, ქალაუ! ვეცადე, ღვთის მადლმა, რომ გულიდამ ამომეღე, შენი სიყვარული ფესვიანად ამომეგლიჯა, შენი სახე ცხელის რკინით ამომებუგა გულიდგან, მაგრამ დავდნი, დავილიე და აჰა, მაინც შენთან მხედავ.

ონისე ლაპარაკობდა წყნარად, გარკვევით და სრულის ცნობიერებით. აშკარად ეტყობოდა, რომ ეს სიტყვები ამოდიოდა გულის საძირკვლიდგან, სადაც აღზნებულის, ალაპლაპებულის სიყვარულის ცეცხლით ხალასდებოდა და იწმინდებოდა.

ქალი შეეპყრო მათს ძალას და კაცის ყოველ სიტყვას, ყოველ ხმის მოტრიალების გავლენას აშკარად ჰგრძნობდა. ქალი სდნებოდა და ზედ ეგლისებოდა, უხმოდ ეთანხმებოდა და უსიტყვოდ ემორჩილებოდა.

ონისემ მოჰხვია ხელები, მიიზიდა მკერდთან, მაგრად და ძლიერად მოუჭირა მკლავები, ჩაჰხედა თვალებში და წყნარად, თითქმის ჩურჩულით უთხრა:

- ქალაუ!.. ჩემო ყველაუ!.. მითხარი!.. უკანასკნელადა ვარ შენთანა და მითხარ, მითხარი: საით წავიდე, რაი ვქნა? იქნები ჩემი, თუ არა?! - აქ კაცს სიტყვა გაუწყდა, ხმა აუკანკალდა და ჩუმად წარმოსთქვა: „არა?“ - ქალი უფრო მიხვდა, სანამ გაიგონა ეს სიტყვები.

ამ ხანში მაყვალა გაჩუმებულიყო, განაბულიყო, როგორც კურდღელი, რომელიც არწივის კლანჭების მიახლოვებასა გრძნობს და სულთქმაც კი შესწყვეტოდა.

- მითხარ, ქალაუ! მითხარ! - კიდევ ძალზედ მიიზიდა კაცმა.

მაყვალამ იგრძნო რაღაცა სითბოება, სისუსტესთან არეული, თითქოს ტანში მოიშალა, გონება დაებნა და უხილავის ძალის გავლენის ქვეშ მყოფმა დაიკვნესა, წნელსავით გადმოიგრინა და ორივე ხელი ყელზედ მაგრად გველსავით შემოაჭდო. პასუხად აღზნებულნი, ხანგრძლივი კოცნა კაცისა გაისმა...

- მაყვალაუ! - თავბრუს დახვევით წამოიძახა ონისემ, ბუმბულსავით ხელში აიტაცა, ძალზედ მიიკრა გულთან და დაოსებულს გიჟსავით კოცნა დაუწყო...

კერაში აბჟუტებული ცეცხლი ჩაჰქრა; წისქვილში სინათლე წყნარ-წყნარად სუსტდებოდა, ღამის უფსკრულს დაეძალა მისი შუქი და შთანთქმას ექადოდა. ნაღვერდალს ფერფლი ეფარებოდა და მიდამო იღუმალეებით ივსებოდა; ყველაფერი გაჩუმებულიყო, გაყუჩებულიყო და სრული სიჩუმე ჩამოვარდნილიყო.

ამ საერთო იღუმალეების დროს ათასში ერთხელ გაისმოლა შეყვარებულთა ხმა, რომელნიც ერთმანეთს ზევით ღმერთს აძლევდნენ თავდებად და ქვეშ დედამიწას, რომ საუკუნოდ შეერთდებოდნენ, რომ ერთმანეთით ისულდგმულდებდნენ.

X

პირველი დღეები მათის ტრფიალებისა წარმოუდგენელის სიამოვნებით მიდიოდა; ერთმანეთისთვის გაჩენილნი, დიდის ლოდინის შემდეგ, ერთად შეყრილიყვნენ და ეს მდგომარეობა მეტად თავდამაზიწყებელი იყო, რომ მათ სხვა რისთვისმე მოეცალათ.

ისინი შეიყრებოდნენ ხოლმე ყოველდამ გლეხობის ვახშმობის დროს და აღზნებული სიყვარული წუთს არ აძლევდა თავისუფალსა, რომ თავიანთ მდგომარეობას დაჰკვირვებოდნენ, მომავლისთვის მოსაზრებას შესდგომოდნენ.

ასეთია კაცის სიცოცხლის გაზაფხული! მისი სტუმრობა ისე ძნელია, ისე იშვიათი, რომ როდესაც ეწვევა ვისმე, ყველას და ყველაფერს გადაავიწყებს.

დრო მიდიოდა და გელას მოსვლაც ახლოვდებოდა, მაგრამ შეყვარებულნი ამ მხრივ ისე დამშვიდებულნი იყვნენ, თითქოს რომელიმე უბედურება არამც თუ მოსალოდნელია, არამედ შეუძლებელიც.

ერთს საღამოზედ ონისე, ჩვეულებისამებრ, დანიშნულს დროზედ მოვიდა და კარებშივე, მისალმებასთან ერთად, ქალი გულში ჩაიკრა.

- რაისთვი დაიგვიანე? - წყნარად და ალერსიანად ჰკითხა ქალმა.

- არ დამიგვიანებია! - აკოცა კაცმა და ხელი გაუშვირა ერთს ვარსკვლავზედ: - აგერ, გაჰხედე...

მაყვალამ შეჰხედა, გაიღიმა და თვალები აუჭუჭუნდა. ვარსკვლავს ჯერ დანიშნულს ადგილამდის არ მიეღწია და, მაშასადამე, ონისე კვლავინდელზედ უფრო ადრეც კი მოსულიყო.

- რაი ვიცი, - კეკლუცად შეაღერსა ქალი: - მე კი ისე მეგონა, რომ გათენება მოვიდა-მეთქი.

- ჰაი-ჰაი! - ჩაიცინა კაცმა და უღერსა: - ძალუმ ეშმაკაი კი ხარ, ღვთის მადლმა!

- რაისთვი, რაისთვი! - თავს ევლებოდა მაყვალა და ცდილობდა ონისეს სიახლოვით დამტკვარიყო.

ორნივე შევიდნენ სახლში და გრძელს სკამზედ ჩამოსხდნენ. ქალი მიეყრდო მკერდზედ და თავი კეკლუცად მხარზედ მიანდო. ონისე ჩაფიქრდა და სახეზედ რაღაცის მოსაზრება დაეტყო, ქალმა შეჰხედა და ეს მდგომარეობა კაცისა გაუკვირდა; რამდენისამე დღის ბედნიერებამ გადააჩვია იმ აზრს, რომ ადამიანს მოწყენაც შეუძლიან. მაყვალას ბევრი მწუხარება გამოეგლო, ბევრი ვარამი ეწვნია, მაგრამ საყვარელ კაცთან დაახლოება წამლად შერგებოდა, დაკოდვილს გულს მკურნალს მალამოდ დასდებოდა და გამხიარულებულს გადავიწყებოდა მწარე დუმილისაგან აღძრული უსიამოვნება.

- ონისეს უყვარს, და ეგეც უყვარსთ... - ჰფიქრობდა ქალი - ცხო რაი-ღა უნდა, რაი-ღა აღონებს?

- ბიჭაუ! - ვედარ გასძლო ქალმა და ხმამაღლა წამოიძახა.

- რაი გინდა?

- ნუ დაღონდი, ღვთის მადლმა, თორემ ტირილს დავიწყებ.

ონისემ სიხარულიანად შეჰხედა და სახეზედ მადლობის ბეჭედი დაეტყო.

- შენთან რაი დამაღონებს, მაყვალაისი?! ბნელს გულში მზის შუქად ჩამესახე და რაი-ღა დამაღონებს!

- მაშ რაისთვი გაჩუმდი? რაისთვი არას ლაპარაკობ?..

- ისე დავფიქრდი რასმე.

- არ მინდა ფიქრი, არ მინდა ჯავრი! - ჟინიანად წამოიძახა ქალმა და დაუმატა: - მელაპარაკე, მელაპარაკე გაუწყვეტლივ, შენთან ლაპარაკი მწადის!

- ჩემო ყველაგ!.. რაი გიყო, რითი გიალერსო ისე, რომ შენის სიყვარულით გავძდე!

- აბა რაი ვიცი! - უპასუხა გაღიმებულმა ქალმა.

- შენ საით-ღა გადაგიხადო, რა მოვახერხო, რომ თავის დღეში არ გაწყენინო, არ დაგალონო?

- თავად ნუ დალონდები, და მეც სულ მხიარულად ვიქნები.

ონისემ ამოიოხრა და ისევ ჩაჰკიდა თავი. ქალმა შეჰხედა და შეუბუზღუნა.

- რაია, რა? ჩე!

- მაცალე მაყვალაისი, საფიქრებელი მაქვს რამე.

- რაი-ღა გაფიქრებს?

ონისემ შეჰხედა ყმაწვილს ქალს, რომელსაც ქვეყნის ვარამი გამოევლო, მაგრამ ისევ ისე გამოუცდელი დარჩენილიყო.

- ისა მაყვალაისი, რომ დღეს ამბოვი მომივიდა.

- რაი ამბოვი? - საჩქაროდ ჰკითხა ქალმა და სახე შეეცვალა.

- გელაი მოდისო.

- გელაი? - შეჰკრთა ქალი და ფერი წაუვიდა: - ვინ გითხრა?

- ჩეჩნით მწყემსები მოვიდნენ და იმათა სთქვეს. ამ დღეებში გაჩნდებაო.

ქალი გაჩუმდა, ჩაგონდა და შუბლი შეეჭმუხვნა. ეტყობოდა, რომ ამ ხმამ ლახვრად გაურბინა გულში. კაცსაც თავი ჩაეკიდა და ღრმა საგონებელში წასულიყო.

- ქალაუ! - ბოლოს აიღო თავი ონისემ და მიუბრუნდა მაყვალას: - სიყორულმა ყველა გადაგვავიწყა... მოემზადე, უნდა წავიდეთ.

- რაი მომზადება მინდა?

- რაი ვიცი? - ან შესაკერი გექნების რაიმე, ან გამოსაჭრელი. ბევრს კი ნურას გამოუდგები, თორემ ველარ მოასწრობ.

- მე არც რაი მინდა...

- მაშ როდის წავიდეთ?

- თუნდა დღესვე.

- ახლა არ იკითხავ, სად მივალთ?

- რაი კითხვა მინდა?

- იქნება გულმა ცხოვან დაგთხოვოს?

- შენთან ყველგან სამოთხეა.

- მაყვალაისი! ეგეთი კარგი რამა გზობა? - მოეხვია ვაჟი და დაუმატა: - ზეგისთვის მეც მზად ვიქნები და ვახსენოთ ღმერთი!..

- თუნდა დღესვე-მეთქი.

ამ ლაპარაკის შემდეგ ისინი კიდევ რამდენსამე ხანს დარჩნენ ერთად და ალერსში

გართულნი საქმეს აღარ შეჰხებიან. გარიჟრაჟმა მოაღწია, როდესაც ონისე მაყვალას გამოეთხოვა, კარი გამოიარა და მთაში მოსამზადებლად წავიდა.

იქ უნდა ცხვარი გაეყიდა, ფული მოეგროვებინა და ისე გადასახლებულიყო, რომ პირველში, სანამ მოეწყობოდა, ოჯახს გაიჩენდა, მაყვალასათვის გაჭირვება არ ეჩვენებინა.

სანამ ეს კაცი მთაში ავიდოდა და ცხვარს დაინახავდა, მანამ გული ლაღადა ჰქონდა და სრულიად დამშვიდებული აზროვნებდა; მაგრამ, რაკი ცხვარი დაინახა, რაწამს შეჰხედა ფერდოებს, სადაც ფარა ისე მშვენივრად შეფენილიყო, გულმა აღშფოთება აგრძნობინა და მოუსვენებლობაში ჩააგდო.

მთიელი მხოლოდ ამ წუთებში მიხვდა, რა მწვავე მოქმედება ჰქონდა იმ ადგილების განშორებას, სადაც ბავშვობიდგანვე აღზრდილიყო, იმდენი მწუხარება და სიტკბოება ენახა. ის დაბადებიდგანვე შესჩვეოდა იქაურს ბუნებას, შესთვისებოდა ყოველ მთას, ყოველ ღელეს, ყოველ კუნჭულს, მათ შორის მისცემოდა გულის მღელვარებას და თვით მოსაზრება, ჰკულის მუშაობაც კი უამათოდ არ ესმოდა და ეხლა მათთან გამოსალმებას, იქნება საუკუნოდაც, ემზადებოდა. ამ ადგილების წყალს ონისეს სმენისთვის სრულიად სხვაგვარი, მშობლური და დამყვავებელი გავლენა ჰქონდა; უზარმაზარს, სხვისთვის მხოლოდ ჩამოფხეკილს, უნაყოფო კლდეებს ონისესთვის გამცოცხლებელი, სულის ჩამდგმელი ძალა ჰქონდა და თვით ცხვრის უბრალო დაბლავლებაც კი შეჩვეულს ყურს დამამშვიდებელს ნანად მოესმოდა.

ყველაფერს, სრულიად ყველაფერს, - დაწყებული მედიდურის ლაჟვარდოვანის ციდგან, ამაყის და დიდებულის მთებიდგან, უკანასკნელს მცირედს ნატამლამდის, სიტყვით, ყოველისფერი, რაც კი ამ მთაში მოიპოვებოდა, ონისესთვის დაუფასებელი იყო, მის არსებაში ადგილი ეჭირა და მათთან განშორება ეთანხმებოდა ნახევარის სიცოცხლის განწირვას. მაგრამ საქმეში მაყვალა იყო ჩარეული და ეს საკმარისი იყო!.. იმის დასაკუთრებისთვის, შერჩენისთვის მთელი სიცოცხლეც რომ დასჭირვებოდა, წუთს არ შესდგებოდა, დაუფიქრებლად მისცემდა.

ონისეს აგონდებოდა, რომ ცხვარი უნდა გაყიდოს და საუკუნოდ განშორდეს იმ მშვენიერებით სავსე პირუტყვებს, რომლებზედაც იმდენი ამაგი ჰქონდა, რომლების ყარაულობაშიც იმდენი ბნელი და ჯოჯოხეთი ღამეები გაეტეხა, ათას ფათერაკს წაჰკიდებოდა და გული მიეშვირა მოუსვენარის, დაუცხრომელის, მტრად გადაკიდებულ კაცთა, თუ მხეცთათვის.

ჰგრძნობდა მათ მოშორებასთან ერთად გულის მრავალს ტკბილად დამყვავებელ გრძნობათა მოშორებასაც, მაგრამ საქმეს მოეტანა, შემთხვევა ითხოვდა და უნდა განშორებოდა...

ონისემ დაუძახა მწყემსებს, გამოუცხადა, რომ ცხვარსა ჰყიდის, რადგანაც ფული ეჭირვება და სთხოვა, რომ მუშტარი მოეკითხათ. ეს ამბავი ყველას გაუოცდა, ყველას ეწყინა და პირში სიტყვა გაუწყვიტა. მათ კარგად იცოდნენ, რომ თუ ონისეს განსაკუთრებით რამ არ შემთხვეოდა, ცხვარს არ გაჰყიდდა და, თუმცა გულით უნდოდათ ამგვარი განზრახვის მიზეზის გაგება, მაგრამ კაცის სულის საძირკველში ჩახედვა, გაქეჟა ვერ ეკისრათ.

ყველამ, ვისაც კი ეს ხმა მისწვდა, გულითადი მწუხარება და თანაგრძნობა გამოუცხადა ონისეს და ყველას სიტყვებში ეტყობოდა, რომ ამგვარი გადაწყვეტილება ერთ უპირველეს უბედურებად მიაჩნდა.

თუ ონისეს მეცხვარეები ასე მოიქცნენ და ონისეს მოქმედების წინააღმდეგობა ვერ გაბედეს, დანარჩენმა ხალხმა საქმეს სხვარიგად შეჰხედა.

იმ დროში ხალხისთვის ერობას ჯერ კიდევ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. თემობას თავის საზოგადოება ერთს ოჯახად მიაჩნდა და ყოველი თვითოეულის წევრის უბედურება საერთო ზარალად, საერთო დასაკლისად მიიღებოდა. მაშინ თემობა თავს მოვალედ ჰხადიდა - დაეცვა სარგებლობა თვითოეულის წევრისა, ეზრუნა მისთვის და ყოველ შემთხვევაში გამოსარჩლებოდა. თემი თვითოეულს წევრს ისე უყურებდა, როგორც შემადგენელს ნაწილს მთელის ერობისას და მის ტკივილში საერთო ტკივილი გამოითქმოდა. ამითივე უხდიდა თვითოეული წევრიც, რადგანაც თემს განშორებული, განცალკევებული ცხოვრება თითქმის შეუძლებელი ხდებოდა და მის მფარველობის ქვეშ მყოფი კი დაჩაგრული არავისაგან დარჩებოდა. ყველა წევრმა იცოდა, რომ მის მოსარჩლედ მთელი თემობა იყო, მისი შეურაცხყოფა - მთელის თემობის შეურაცხება იყო, და ამისთვის გული ამაყდებოდა, ძალა თავს ველარ ახრევინებდა.

როდესაც თემმა შეიტყო ონისეს განზრახვა, მან მოისურვა თავის წევრის ანგარიშის მოთხოვა და გამოჩენა იმ უფლებისა, როდესაც პირად მის შინაურს საქმეებშიაც კი ერეოდა.

უფროსები შეიყარნენ არა მარტო იმ აზრის ხელმძღვანელობით, რომ მათ ჯალაზობას ერთი შეძლებული ოჯახი აკლდებოდა, არამედ იმ მოსაზრებითაც, რომ ერთის მოქმედება სხვებისთვის სამაგალითოდ არ გამხდარიყო და ერთხელ შერყეული საერთო ოჯახობის მშვიდობიანობა მრავალთა მოშორებით სრულიად არ შესუსტებულიყო. ამგვარად მთიელის განზრახვას ორის მხრით ეხებოდა თემობა და, თუმცა თვითოეულის საკუთრების შეხების უფლებას არ აცხადებდა, მაგრამ თავს მოვალედ ჰხადიდა ყოველი საშუალება ეხმარა თავის წევრისთვის გუნება შეეცვალა და მიღებულის განზრახვის უსაფუძვლობა დაენახვებინა.

ონისე მწყემსებთან ლაპარაკობდა, როდესაც მასთან ბეჟია მოვიდა და შეატყობინა, რომ ვაკე მთას თემის უფროსობა შეყრილა და გიბარებსო.

- იარე. - მაშინვე უპასუხა ონისემ და გაბრუნდა; მაგრამ ისევ შესდგა და მწყემსებს მიუბრუნდა:

- ღვთის მადლსა, მუშტარი მოიკითხეთ, ლოდინის დღე აღარა მაქვს.

ამ სიტყვების შემდეგ გამობრუნდა და სიარულში ბეჟიას დაელაპარაკა.

- თემი რაისთვი შეყრილა?

- რაი ვიცი!.. ამბობენ, შენს საქმეზედ შეიყარაო.

- რა საქმეზედ?

- ცხორსა ჰყიდისო.

- მერე, იმათ რა?

- აბა რაი ვიცი!.. არ გავასყიდინებთო.

- აბაი! - გაიკვირვა ონისემ: - ჩემს ცხორს საით არ გამასყიდვინებენ!?

- მართლა ჰყიდი? - ჰკითხა ბეჟიამ.

- მართლა.

- აუ! - სხვა ვეღარა მოახერხა-რა მეცხვარემ და გაჩუმდა.

- რაია?

- ისა, რომ ცხორს საით-ღა გაჰყიდი?

- რაისთვი არა?

- არ ვიცი, ღვთის მადლმა! მაგრამ, აი მე ბატკანი რაია, ბატკანი?.. გასასყიდათ იმასაც ვეღარ გამოვიმეტებ...

- რატომ?

- რატომ და იმიტომ, რომ ნაამაგდარევია... კაცს თუნდა შვილი გაუსყიდია, თუნდა ცხვარი... რაი ბედენაა, ორივე გაგიზრდია, ორივეზედ ამაგი გაქვს.

- მაშ სტუმარს ცხორს რომ დაუკლამ ხოლმე, რატომ შვილს არ დაუკლამ? - მწარედ ჩაიღიმა ონისემ.

- შვილი საით დაიკვლები?.. შვილი ადამიანია.

- მაშ თითქოს ერთიაო?..

- ერთი არაა, მაგრამ სიტყვაა და კაცი იტყვის... - ბრძენის კილოთი წარმოსთქვა ბეჟიამ: - ღმერთისაგან ეგრეა დადებული, შენაი ჭირაიმე, რომ ცხორი დაიკვლები და სტუმარი ღვთისაა, თორემ რაზედაც ამაგი გაქვს, უფლის მადლმა, შვილში არ გამოირჩევა.

ამ ლაპარაკით მიაღწიეს ვაკე მთას, სადაც საკმაო ხალხი მოგროვილიყო. რგვლად შემომსხდარიყო მწვანე მინდორზედ და გახურებული სჯა ჰქონდათ.

ონისე მისვლის უმაღ მიესალმა, მშვიდობა შეუძახა და ფეხზედ წამოდგომილებს უთხრა:

- დასხედით, დასხედით. თქვენაი ჭირაიმე! მე რაი ღირსი ვარ, რომ ფეხზედ ამიდგეთ.

- რაისთვი არა? კაი ოჯახის შვილი ხარ და კაი გორისა! - უპასუხა ერთმა უფროსთაგანმა და ხალხი დალაგდა.

ჩამოვარდა სრული სიჩუმე და რამოდენსამე ხანს გასტანა. ათასში ერთხელ მეზობელი თუ მიუბრუნდებოდა მეზობლის თავს და ჩუმად რასმე წასჩურჩულებდა, თორემ ხმამაღლა დალაპარაკებით, ან უხეიროს თავაწყვეტილის სიცილით მყუდროობა არვის შეურყევია.

ყველანი ისხდნენ ჩაფიქრებულნი, თავჩაკიდებულნი და იმ მწუხარე გამომეტყველებით სახეზედ, რომელიც მგლოვიარე, მოსამძიმრე გულს დაეტყობა

ხოლმე.

- აბა, ფარეშაუ, დაიწყე! დღე მიდის, გვიანდების და ლოდინისა აღარაა. - მიჰმართა რამდენმამე მოხვევემ, ყველაზედ უფროს, თმა-გათეთრებულს მოხუცებულს.

ფარეშამ ჩაახველა, გადაისვა უღვაშებზედ ხელი და დაიძახა:

- სმენა იყოს და გაგონება!.. ონისევ, აქ მოდი.

მოხვევე გამოვიდა უმცროსებიდგან, რომელნიც კრებისგან შორიახლოს იდგნენ, მოწიწებით მივიდა თემობასთან, შევიდა მათ შუა და გაჩუმებული, მოკრძალებით დადგა.

წელან, როდესაც ონისე მოვიდა, ყველას ისე შეჰხვდა, როგორც სწორი; არავინ უპირატესობას არ იჩენდა; თუ ონისე ვისმე განსაკუთრებით პატივს აძლევდა, ეს იყო მხოლოდ ჩვეულებრივი ზრდილობა ხნიერებით უფროსისადმი და სხვა არაფერი. ეხლა კი სრულიად სხვა იყო: შეყრილს თემობას ძლევამოსილი დიდებულება დასტყობოდა, ამაყად და უფლების მქონებლად გამოიხედებოდა მათი ყრილობა. ონისეც ჰგრძნობდა ამ ძალას, ემორჩილებოდა მის დიდებას და სრულიად დარწმუნებული იყო, რომ ის წევრია ამ საერთო ოჯახობისა, არის მასთან შეერთებული და მისგან დამოკიდებული; გრძნობდა, რომ ამ ხალხს გავლენა, უფლება აქვს მის პირადობაზედ და ემორჩილებოდა საუკუნოებითვე ხალხის სისხლსა და ძვალში გამჯდარს ადათსა და წყობილებასა.

- ონისეუ! - დაიწყო ფარეშამ: - ხალხში ხმა არის, რომ ცხორსა ჰყიდი - მართალია?

- მართალია, - წყნარად წარმოსთქვა ონისემ.

- მაშ ოჯახსაც მოშლი?

- მო, თქვენაი ჭირაიმე!

ამ სიტყვების შემდეგ ისევ სიჩუმე ჩამოვარდა და ხმამაღლივი ლაპარაკი შესწყდა. მხოლოდ ისმოდა ხალხში წყნარი ჩურჩული, რომელიც გრგვინვასავით დაჰქროდა და გამოურკვეველს შრიალად გამოისმოდა.

- ონისეუ!.. თემობა კარგად გიცნობს, - ბოლოს დაიწყო ისევ ფარეშამ და გააგრძელა: - გიცნობს და გაფასებს კიდევ... ღვთის მადლმა, კაი ბიჭი ხარ, მაგრამ გონჯიც რომ ყოფილიყავ, მაინც გულში ექნებოდი, გულიდგან ვერ ამოგიღებდა... ჩვენი სისხლი ხარ და ჩვენი ხორცი... თავადაც გესმოდა ესა და მეზობელი გაჭირვებაში არ დაგიგდია, რომ არ გეშველა!.. სტუმარი არ გაგიშვია, რომ მასპინძლობა არ გაგეწია!.. თემს არ გასჭირებია ისე, რომ მდევრად პირველი შენ არ გვენახე, არ გაგიტეხია ხალხის პირი და, დაუზარებელს მუშას, მუდამ ვაჟკაცად გიცხოვრია...

მოხუცს ლაპარაკში ხმა უკანკალებდა, თუმცა აშკარად ეტყობოდა, რომ მისი საუბარი იყო წმინდა, ცბიერება გაურეველი და გულით ნაგრძნობი. აშკარადა სჩანდა, რომ ონისე მართლადაც თავის მოსაწონი იყო თემობისათვის, და ეხლა, ღირსეულს, საქვეყნოდ აჯილდოვებდნენ თემობის წარმომადგენელნი.

მოხვევემ იგრძნო უძლიერესი საჩუქარი. გრძნობდა, რომ თავისი ხალხი, თავისი სისხლი და ხორცი აფასებდა მას და ერთგულს სამსახურს არ უქარწყლებდა.

მოსაუბრეს ლაპარაკის შეწყვეტა დასჭირდა; ონისემ ისარგებლა მის გაჩუმებით და მეტისმეტად ბედნიერების გრძნობით ატირებულმა გულმა ქუდი მოახდევინა და წამოიძახა:

- ხალხო!.. თქვენამც შემოგვევლებით ონისეს თავი! ონისე მოკვდეს და თქვენ იცოცხლეთ!.. ღვთის მადლმა! მაგ სიტყვების ღირსი არაა ონისეი!.. რაი მიქნია, რა მიმსახურია... ყველა თავადა ყოფილხართ ჩემი შემწე, ჩემი მომშველებელი... ღმერთს ლუკმაპური მოუცია და ეგ სულ წყალობაა!.. თქვენი, აგრემც შემეწევის უფალი!..

- მოიცა-ლა! - გააწყვეტინა ფარეშამ: - ჰაი, ჰაი, რომ თემობა ბევრს შაგეწია! ჰაი, ჰაი, რომ კაცი თემობას დაშორებული ვერ იცხოვრებს!.. რასა იქმ მარტო კაცი? მარტო კაცი ბეჩავია!.. ბიჭაუ! თემობა შვილად გიყურებს... და თემობამ იცის, რომ გაჭირვება მოგდგომია და თავისიანს უნდა გიშველოს... თუ გაჭირვება არ გქონდეს, ოჯახს არ მოშლიდი...რაი მოგივიდა, უთხარ შენს ძმებს.

ონისე გაფითრდა და ფერი ზაფრანად გადაექცა. თემობა, ის თემობა, რომელსაც სულით და გულით ემორჩილებოდა, ითხოვდა, რომ გული გაეხსნა, - და წადილს ვერ უსრულებდა. უნდა მოეტყუებინა?.. რა უნდა ექნა? ხალხი პასუხს ელოდა.

- ხალხო თქვენი ჭირიმიე! - ბოლოს დაიწყო ონისემ: - თავი მომიტანია სახვეწრად... რასაცა მკითხავთ, იმას ვერ გეტყვით და სანამ მოგატყუებდეთ, თქვენგან ჩაქოლვას ვირჩევ!..

ჩამოვარდა ისევ წყნარი ჩურჩული და ერთმანეთის დაკითხვა:

- კარგი... - დაიწყო ისევ მოთავემ: - კაცს გული დახურული იმადა აქვს, რომ შიგ ყველამ ვერ ჩაიხედოს... თემობა ითხოვს, რომ ოჯახობა არ მოშალო, ხალხი არ გაანადგურო, ხალხს ცუდი მაგალითი არ უჩვენო და მით ცხვებსაც გონჯი საქმე არ უჩვენო... რას იტყვი ამაზედ?

- მაგაზედ? - იკითხა გახარებულმა ონისემ: - აი რასა... სადაც უნდა ვიქნა, ღვთის მადლმა, რომ ჩვენის თემობის ყურმოჭრილი ყმა ვიქნები... მაგათი ღალატი თუ გულში გავიტარო, ფეხქვეშ მიწამც ჩამნგრევია, მეზობელთ ცრემლიმც ნუ მღირსებია... მაგრამ რაი ვქმნა? აქ ცხოვრება არ შემეძლიან...

- დარჩი, დარჩი! - გაისმა რამდენიმე ხმა.

- რაი ვქმნა, როგორ ვქმნა?.. თუ გინდათ, თუ გამოგადგებით რადმე, მითხარით და აქვე თავს მოვიკლავ!.. ღვთის მადლმა ეხლავ!..

- რაისთვი, რაისთვი! - შეიქმნა ხალხში ჩოჩქოლი.

- ჩუმად! - გააყუჩა ფარეშამ და ონისეს მიუბრუნდა: - სთქვი, რას უბნობ?

- თემობა ძმას მეძახის, უნდა სამსახური გამიწიოს... თანახმა ვარ... მართალს ამბობთ, ძმა ვარ თქვენი და თქვენი სამსახურიც უნდა მივიღო!

- სთქვი, რაი გინდა?

- სთქვი, სთქვი.

- ათას სჭარბია, იმდენაი ცხორი მყავს... ოცანი ძროხანი მეყოლების... შვიდაი

ცხენაი... შუაზედ გავყოთ... ნახევარს გავყიდი... მეც ცხოვრება მინდა... ნახევარიც თემობისთვის მიმიცია... გაეყოს იმათ, ვინც ბეჩავად არის.

- არ იქმნების, არა, ღვთის მადლმა! - აღელდა ხალხი და კარგა ხანს ხმაურობდა.

ბოლოს მშვიდობიანობა ისევ ჩამოვარდა, და ერთმა თემის ყრილობის წევრთაგანმა დაიწყო:

- ონისეუ! სულ კარგი ხარ და სულ კეთილი... ღვთის მადლმა, ხალხს რომ უჭირდეს, საქონელს კი არა, სულსაც არ შეიშურვებ... ცხორიც შენია, ძროხაცა, ჩემო ყველავე!.. ცხენიცა... ყველა შენის შრომით ნაშოვნია... უფალმა მოგახმაროს ისე, როგორც გინდოდეს, შეგარგოს, როგორც დედის ძუძუ!.. განა შენი საქონელი გვინდა?.. არა, ღვთის მადლმა! ძმა ხარ და შენი თავი გვენანების, თორემ საქონელი რაია?.. აი თემობა, - აიშვირა ხელი მოხუცმა: - თემობა ეს ხუთი თითია... რომელიც გინდა მომჭრა, ტკივილი გულს მომხვდების, გულს შეაღონებს... ონისეუ... ონისეუ!.. ნუ წახვალ, ნუ მოგვშორდები!.. გთხოვთ, ძალას კი არ გატანთ.

კარგა ხანს გრძელდებოდა ეს ლაპარაკი, რომელიც გულს უთუთქავდა მოხევებს, მაგრამ ღვთის ფიცი, მიცემული მაცვალასადმი, და მის წინაშე მოვალეობა, რომელიც თავის თავზედ მიიღო, მეტად მძიმე ტვირთი იყო, რომ ამ კაცის გადაწყვეტილების შერყევა ვისმე შესძლებოდა.

ხალხმა გადასწყვიტა, რომ ონისეს გზა მისცენ და ჩამოეხსნენ, რადგანაც უეჭველი იყო, რომ ამ მოუდრეკელობისათვის მეტად მძიმე მიზეზი უნდა ჰქონოდა.

- ონისეუ! - უკანასკნელ სიტყვად დაიწყო ფარეშამ: - არ იშლი, მისდიხარ და ჩვენი გული კვნესით გესალმების!.. უფალმა მშვიდობით გამყოფოს, ნუ დაგავიწყოს შენი მიწაწყალი, შენი მოძმენი... ნუ დაგავიწყოს შენი სალოცავები, შენი დედ-მამის ძვლები... გახსოვდეს, რომ იმათი სული და შენ მოძმეთ გული სიხარულით შეინძრევა, თუ კიდევ დაბრუნდი, თუ შენი სიახლოვე იგრძნო... ნუ დაივიწყებ ძუძუს, რომელმაც გაგზარდა, ნუ დაივიწყებ გულს, რომელიც შენმა მოშორებამ ააღელვა!.. გახედე მთებსა! - გაუშვირა მოხუცმა ხელი და თვალებში ცრემლები გაუბრწყინდა: - აქ უცხოვრიათ შენს მამა-პაპათ, აქ მოუკლავთ სევდა, აქ აღძგერებიათ გული... აქ უცოცხლიათ და აქ დახოცილან... შეჭხედე და ნუ დაივიწყებ!.. შენია, შენი! - მოხუცი გადაეხვია და მდუღარე ნაკადული თვალთაგან გადმოსცვივდა.

XI

როდესაც ონისე ყველას გამოესალმა, ყველა დაჰკოცნა, გამწარებულის გულით იგრძნო, თემობისათვის რა ძნელი იყო ერთის დაკარგვა და იმ ერთისაგან შეჩვეულის ცხოვრების გამოცვლა.

ონისე ვერც იმას დააყაბულეს, რომ დარჩენილიყო და ვერც იმას, რომ ნახევარი საქონელი მამაპაპის სულის მოსახსენებლად თემის ბეჩავთათვის არ დაეგდო.

ხალხი დაიშალა, და ონისემ თავის ცხვრისკენ გასწია. იქ ელოდნენ მუმტრები, რომელნიც მოხვეის ნათესაობასთან ყოფილიყვნენ შესატყობლად და ნების მისაღებად, რომ იმათი ნათესავის ცხვარი ეყიდათ.

ცხვრის პატრონმა საქონელი შუაზედ გაჰყო, შემდეგ ნახევარი თემისთვის ჩააბარა რამდენსამე ამორჩეულს კაცს და ნახევარში კი მუშტრებს ფული გამოართვა.

ორად გაყოფილი ფარა ჯერ კიდევ იქ იდგა, როდესაც ონისე დაღონებული შეჰყურებდა. მის გულს მწარედ გაჰქონდა დაგადუგი, სევდით იბურებოდა და ემღვრებოდა. კაცი ცხვარში უნდა ყოფილიყო აღზრდილი, რომ მისი გულის მოძრაობა გაეგო, მისი გრძნობა შეეგნო. ცხვარი დაიძრა, და ონისე ჩომბახს დაყუდებული, ხმაგაკმენდილი თვალს ადევნებდა. ცხვრების გამოსვლისათანავე მას აგონდებოდა წარსულის ცხოვრებიდგან სხვადასხვა შემთხვევანი. აგერ გამოიარა პირჭროლა შიშაქმა და მას მოაგონდა მისი დაობლება ბატკნობაში. მოაგონდა, როგორა ზრდიდა ხელზედ და როგორ ანებივრებდა; აგერ კიდევ ის ჰქედილა, რომელსაც მშვიდობიანობის დამცველნი წართმევას უპირობდნენ და უსამართლობას კინაღამ თავი შეაკლა. აგერ ის ვაცი, რომელიც „ძაუგში“ გასასყიდს ცხვარს ქეჩად გააყოლა და ვიღაცა ღიპიანმა შარი მოსდო, რომ ისიც ვითომ გასყიდული იყო.

მოაგონდა ონისეს ამ ქეჩისთვის თავის გამოღება, საჩივარი და ხარჯი... მოაგონდა უსამართლობით დაჩაგრულის ადამიანის ვარამი. მოაგონდა, რომ თავის საკუთრების შესარჩენად თხუთმეტ ჰქედილამდის გაიღო. აგერ იმ ბოქა ყოჩმაც გამოიარა, რომელიც ონისეს საჭიდაოდ დაჰყვანდა და დამარცხებით პატრონი არც ერთხელ არ შეურცხვენია. მოაგონდა მისი ხალისი ბრძოლის ველზედ, მისი კამარა და გრგვინვის მსგავსი ჯახუნი, რომელსაც მთიელი აღტაცებაში მოჰყვანდა! ყველას, მათგანს ონისეს წარსულში რომელიმე დამოკიდებულება ჰქონდა. ყველასთან მისი ცხოვრება რომელიმე შემთხვევით გადაბმულიყო. ყოჩმა იცნო პატრონი, იცნო ის კაცი, რომელთანაც იმდენჯერ სახელით ევლო; პირუტყვი თითქოსა გრძნობდა თავის სამსახურს, მან გამოსწია ონისესკენ, თავადებული, გაამაყებელი და მედიდურად მოაბიჯებდა; დიდსა და ხვეულს რქებს, რომელიც შუბლთან თითქოს ერთმანეთს შეერთებოდა - წყნარად, ამაყად იქნევდა. როდესაც პატრონს მოუახლოვდა, აიღო თავი მაღლა, გაიძაბა კისერი და ზემოთა ტუჩგაწვდილი სიამოვნებით ჰაერს იზიდავდა; შემდეგ სრულიად მიუახლოვდა კაცსა და მუხლზედ რქების ხრემა დაუწყო, თითქოს ბრძოლის ჟინმა მოუარაო.

მოხვევმ დიდხანს უაღერსა გაამაყებულს ყოჩსა, რომელსაც, თითქოს ესმოდა, რომ პატრონს საუკუნოდ ესალმებოდა და უკანასკნელის აღერსით უნდოდა დამტკბარიყო.

ცხვარი კარგა განშორდა იმათ, და ონისემ დაინახა, რომ ყოჩის მეტს ხანს დაჰქერა არ იქმნებოდა, და გააგდო. პირუტყვმა გადასდგა რამდენიმე ნაბიჯი, ამგვარი მოჰყრობა პატრონისა თითქო ეუცხოვა, იუკადრისა, შესდგა, მოიხედა, დაიცქვიტა ყურები და ისეთის სიყვარულიანის, სევდამოცულის თვალებით შემოჰხედა მთიელს, რომ უკანასკნელმა ვეღარ გასძლო, ჩაიქნია ხელი და საჩქაროდ გამობრუნდა.

მაღე მოაჯდა ონისე ცხენსა, მეორე დაიჭირა ხელში და ჩქარის სიარულით, გლეხების ვახშმობის დროს, გელას სახლს მოუახლოვდა. აქ ჩამოხტა, ორივე ცხენის აღვირები ერთი მეორის ტახტაზედ ისე გადააცვა, რომ პირუტყვებს გაქცევა ვეღარ შეეძლოთ, და თითონ შენობისკენ გასწია. მისი აზროვნება შეეხო მაყვალას სიახლოვეს, წასვლისთვის გაფრთხილებას, და მძიმედ დაწოლილი ლოდი თითქოს გულიდგან ჩამოეხსნა.

დღეიდგან მაყვალა მასთან მიდიოდა, მას ეკუთვნოდა, მისგან ველარავინ გაჰყრიდა, და ამ, ძლივს მიღწეულმა, მთელის სიცოცხლის წადილმა მეტად სიტკბოებით შესთამაშა გულსა, რომ ყველაფერი არ გადავიწყებოდა.

ონისე მიდიოდა გულდაგულ, დარწმუნებით, თუმცა სმენად დაჭვრეტად გადაქცეული, რომ თუ ფათერაკი რამ წაეკიდებოდა, მოუმზადებლად არ შეჰხვედრიყო.

ის იყო მიახლოვდა გალავნის კარებს, ზღრუბლზედ ფეხის გადადგმას აპირებდა, როდესაც ხელი ვიღამაც გაავლო და წყნარად უთხრა:

- მოიცა, სად მიხვალ?

ხმა მოლაპარაკესი იყო აღელვებული, თუმცა წყნარი და ნაზი. ონისე შეჰკრთა და უკან მოაწყდა.

- მაყვალაუ! შენა? - გაკვირვებით იკითხა მან.

- სუ-უ! მე ვარ, - უპასუხა ქალმა.

- რაი ანბ...

- სუ-უ! - გაიმეორა ქალმა და ხმის გასაკმენდად პირზედ ხელი დააფარა.

ონისე გაჩუმდა, რადგანაც ქალი ამას ითხოვდა და გაშტერებულმა ყურება დაუწყო.

ამდამ ვერ წავალთ. - მოკლედ, ნიავსავით წყნარის ხმით წასჩურჩულა მაყვალამ.

- რად არა? - ერთბაშად ფერი ეცვალა კაცსა და ცივმა ოფლმა დაასხა.

- არ იქმნების.

- არ იქმნების კი არა, ეხლავ, ემ წუთას!.. გვიანობისა აღარაა. - მტკიცედ უთხრა მთიელმა და შუბლი შეიჭმუხნა.

- ამდამ ნუ, ჩემო გულო, ამდამ ნუ! - თითქმის მუდარით გაიმეორა ქალმა და ხმა შიშისაგან აუკანკალდა.

ონისეს წარბები შეეჭმუხნა და ქალს ისე დააკვირდა, თითქოს თვალი გულის სამირკველამდის უნდოდა ჩაეწვდინა.

- ქალაუ!.. რად არა? - მტკიცედ და ბრძანების კილოთი ჰკითხა კაცმა.

მაყვალა ჩუმად იდგა და პასუხის მაგივრად მთრთოლვარეს ხელებით ნაწნავის წვერებს სძენდავდა.

- ქალაუ! - მოჰკიდა ონისემ ხელი და ძალზედ მოუჭირა: - არ გესმის? მითხარ-მეთქი, რად არა? ან აქ რაისთვი დამაყენე, წავიდეთ სახლში. - გაბრუნდა ონისე.

- სად მიხვალ, სადა? - ერთბაშად შეაყენა გულგახეთქილმა ქალმა.

- შინა, - უპასუხა კაცმა.

- შინ რაი გინდა, რაი საქმე გაქვს?.. მოიცადე აქა და ეხლავ გამოვალ, ეხლავ წავიდეთ!.. - ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ეუბნებოდა ქალი.

ონისემ მიუახლოვა პირისახეს თავი და მთვარის შუქით განათებულს ცქერა დაუწყო. ქალმა თავი დახარა და თვალები მოარიდა.

ონისეს სახე დაეპრანჭა, გული გემსავით გაქანდ-გამოქანდა და ყელში მომდგარმა სისხლმა ძალზედ წაუჭირა.

- მაყვალაუ! - ბრაზმორეულად წარმოსთქვა იმან და ხელი სახლისკენ გაიშვირა: - ვინაა?

- გამიშვი ბეჩაო... არც ვინა.

- არც ვინა? - მწარედ იკითხა იმან: - არც ვინა, და სახლში კი არ მიშვებ?

- რაი გინდა, გამიშვი და ეხლავ წავიდეთ; ცხო რაი-ღა გინდა?

- ვინ არის-მეთქი იქა, ვინა?

- მე ხომ მოგდევ და ცხო რაი-ღა გინდა?

- ისა, რომ ამაღამ ან იმის სისხლი უნდა გაშრეს და ან ჩემი!.. ფუი, მავნევ, მაცდურო დიაცო!

ამ სიტყვებით ქალი ხელის კვრით მოიშორა და გაბრაზებულმა სახლისკენ გასწია, მაგრამ მაშინვე უკან მოაწყდა, რადგან სახლის კარებიდგან გაიგონა:

- ბიჭაუ, გულადად კი მოხვალ, შენმა გაზრდამ, და უკან როგორ-ღა გაბრუნდები, არ ვიცი.

მოლაპარაკეს მთვარის შუქი არ სწვდებოდა, და გელამ ველარ იცნო, ვინ იყო; მაგრამ თოფი, რომელიც უცნობმა გადმოიტრიალა, კარს გადმოსცდა და შუქზედ გაკრიალება დაინახა. ონისეც გადმოხტა უკან, ამოეფარა იქავ მდგარს ურემს და წუთზედ თოფი გაუმიზნა. იმ წუთს ის ხედავდა მხოლოდ მტერს, რომელმაც გულს საყორელი მოსწყვიტა, სული დაუკოდა და მხოლოდ გადახდევინების წადილს-ღა გრძნობდა. მის თავში ამის მეტს ფიქრს არ გაურბენია, ამის გარეთ დანარჩენს მოსაზრებას ადგილი აღარა ჰქონდა.

ორი მტერი, ორივ გამგელებული, ორივ აღვზნებულის წადილით გულში, იდგნენ ერთმანეთის პირდაპირ და ერთმანეთს აღვზნებულის თვალებით ზომავდნენ.

გონდაკარგული მაყვალა იქავე ეგდო და ძლივს-ღა ფეთქამდა.

- დიაცო! გამოდი გარეთ, - დაუძახა ონისემ: - დავინახოთ ერთურთი და, ვისიც მზე გაშავდების, ჰნახავ.

- ბიჭავ, შენმა გაზრდამ, განვშორდეთ ერთმანეთსა, ის ემჯობინების.

- მშიშარაუ, მშიშარაუ!.. აჰა!.. შერცხვეს ის კაცი, ვისაც იარაღი ხელში უჭირავს და შერიგებას უბნობს.

- მაშ შენმა სულმა ზღოს.

ამ დროს მოისმა ორი ჩახმახის ფეხზედ ერთად შემოყენება, და წუთის სიჩუმე ჩამოვარდა. ყველაფერი გაჩუმდა, და თითქოს კიდეც ჩამოხნელდა. მოისმა გრიალი, - და ორის მოპირდაპირე მხრიდგან ორი ცეცხლი ენებსავით გამოგრძელდა, ორი ტყვია

გაქანდა ორის მზის ჩასაქრობლად. დაჰბერა ქარმა, შემოფანტა შემოხვეული კომლი და ორში ერთს გაჰხვრეტოდა მკერდი და სისხლში გათხვრილი მიწაზედ ფართხალობდა; მეორე დამშვიდებული თავს ადგა და თოფს სწმენდავდა.

დაჭრილი იყო ონისე, ხოლო ზეზე იდგა გელა. გამარჯვებულს პირი უღიმოდა და სულთ-მოზრძავს სიამოვნებით დაჰყურებდა.

მაყვალა, რომელიც თოფის ხმაზედ გონს მოსულიყო, სატრფოს ზედ დაჰკდომოდა. გელამ შეჰკრა თვალი და ხელი წაავლო.

- ურცხო! ჩემთანაც აღარა მალავ?... - დასჰყვილა იმან და დაუმატა: - მაინც ეგ გიყვარდა და შენც მაგას გაგაყოლებენ.

ის იყო ხანჯალი შეუმაღლა, როდესაც სოფლიდგან, ვისაც თოფის ხმა გაეგონათ, მოცვივდნენ და ცოცხალ-მკვდარი ქალი ქმარს ხელიდგან გააგდებინეს.

ონისე წაიყვანეს და ექიმი დააყენეს; ძლივს დაამოშმინეს ორი გვარეულობა, რომელიც სისხლის საძიებლად იარაღით გამოვიდა. მაყვალა კი ამ დღიდგან განქრა და მისი ამბის გამგები - აღარავინ ჩნდებოდა. გელაც სადღაც გადაიკარგა, რადგანაც სისხლი დაედო და, თუ სადმე მოასწრობდნენ, მზეს გაუშავებდნენ.

XII

უბედურის შემთხვევის შემდეგ კარგა ხანმა გაიარა - და თუმცა აღარც ონისე, აღარც გელა და აღარც მაყვალა საქვეყნოდ აღარ გამოდიოდნენ, მაგრამ ხალხი ჯერ კიდევ მღელვარებდა, საუბედურო შემთხვევაზედ ლაპარაკობდა.

განადგურდა ონისეს სახლკარი, მაგრამ გელას შეძლებასაც უკეთესი დღე არ დაადგა, რადგანაც ამას სისხლი „დაემართა“ და იძულებული იყო დაჭრილის გვარეულობას მოჰრიდებოდა; ორივე გვარეულობა შეიარაღებული დადიოდა, რადგან ყველა მათგანი უსაბაზოდაც უსიამოვნობას მოელოდა. მათ შორის თემის მდგომარეობაც სახუმარი არ იყო, რადგანაც ორი ოჯახობის განადგურების გარეთ, კიდევ სხვა მრავალი უსიამოვნება მოელოდა, და უბედურების ასაცდენად მთელი სოფელი დარაჯად უნდა გადაქცეულიყო, რომ მოწინააღმდეგეთ ერთმანეთში ჩხუბი და აუცილებელი მკვლელობა არ მოსვლოდათ.

მთელს თემობაში კაცი არ იყო, რომელიც ზიზღით არ მოიხსენებდა სამსავე დამნაშავეს, რომელთა მოქმედებაც ხალხის ღირსებას, დებულებას და წესს ისეთს შეურაცხყოფას აყენებდა, ისე სამარცხვინოდ არღვევდა. დამნაშავეთ საქციელს ხალხი აი რა თვალთ უყურებდა:

გელა, მართალია, წინააღმდეგა დებულებას, და მათი გადაწყვეტილების შემდეგ ცოლი ძალად მოიყვანა, მაგრამ ალბათ მაყვალას ნებაც იყო, თორემ ქმართან არ დადებოდა, და მაშინ თემი გამოესარჩლებოდა. ეს ქალი ქმართან მშვიდობიანად სცხოვრობდა, მის პირისაგან უბრალო საჩივარიც კი არავის გაუგონია და აქედგან შემდეგი დასკვნა გამოჰყვანდათ: ალბათ ერთმანეთის კმაყოფილი იყვნენ, ერთად ცხოვრება შესაძლებლად მიაჩნდათ.

მაგრამ ამასთანავე იცოდნენ, რომ გელა იყო ლოთი, ჭირვეული და, საზოგადოდ,

ადამიანის უსამართლოდ მწვალებელი, ცოლს არამც თუ დიდ ჯაფას აყრიდა და მთელის თვეობით თავს ანებებდა, არამედ ლანძღავდა უშვერის პირით და ხშირად კიდევაც სცემდა. ამ საქციელმა ქალი გაწბილებამდის მიიყვანა, დაღუპა სახლი და ბოლოს მეზობლის, მოძმის სისხლიც კი დააღვრევინა. ქალი, მართლა-და, ცუდს მდგომარეობაში იყო, ძნელი გასაძლებელი ცხოვრება დასტეხოდა, მაგრამ, ხალხის რწმუნებით, არავითარი უფლება მაინც არა ჰქონდა ოჯახობისთვის ამგვარად ელაღატა. მათ თემის ხმის ძალის იმედი კიდევაც ჰქონდათ და იმახდნენ: „მაყვალას ქმართან გაყრის უფლება აქვს და შაერთება ვისთანაც მოისურვებსო, მხოლოდ ქმართან ყოფნის დროს მოტყუება და ღალატი არც ღმერთისაგან და არც კაცისაგან არაოდეს არ ეპატიებაო“.

ონისეზედაც ამბობდნენ, რომ მას, მართალია, ქალი უყვარდა და „სიყორული“ კაცს გზას იქით გადააგდებდნენ, მაგრამ წვეროსანს უღვაშ იმდა აქვს და ქუდი იმად ჰხურავს, რომ ნამუსის ყურმოჭრილი ყმა იყოსო. ონისემ შეურაცხჰყო თემის ზნეობრივი რწმუნება და თემი არ მოუთმენდა.

ხალხი ამ რწმუნებით იყო და გადაწყვეტილება დამნაშავეთ შესახებ გულში ნათლად და გარკვევით ჩასჭედოდა; მათ უყურებდნენ, როგორც ერთის ხიდგან მოწყვეტილს და შორს გატყორცნილს შტოსა, რომელთანაც აღარაფერი კავშირი, აღარაფერი საერთო არ მოიპოვებოდა.

გელა, სადღაც წასული, იმალებოდა. ონისე თუმცა უკედ შექმნილიყო, მაგრამ მაინც ჯერ ვერ ამდგარიყო და გარეთ ვერ გამოდიოდა, მაყვალა კი ეხლავე ყველას დაჰშორებოდა, რადგანაც ნათესაობის სახლის კარიც დახშული შექმნილიყო ლეჩაქ-მოხდილის ქალისათვის.

ერობაში, ხატობაში, მთაში, თუ ბარში, ყველგან ისმოდა სიმღერა, ლექსები ამ შემთხვევის შესახებ; ყველა ამაში ხალხის შეუწყალებლობა გამოითქმოდა იმ პირთა მიმართ, ვინც თემოსნობის დიდების დარღვევა და შეურაცხყოფა მოიწადინა.

ხალხი, დღემდის გაბრაზებული, მწუხარებით იგონებდა ამ შემთხვევას და მღელვარებდა.

მაყვალა იმალებოდა ციხის ნანგრევებში, მაგრამ არ შეიძლებოდა, რომ ხანდისხან არ გამოსულიყო. ერთხელ ორჯერ შეხვდნენ, დაინახა ხალხმა და მისი გაბრაზება იქამდის მივიდა, რომ თემის ყრილობამ საქვეყნოდ განშორება მოითხოვა, რადგანაც მათი სოფელთან სიახლოვეც კი შეურაცხყოფად ჩასთვალეს; ამას ზედ დაერთო მეორე შემთხვევა, რომელმაც სრულიად გარდასწყვიტა უბედურთა საქმე.

ზედანიშის ჯვარობა იყო და დიდძალი ხალხი შეკრებილიყო. დიდი და სწორე ტაფობა, სადაც ეს ხატობა იმართებოდა ხოლმე, ხალხს ნებას აძლევდა სხვადასხვა თამაშობა გაემართა და ვარჯიშობაში თავი გამოეჩინა.

აქ იმართებოდა ნიშანში თოფის სროლა, ფარხმალობა, გუდურ-გუდურა, „ქვის გადაწევა“, ცხენების თამაშობა და სხვა ათასი ვარჯიშობა, სადაც სიმარდე და მოსაზრებული ხერხიანობა თავს გამოითქვამს.

ერთს ადგილს შეიკრიბნენ ყმაწვილი ბიჭები და მოისმა: „ქუდის გატაცება, ქუდის გატაცება, ქუდის გატაცება ვის გინდათ?“ მიაწყდა იქით ხალხი და თამაშობის

მსურველნი წყვილ-წყვილად გავიდნენ. ერთი წყვილი განშორდა ყველას და მასთან რიგ-რიგად მიდიოდნენ დანარჩენი წყვილები. მისვლის უმაღლეს წინათ გასულეთაგანი ერთი იტყოდა: „არჩევანი მე“, მეორე დაასახელებდა ერთერთს შემდეგ მისულთაგანს, და ამგვარად მოთამაშენი გაიყოფდნენ თამაშობაში მონაწილეობის მიმდებ. აიღეს ერთი სიპი რგვალი კენჭი და, ზედ დაფურთხების შემდეგ, მშრალი მხარე ქვისა ერთმა მიიღო თავის ნიშნად და დასველებული მხარე - მეორემ. შეაგდეს მალა, რომელი გვერდიც, სველი თუ მშრალი, ზეიდგან მოჰყვებოდა, იმ გვერდის ამრჩევ ბიჭებს ქუდი უნდა დაეცვათ და მეორეს კი გაეტაცნა.

- თქვენია, თქვენია! - დაიძახა ერთმა მხარემ.

- დასხედით, დასხედით! - მოისმა მეორეს ხმა, და თამაშობა გაჩაღდა.

პირველ ნაწილმა მოთამაშეთა ცალ მუხლზედ ისე დაიჩოქეს, რომ ზურგი ერთმანეთსა ჰქონდათ შექცეული. ხალხი გაიშალა, გზა დაუგდო და მოთამაშეთ მეორე ნაწილმა დაუარა. ამათ ქუდი უნდა გაეტაცნათ და საკმაოდ მოშორებულს დანიშნულ ადგილზედ მიეტანათ, ხოლო მსხდომთ ან ქუდი არ უნდა დაენებებინათ, ან დაეჭირათ მისკენ გაქანებული მტაცებელი და, თუ ვინცობაა, გაიტაცებდნენ, მსხდომნი წამოუცვივდებოდნენ, გამოუდგებოდნენ და ერთმანეთის მიშველებით უნდა წაერთვათ.

კარგა ხანს გრძელდებოდა თამაშობა, ბიჭები მხიარულად და ყიჟინით დარბოდნენ, გაიტაცებდნენ ქუდსა, იჭერდნენ გაქცეულებს. მსხდომნი იცვლებოდნენ და მაყურებელნი მხიარულის ყიჟინით აქეზებდნენ.

მოთამაშეთ შორის, რასაკვირველია, გელას და ონისეს გვარეულობის ბიჭებიც ერივა და თუმცა ერთმანეთს ნამდურავები ხმას აღარ სცემდნენ, მაგრამ საერთო თამაშობაში მონაწილეობას მაინც იღებდნენ.

თამაშობა წესზედ მიდიოდა, ერთბაშად მოისმა ყიჟინი და ზეზედ მყოფებმა იერიში მიიტანეს ყოველის მხრიდან მედგრად ეტანებოდნენ დაჩოქილებს, მაგრამ ისინიც ფრთხილად იყვნენ და მოწინააღმდეგეთ მარდად ექცეოდნენ. ვარსკვლავსავით მოსწყდა ვიღაცა ახალუხა თხუთმეტ-თექვსმეტის წლისა, შეჰკრა რამდენიმე კამარა და თვალის დახამხამებასთან ერთად, ქუდ მოტაცებული მიქროლავდა; წამოიშალნენ ყველანი, გამოუდგნენ გამტაცებელს, მაგრამ დაწინავებული ბიჭი საკმაოდ დაშორებოდა და, დარწმუნებული თავის სირბილზედ, მხიარულად მიითამაშებდა.

- არიქა, გივარგი, არიქა, თორემ ქუდი წაიღო! - მიუბოუნდა ერთი ბიჭი მეორეს, რომელიც იქავ ჯგუფობაში გარბოდა და ეკუთვნოდა მსხდომარეთ მხარეს.

- ონისეს სახლის კაცი არ იყოს, თავად ვიცოდი, მაგრამ ეხლა რაი ვქნა? - უპასუხა ყმაწვილმა ბიჭმა.

- რაი ონისე? - იკითხა პირველმა და გაჯავრებით დაუმატა. - რა დროს ონისეა, ღვთის მადლსა, ხედავ, ქუდი წაიღო!

- სისხლი გვმართებს და მორიდება გვინდა.

- აუ! - გაიკამათა პირველმა: - სისხლი კი არა, ისა სთქო, ვერ დავეწევი და შერცხვენისა მეშინიან-თქო.

- აბა, მაშ მიცქირე! - დაიძახა გივარგიმ და გადახტა.

გადახტა და გაიძაბა, გაიძაგრა და იქამდის თავს ძალა მიაყარა, რომ ნემტვები სისხლისაგან ამოეზურცა. მალე დაეტყო, რომ სირბილში გივარგი სჯობნიდა, რადგანაც წინ წასულს თანდათან ჰკრეფავდა.

- არიქა! - თანაგრძნობით უძახდა ხალხი და აქეზებდა.

- გაიქე, გუგუაუ, გაიქე! - მიჰყიჟინებდნენ მეორენი ქუდის წამლებსა.

გუგუამ მოიხედა, თვალი შეჰკრა, რომ ვიღაცა დაახლოვებია, გაიღიმა და რბოლას მოუმატა.

ორნივ მირბოდნენ, რაც კი ძალი და ღონე ჰქონდათ, ორნივ გაჩუმებულიყვნენ და ცდილობდნენ გამარჯვება ერთმანეთისთვის არ დაეთმოთ, მაგრამ გივარგი თანდათან უახლოვდებოდა.

გუგუა ჩინებულად გარბოდა, მარდად იცვლიდა ფეხებს, დაღალვა არ ეტყობოდა, მაგრამ მეორე წამოსწვდა და თავმოწონებულმა შესძახა:

- სად წახვალ? - გაიშვირა ხელები და სწორედ იმ დროს, როდესაც ხალხმა დაიძახა: „დაიჭირა, დაიჭირა!“ - გუგუა განზედ გაუსხლტა და მეორის გაწვდილი ხელები აიცდინა; გივარგი თავი ველარ დაიძაგრა და მიწაზედ გაიშლართა.

ხალხმა სიცილი დააყარა და უკან მოცქერილმა გუგუამ დაცინვით წამოიძახა:

- ბიჭაუ! მიწაზედ რაი ეგდო?.. წილი მეც მერგების!

წაქცეული გაწითლდა, მარდად წამოხტა და მალე ისევ წამოეწია. გამარჯვებით გათამამებულმა სცადა წელანდელი ხერხი ეხმარა, მაგრამ მეორეც გაფრთხილებული დაუხვდა. გუგუას გაბრუნებაზედ, ახალუხის ბოლოები ქარმა გაუფრიალა და გივარგის პირდაპირ ხელში მისცა. დაჭერილმა რამდენჯერმე გაიბრძოლა, მეორემ არ გაუშვა და ახალუხი გაიხა.

- ეხლაც დაიკვებე, გუგუაუ! - თავის რიგობაზედ გივარგიმაც ჩაიცინა და მკლავები მოჰხვია.

გუგუამ მხოლოდ ეხლა დაინახა, ვინც ებლაუჭებოდა და მოსისხლე იცნო.

- გივარგი! კარგია! - შეუტია დაჭერილმა და დაუმატა: - რას პირით მოსდიხარ?

- რაიც პირი მაქვს! - იმავე კილოთი მიუგო დამჭერმა.

- სისხლი გმართებსთ, არ იცი? მორიდება წესია და ადათი!

- ჩვენ კი არა, თქვენა გმართებსთ... თქვენ გაგვიწბილეთ ოჯახობა, ძმა დაგვაკარგვინეთ და მე უნდა მოგერიდო?

- გამიშვი! - დაუყვირა გუგუამ და ორივე ხელი გულში ჰკრა.

ორნივ ყმაწვილები, მაგრამ თავმოძწონე და საკმაოდ გულადნი იყვნენ, ორთავეს მთის ჩვეულება და ხასიათი სისხლსა და ხორცში გასჯდომოდა; უეჭველი იყო, რომ ისინი მშვიდობიანად ველარ გადარჩებოდნენ; მაგრამ, საბედნიეროდ, მათგან არც ერთს იარაღი ზედ არა ჰქონდა, რადგანაც თამაშობაში იარაღის შემოხსნა სავალდებულო იყო.

- გამიშვი, გამიშვი! - დაუყვირა ისევ გუგუამ და ხელი გაავლო.

- არ გაგიშვებ, - უპასუხა გივარგიმ და ორთავ ერთმანეთს ხელი გაავლეს, შეუთამაშდნენ, შემოტრიალდნენ და განიყარნენ.

განს გასულები რაოდენსამე ხანს ერთმანეთს თითქოს თვალით ზომავდნენ და შემდეგ ისევ ერთმანეთს მიუახლოვდნენ, დაჰკრეს, დაიწყეს ჩხუბი და ცემა.

ხალხს, რომელიც მათგან საკმაოდ შორს იყო, ვერ მოეაზრა მათი ჩხუბის მიზეზი, როდესაც ერთბაშად იქავ მოესმა ყიჟინა, ხმაურობა, მუქარა და იარაღის ჩხარა-ჩხური. გუგუას და ონისეს ნათესაობისთვის ეს მცირედი შემთხვევა საკმარისი ყოფილიყო, რომ იარაღით ხელში ერთმანეთს დასტანებოდნენ.

მოჩხუბარნი ერთმანეთზედ მიდიოდნენ და ხალხს მათ დასამშვიდებლად ცოტა ჯაფა არ მოუნდა; ყველა გამშველებლად ჩაიჭრა, ყველა ამშვიდებდა, იჭერდა და მხოლოდ მშვიდობიანობა გამშველებელთ სიმრავლემ დაიცვა.

აღელვებული ხალხი საჩხუბრად აღარ გაუშვეს და ჩხუბის შედეგი კი მხოლოდ ორიოდ კაცის სუბუქად დაჭრა იყო.

ამას ბევრად არაფრად სთვლიდნენ, რადგანაც ნასვამის ხალხისაგან ბევრად უფრო მომეტებული უბედურება იყო მოსალოდნელი.

გაიმართა შუაკაცობა, დამშვიდება, ჩაერია თემის სახელი.

ხალხი რაოდენადმე დაწყნარდა, მაგრამ მხიარულება კი აღარსად ისმოდა; საქეიფოდ მოსულნი - შუაკაცებად გადიქნენ და ერთხმად დაიძახეს: „თემის ყრილობით გადაწყდეს, თემმა გაარჩიოს ეგ ორი გვარეულობა“.

ყველამ აშკარად დაინახა, რომ უამისოდ დიდი ცოდო-ბრალი დატრიალდებოდა და თემობასაც დიდი ზარალი მიეცემოდა.

ამ დღიდგან ამ საქმეს ხალხმა მოჰკიდა ხელი და ერთის კვირის შემდეგ სამების საბჭოში თემის ყრილობა გაიმართა და შემდეგი გადაწყვეტილება დაადგინა:

„მაყვალა, როგორც მიზეზი ყველა ამ უბედურებისა, მოღალატე ქმრისა და მოვალეობისა, შემრცხვენი თემობისა და სახლისა, გამწბილებელი ოჯახობისა და ნათესაობისა, - შეკრულ იქმნას და განდევნილ ხევიდგან.

„ონისე, როგორც დიაცის გამწბილებელი და მეზობლის ოჯახობის შეურაცხმყოფელი, შემრცხვენი ქუდოსანთ სქესისა, დამრღვევი თემის წესისა, გამტეხი მეზობლის სახლისა, - შეკრულ იქმნას და განდევნილ ხევიდგან.

„გელა, როგორც მეზობლის და მოძმის სისხლის დამღვრელი, მიზეზი ცოლის ყოფაქცევისა, დამნაშავე თემის მშვიდობიანობის დარღვევით. გამტეხი თემის პირისა (რადგანაც თემის გადაწყვეტილების წინააღმდეგ ცოლი ძალად დაიბრუნა), - შეკრულ იქმნას და განდევნილი ხევიდგან.

„სამთავ ჩაესვათ სათემო სამანი, სამნივ თემისაგან მოწყვეტილ და შეჩვენებულ იქმნენ.

„დღეის იქით. - გააგრძელა თემის ნების დადგინების გადმომცემმა: -

მოწყვეტილმც იქმნებიან ჩვენის თემიდგან, მოშორებულნი ჩვენის კერიდგან, ჩვენის მიწიდგან და წყლიდგან... მათ აღარ ეღირსების არც ჩვენი ცრემლი, არც ჩვენი სამარე, არ შეახება არც ჩვენი საღმრთო, არც ჩვენი საწირი. წყეულიმც იქმნება, ვინც მაგათ ხელს გაუწვდის, მოწყურებულს წყალს მიაწვდის, შეცივებულს დაათბუნებს და შებრალებულს ჰყოფს; წყეულიმც იქმნება და განდევნილი თემისაგან“.

- ომენ! - გაისმა ამ სიტყვებზედ ხალხის ხმა და გრგვინვასავით შეარყია ჰაერი. ძღევამოსილი დიდება ისმოდა ამ გარდაწყვეტილებაში.

ყველა ჰგრძნობდა რაღაცა იღუმალებას, რაღაცა ძალას, რომელსაც ანგარიშმიუცემლად ემორჩილებოდა, ემონებოდა და ყმად უხდებოდა.

ხალხი მიეხვია მიწას, მოთხარა ღრმა ორმო და ამისთანა შემადრწუნებელის შემთხვევის მოსაგონებლად მაღალი ჭაჭის ქვა სამნად ჩასვა.

ამ დღიდგან გადამტერებული ორი გვარეულობა თემის შუაკაცობით შერიგდა და ორ მოსისხლეთ მაგიერ, ორს, ძმობით დაკავშირებულს, ერთმანეთისთვის თავგადადებულს, სახლობად გადაიქცა.

ხალხი დამშვიდდა, გამართა საღმრთო და საოჯახო ღვინის დროს გელას და ონისეს გვარეულობაში უფროსნი ძმად გაიფიცნენ, უმცროსები უფროს დედაკაცებს ძუძუზედ კბილს ადგამდნენ და შვილობილად უხდებოდნენ და ამგვარად საერთოდ ნათესავდებოდნენ.

განდევნილთათვის ძნელი ასატანი იყო თემის გარდაწყვეტილება, რადგანაც ამ დღიდგან ყოველისფერს ჰკარგავდნენ და თვით სულის მოსაბრუნებელი საშუალებაც კი ესპობოდათ...

მათ თემობაში ადგილი აღარა ჰქონდათ და ამისთვის დაწყვეტილის, მოკლულის გულით გამოესალმნენ თვით წვრილს კენჭებსაც კი, რომელთაც მათთვის ეხლა ფასი დასდებოდა და ისე ტკბილი, სანეტარო შექმნილიყო.

XIII

ქვეყნის ამაოებით თავმოებურებული მოძღვარი ონოფრე, როგორც მკითხველებმა უკვე იციან, ხალხს განშორებოდა და განდევნილად სცხოვრობდა ბურსაჭირის კლდეებში. მისი სახელი, გონივრობით და გულკეთილობით, სიწმინდით და თავგანწირულებით, მთაში შორს გავარდნილიყო. დაუზარებელი მლოცველი განუწყვეტლად მარხულობდა, არა თუ მხოლოდ ხორციით, არამედ ყოფაქცევითაც, რათა ხორცის შეწუხებით სული ღირსეულს სიმალემდის აეყვანა და მოძღვრის საპატიო სახელი დაემსახურებინა. ის იდგა უბრალოს გამოქვაბულს კლდეში, რომელიც ორს ოთახად განიყოფებოდა; სადგურის მორთულობას შეადგენდა ტახტად შეკრული სიპი ქვა, თავისგანვე უბრალოდ გაკეთებული ხის სტოლი და რამდენიმე სკამი.

ამის გარდა ჰქონდა ქვისაგან აშენებული საკურთხეველი, რომელზედაც ჯვარი და სახარება ესვენა. კედლებში რამდენსამე ადგილს გამოთხრილს თახჩებში ელაგა სხვადასხვა ბალახები, თიხის ჭურჭელი და სხვა იარაღი, რომელიც ექიმობის დროს სჭირდებოდა ხოლმე. ყოველთვის მარტოდ მყოფელი, სახორციელო ნაკლულევანებას სულიერის სიმდიდრით ივსებდა და სიღარიბეშიაც ახერხებდა თავის ცხოვრებით და

მდგომარეობით კმაყოფილი შექმნილიყო. მუდამ მლოცავი, სულიერს განწმენდაში მყოფი, დაუზარებლად სამწყსოში მხოლოდ მაშინ გამოვიდოდა, როდესაც ვინმე ავადმყოფი სულით ან ხორციტ მის სამსახურს მოითხოვდა. ამ შემთხვევაში, ღვთიურ სიტბოებით აღსავსეს, დარწმუნებულს თავის მოქმედების სიწმინდისა, - მოხუცებულს ძალა ეძლეოდა განსაცვიფრებელის ბეჯითობისა და მუყაითობისა. ავადმყოფთან ის იყო ექიმი, დამყუჩებელი ტკივილისა, მოძღვარი და მჩვენებელი გზისა მართალთასა და მოამბე, მომგონებელი კაცთა დიდებისა.

ონოფრე ემსახურებოდა ხალხსა, სცხოვრობდა მისთვის და მაშინაც კი, როდესაც ყველასაგან განმარტობებული უზენაესს სულით უერთდებოდა, არ ივიწყებდა მოძმეთ, გულმხურვალე მოციქულად შექმნილი, სცდილობდა ქვეყნის კეთილდღეობისათვის. არასოდეს მამა ონოფრეს არ ენახა განსაცდელში მყოფი კაცი ისე, რომ თავის თავზედ ზრუნვა არ გადავიწყებოდა, პირელადვე სხვის შველის გულისთქმა არ გაჰღვიძებოდა.

ამგვარი კაცი, არ შეიძლება, რომ ხალხს არა ჰყვარებოდა, რწმუნება არა ჰქონოდა მისი და ამის გამო სულით, თუ სხეულით მრავალ დავრდომილთათვის მოძღვრის დანახვაც კი საკმარისი იყო გასამხნეველად.

ხალხი უზიდავდა მას საზრდოს, როგორც მისთვის თავდადებულს, აფასებდა მის სამსახურს და მით აკმაყოფილებდა მის გაურყენელს და მარტის მოთხოვნილებას.

მოძღვარს თავის თავი იქამდის მოკრძალებით ეჭირა, რომ ნების ნებად არც ერთს ცხოველს, არც ერთს ქმნილებას, ბუნებისაგან გაჩენილს, ხელს არ ახლებდა, არ მოუსპოდა სიცოცხლეს და ცოდვათა სთვლიდა ქვეყნის საერთო მშვენიერებისაგან მის გამოკლებას.

ერთხელ თავის მოგზაურობის დროს მან ნახა მთიელი, რომელიც გაცხარებული კეკლუცად ამართულ ხესა სჭრიდა და მით დამშვენებულს ადგილს საუკეთესო სურათს აკლებდა.

მთიელმა მოძღვარს თვალი შეჰკრა, მოიხადა ქუდი და მოწიწებით ლოცვა-კურთხევის მისაღებად მივიდა.

- შენდობა, მამაო! - გაუშვირა ხელები მთიელმა.

- შენდობილმც იქმნები, შვილო! - უპასუხა მოძღვარმა, მაგრამ ხელი კი არ მისცა სამთხვევლად.

მთიელმა, უეჭველია, დიდს უბედურებად ჩასთვალა ამგვარი შემთხვევა, რადგანაც ონოფრეს საქციელი წყრომად მიიღო და, ვინც გიყვარს, ვისაც თავის ცხოვრებით პატივი დაუმსახურებია, მისი წყრომა ადვილი ასატანი არ არის.

- მამაო, მომეცი ხელი, გემთხვიო.

- მოიცა, შვილო!.. უპასუხა მოძღვარმა, მაგრამ ხელი მაინც არ მისცა და გაჩუმდა.

მთიელი გაფითრდა, იქამდის საგრძნობელი იყო ონოფრეს მოქმედება მისთვის.

- რა დავაშავე, მამაო? - ჰკითხა მან და, ცოტა სიჩუმის შემდეგ განაგრძო: - მგონია, უქმი არ გამიტეხია, მარხვას არ შევრეულვარ.

- ცოდო მარტო ეგ არ არის.
- მაშ რა ვქენ, მამაო?
- შენ მოუსპე სიცოცხლე იმას, ვისაც ღმერთმა ქვეყნის დასამშვენებლად მიანიჭა იგი.
- ვისა, მამაო? - მთლად დაიბნა მთიელი.
- აი, შეხედე, - გაიშვირა მოძღვარმა ხელი და უჩვენა ნახევრად გადაჭრილი ხე.
- რას მიბრძანებ, მამაო? ხეს ყველა სჭრის, - ცოტა სიჩუმის შემდეგ უპასუხა მთიელმა, თუმცა აღშფოთება ეტყობოდა.

- და ყველა ცოდოს სჩადის, ვინც გაუჭირველად სიცოცხლეს უსპობს შემოქმედისაგან გაჩენილს... ვინც ეგრე იქცევა, ის აკლებს ქვეყანას ლაზათს და ლაზათის მიმცემს სიცოცხლეს... ეგეცა ხარობს, შვილო, და სცოცხლობს... რად წაართვი სიხარული, რად მოუსპე სიცოცხლე?

- შემინდე, მამაო! - მოიხარა თავი მთიელმა, რომელსაც მოძღვარის საუბარი ჯერ კარგად ვერ შეეგნო, მაგრამ მისმა ნდობამ, მასზედ რწმუნებამ დააჯერა, რომ მშვენიერის ხის მოჭრით მართლა ცოდვასა შვრებოდა.

- შემა აღარა გვქონდა და გზასთან ეგ ხე უფრო მარჯვედ იდგა.

- ვიცოდი, რომ შემად გინდოდა... შენი ურემი ვნახე და ნახევრად სავსე იყო... შემად რადა სჭრი მაგას, როდესაც ღმერთს მაგისთვისაც უზრუნვია? უფალი უზვია და განიერი... ტყისთვისაც ხარკი არ აუცდენია... უზენაესის განგებით ტყე ხმელს შემას გიმზადებს და წაიღე, რამდენიც გინდა...

- გზასთან მარჯვედ იყო და... - სცადა მთიელმა კიდევ თავი გაემართლებინა.

- მარჯვედ?.. მარჯვედგან რომ შენ წაიღებ, შენს შვილს რაღას ეუბნები, რომელსაც შრომას უძნელებ... მარტო სიმარჯვისთვის არა გაქვს ნება მცენარესაც არის სიცოცხლე მოუსპო.

ამგვარად კარგა ხანს ელაპარაკა მოძღვარი და, მანამ სრული ლოცვა-კურთხევა არ აღირსა, სანამ არ დაარწმუნა, არ ჩააგონა, რომ ამგვარი შეუწინებლად დაუზოგველობა ქვეყნის სიმდიდრისა, მართლა ცოდვა არის.

ასე სცხოვრობდა მოძღვარი, ასე ასწავლიდა თავიანთის სიმდიდრის გაფრთხილებას, შებრალებას თვით იმ ქმნილებათაცა, რომელთაც არამ თუ ლაპარაკი, არამედ დაკვნესებაც არ შეეძლოთ.

აი ეს მამა ონოფრე იყო ის გულმხურვალე მლოცველი, ის გულკეთილი მზრუნველი, რომელმაც ხალხისაგან განდევნილი და სიცოცხლისაგან განწირული მაცვალა თოვლიდგან ამოიღო, სიკვდილს გადაარჩინა და თავის ქობ-ქვეშ შეიფარა.

ის დედაკაცი საკმაოდ წვალეზულიყო, რომ ადვილად გამობრუნება შესძლებოდა, მით უფრო, რომ მის გულს განუშორებელი სევდა მოსვენებას არ აძლევდა, და ამისთვის ონოფრემ მთლად თავისი ყურადღება, ექიმობის ცოდნა და მზრუნველობა მას მიაქცია. მოძღვარი აშკარადა ხედავდა, რომ ქალს, გარდა სხეულისა, სულიც დამძიმებოდა და მას

განწმედა და განსპეტაკება ეჭირვებოდა; მაგრამ გონიერი, გამოცდილებით განვითარებული მოხუცი ყოველთვის არამც თუ ხელს, არამედ სიტყვას, თვით შეხედვასაც კი არიდებდა, რომ უნებურად მტკივანს ადგილს არ შეჰხებოდა, წყლულისთვის გმინვა და კვნესა არ დაეწყებინებია და მით დასაახლოვებელი გული არ განეფრთხო.

მას კარგად ესმოდა, რომ მძიმე ცოდვით დატვირთულს სულს მხოლოდ გამოთქმა მისცემდა შემსუბუქებას, მაგრამ ისიც აშკარად იცოდა, რომ ამ გამოთქმას აუცილებელის სარგებლობისთვის უეჭველად შენანებაც უნდა თან მოჰყოლოდა.

უამისოდ მარტო გამოთქმა, აღსარება შეუწინებლად ვერ აგრძნობინებდა იმ ამაღლებულს იდუმალების ძალას, რომელსაც სულით ხორცამდის დაღუპულის აღდგინება და ჩათხრილის, ჩაწყვდიადებულის გულის შუქით განათება შეუძლიან.

მოდღვარი არ სცდილობდა წაცდენით დაეწყებინებინა ლაპარაკი ცოდვილისთვის, როგორადაც ამ ხანში ონოფრე მაყვალას სთვლიდა, არამედ ათასის მაგალითებით უნდოდა გული მოეღობო მისთვის, თავისთავად მოეყვანა შენანებაში და უანგარო რწმუნების ძალა გულის სიწრფელით ნათლად დაენახებინა.

როგორც ღვთის მლოცველს და უანგარო ქრისტიანს, ონოფრეს სწამდა, რომ ღმერთის უნებურად თმაც არ შეიძროდა თავზედ. რასაკვირველია, ამგვარი კაცი მაყვალას გადარჩენას და მასთან მთაში შეხვედრას განგებას მიაწერდა. კაცობრივის გულკეთილობის გრძნობის გარეშე, მოძღვარს უბედური ისე მიეღო, როგორც ღვთისაგან დანიშნულს, რომელსაც გულმოდგინე სამსახურით მაშვრალი უნდა გამოეხსნა. განდეგილი ლოცულობდა, უქადაგებდა ჯვარცმის წინაშე და ნათლად უხატავდა იმ კაცის ცხოვრებას, რომელმაც ხორცი განუტევა და სისხლი დაანთხია მოსატეველად ცოდვათა.

ერთს შაბათს საღამოს მოძღვარი ლოცვაზედ დადგა; დაჩოქილი მაყვალა გულმოდგინედ ღმერთს ევედრებოდა, როდესაც მოძღვარმა უკანასკნელად შეავედრა მეუფეს ღარიბნი, ღატაკნი და დავრდომილნი ხორცითა და სულით, ქვრივნი, ობოლნი და უსავანონი. უკანასკნელად წარმოსთქვა „ამინ“, უკანასკნელად დაიწერა პირჯვარი, - როდესაც მწარე და კაცის შემზარებელი ქვითინი შემოესმა.

მოხუცმა მოიხედა და დაინახა, რომ დაჩოქილი მაყვალა, პირმიწას გაერთებული, სტიროდა და გოდებდა. მოძღვარი დააცქერდა, სახე გაუბრწყინდა და რწმუნებით ჯვარცმას ხელი მოჰკიდა. შემდეგ წყნარად მიუახლოვდა მტირალს და გამარჯვებულის ხმით წარმოსთქვა:

- ემთხვიე, შვილო!.. ზეციერი მამა შეგიწყნარებს, ჯვარი პატიოსანი შევბას მოგცემს... ილოცე, ილოცე, შვილო, ლოცვა განსწმენდავს სულსა და მძიმეს ტვირთს შეუმსუბუქებს... იესო ტკბილი ქვეყნად მაშვრალთათვის იყო მოსული, მათ დასახსნელად გასწირა თავი და უკვდავმა სიკვდილი მიიღო.

- მამაო, მიშველე! - საბრალოდ წარმოსთქვა ქალმა და გულმხურვალედ განაგრძო:
- არ ვიცი სიტყვა, რომ ღმერთს შევევედრო.

- ლოცვა მრავალსიტყვაობაში არ არის. - რწმუნებით და თანაგრძნობით უთხრა

მოდღვარმა: - ყოველი სიტყვა, გულის სიწმინდით წარმოთქმული, ყოველი ამოსუნთქვა ზეციერის მამისაგან მიიღება, შვილო... არა სიტყვათა სიმრავლე იხსნის სულსა განსაცდელისაგან, არამედ გულისა სიწმინდე განანათებს გზასა უფსკრულსა ჯურღმულისასა.

- ო-ო, მამაო! - შვებით ამოიოხრა ქალმა და თვალები გაუბრწყინდა: - მაგ სიტყვების გაგონებაზედ გული მინათდების, ზეციერი მამა შეისმენს ჩემს ვედრებას! ჩემგან დალუპულთ ისევ გზას მისცემს.

- საკვირველ ხარ შენ, უფალო, და საკვირველ არიან საქმენი შენნი! - წარმოსთქვა მოძღვარმა და მტკიცედ დაუმატა: - არა არს ცოდვა, რომელიც სრულის მონანების შემდეგ არ მიეტევოს! ..

- დიდება მის ძალას და სულგრძელობას! - წარმოსთქვა ქალმა და აღზნებული თვალები ჯვარცმას მიაპყრო.

ორნივ ასე იდგნენ გაჩუმებულნი, გაუნძრევლად და აღტაცებულნი. ორნივ განშორებულნი ამ სოფელს, სულით შაერთებოდნენ მოწყალე შემოქმედს, რომელიც მწუხარებაში იმდენს შვებას აძლევდა და დაკარგულს კვლავ სასარგებლო წევრად უბრუნებდა ხალხს.

ერთბაშად მაყვალა გაფითრდა და შეჰკრთა; თვალი ველარ გაუსწორა ქვეყნისთვის წამებულის სურათს და აღშფოთებით თავი დაჰხარა; მან დაიფარა თვალებზედ ხელი და კარგა ხანს ასე სულისკვეთებაში დარჩა. მას მოაგონდა ონისე, მოაგონდა გელა, რომელნიც მსხვერპლად მიეცა ხორცის ფუფუნებისთვის, მოაგონდა მთელის თემობის შერყევა, მათი ზნეობის და ჩვეულების დარღვევა მხოლოდ წუთის სიამოვნებისათვის, და გული მწუხარებამ გაუგმირა. პირველად იგრძნო ასე სამძიმოდ თავისი დანაშაული, პირველად ჩასთვალა თავისი თავი სრულს ცოდვილად. ჩასთვალა და იქამდის შეძრწუნდა ამ გრძნობით, რომ თავს მიტევების ღირსად აღარ ჰხდოდა და ღვთისადმი ლოცვით მიმართვა უზენაესის შეურაცხყოფად მიიღო.

- შვილო, რა მოგივიდა? - ჰკითხა ქალის გულისხმას მიხვედრილმა მოძღვარმა და ღმობიერად თავზე ხელი დაადო.

- მამაო! - მუდარებით და ხმის კანკალით წარმოსთქვა ქალმა: - სული მიშფოთავს... მოუსვენრობას ვგრძნობ; ველარ ვლოცულობ!..

- ღირსეული რწმუნება ვერ მოგიპოვებია, და მშვიდობაც სრული ვერ იქმნება!.. თუ ცოდვა გაწევს რამე, მიანდე შენს მოძღვარს, იგი გიშუამდგომლებს ზეციერის მამის წინაშე.

დედაკაცმა მწარედ ამოიოხრა, შეჰხედა მოძღვარს, მაგრამ მაშინვე თავი დაჰხარა.

- შვილო!.. ვისაც მონანიება უნდა, მეტი რწმუნება და ნდობა უნდა ჰქონდეს... არ მენდობი?

- გენდობი, გენდობი, მაგრამ ლაპარაკი მიძნელდების, მიჭირდების.

- შვილო! შენა ხარ უმოწმოდ უზენაესისაგან დანიშნულს შუამავალთან... ამ წუთებში შენთან კაცი არ არის... არის მხოლოდ მოძღვარი, რომელიც მოისმენს იმას, რაც

ზეციერს მამას უნდა გადასცეს და ეხსომება მხოლოდ მაშინ, როდესაც მასთან სულით იქმნება შაერთებული... სხვა შემთხვევაში მოგონება გაგონილისა მიღალატებს, ნახული დამავიწყდება, ენამჭევრობა დამიდუნდება. ისმინე, რამეთუ ჰო - ჰო არის და არა - არა!

- მამაო, მჯერა, მრწამს შენი სიტყვები, როგორც ღმერთისა. - წარმოსთქვა მაყვალამ და დაწვრილებით, თავიდგან ბოლომდის უამბო თავის თავგადასავალი.

მოდღარი მოუსმენდა სრულის ყურადღებით, თანაგრძნობით და მის უბედურებას უერთდებოდა. მას კარგად ესმოდა, რომ ამ წუთებში მოძღვარის მძიმე მოვალეობას აღსრულებდა, და ქალის სიტყვებს განსაკუთრებით ყურადღებას აძლევდა. ონოფრე თავის მოვალეობადა სთვლიდა, გარდა უბრალო მოსმენისა, ეშველა გაჭირვებულისათვის, მიეცა დასუსტებულის სულისთვის შვება და დაუძლურებულის, იმედგადაწყვეტილისათვის ხელახლად ნუგეში ცხოვრებისთვის საჭირო ყავაჯენად მიეშველებინა.

მოდღარმა დახრილი და ფიქრით მოცული თავი აიღო, მიაპყრო თვალები ღვთისმშობლის ხატს და კარგა ხანს შეჰყურებდა. ეტყობოდა, რომ ლოცულობდა, ევედრებოდა მას, რათა შეძლება მისცეს, რომ ქალს გზა მართალთა დაანახოს და შერყეული ძალა ხელახლად აღუდგინოს.

- ცოდვილი ვარ, მამაო და შემინდე! - წყნარად და გულის ცახცახით წარმოსთქვა ქალმა, როდესაც მღვდელმა პირჯვარი გადაიწერა.

მოხუცმა ერთი ხელი თავზედ დაადო, მეორე მაღლა აიშვირა და თვალებ ზეცისკენ აპყრობილმა, წყნარად წარმოსთქვა:

- ყოვლად წმინდაო მეუფეო!.. მხილველო ადამიანის გულისაო!.. შენ უწყი ყოველისფერი... შენ მოწყალე და ღმობიერი ხარ... შეუნდე ცოდვილთა, რამეთუ არა იციან, რასა იქმონენ!

ამ სიტყვებით მოძღვარმა ჯვარი მაყვალას ტუჩებთან მიუახლოვა და დედაკაციც რწმუნებით ემთხვია.

არც ერთს სიტყვაში, არც ერთ მოძრაობაში, არც ხმაში, არც კილოში მოძღვარს საყვედურის წარმოთქმის სურვილი არ დასტყობია და მისთვის უალერსა ისე ტკბილად, ისე მიელხო მაყვალას გულს სარწმუნოება.

რამდენადაც ძნელია მდგომარეობა, როდესაც გულს ნაღველი ვერ ამოუღვრია, იმდენად დამამშვიდებელს ნექტრად შეერგო უბედურს მაყვალას ახლად გაღვიძებული გრძნობა.

ამ დღიდგან, ამ წუთებიდგან მაყვალამ სიცოცხლე შესაძლებლად ჩასთვალა და შესაძლებლად დაინახა - ქვეყნისათვის და ხალხისათვის თავის ცხოვრებით სარგებლობა მოეტანა. მალე შეიჩვია სამკურნალო ბალახების ცნობას და მოძღვართან ერთათ ჰკრეფავდა, აგროებდა და შველოდა სნეულთათვის წამლების მოძხადებას.

XIV

ერთს ბნელსა და ავდრიანს ღამეს, როდესაც თითქოს ცა გახეთქილიყო და მიწას წალეკვას უპირებდა, - ჭექა-ქუხილს ისეთი გრიალი გაჰქონდა, რომ კაცს ყურთასმენა

ეკარგებოდა, წამდაუწუმ გაიელვებდა, თითქოს დედამიწას ცეცხლი ავარდაო, გაკვესებასავით რამდენჯერმე იფეთქებდა და ისევ შთაინთქებოდა, წყვილი უფრო მომეტებულის ძალით ჩამოაბნელებდა. სიტყვით, ღამე იყო ისეთი, რომ თვალში მიტანილს თითს ვერ დაინახავდით და ჩამონგრეულს, ნიაღვართან არეულს კლდეებს საჯოჯოხეთო გრიალი გაჰქონდა. ამას ემატებოდა გამედგრებული ქარიშხალი, რომელიც მაღალ ხეებს თავს ახრევინებდა, ძირიანადა ჰგლეჯდა და მცირე ხანს ჰაერში ტრიალის შემდეგ სადმე უფსკრულში გადასტყორცნიდა. ბუნება გამხეცებულიყო და ქვეყანას აღმოსაგველად შეჰბრძოლებოდა.

ამ დროს მოძღვარი და მოწაფე მიმსხდარიყვნენ კერასთან, სადაც ცეცხლი გაჩაღებული იყო და გამოქვაბულს ანათებდა.

მაყვალა რაღაცა ბალახებს არჩევდა და მოხუცს კი მუხლებზედ მოქნილ-მოზელილი სუფთა ტყავი გადაეფარა; ზედ დაედო ერთი სიპი ქვა და მეორეთი ბალახებს ფშვნეტავდა და აფქვილებდა.

- მრავალძარღვაი კმარა, - უთხრა მოხუცმა და დაუმატა: - ახლა მელისკუდაი მომე.

- ბატარაი მეტი გავაკეთოთ, თორემ დაჭრილი ბევრი მოდის! - უპასუხა ქალმა.

- გვეყოფის. - მოკლედ მიუგო მოძღვარმა და განაგრძო: - ამით თუნდა დუნიას უწამლებ. - ქალი წამოდგა და სხვა ბალახი მოუტანა.

მოხუცი ისევ თავის საქმეს შეუდგა და ქალი კი სატოლე ქსელს ჩაუჯდა და ქსოვა დაუწყო. ჩამოვარდა ისევ სიჩუმე, რადგანაც სახლში ყველანი გაჩუმდნენ და გარეთაც თითქოს ბუნებაც მოღალულებოდა და შეესვენა.

ერთბაშად ბოროტად დასწივლა ქარმა, იელვა და ყველაფერი გაანათა, თითქოს ჰაერს ცეცხლი წაეკიდაო და მოისმა გამედგრებული გრგვინვა; წამოვიდა შხაპუნა მოუსვენარი კოკებრივი წვიმა და მას მოჰყვა გადმონგრეულის მთის გრიალი, გაქანდა თავქვემ ხეობაში და საერთო დაყრუებულს ხუილში ხანგამოშვებით მეტის სიძლიერით ისმოდა ფრიალოზედ გადავარდნილის ლოდის დაცემა.

ქალი შეჰკრთა, პირჯვარი გადაიწერა და წარმოსთქვა:

- ტიალი, რა ღამეა?!

- ჯოჯოხეთია, ჯოჯოხეთი! - წარმოსთქვა მოძღვარმა და დაუმატა - ბეჯითად უბედურებას რასმე მოახდენს.

- დაიხსენ, მეუფეო, ყოველი სული გაჭირვებისაგან! - სთქვა ქალმა.

- ამინ. - დაუმატა ონოფრემ და ისევ საქმეს შეუდგა.

ავდარი არა სწყნარდებოდა და ქარიშხალი ზუზუნს უმატებდა, თითქოს ხალხი უნდა დაერწმუნებინა, რომ არ მოღალულებოდა და ძალა კიდევა ჰქონდა.

- ცა გასკდა, თუ რაი მოუვიდა? - გაწყვიტა სიჩუმე მოძღვარმა.

- გონჯა გაავდარდა, - მიუგო ქალმა და განაგრძო: - წყლები ადიდდების და შენ კი წასვლა გინდა.

- რაი ვუყოთ?.. სულ უფლის ნებაა. - დამშვიდებით წარმოსთქვა ღვთიურმა: - ავდარი ვერ დამადნობს და დაჭრილებს კი შველა უნდა.

- თუ კი შენ მოჰკვდები, - დაიწყო ქალმა, მაგრამ მოძღვარმა გააწყვეტინა:

- ჯერ სხვა და მერე შენი თავი... იზრუნე სხვისთვის, რათა სხვანიც შენთვის მზრუნველნი იქმნენ... ღმერთი დიდია და გულმობიერი, - რწმუნებით სთქვა მოხუცმა და ბალახს სრესა დაუწყო.

- ამაღამ წახვალ? - ჰკითხა მცირე სიჩუმის შემდეგ მაყვალამ.

- ამაღამ... რაი გინდოდა?

- არც რა... მაგრამ... - შაფერხდა ქალი.

- მაგრამ რაი-ღა?

- გათენებამდის მოგეცადნა.

- რაისთვი?

- იმისთვი რო... - აღარ გაათავა ქალმა.

- სთქვი-ღა, რაღა! - მცირე მოლოდინის შემდეგ უთხრა მოძღვარმა.

- ბნელა და გზას ვერ გაიგნებ... ავდარი გზას დახრამავდა, ხევებში წყალი ღორღს ჩაიტანდა და მთიდგანაც ქვა გორავს.

- ძნელია, მაგრამ უნდა წავიდე... ჩემის მიზეზით რომ დაჭრილი ვინმე მოკვდეს, უფალს რაი-ღა პასუხი მივცე?

- აბა რაი გითხრა! ღვთის პირით ლაპარაკობ... - სხვა ველარა მოახერხა-რა მაყვალამ და მხოლოდ ეს-ღა დაუმატა:

- უფალმა ხელი მოგიმართოს!

- შვიდია, მაყვალაუ, დაჭრილი... შვიდი კაცი მიმელის, ისე, როგორც სულის ცხონებას... იქმნება შვიდივეს ცოდვით დატვირთული სული მოძღვარს-ღა მიელის. შემძლიან დარჩენა?

- არა, არა, ღვთის მადლმა!.. წადი, წადი, ნულარ იგვიანებ... მე თავადაც რომ შემემძლოს, გამოგყვებოდი!

მოხუცმა გაბრწყინებული სახით შეჰხედა და თვალეზზედ სიხარულის ნათელი დაადგა. მივიდა ქალთან და თავზედ ხელი დაადო.

- მეუფეო! - წარმოსთქვა იმან: - ღირს არს მუშაკი სასყიდლისა. მოხედენ!

შემდეგ მივიდა ჯვართან, რამდენჯერმე მუხლი მოუყარა, გადიწერა პირჯვარი და წასასვლელად მზადება დაიწყო.

სანამ მოხუცი სამგზავრო ტანისამოსს იცვამდა, მაყვალა ტყავის პატარა ჩანთაში ულაგებდა წამლებს და ჭრილობისთვის საჭირო იარაღს.

- აბა, ქალაუ! მორჩი, თორემ მიგვიანდების.

- აი, მზადაა. - უპასუხა ქალმა და ჩანთა ქამარზედ ჩამოჰკიდა.

შემდეგ გაუშვირა ხელები, დახარა თავი და მოძღვარს ლოცვა-კურთხევა სთხოვა.

- შვილო, ილოცე ცოდვილთა და მწუხარეთათვის... ზრუნვა ხალხისთვის უბედურს შვებას მისცემს. - უთხრა მოხუცმა და პირ-ჯვარი გადასწერა.

ქალი ემთხვია ხელზედ, კარებამდის მიაცილა ონოფრე და უკანასკნელის გამოსალმების შემდეგ წყნარად და გრძნობით წარმოთქვა:

- ღმერთო, შენ მოხედე დაჭრილებს, ღმერთო, ხელი მოუმართე მათთვის მზრუნველთა, ღმერთო, მშვიდობით მიჩვენე მოძღვარი!

ქალმა გადიწერა პირჯვარი და ოთახს ლაგება დაუწყო. მალე მოასურნელა იქაურობა და, საკმაოდ მოღალულმა, ძილის მოახლოვება იგრძნო. შეახვია ცეცხლი, გაიხადა ტანთა და ის-იყო ხელი აიღო, პირჯვარი უნდოდა გადაეწერა, როდესაც გაუნძრევლად გაშეშებული დარჩა.

მას მოესმა, თითქოს კარს ვიღაცა მოაწვაო, მაგრამ მაშინვე ქარის წივილი გაისმა და დაწყნარებით წარმოსთქვა:

- ტიალი, რა ღამეა?! ღმერთმა ქმნას, რომ შვიდობიანად გაიაროს!

გადიწერა პირჯვარი და თვალები მოხუჭა. მაგრამ საკვირველი ეს იყო, რომ ძილი ერთბაშად გაუკრთა და ათასმა საგონებელმა წაიღო.

ქალი ვერ მიმხვდარიყო, რა მიზეზით არ ეძინებოდა, რადგანაც ამ წუთის წინეთ კინალამ ზეზეურ წაიქცა, იქამდის დაღალვასა და მოსვენების საჭიროებას ჰგრძნობდა.

ეს არ იყო შიში მარტოობისაგან აღძრული, რადგანაც მაყვალა მარტოობაში ერთხელ არ ყოფილიყო და არა ერთხელ პირისპირ შეხვედროდა განსაცდელს.

ეს არ იყო არც მეტისმეტად დასუსტებულის ადამიანის ძილის გაკრთობა, რომელიც ძარღვებს უდუნებს და სასარგებლო განსვენების საშუალებას უსპობს. მაშ რა უნდა ყოფილიყო?

ამას თითონ მაყვალაც ვერ გეტყოდათ. ისა ჰგრძნობდა მხოლოდ, რომ ძილი უნდოდა და ვერ დაეძინა; დამშვიდება უნდოდა და გული რაღაცა გამოურკვეველს ცახცახში იყო. მოელოდდა რაღაცას, მაგრამ რას?

მაყვალა დიდი ხანია ქვეყნისთვის მკვდარი იყო, განშორებოდა სოფლის ვნებას და, თუმცა ქვეყნად დადიოდა, მაგრამ ქვეყნის ფუფუნებისთვის აღარ ეცალა.

ამ ქალს მოეკლა, ჩაემარხა ყოველისფერი, რაც კი ხორცს სიტკბოების ნეტარებას აძლევს, უარეყო კაცის უტკბილესი მოთხოვნილებანი და, ხორცის მომკვლეელი, სულის ამალებას და დიდებას შესდგომოდა.

მაშ რაღა უნდოდა?..

არ იცოდა, მაგრამ მოლოდინი კი ჰქონდა რიღასიცა და ეს მოლოდინი არ იყო გულის ნაზად მრხეველი, მისი დამყვავებელი და ნეტარების მქადნელი.

ის ელოდდა რაღაცას, რომელიც გულსა ლევდა, უსიამოვნებას აღუძრავდა და,

გამოურკვევლობაში ჩავარდნილს, რაღაცა უბედურება თითქოს ყურთან ბოროტად დასჩხაოდა.

მაყვალა უძლური შექმნილიყო სულით; მაგრამ კიდევ მოისმა კარების მოწოლის ხმა. გაჩუმდა... არავინ არის... ამოისუნთქა მაგრად და ძალად გამოიწვია ის, ვინც ისე გაჰშორებოდა.

წუთს შემდეგ ქალი დაწყნარებით სუნთქავდა, რადგანაც დამშვიდებულს განსვენებას მისცემოდა.

დაწყნარდა ყოველისფერი და გაჩუმდა, მხოლოდ ქარი არ ისვენებდა და ძალად ამართულს ასის წლის ხეებს თავს ახრევინებდა. ხანდისხან მთებს შეწყვეტებული წამოტრიალდებოდა და გამედგრებული გამოქვაბულის კარს მიაწყდებოდა. ქუხილი აღარ ისმოდა, მაგრამ მოჭმუხვნილს ცაზედ ჯერ კიდევ ელავდა და ანათებდა წარსულის ავდრით მოოხრებულს მიდამოს. თვით პირუტყვებიც კი თავთავიანთ სოროებში მიმალულიყვნენ და გზაზედ გამოხედვა ჯერ ვერ გაეხედნათ.

ერთბაშად იელა კიდევ და ქოხის კარი გაშუქდა. გამოჩნდა მოჩვენებად ცოცხალი კაცი, რომელიც ნაბადში გახვეულიყო და იქავ კლდეს მიჰკუნჭოდა. მობრუნდა, მოტრიალდა ქარიშხალი და ისევ ქოხის კარს მიუვარდა. მის ძალას, თუ სხვას რომელსამე შემთხვევას, ვეღარ გაუძლო კარებმა, გაიღო და, აქამდის შეუმჩნეველი, ნაბდიანი განქრა. მიწა გაუსკდა და თან ჩაიტანა, თუ ფრთოვანს მავნედ გადაქცეული ქარს გაჰყვა, - კაცი ვერ იტყოდა.

ჩაბნელდა და ჩაიხურა. ბუნებამ ისევ გამძვინვარებით ღრიალი დაიწყო, ცას ცრემლი ნაკადულად გადმოსცვივდა და ქარმა მგლოვიარის გოდება და ზუზუნი დაიწყო... მცირე ხანიც და მას შეუერთდა კვილი ღონემიხდილის ქალისა... ხმა ქარმა გაიტაცა ჟღრიალით და, ვინ იცის, საით გადაჰქმანჯა. კიდევ ხმა კვილისა და ზედ მოჰყვა დამაყრუებელი დაჭექება, იფეთქა ელვამ და ქვეყანა უფსკრულში გაეხვია...

XV

მეორე დღეს დილით ყველაფერი დამშვიდებული იყო და შეუბრალებელს გამძვინვარებულს ბუნებას გული მოებრუნებინა. მოწმენდილი ცა გაკრიალებულიყო და მზის სხივი მთის წვერებს შესთამაშებდა. მართალია, მოოხრებული და განადგურებული დედამიწა მწუხრად გამოიყურებოდა, მაგრამ მზე მხიარულად ამოდიოდა და თითქოს ნუგეშის მისაცემად დასძახოდა:

- ნუ სწუხარ! კიდევ შევიძლებ შენს გათბობას, შენს გამშვენიერებას.

მთის სურნელოვან კეკლუცთ, მოსრესილთ წარსულის ღამის შეუწყალელობით, მისწდომოდა ეს ხმა და იმედით გაბრწყინვებულთ ნაზი თავები წამოეყოთ, გახარებული სახე გამოეჩინათ. ქოხის ქვევით ფერდობზედ გამოჩნდა რამდენიმე კაცი, რომელნიც გამოქვაბულისაკენ მოდიოდნენ. მათ შორის იცნობდით მოძღვარსაც თავის გათეთრებულის წვერითა და თმითა, რომელთაც მზის სხივი ვერცხლის ფრად აბჰყვრიალებდა.

ყველამ მოაღწია ქოხთან მახლობლად მდგარს ხესა, რომლისთვისაც ქარიშხალს თავისი ნიშანი დაედო და იქ დასხდნენ.

ყველამ თავისუფლად ამოისუნთქა იმ საედემო ადგილას, რადგანაც სევდამომცველის ღამის შემდეგ გაკაშკაშებულს დღეს ფასი უორკეცდებოდა. მართალია, ბუნება წუხელ მკაცრად მოჰქცეოდა ყველას, შეუბრალებლად დაეჩაგრა ყველაფერი, მაგრამ წყრომა დღეს მოწყალებად გადაექცევა, მობუზულ-დაღვრემილი მიწა კეკლუც პატარძალად მოერთო.

ყველანი ლაჟღანდარობდნენ, ხუმრობდნენ და კეკლუცად გადიმებულს ბუნებას სიამოვნებით შესცინოდნენ. მათ შორის მხოლოდ მოხუცი დაღონებულიყო, დაფიქრებულიყო და რაღაცა უგუნებლობაში ჩავარდნილიყო.

- თუ არ დაიღალე? - მიუბრუნდა ერთი მთიელთაგანი, რომელმაც მოწყენა შეამჩნია.

- არ ვიცი, ღვთის მადლმა, და უგუნებოდ კი რასმე ვარ, - უპასუხა მოძღვარმა.

- ავადმყოფებთან როდის-ღა წახვალ? - ჰკითხა ვიღაცამ.

- ამაღამ არა უნდათ-რა და ხვალ, თქვენ რომ დაბრუნდებით, ერთად წავიდეთ. - სთქვა მოძღვარმა, შესდგა მცირე ხანს და განაგრძო: - მაინც შორი გზა გაქვსთ და აქ კი ძალუმ წყარო არის, მაი, ცოტა შენაყრდით, თორემ გზაში მოგშივდებათ.

- არა, შენი კვნესა-მე, არ გვინდა... სულ... მუდამ ჩვენი პატივისმცემელი ხარ. - უპასუხეს თანამგზავრებმა.

- რაი პატივისცემა!.. პატივცემული მე ვარ თქვენგანა, რომ თქვენის წყალობით ვცხოვრობ.

- ეგ კი არა, შენ რომ პირი დაგებანა და წყალიც ბატარაი დაგელია, ღვთის მადლმა, გულს გიპოვიდა, - ურჩია ერთმა.

- უზმოზე რაი-ღა წყალისაა? - წარმოსთქვა მეორემ.

- დაღვეით კი არ დავლევ და პირს კი დავიბან, - სთქვა მოხუცმა და მივიდა წყაროსთან, რომელიც იქავ მხიარულად გადმოჩუხჩუხებდა.

მოძღვარს სახე უხურდა და ცივის წყალის მიკარებამ რაოდენიმე სიამოვნება აგრძნობინა, მაგრამ გული მაინც ვერ გაუხსნა.

- ღვთის მადლსა, ერთად შევჭამოთ რამე... თქვენთან გულს გადავაცოლებ, თორემ გონჯად რასმე ვარ.

- შენ იცი, შენა. - ხათრი ვეღარ გაუტეხეს ონოფრეს, რომელმაც სიამოვნებით წამოიძახა:

- აი, ეხლა კარგად შევიქმნები! - და გასწია შინისაკენ.

მოხუცმა შეალო გამოქვაბულის კარი და გაუკვირდა, რომ მაყვალა არ მიეგება. იფიქრა, რომ მეორე ოთახში იქნებო და იქით გასწია. შეიხედა და დაინახა, რომ ქალი თავის საგებელში იწვა და ნაბადი თავზედ ჰქონდა წახურული.

- მაყვალაუ! - წყნარად წამოიძახა მოხუცმა: მაყვალაუ, გძინავს?

მოძღვარი დააცქერდა, რადგანაც ქალი არ ინძრეოდა და შებრალებით

წარმოსთქვა:

- ბეჩავს, უთუოდ წუხელის არ ეძინა... იყოს, იყოს, არ გავაღვიძებ.

ამ სიტყვებით წყნარად და სიბრთხილით გავიდა ისევ პირველს ოთახში და საუზმის მზადება თავად დაიწყო; წუთს შემდეგ შინაური არაყი, პური, ყველი და მოხარშული ლორი მიჰქონდა სტუმრებისაკენ.

ხალხმა იცოდა, რომ მოძღვარს ვიღაცა უბედური ქალი ჰყვანდა შეფარებული, მაგრამ მისი ვინაობის გამოკვლევას ვერავინა ჰბედავდა.

- აქ ერთი ქალაი მყავს, უპატრონოა ბეჩავი და თავი ჩემს ქოხს შემოაფარა, - მისვლის უმაღ დაიწყო ონოფრემ: - წუხელის ავდარმა თუ არ მოასვენა. მარტოკაი იყო და ეხლა კი დასძინებია.

- ბეჩავი, - უპასუხეს სხვებმა, ჩამოართვეს ხორაგით სავსე ხონჩა და მინდორზედ დადგეს.

- მეტად ხშირი ეძინა, და ვეღარ გამოვალვიძე, - დაიწყო ისევ მოძღვარმა: - თორემ, ღვთის მადლმა, უკეთ დაგიხვდებოდით.

- ღვთის მოწყალება მრავალია, შენი კვნესა-მე, შენს შეწუხებას ღირსნი არა ვართ... რაი გვინდა ამაზედ მეტი? - ერთხმად უპასუხეს სტუმრებმა და ყველანი ხონჩას გარს შემოუსხდნენ. დაიწყეს პურის ჭამა და რამდენჯერმე მოიარა ყანწმაცა. არაყით სავსე ჭურჭელი საკმაოდ მოზრდილი იყო, „შინაური“ საკმაოდ მაგარი და გამამხიარულებელი სასმელი გამოდგა, მოძღვარი - გულით ქართველი და, მამასადაძამე, წესიერად მომლხენი; ყველა შეწითლდა, შეზარხოშდა და სახე გაუღიმდა.

პირველს ჭურჭელს მოჰყვა მეორე, მეორეს - მესამე და გაიმართა „სმურები“, ე. ი. ლექსებად სიტყვის წარმოთქმა, რომელიც ისე ალაზათიანებს მთიელთ სუფრას და სიცოცხლეს აძლევს.

საუზმე სადილად გადაიქცა, სადილი - სამხრად და, როდესაც აიშალნენ, მზე საკმაოდ გადახრილიყო.

გუდამაყრელები მთაში მიდიოდნენ; სასოფლო საბალახე უნდა აეღოთ და, რაკი იქიდგან ხვალ უნდა დაბრუნებულიყვნენ, მოძღვარმა პირობა მისცა, რომ დაუცდიდა და უიმათოდ სოფელში არ წავიდოდა.

სტუმრები გამოესალმნენ მასპინძელს და თავის გზას გაუდგნენ; მასპინძელმა კი აალაგა ჭურჭელი და სახლისაკენ გასწია.

ონოფრეც, ცოტა არ იყოს, შეზარხოშებულიყო და ამისთვის წყნარად ღლინებდა, როდესაც გამოქვაბულში ფეხი შესდგა.

- აჰუ, მაყვალაუ! - კარებიდანვე დაიძახა იმან, რადგანაც წელანდელსავით ქალი ეხლაც არ მოეგება, და ეგონა, რომ ეძინა: - ამდენი ძილიც გაგონილა?.. ბეჩაუ! მზე გადიწვერა.

რადგანაც ქალმა კიდევ პასუხი არ მისცა, მოძღვარი შევიდა იმ ოთახში, სადაც წელან მწოლარე ქალი ნახა და შესვლის უმაღვე შესდგა და ყურება დაუწყო.

მაყვალა ისევ ისე გაუნძრევლად იწვა, რომ ამას იტყოდით ერთის გვერდიდგან მეორეზედაც კი არ გადაბრუნებულაო, ხელიც კი არ გაუქნევიაო.

- ქალაუ, რაი მოგივიდა?.. ავათ თუ არ ხარ? - სცადა გამოლაპარაკება მოძღვარმა.

პასუხად ისევ სამარის მსგავსი სიჩუმე ჩამოვარდა. ქალი არ შეინძრა.

- მაყვალაუ... მაყვალაუ! - გაფითრდა მოხუცი და ცივმა ოფლმა დაასხა. - მაყვალაუ! - გაიმეორა იმან და რაღაც აღშფოთება იგრძნო.

გაოცებული და რამოდენადმე შეშინებული მოხუცი მიუახლოვდა საგებელს და ნაბადი მოუთმენლად გადაჰხადა და უკან მოწყვეტებულს, მუხლები ჩაეკეცა, გაფითრდა, გაჟრჟოლდა და პირისახეზედ ხელები დაიფარა. მთელს მის არსებას დაეტყო წარმოუთქმელი მწუხარება.

მოხუცმა დაინახა სისხლი, რომელიც მაყვალას მკერდზედ და პერანგზედ შეჰპრობოდა და შეამჩნია გულს ახლოს საკმაო ღრმა და განიერი იარა.

მოხუცს სასმელიც კი სწრაფად გამოწელდა, იქამდის ძლიერი იყო ზარი, რომელიც მას დასცემოდა. გონებადაკარგულს, ტვინი ენთებოდა, თვალთ უბნელდებოდა, გული ელეოდა, ეწურებოდა და ღონე ვედარ მოეკრიბა.

გონებადაკარგული, თავდავიწყებული, ისა ჰგრძნობდა, რომ საშინელი უბედურება ეწვია, მაგრამ კარგა ხანს ანგარიში ვერ მიეცა თავის თავისთვის, - რაში მდგომარეობდა ეს უბედურება. შემდეგ, როდესაც მცირეოდნად გამოფხიზლდა, შესძლო ხელახლად დაენახა გულის გამგლეჯი სურათი, მის შესახებ მოსაზრება დაიწყო.

იმის წინ იდო გვამი მით უფრო თანაგრძნობის ღირსისა, რომ უბედურს უკვე ეგრძნო დანაშაული, ცოდვა მოენანებინა და, ბოროტს გზას მომორებულს, გზა მართალთა ამოერჩია.

მოდვარი ჩასცქერდა შეწუხებული და გულმოკლული მაყვალას პირისახეს, რომელსაც თვალეები ღია დარჩენოდა და დამცინველი ღიმილი ტუჩებზედ დასთამაშებდა, თითქოს მით საყვედურს ეუბნებოდა ხალხსა მათის უსამართლობისათვის.

მოხუცს თმა ტყრშიაღლით აღმა აეშალა და მწუხარე, სევდამოცულის თვალეებიდგან ცრემლი ნაკადულად გადმოედინა. აშკარად დაინახა, რომ ვიღაცის უწმინდურს ხელს მაყვალასთვის სიცოცხლე მოესპო, მზე დაებნელებინა!.. მაგრამ ვინ უნდა ყოფილიყო ის უღმრთო, შეუბრალებელი მტარვალი, რომელმაც ასეთი უკაცური სისასტიკე გამოიჩინა.

მოდვარმა მოიკრიბა უკანასკნელი ძალაც და შეიქმნა ისევე ის, რაც ყოველთვის იყო ხოლმე. მის გულს ახალი სევდა მისწვდა, რადგანაც ერთის ნაპოვნის მოკვლით მწყემსი ჰკარგავდა მეორე ცხოვარსა, რომელიც ონოფრეს გულისთვის მაყვალასთანავე საყვარელი და საზრუნველი უნდა ყოფილიყო.

ონოფრემ აღაპყრო ხელები და ცრემლით დაღორთხილი თვალეები მიაქცია ჯვარცმას და წყნარად, მაგრამ გრძნობით, წარმოსთქვა:

- მეუფეო, სასუფეველსა შინა, წმიდათა შორის, მიიღე მხევალი შენი მაყვალა!..

მიუტევე შეცოდებანი ცოდვილთაცა, რამეთუ არა იციან, რასა იქმონენ!

წარმოსთქვა ეს სიტყვები მღელვარებით, გრძნობით და პირველად, მხოლოდ პირველად გაურბინა თავში აზრმა - ჰქონდა მას უფლება მაყვალას მომკვლელისათვის უზენაესის წინაშე ეშუამდგომლა, თუ არა, და გაჩუმდა.

დიდ ხანს არ აშორებდა თვალებს მაცხოვრის ხატს, რომელიც იქავ კედელზედ ეკიდა, დიდ ხანს შესცქეროდა მოწყალების გამომთხოვნელის თვალებით და ამღელვარებულის სულისკვეთება სახეს ათასგვარად უცვლიდა.

ბოლოს გადიწერა პირჯვარი და რამოდენადმე იმედმიცემული წამოდგა და მტკიცედ წარმოსთქვა:

- არა არს შეცოდება, რომელიც ცრემლით არ იყოს განზანილ და მონანებით განწმენდილ.

ონოფრემ გაჰხადა ცხედარს, გაჰბანა და მოასურნელა; გამოიტანა მეორე ოთახში, დაასვენა სკამზედ, აუნთო წმინდა სანთლები და დაჩოქილმა ისევ ლოცვა დაიწყო.

ლოცულობდა ამ დედაკაცის სულისთვის, ლოცულობდა მის მომკვლელისთვის, ლოცულობდა იმ ხალხისთვისაც, რომელთა მკაცრმა გარდაწყვეტილებამ სუსტი ქმნილება ამ მდგომარეობაში ჩააგდო, იმ ხალხისთვისაც, ვისაც სახალხო წესთა და დებულებათათვის ხელი შაეხო.

ამ წუთში მოძღვარი მტრებს არა ჰხედავდა, მის თვალწინ იდგნენ ვნებით მოცულნი, სულით დავრდომილნი ავადმყოფნი, რომელთათვისაც მოძღვარი ისე გულმხურვალედ განთავისუფლებას, გონების განათლებას ითხოვდა.

ონოფრე ლოცულობდა მხურვალედ და მიტევებაში წარმოუთქმელს სულგრძელობას გამოიჩენდა; განშორებული ცოდვილს მიწას და მის მცხოვრებთ, შაერთებოდა ზეციერს მამას და, ამაღლებულს სულით, კაცთა ვნებანი აღარ მიჰკარებოდა.

გაიარა კარგა ხანმა, სადილობა გადავიდა, შემოღამდა კიდეც, მაგრამ მოხუცი ისევ იმ ვედრებაში იყო, ისევ იმ ლოცვაში და ხორცდავიწყებული სულს ასაზრდოებდა.

ერთბაშად გარედგან ძახილი შემოესმა, მოძღვარი შეჰკრთა და ხმაზედ მთაში საბალახის ასაღებად წასული მწყემსები იცნო. გადიწერა პირჯვარი, გადასწერა ცხედარსაც და წყნარად გავიდა.

მოძღვარის დანახვის უმალ მთიელები მხიარულად მოეგებნენ და მშვიდობასა ჰკითხავდნენ. მოხუცმა შეჰხედა სევდა-მოცულის თვალებით და წყნარად წარმოსთქვა:

- ხალხო, სიცილის დღე აღარა მაქვს... გული სევდამ დასთრთვილა და დაადურალა.

- რაი ამბოვია, რაი ამბოვია?! - მისცვიედნენ გუდამაყრელები თანაგრზნობით.

- ქოხში მკვდარი მისვენია. - მოკლედ წარმოსთქვა მოხუცმა და თვალეებში ცრემლები მოერია.

- მკვდარი? - გაოცდნენ მთიელები და წუთის სიჩუმის შემდეგ ერთმანეთს

კითხვას აღარ აცლიდნენ: - ვინაა, სადაურია, რამ მოკლა?

- იქ ასვენია, ჩემო ძმანო! საბრალო მსხვერპლი ვიღაცა გზადაკარგულის ბოროტმოქმედებისა... ჩვილის და უღონო ქმნილებისათვის, რომელსაც თავის დაცვა ვერ შესძლებია, სამარცხვინო ხელს სიცოცხლე მოუსპია... მოკლული - დედაკაცია..

- დედაკაცი! - მომეტებულად გაჰყვიროდნენ მოსულები, რადგანაც დედაკაცის მოკვლაზედ უმეტესი დამცირება დამნაშავესა არ ესმოდათ.

ჩამოვარდა სიჩუმე, რადგანაც ამგვარმა შემთხვევამ ხალხი მეტისმეტად გააბრაზა. ყველა იქ მყოფი ავაზაკის მოქმედებას ისე უყურებდა, როგორც პირად თავის შეურცხყოფას და გულთით ისურვებდა, დამნაშავესთვის გადაეხადნა.

- მოგიკვდეს ჩემი თავი! - წამოიძახა ერთმა: - მოგიკვდეს, რომ იმ დროს ვერ შევხვდი!

- აი, ბედნიერაი შეჰხვდებოდა! - ნატვრით დაუმატა მეორემ და პირისახეზედ ყველას ისეთი აღშფოთების ბეჭედი დაეტყო, რომ კაცს შესახედად შეჰზარდებოდა.

- მამაო, გვითხარ, ვინ მოჰკლა? გვითხარ! - ერთხმად წამოიძახეს მთიელთა და ხანჯლებს ხელი გაივლეს.

- არ ვიცი, შვილო!.. ცოდომორეულს, უბედურს ვერ მოვასწარი.

- არა, არა, მოძღვარო... შენა მალავ, იფარავ... მომკვლელმა ჩვენ მოგვაყენა სირცხვილი... სათემოდ ჩვენ მოგვახვია თავზედ და დამნაშავე უნდა ვიპოვნოთ... ქალის სისხლი გადახდევინებას ითხოვეს, თემის შერცხვენა - თავის გამართლებას... მოგვეც ჩვენი შემრცხვენი, რომ ვალი გადავუხადოთ.

- ძმანო!.. არა სისასტიკითა, სისხლითა და ხმლითა მოიქცევიან ცოდვილნი, არამედ შთაგონებითა შეინანებენ ცოდვათა თვისთა.

- მღვდელი!.. ღვთის კაცი ხარ და ღვთის სიტყვით ლაპარაკობ... მაგრამ მაგ საქმის დამალვა არ იქმნების! ცოდო-ბრალი მოხდა და მომხდენი კი არა სჩანს... ყველას გული წაგვიხდების ერთურთზე... ერთმანეთზედ ეჭვი გვექმნების... ნდობა დაიკარგების და მეზობლობა დაირღვევის... გვითხარ, ვინ მოჰკლა?

- არ ვიცი.

- შემოგვფიცე.

- მე არ ვფიცულობ, რამეთუ ჩემი ჰო - ჰო არის და არა - არა. - უპასუხა მოხუცმა. გაიმართა წელში და ისეთის ღირსებით და ძლევამოსილებით შეჰხედა, რომ მთიელებმა თავი დაჰხარეს და კითხვის გამეორება ვეღარ გაბედეს.

დარწმუნდნენ, რომ მოძღვარი მართალს ეუბნებოდა, მათ წინ გაეშალა გული და იმდენი სიგულადე შერჩენოდა, მომკვლელის სახელი რომ სცოდნოდა კიდევ - პირდაპირ იტყოდა: - „მე ვიცი მომკვლელის სახელი, მაგრამ არ გეტყვით, არ გეტყვით, რამეთუ არა კაცია მსაჯული ცოდვილთა, არამედ მეუფე, მჯდომარე მარჯვენასა მამისა თვისისასა“.

- ქალი ვიღა არის? - იკითხა ბოლოს ისევ იმ მთიელმა, რომელიც დანარჩენებზედ

მოხუცებული იყო და მასთან მყოფებზედ უფროსობდა.

- დავრდომილი, განწირული სოფლისაგან, რომელმაც თავშესაფარებელი და სულის დასამშვიდებელი ბინა ჩემს ქოხში იპოვა... ის იყო ცოდვილი, მაგრამ დიდსულოვანი... ხანგრძლივის შენანებით მან დაიმსახურა სასუფეველი... ვილოცოთ განსვენებულის სულისთვის, რამეთუ დაკარგული ხელახლად იპოვა იესომ. - მოძღვარმა დაიჩოქა და მის მაგალითს დანარჩენებიც მიჰყვნენ.

ყველამ მოიხადა ქუდი, გაკმინდა ხმა, გაჩუმდა და გაჩქურდა; რა სიტყვებით მიემართათ ღმერთისადმი, არ ისმოდა; მხოლოდ მათ სახეს რაღაცა დიდებულების ბეჭედი დასტყობოდა და თვალებში საიმედო ძალის მომცემი რწმუნება გამოჰხატოდათ.

კარგა ხანი იდგნენ ამ სიჩუმეში; განძრევითაც კი არავინ განძრეულა, როდესაც მოძღვარი წამოდგა და წყნარად წარმოსთქვა:

- მმანო განქრა ერთი სანთელი, რომელმაც სიცოცხლითვე მოასწრო ქრისტიანობის ლამპარი სარწმუნოებით გაეშუქებინა... გარდაიცვალა ქრისტიანი და მიშველეთ უკანასკნელი წესი შევუსრულოთ.

- გვიბრძანე, შენი კვნესა-მე, გვი!

- მიწისგან გაჩენილი, მიწასვე მივაბაროთ.

რამდენსამე საათს შემდეგ ვიწრო და ღრმა სამარე, ნოტიო, შავის მიწისა, მზად იყო.

გამოასვენეს წყნარად და მოკრძალებით ოდესმე სიცოცხლით სავსე მაყვალას გვამი და ერთის წუთით დაასვენეს სამარის პირს, რომ მოძღვარს უკანასკნელი სალამი ეთქვა, მოძმენი უკანასკნელად გამომშვიდობებოდნენ, და ჩაასვენეს საუკუნო სამფლობელოში.

- მიწა ხარ და მიწად იქეც! - მოისმა უკანასკნელი სიტყვები და საფლავი მალე გაივსო, გაიჭედა მიწით, რომელმაც მაყვალა სამზეოს საუკუნოდ გამოასალმა...

ამ დღიდგან, თითქმის ყოველდღე მზის ჩასვლისას, ნახავდით საფლავის პირს ქუდმოხდილს, დაჩოქილს მოძღვარს, რომელიც უზენაესს ევედრებოდა განსვენებულის სულისთვის და შესთხოვდა, რომ მისი მომკვლელი მოებრუნებინა და მიეცა ძალა შეეგნო, მოენანია შეცოდება თავისი.

XVI

მაყვალას მოკვლა მეტისმეტად შემადრწუნებელი შემთხვევა იყო, რომ ამაზედ ხმა მთელს მეზობელ თემობას სწრაფად არ მოსდებოდა და საზრუნველ-სალაპარაკოდ არ გაჰხდომოდა.

ქალის მკვლელობა გუდამაყრის ხეობის თემის მაზრაში მოჰხდა და მთის კაცისათვის ასეთი წარმოუდგენელი შერცხვენა ამ ხალხს საჯაროდ დაედო.

ხალხი ჰგრძნობდა თავის მდგომარეობას, ცდილობდა დამნაშავე აღმოეჩინა და სირცხვილი თავიდგან მოეშორებინა. თუნდა ესეც არ ყოფილიყო, იმ ხანში თავიანთ საქმეებს ჯერ კიდევ ხალხი თითონ განაგებდა და, მაშასადამე, მოვალე იყო დამნაშავე

აღმოეჩინა და ღირსეული სასჯელი მიეყენებინა.

იმ ხანში თემობას ჯერ კიდევ ხელში ეჭირა ხალხის მართვა, რადგანაც ახლად შემოღებულს წესებს ჯერ კიდევ ფესვები ვერ გაედგა, ვერ გამაგრებულიყო და, თავის სურვილისავე წინააღმდეგ, ხელს ყველგან ვერ აწვდენდა. ის ჩაერეოდა ხოლმე მხოლოდ იმ საქმეებში, რომელიც გარეშე პირთა მეოხებით მათ ყურს მისწვდებოდა ხოლმე.

მაყვალას მოკვლის საქმე მხოლოდ ხალხში დარჩა და მისი გამორკვევა და გარჩევაც მას მოეხვია თავზედ. მაგრამ არც გულმოდგინე მეცადინეობა, არც გონივრული განკარგულება მათ არა შველოდა; დამნაშავე არსადა სჩნდებოდა, თითქოს ან მიწას ექმნა მისთვის პირი, ან წყალს ჩაეყლაპა და ყველასთვის საუკუნოდ საიდუმლოებით დაფარულიყო.

ჰქონდათ მცირედი ეჭვი გელაზედ, ონისეზედ, მაგრამ ამგვარს საქმეში კაცზედ ბრალის მიტანა, მხოლოდ მცირედის ეჭვით, მეტად ძნელი იყო და საბუთი კი არა ჩნდებოდა-რა.

ხანი მიდიოდა წყნარ-წყნარად, ხალხი ძრწუნვით ითხოვდა ავაზაკის პოვნას და გადახდევინებას, მაგრამ საქმე იოტის ოდენადაც წინ არ მიდიოდა.

ერთს დროს თემობამ გელა და ონისეც კი დაიბარა, რომ მათთვის ეკითხნათ ამ საქმის შესახებ, მაგრამ გაგზავნილი კაცები უკან ხელცარიელნი დაბრუნდნენ, რადგანაც ვერც ონისე და ვერც გელა ვერ ეპოვნათ.

ეჭვი დარჩა ეჭვად, ხანმა და დრომ კი შემადრწუნებელი შემთხვევა წყნარ-წყნარად გადაავიწყა.

ცხოვრებამ ჩვეულებრივი მდინარეობა მიიღო, როდესაც ერთს ზაფხულის სადამოს მოძღვარი ონოფრე თავის ქოხის კარებზედ გამოსულიყო და დაღონებულის სახით გუდამაყრის ხეობას გასცქეროდა.

საქონელი, რომელიც მწყემსებს მთაში მიჰყვანდათ, უცხოდ შეფენილიყო ზურმუხტოვანს ფერდოებზედ და მზის შუქზედ თეთრად ბიბინებდა. ცხვარი მოეზიდა ნოყიერს, სურნელოვან ბალახს და გაწამებულიყო. აქა-იქ ფერდოების თავზედ მოჩანდნენ ნაბადწამოსხმული და ქუდგვერდზედ მოგდებული მოდარაჯე მწყემსნი, რომელნიც ხანგამოშვებით ქვას დასწვდებოდნენ და ეშმაკად გადაქცეულს თხას, მუდამ კლდეებისკენ მიმბრძოლავს, მოსაბრუნებლად ესროდნენ, დასჭყვივლებდნენ და ჭყვივლის შემდეგ მალლად, ზარსავით უზადო წკრიალას ხმით შემღერდნენ:

მარტო ვარ, მარტო ვიმღერი,

არავინა მყავს მობანე,

მაისის წვიმავ, წამოდი -

გული სევდისგან გაბანე,

ნიავო, წყნარად დაჰქროლე,

ფოთოლს ტაშ დააკვრევიწე,

სწორის არ გამტანს, უფალო,

ცხვირი სადმ წააკვრევიანე.

მას ხმას მოსცემდა მეორე, მეორეს მესამე და ერთმანეთს შელაღებულნი, შაირით ბაასს გამართავდნენ, ლექსთა გამოთქმით გაჯიბრებულნი აღარ ისვენებდნენ. მათგან ყველამ იცოდა, რომ იქავ მეზობლად ქალებიც იყვნენ და ამისათვის უწმაწურს სიტყვებს ყველა ერიდებოდა.

ონოფრე გასცქეროდა ამ მხიარულს სიცოცხლით და მოაზრებით სავსე ხალხსა, რომელთა გულის ლაღობა ვერც მთის ბუნების სიმწელეს დაეჩაგრა, ვერც რომელსამე სხვა გარეშე ვითარებასა.

შესცქეროდა მოხუცი და თავისი სიყმაწვილე აგონდებოდა.

ონოფრეს სიცოცხლის გაზაფხული გამოეველო, ენახა აღმფოთებული, მჩქეფარე წუთები, გამოეცადა გულისა და სულის მღელვარება, სიტყვით, ის მთრთოლვარე მდგომარეობა, როდესაც სისხლი სდულს და გადმოდის, როდესაც თვით სიცოცხლეს კი განსაცდელს სიამოვნებით ეძლევა. განქრა მთრთოლვარე ყმაწვილობის ცეცხლი; მის მაგივრად გული გამოცდილებას მოეცვა, დაენახა სოფლის ამაოება და, განშორებული ყველას, შესდგომოდა იმის სახელს, რომელიც საწყალთ მოსარჩლის სინონიმად გადაქცეულიყო. თავის პირადობის უარყოფელი, ჯმუხი მოხუცი დაჰკვირვებოდა ქვეყნის ცხოვრებას, მის ვნებათა და ამაოებათა. მოაგონდა ის წუთებიც, როდესაც პირველად გაუბრწყინდა სხივი დიდებულის აზრებისა და პირადი განცხრომა ქვეყნის ბედნიერებისთვის ზრუნვას შესწირა.

ამ ფიქრებით მოცული გაჰყურებდა მეცხვარეებს და მათის სიხარულით თითონაც ჰხარობდა, მაგრამ ხალხის მხიარულებით ვერა კმაყოფილდებოდა, მათთვის უმეტესს ბედნიერებას და დიდებას ითხოვდა.

მას ჰქონდა წარმოდგენილი ხალხის კეთილდღეობის იდეალი და გულის კვნესით ხედავდა, რომ მისი სამწყსო სხვადასხვა მიზეზების გამო მეტად დაჰმორებოდა სასურველს მდგომარეობას; ეკლიანს, ხლართულად მის მიმავლობას ათასი შემთხვევა წინ გადასდგომოდა და ცხოვრების კანონიერს მდინარებას ხელს უშლიდა.

სანამ ფიქრი მოხუცისა ამ წმინდა საგანს ეხებოდა, ქვემძრომის, თვით თვალთუხილველის ფერფლის ვნებაც კი არ განიზრახებოდა მისგან, მაგრამ, როდესაც გონება მის მიმართულების ხელის შემშლელთ მიუბრუნდებოდა, წინაპართ წმინდა მამათა მაგალითებით გამხნეებული მებრძოლად გადაიქცეოდა; ჯვართა და ცეცხლით ვნებას წინააღმდეგებოდა, სამართლიანობისათვის თავს დასდებდა, რათა ხალხისთვის თავგანწირულების დიდებულება დაენახებინა. რამდენადაც მის გულში მთის შვილები თანასაგრძობელს ღირსებას იჩენდნენ, რამდენადაც სიცოცხლის ძალა და ხასიათის სიმტკიცე მეტად ეტყობოდათ, იმდენად მოძღვარსაც მეტის ძალით მოსწყურდებოდა მათთვის გზა გაეკვლია, გაეწმინდა ძეძვისა და ეკლისაგან.

მზე გადიწვერა და მწყემსებმა ღამის სადგურებს მიმართეს; ხმაურობა თანდათან სუსტდებოდა და ღამის უფსკრული მიდამოს ქურდულად ეპარებოდა. შესწყდა მოძრაობა; მთვარე ღრუბელს მოჰფარებოდა; ბნელით მოცულს მთის ფერდობზედ მწყემსებს ცეცხლები გაეჩაღებინათ, უცნაურად დაკლაკნილს ადგილებს შუქი

მისწდომოდა და სამაცდუროდ განათებულიყო. ათასში ერთხელ ძაღლის გამუდმებული ყეფა ბანს მისცემდა ხოლმე მგლის ყმუილს; წყნარი ნიავი იტაცებდა ხმაურობას, აწვდენდა მთის ხვეულებს და ატრიალებდა. შორის ტყიდგან დათვის ბურღლუნი მოისმოდა.

მოხუცი ჩაფიქრებული, თავჩაკიდებული ისევ წელანდელს ადგილას იჯდა, ზრუნვამოცულს თვალებში თითქოს ღამის სურათი გადმოსახოდა და გაჩირაღდნებულს გოლიათთ გასცქეროდა. ფიქრი ზღვად გადაჰქცეოდა, ტალღებსავით მიქან-მოქანავდა. სხვადასხვა სურათები გემსავით, რიგ-რიგად მოცურავდა და ერთს მეორე შესცვლიდა. გუნებაში იძახდა: „რატომ არ ძაღმძის ყველა გავაბედნიერო, ყველას განსაცდელი ავაცდინო?!“

მოდღვარი მთლად თავის ფიქრებს მისცემოდა, როდესაც ერთბაშად რაღაცა მოუსვენრობა იგრძნო და თვალები ცას მიაქცია. სწორედ იმ დროს, როდესაც თავი აიღო, შეამჩნია, რომ ერთი ვარსკვლავი სხვებზედ მეტად გაბრწყინებულიყო, ციმციმებდა და თითქოს მოძრაობაში მოდიოდა; ვარსკვლავმა ერთბაშად იფეთქა, გაშუქდა და, ციდგან მოწყვეტილი, სწრაფად თავქვე წამოვიდა: მოძღვარი წამოხტა, გადიწერა პირჯვარი და წყნარად წარმოსთქვა:

- უფალო, დაიხსენ სული ცოდვილისა და მიიღე მფარველობასა შინა შენისასა! - ვერ მოასწრო ამ სიტყვების გათავება, როდესაც მოისმა თოფის ხმა და მის ახლომახლოდ თითქოს რაღაცა დაეცა.

მოხუცი შეჰკრთა, გაფითრდა და გასწია იქითკენ, საიდგანაც თოფის ხმა მოსწვდა.

ღამე იყო ბნელი და მოხუცს გზის გარჩევა უჭირდებოდა, მაგრამ, ადგილს შეჩვეული, მაინც მტკიცედ მიაბიჯებდა. ერთბაშად მოესმა კვნესა და შესდგა, კისერი გაიძაბა, ყურთან ხელი მიიფარა და სმენად გადაიქცა. მოხუცს კიდევ მოსწვდა კვნესის ხმა და აშკარად გაიგონა:

- ტიალო! გულს მაინც მომხვედროდი!

ონოფრე გაბრუნდა იქითკენ, საიდგანაც ლაპარაკი მიესმა და, ცოტა სიარულის შემდეგ, ცის ტატნობაზედ ვიღაცა კაცი გაარჩია.

ის წამომჯდარიყო, გაეხადა მარცხენა მხარე ტარავალისა და, როგორც ეტყობოდა, დაზიანებულს მკლავს იხვევდა.

ერთბაშად მთის წვერს მოხვეული შავი ღრუბელი განშორდა და მთვარე ტყვეობიდგან განთავისუფლებული გამოსხლტა და შუქი პირდაპირ დაჭრილს მიაყარა. მოხუცმა შეჰხედა მას და შესდგა. იქამდის შესაზარებლად ეჩვენა დაჭრილის სახე, რომ სიტყვა გაუწყდა.

უცნობს წვერი და თმა გაჰბურღნოდა, ტანისამოსი შემოსძარცოდა და ნაფლეთებად-ღა ეკიდა, გამხდარი სახე უცნობისა გაფითრებულიყო და შავი, პატარა თვალები სადღაც ჯურღმულში ჩაჰკარგოდა და არაჩვეულებრივად ნაღვერდალსავით ულაპლაპებდა.

რაწამს უცნობმა მიახლოვებულს მოძღვარს თვალი შეჰკრა, ფეხზედ წამოიჭრა,

დაავლო თოფს ხელი და გასაქცევად მოემზადა.

- შესდები, უბედურო! - მბრძანებელის კილოთი შესძახა მოძღვარმა და კაცი იმ ადგილზედვე გაწამდა, გაჩქურდა და ისე დარჩა.

ონოფრე მიუახლოვდა და მზრუნველიანად ჰკითხა:

- დაჭრილი ხარ?

- არა, არა, თოფი გავარდა და ტყვიამ გამკენწლა.

მღვდელმა წადგა ფეხი, რადგანაც იარის გასინჯვა და შეკვრა უნდოდა, მაგრამ უცნობმა შეჰკვივლა და ისევ გასაქცევად მოემზადა.

- არ მომეკარო, არ მომეკარო, - ხმამაღლად დაიძახა უცნობმა და შემდეგ უფრო დაწყენარებით დაუმატა: - ღირსი არა ვარ.

მღვდელი შესდგა, შეჰხედა და ჩააკვირდა: დაჭრილმა ვულარ გაუძლო მის თვალების ძალას, დაჰხარა თავი და წნორის ფურცელსავით ცახცახი დაიწყო; სცადა - გასცლოდა, მორიდებოდა მოძღვრის თვალებს, რომელიც შეუბრალებელს ტყვიაზედ მეტად აშინებდა და აწუხებდა, მაგრამ მუხლები აუცახცახდა, ჩაიკეცა და მიწაზედ დასცა.

მოძღვარი მივიდა და დაჭრილს საშველად ხელი მოჰკიდა; იარა საშიში არ იყო, მაგრამ ბევრის სისხლის დენას დაესუსტებინა. მოხუცი შეუდგა თავის საქმეს და მალე შეუხვია ჭრილობა.

- შენდობა, მამაო, - წყნარად, თითქმის ჩურჩულით, წარმოსთქვა დაჭრილმა.

მღვდელი მიუახლოვდა, ამოიღო უბიდგან პატარა ჯვარი, რომელსაც ყოველთვის თან ატარებდა, და ტუჩებთან მიუახლოვა.

- არა ჩემის სახელით, არამედ ცოდვათა მოტევებისთვის ჯვარცმულის სახელით, შენდობილმც იქმნები, შვილო!

- არა, ეგრე არა! - წარმოსთქვა უცნობმა და, აღშფოთებულმა, ჯვარს თავი მოარიდა.

მოძღვარმა შეჰხედა და აშკარად დაინახა, რომ უბედურისთვის რაღაცა გრძნობას სახე უწყალოდ დაეპრანჭა და, თუ მტკნარ გიჟს არ დამსგავსებოდა, სულით ავადმყოფი მაინც უეჭველად უნდა ყოფილიყო.

- მაშ რა გინდა, რა მოგდის, შვილო?... იქნება ჭრილობა გაწუხებს?

- არა, არა! - მოუსვენრად ცრემლმორეულის ხმით წარმოსთქვა ავადმყოფმა.

- მაშ რა გაწუხებს?... მითხარ.

- მაზიარე.

- ზიარებას მომზადება უნდა, შვილო.

- მაშ მომამზადე, მომამზადე... ჩქარა! - მოუსვენრად წარმოსთქვა დაჭრილმა და დასუსტებული მიილუშა.

- ღმერთი დიდია, შვილო! მითხარ, რა მოგვლია, რა გამძიმებს? - აჩქარდა მოძღვარიც, რადგანაც ავადმყოფი მეტად სუსტდებოდა და ეწინოდა - ბევრის სისხლის დენას მთიელის მორჩენა შეუძლებელი არ გაეხადა და უზიარებლად ქრისტიანის სიკვდილი კი მომაკვდინებელს ცოდვად მიაჩნდა.

დაჭრილი წვალობდა, რადგანაც ლაპარაკი უნდოდა დაეწყო, მაგრამ სიცხისგან გამშრალი პირი ვერ გაეღო და ყავარ-ყავარ გახეთქილს ენას ვედარ იმორჩილებდა. ონოფრემ შეამჩნია გაჭირვება და იქვე ახლოდგან მათართ წყალი მოუტანა, გაუღო პირი რქის კოვზით და რამდენიმე წვეთი ჩააყლაპა.

რაკი ავადმყოფმა გამცოცხლებელის სისველეს მიკარება იგრძნო, პირი მალე გაუღბა და თითქოს ძალაც მოემატა. ამასთანავე იგრძნო წარმოუთქმელი წყურვილი, მაგრამ მოხუცმა უპასუხა:

- მოითმინე, შვილო! მაგ ყოფაში მყოფს წყალი გაწყენს.

- ვიწვი, ვინთები, გულ-მუცელი მეხრაკება! - უნუგემოდ წარმოსთქვა დაჭრილმა და ხვეწნით დაუმატა: - წვეთი მხოლოდ, ერთი წვეთი!

- კარგი, შვილო, კარგი! ოღონდაც დამშვიდდი! - უპასუხა მოძღვარმა და მათარიდგან კოვზით ამოიღო წყალი.

მოიხსნა ქამარზედ მობმული ქისად გაკეთებული ბატის ფრთა, საიდგანაც წამოყარა დაფქვილებული გამხმარი კოწახური და წყალს აურია. შემდეგ მოუტანა ავადმყოფს პირთან და უთხრა:

- აი, დალიე და მეტს კი ნუღარ ითხოვ.

უცნობს თვალები გაუბრწყინდა და მსუნაგად ჩაყლაპა რამდენიმე წვეთი სიმჟავისა.

- ოჰ! - სიამოვნებით წარმოსთქვა ამან, მოლულა თვალები და მიელუშა.

მოძღვარი თავს ადგა და ელოდდა, სანამ ავადმყოფი ძალას კიდევ მოიკრებდა და ლაპარაკს შესძლებდა, მაგრამ თავდავიწყებაში ჩავარდნილი დაჭრილი განსვენებას ეძლეოდა.

ერთბაშად მას სახე დაეპრანჭა, შუბლი შეეჭმუხნა და მწარედ დაიგმინა; გაიძაბა და წუთს შემდეგ ცახცახი დააწყებინა. ონოფრე მიჰხვდა, რომ ეს შედეგი იყო ჭრილობისა და საიმედო ნიშანს წარმოადგენდა; ამის გამო მოიხადა ნაბადი, დაჰხურა უცნობს და იქვე გვერდით ხმაგაკმენდილი მოუჯდა.

კარგა ხანს გასტანა ამ მდგომარეობამ, მაგრამ არც ავადმყოფი მოდიოდა გონსა და არც მოძღვარს მოსწყენია მზრუნველობით ყურება. ონოფრე იჯდა დაფიქრებული და მდუმარებით სავსე თვალებით ჩასცქერდა მწოლარის სახეს; ხანდისხან წყნარად მიიტანდა ავადმყოფის გახურებულს შუბლთან ხელს და მშობლურის მზრუნველობით წარმოსთქვამდა:

- მადლობა ღმერთს!.. ციებამ გაუარა და სიცხე კი ძალიან ძლიერი არა აქვს...

ცოტა ხანს შემდეგ ავადმყოფმა მოუსვენებლობა დაიწყო და მოძღვარმა საჩქაროდ

შუბლზედ ხელი დაადო; სახე რამოდენადმე შეეჭმუნა, აღშფოთება დაეტყო და წყნარად წარმოსთქვა:

- სიცხემ მოუმატა, მაგრამ არა უშავს-რა, ოფლი მოუვიდა, - ცოტა სიჩუმის შემდეგ დაუმატა იმან და ხვრთქლად გადმონადენი ჭირის ნაკადული გადასწმინდა.

ავადმყოფს, უეჭველია, რაღაცა აწუხებდა, ელანდებოდა, რადგანაც სახის გამომეტყველება განუწყვეტლივ ეცვლებოდა და ტუჩებს ხან სიამოვნების ღიმილი, ხან წარმოუთქმელის ტანჯვის გრძნობა დასთამაშებდა. ბოლოს რამდენადმე გააღო პირი, ტუჩები აუთამაშდა და მოძრაობა დაიწყო, თითქოს ლაპარაკს აპირობსო. მოისმა ჩურჩული რაღაცა გაუგებარის სიტყვებისა და სმენად გადაქცეულმა მოხუცმა ყური ავადმყოფის ტუჩებს მიუახლოვა.

გამეორდა ჩურჩული და მოხუცი შეკვრთა, თუმცა ვერც ყურის მოშორება მოახერხა და ვერც წამოდგა.

- მაყვალა, მაყვალა! - აშკარად გაარჩია მოხუცმა.

ონოფრე გველის ნაკბენსავით წამოვარდა, გაფითრდა და ისე გაშეშებული დარჩა.

ამ სახელის გაგონებამ მწარე ფიქრები აღუძრა თავში და მეტისმეტად შხამიანი მახვილი შეახო მის გულს.

უცხო კაცი, ამ მდგომარეობაში მყოფი, ახსენებდა მაყვალას სახელს, იმ მაყვალას სახელს, რომელმაც ისე ბეჩავად, შეუწყნარებლად დალია სული! ვინ იყო ეს კაცი? რა იყო საერთო უბედურის და უცნობის სახელში კავშირი, - ამის გადაწყვეტა მოძღვრისთვის ადვილი არ იყო, მაგრამ გული კი მოუსვენრად უცემდა და თითქოს რაღაცა წარმოუდგენელს უბედურების გაგონებას ექადოდა.

- იქნება ეს არის?! - ერთბაშად გაუელვა მოხუცს თავში, დაეცა მუხლებზედ და, მთლად სმენად გადაქცეული, ავადმყოფს დააკვდა; მაგრამ დაჭრილი დამშვიდებულიყო, გაჩუმებულიყო და თანასწორის სუნთქვით განსვენებას ეძლეოდა. ერთი სიტყვა, ერთი ამოოხვრა არ გაუგონია ონოფრეს, რომელსაც ეჭვის ან გამართლება, ან გამტყუვნება შესძლებოდა და ისე კი სწყუროდა მისი გაგება!

ბოლოს ინანა იმგვარი მძიმე ეჭვის მიტანა იმ კაცზედ, რომლის გასამტყუნებლადაც არავითარი საბუთი არა ჰქონდა და უბედურის შესახებ აზრი მხოლოდ სიცხემორეულის ავადმყოფის ბოდვაზედ დაეფუძნებინა.

შეინანა, მხოლოდ ფიქრიც კი მიუტევებელს ცოდვად ჩასთვალა. დაიჩოქა, აღაპყრო ხელები ცისკენ და გრძნობით წარმოსთქვა:

- მეუფეო, შემინდე, რამეთუ კაცი ვარ.

XVII

ღამის წყვიდადისთვის განთიადს ნისკარტი ეკრა და ფერი ეცვლევიანებინა; წყნარი, დამშვიდებული სიო, წინამორბედი განთიადისა, წყნარად არხევდა და აღვიძებდა მინდვრის კეკლუცთ; ტკბილად ჩასჩურჩულეებდა და ამზადებდა დღის დამამშვენებელის დასახვედრად. ცა მტრედისფრად მოქცეულიყო და მიდამოს ნაზის შუქით გადმოჰფენოდა. ფრინველნი, ჯერ კიდევ ძილით მოცულნი, დღის მოლოდინით

ჰკრთებოდნენ, სიო-ნაგრძობნი შეჰრჟოდებოდნენ, იბერტყებოდნენ და დროგამოშვებით სტვენით შეჰყეფდნენ შემოქმედს.

მოდღარი ისევ იმ ადგილს თავშიშველი და თმაგაწეწილი იდგა, ისევ ღმერთს ევედრებოდა, რომ მოეტყვებინა მისთვის მიზეზ-მიუცემლად იმ მაღალის ღირსების შეხება, რომელიც კაცის პირადობას ეკუთვნის. მოძღვარი თავის თავს დამნაშავედა ჰგრძნობდა და სამზღვარი არა ჰქონდა მის მეცადინეობას, რომ შეცდომა გამოესყიდა. ავადმყოფი, რომელიც ისევ იმ ადგილს იწვა, სადაც მოძღვარმა ნაბადი დაჰხურა, ერთბაშად შეინძრა და თვალი გაახილა.

- სადა ვარ? - წარმოსთქვა იმან და იქაურობა მოათვალიერა.

- აქა ხარ, შვილო, აქა! - მიაშურა მოძღვარმა და დაუმატა: - ჩემთან, შენს სულიერს მამასთან, რომელიც გვერდითა გყავს და ზრუნავს შენთვის.

- მღვდელი! - წარმოსთქვა იმან და ისევ თვალები დახუჭა.

- მღვდელი კი არა, შვილო! ძმა და მამა, რომელსაც თავი შენთვის და შენის სამსახურისთვის მიუცია.

დაჭრილმა ისევ გაახილა თვალები და მადლობით ყურება დაუწყო.

- ჰო, ჰო! - წარმოსთქვა მთიელმა: - მახსოვს, მახსოვს... მართალია, ძმა ხარ, მამა და გული მიყუჩდების შენს ხმაზედ... იმედი მეძლევის.

- როგორა ხარ, შვილო?

- გონჯად, - ბეჩავად წარმოსთქვა დაჭრილმა.

- რადა, რადა?... უკეთობა მეტყობა!

- გონჯადაც იმადა ვარ, რომ უკეთობა მეტყობა!.. რაი სასიცოცხლე ვიყავ, ღვთის მადლსა!

- რად ამბობ მაგას, რადა, შვილო?... მაგ სიტყვებით ხომ ღმერთს აწყენინებ.

- სიცოცხლით რაღას ვაამებ?

- თუ ეხლა არა, შემდეგში შეგიძლიან აამო.

- შემდეგში? - იკითხა იმან და მწარედ ჩაიცინა: - შემდეგში! ეჰ, ჰე, ჰე!

დაჭრილი გაჩუმდა და მოძღვარსაც აღარა უთქვამს -რა, ორივე თითქოს ერთმანეთს ელოდნენ, რომ ლაპარაკი დაეწყოთ, თუმცა ორთავეს გული სავსე ჰქონდა ლაპარაკის დაწყების წადილით.

- გუშინა... გუშინ დამპირდი... - გაჭირვებით და ქშენით დაიწყო უცნობმა, მაგრამ ვეღარ გაათავა და გაჩუმდა.

ამკარად ეტყობოდა მთიელს, რომ სურვილის წარმოთქმა უძნელდებოდა და გაუბედაობა კი პირში სიტყვას აწყვეტინებდა.

- რას დაგპირდი, შვილო?... მითხარ, ნუ მერიდები. - დამყვავებელის და ტკბილის ხმით გაამხნევა მოძღვარმა.

- დამპირდი, რომ... - შესდგა მთიელი, მაგრამ მაშინვე, თუმცა ჩუმად, მაგრამ მტკიცედ და მკაფიოდ, დაუმატა: - დამპირდი, რომ მაზიარებდი.

- მართალი ხარ, შვილო! დაგპირდი... მე მინდოდა გუშინვე აღმესრულებინა შენი სურვილი, რადგანაც საშიშს მდგომარეობაში იყავი, მაგრამ მეტისმეტმა დასუსტებამ ძილი მოგგვარა და ჩემი განზრახვა აუსრულებელი დარჩა...

- დღესა, დღესა, მამაო? - აჩქარდა ავადმყოფი, გაუბრწყინდა თვალები და აჩქარებულმა ქშენამ მოუთმენლობა დაატყო.

- დღეს გაზიარებ, შვილო... ღმერთმა უკედ განსაჯა, რომ დღემდის დაგვაცდევინა.

- როგორ?

- დასუსტებულს მოგცა განსვენება, სული დაგიმშვიდა და ღონე მოიკრიბე... დღეს აღსარებასაც მეტყვი.

- აღსარება? - ერთბაშად წამოიძახა ონისემ, გაფითრდა და სახეზედ ხელი დაიფარა.

- რა არის, შვილო, რა მოგივიდა?

- უნდა ყველაფერი გითხრა, უნდა ჩემის პირით გიამბო?

- მე კი არ უნდა მითხრა, ზეციერ მამას უნდა გაუხსნა შენი გული, შვილო!.. მე მხოლოდ მოწამე ვარ და შუამდგომელი.

- არ შემძლიან! - მწარის ამოქმენით ძლივს წარმოსთქვა ავადმყოფმა და სულიერმა ბრძოლამ სახე დაუპრანჭა.

- მომკალ, გული გალახვრე - და ვერ ვიტყვი!.. - კარგა სიჩუმის შემდეგ დაუმატა იმან.

- შვილო! ცოდო გამჟღავნებული სჯობს. - უთხრა მოძღვარმა და დაუმატა: - ან რასა მაღავ მის წინაშე, ვინც ყველას გულის მხილველია...

- არ შემძლია, არა! - პირზედ ხელის დაფარებით გაიმეორა უცნობმა და ხმაში ცრემლების მორევა დაეტყო: - მოგონებაც კი სულსა მხდის, ღვთის მადლმა, და ლაპარაკი რაიღა იქმნების!

- შვილო! არა არის საიდუმლო, რომელი არა გამოცხადდეს... შენს წინა დგას მოძღვარი, მზრუნველი შენის სულისთვის... რა უწამლოს ექიმმა, თუ მიზეზი სნეულებისა არ უწყის? .

- მართალია, მაგრამ რაი ვქნა, რო მიძნელდების?!

მოძღვარი დააცქერდა და, სახეგაბრწყინებულს, თვალებმა ლაპლაპი დაუწყო; მას რაღაცა ცვლილება დაეტყო და რწმუნებით აღტაცებულმა დიდებულებამ ძლევამოსილად გაჰხადა. თვით ხმაც კი შეეცვალა: მოურბილდა და მიმლხობელ-სანდო გაუხდა. ნაზი, წყნარი და მომხიბლავი კილო მოძღვრისა იმავე დროს იყო ხმა დიდებულისა, ძლევამოსილისა, რომელიც იმორჩილებს ქვეყანას, თავს ადრეკინებს დიდსა თუ პატარას და, დამორგუნველი უსამართლობისა, მაღალის რწმუნების

ლამპარს გულში აღუგზნებს.

- შვილო! - წარმოსთქვა მოძღვარმა და რამოდენსამე ხანს გაჩუმდა.

მომაკვდავს დამსგავსებული, დავრდომილი, ძალას და ღონეს მოკლებული ავადმყოფი შეჰკრთა, მან გაიგონა ხმა, რომელმაც ყურს მშობლურად უაღერსა, გულს საიმედო რწმუნება აგრძნობინა და დაიმორჩილა. ის ჩავარდა იმ გამოურკვევს მდგომარეობაში, როდესაც კაცი უანგაროდ ეძლევა რომელსამე გრძნობას და ანგარიშმიუცემლად ემორჩილება ხმის ძალას, მის ღვთაებრიობას... ავადმყოფმა იგრძნო, რომ ამ ერთს, ერთადერთს სიტყვას, წარმოსთქმულს გულის სიწრფელით და ძლევამოსილებით, მის არსებაზედ გავლენა ჰქონდა, გავლენა განუსაზღვრელის ძლიერებისა.

- შვილო! - განიმეორა მოძღვარმა და განაგრძო: - გაუხსენ გული ძმასა და მამას, რომელიც შენს ტკივილში გრძნობს თავის ტკივილს და შენს მწუხარებაში ჰხედავს თავის მწუხარებას; გაუხსენ, შვილო, გული, გაუხსენ მას, რომელიც შენს განშორების დროსაც შენთან არის და შენთან ერთადა გრძნობს სატანჯველს, გმინვას გულისას და გოდებას შეწუხებულის სულისას... ირწმუნენ! შვილნო და ძმანო!.. ირწმუნენ ფარისეველნო და ურწმუნენო, რომ ვისიც გული ერთხელ იგრძნობს მოძმეთ სიყვარულის დიდებულებას, მისი გული საუკუნოდ გადაეხმის ხალხის გულს, გადაეხმის და მას შემდეგ ყოველი დაკვნესება მათი სახმილის ცეცხლად გაისმის მათთან დაკავშირებულის გულში, ყოველი ტკივილი თვითოეულისა მძაფრად მოედება მათთვის თავგადადებულს... ირწმუნე შენცა, შვილო, და გამიხსენ გული, რამეთუ შენთან ერთად მეცა ვგრძნობ განუქრობელს ცეცხლს, მეც ვიტანჯები და სული მიშფოთავს!.. გამიხსენ გული, შვილო!.. რამეთუ შენს წინაშე დღეს მე ვარ უზენაესის მაგიერ; მიყვარხარ მისგან მოძღვრებულის სიყვარულით და მისის სახელით შემძლიან სულს მივცე შვება და გულს - მოსვენება... ირწმუნე, რამეთუ შევუდეგ უფალსა და მით დაგიახლოვდი!

- მღვდელი, მღვდელი! - კარგა ხანს სხვა ველარა მოახერხა-რა დაჭრილმა, რომელსაც მდუღარება გადმოსდიოდა. - რაი გიყო, რითი გადგიხადო ბეჩავმა მაგ სიტყვებისთვის?! ბეჩავს ონისეს ერთი სიცოცხლე-და შერჩენია და შენამც მტლედ დაგედების!..

- ონისე?! - შეჰკრთა მოძღვარი და გონება ერთს წუთში ათას მოგონებას შაეხო: - ონისე... მაყვალა... - გადუბმელად წარმოსთქვა მოძღვარმა და ღრმა საგონებელში წავიდა.

მას მოაგონდა უცნობის წუხანდელი ბოდვა, როდესაც მან მაყვალას სახელი ახსენა; მოაგონდა ისევ სურათი ამ ქალის მოკვლისა, მოაგონდა მთელი ჯოჯოხეთი, რომელიც გამოიარა ამ შემთხვევის დროს და გულმა ისევ კვნესა დაუწყო. შემდეგ გაახსენდა წუხანდელი ეჭვი, რომლისთვისაც თავი გაიკანონა და მთელი ღამე მოსანანიებელს ლოცვაში გაატარა; მოაგონდა და ამ აზრმა დღესაც ისევ გონებაში გაურბინა, ისევ მოუსვენარი ეჭვი გულს შემოეხვია და უწყალოდ ღრღნა დაუწყო.

კარგა სიჩუმის შემდეგ, მოძღვრის მოძრავი სახე, რომელიც ამ დუმილის დროს წამდაუწყუმ იცვლებოდა, დამშვიდდა. მოხუცმა ამოიოხრა, რამდენჯერმე გადისვა

შუბლზედ ხელი, გადაიწმინდა ხვირთქლად გადმოდენილი ჭირის ნაკადული და მივიდა ონისესთან, რომელიც უცრემლოდა ქვითინებდა და წარმოუდგენელს მწუხარებაში იყო. მოძღვარმა მოჰკიდა ხელი, აულო თავი და წყნარად უთხრა:

- შვილო, მე გავიგონე შენი სახელი და, როგორც კაცს, მეშინიან შენი ამბის შეტყობისა... მაგრამ, ვინ მისწვდება ზეციერის მამის ღმობიერებას!.. სთქვი, სთქვი შენი აღსარება.

ონისე შეჰკრთა, აღელდა და მცირე სიჩუმის შემდეგ საჩქაროდ და წარმოუთქმელის აღშფოთებით ნაწყვეტ-ნაწყვეტად დაიწყო.

ჩამოვარდა სიჩუმე, იქაურობა მოიცვა იდუმალეზამ. ონისეს თავი დაეხარა და მთლად თავის საგონებელს მისცემოდა. მოხუცის სახე არა სჩანდა, რადგანაც, მის წინ მყოფს, ქვაზედ დაედო თავი და ისე მოისმენდა უბედურის გულის პასუხს. აშკარადა სჩანდა, რომ აქ რაღაცა განსაკუთრებით დიდებული, განსაკუთრებით ძლიერი ხდებოდა და მის სიძლიერის წინაშე ყველა გაჩქურებულიყო, ყველას თავი მოეხარა... თვით დილის ნიავიც კი შემდგარიყო, რომ საიდუმლოების იდუმალეზა არ შაერყია, უნებლიედ მოტაცებული სიტყვა უცაბედად მთასთან, ხესთან, ყვავილთანაც არის არ მიეტანა და მით არ დაერღვია აღსარების საიდუმლოების დიდებულება.

ამ სახით მოძღვარი ისმენდა ონისეს მოქმედების ამბავს და, როგორც მოძღვარს, ესმოდა მხოლოდ მისთვის, რომ ერთადერთს უზენაესისთვის გადასაცემად ხსომებოდა. ამ წუთებში ონოფრე ჩვეულებრივი მომაკვდავი არ იყო აქა და მისგან მოსმენილი კაცთათვის გამჟღავნებული ვერ შეიქმნებოდა.

ყოველი სიტყვა, ყოველი ხმის ამოღება ონისესი, ეტყობოდა, რომ მოძღვრის გულს გახურებულს შანთად ეხებოდა; სწვავდა, სდაგავდა და წარმოუდგენელს ტკივილს აგრძნობინებდა, ხანდისხან მოხუცს ისე ძლიერად მოჰხვდებოდა ონისესგან წარმოთქმული სიტყვა, რომ შემკრთალი ცახცახს დაიწყებდა.

კარგა ხანი იყო, რაც გაათავა მთიელმა თავისი საიდუმლო, კარგა ხანი ელოდა დამამშვიდებელს მოძღვრის ხმას, მაგრამ მოხუცი ისევ ისევ იდგა გაუნძრევლად, თითქოს ქვიდგან გამოჭრილი სურათი არისო.

ბოლოს, ონოფრემ აიღო თავი და პირისახე გამოუჩნდა. მდულარე ცრემლს დაელორთხა მწუხარებით და ზრუნვით დაღარული ღაწვები და გაფითრებულს სახეს განუსაზღვრელის ტანჯვის ბეჭედი დასდებოდა.

რა უთხრა ონისემ, რა შეატყობინა მოძღვარს, ეს ყველასთვის საიდუმლოდ დარჩა, მხოლოდ საქმის სიმძიმის მიზეზით მოძღვარი პირველად დააფიქრა ამ კითხვამ: ჰქონდა მას შენდობის უფლება, თუ არა?

- საბრალოვ, რა ჰქმენ? - პირველად მიეცა მოძღვარი თავდავიწყებას, მაგრამ მაშინვე თავი შეიკავა და გადაიქცა იმად, რადაც უნდა ყოფილიყო. ონისეს წინ იდგა მზრუნველი დავრდომილთათვის და გულშემატკივარი მლოცველი უბედურთათვის. ის აღსრულებდა უწმინდესს წესს ქრისტიანობისას და აგონებდა იესო ჯვარცმულს, რომელმაც დაანთხია სისხლი და განუტევა სული ტანჯულთა და შეწუხებულთათვის.

როდესაც მოძღვარმა ჩვეულებრივი წესი წმინდა საიდუმლოს მიღებისა გაათავა,

გაბრწყინებულის სახით მივიდა ონისესთან და გულითადის თანაგრძნობით ცხოვრებისთვის ახალის გზის ამორჩევა მიულოცა.

- შვილო! - გახსოვდეს დღევანდელი დღე, - უთხრა იმან დამრიგებელის ხმით: - დღეს დაკარგული გპოვა ზეციერმა მამამ და მისი გული ხარობს, რომ დაუბრუნდი განზანთილი ცრემლით და განწმენდილი შენანებით... ეცადე დღეიდგან არ დაივიწყო შენი მეუფე, რომელიც ზრუნავს შენთვის და ძალას მოგცემს, რომ კაცად გაჩენილმა კაცის მოვალეობა შეასრულო მომავალში... დღეის შემდეგ აჰყვავდეს ხე და გამოსცეს ნაყოფი ჭეშმარიტებისა...

- მამაო, მამაო! - წარმოსთქვა ონისემ, რომელიც ჯერ კიდევ ვერ დამშვიდებულიყო და დასვენება ეჭირვებოდა: - კარგი ხარ, კარგს მეუბნები, ღვთის მადლმა, და ონისე მოკვდების შენთვის.

რამდენადაც მოხუცი ტკბილად, დაწყნარებით და სიყვარულ-ალერსიანად ელაპარაკებოდა, იმდენად ონისეს გული ჩვილდებოდა და მორჩილი ხდებოდა; მაგრამ მასთანვე ერთად წარმოუდგენელს აღშფოთებას და ტკივილსა ჰგრძნობდა. მთიელის აზრით, თავის დანაშაულისათვის ყოველგვარის გადახდევინების ღირსი იყო, ჰფიქრობდა, რომ ყოველ კაცს მასთან მიკარება უნდა ზიზღებოდა და დღეს კი მის წინ იდგა ფრიად პატივსაცემი მოხუცი, გაბრწყინებული ციურის სხივით, დიდებულის და ძლევამოსილის გამომეტყველებით, რომელიც მშობლურად ექცეოდა, კაცადა სთვლიდა და განუსაზღვრელს სიყვარულს უცხადებდა.

რთი დაიმსახურა ამგვარი მოპყრობა ყოვლად ღვთიურის კაცისა - კარგად ვერ შეეგნო ონისეს და სწორედ ამისთვის მოძღვრის მოქმედება ერთსა და იმავე დროს წარმოუთქმელს ნეტარებასაც აგრძნობინებდა და სულის შემტაცებელს ტკივილსაც.

იმ წუთებში ონისესთვის ბევრად უფრო ადვილი ასატანი იყო - გაეგონა კიცხვა, ჯავრობა, გადახდევინების ქადილი, რადგანაც თვით მისი გული ჰკიცხავდა თავის საქციელს. ონისე ჩვეულებრივი კაცი იყო, ჩვეულებრივს პირობაში აღზრდილი და, როგორც უმეტესობას, მასაც არ ესმოდა დიდებულება მიტევებისა, ნაყოფი მისგან გამოცემული.

- შვილო!.. ახლა მოსვენება გეჭირვება, უფალმა იზრუნა შენთვის და პირველს თავშესაფარებლად ჩემთან გაგიჩინა ბინა!.. წავიდეთ, შვილო, ჩემს ქოხში... დაასვენე ხორცი და სული... ვიცხოვროთ ერთად, ერთადვე ვეცადნეთ აღძრულის გრძნობის შემაგრებას და ერთად ვილოცოთ ხოლმე. როდესაც მოკეთდები, ძალა და ღონე მოგეცემა, დაგილოცავ გზასა, შვილო, და წადი... წადი, სადაც გინდა, საითაც გული გაგებრძოლებს... ქვეყანა დიდია და ადგილს ყველგან იშოვნის, მაგრამ ერთი გახსოვდეს... გახსოვდეს ყველგან და ყოველს ჟამს... სადაც უნდა იყო, როგორც უნდა იყო... უბრალო დღიური ლუკმის მუშად რომ დარჩე. თუ შეიქმნე მბრძანებელი მბრძანებელთა ზედა, - ნუ დაივიწყებ, რომ კაცი ხარ და შენს გარს მყოფნიც შენისთანავე კაცები არიან!.. შენსავით მათაც გული აქვთ, რომელიც შენს გულსავით მოძრაობს, შენს გულსავით ჰგრძნობს... დაიხსომე სიტყვა და განახორციელე იგი... „მოგვიტევენ ჩვენ თანანადებნი ჩვენნი, ვითარცა ჩვენცა მიუტევენ თანანადებთა მათ ჩვენთა...“

ამ მოძღვრობის დროს, ვიდრე ენამჭევრის და ტკბილმოსაუბრის მოძღვრის

სიტყვები ტკბილად, წყალსავით მომდინარებდა, ონისე აღტაცებით ყურს უგდებდა. ყველაფერი გადაჰვიწყებოდა და საღმრთო კანონთა შესწავლას მისცემოდა, იმ საღმრთო კანონთა, რომელშიც იმდენი კაცობრიობა გამოითქმოდა. მაგრამ, როდესაც ონოფრე გაჩუმდა და მთიელი თავის ქოხისკენ მიიწვია, ონისეს მღელვარება დაეტყო, თავი დაჰხარა და მთრთოლვარეს ხელებით ჩოხის კალთას ძებნა დაუწყო.

- წავიდეთ, შვილო! - განუმეორა მოძღვარმა.

- ვერ წამოვალ. - წყნარად წარმოსთქვა ონისემ და ისევ გაჩუმდა.

- რას ამბობ? - გაუკვირდა მოხუცს: - რატომ ვერ წამოხვალ?

- არ ვიცი, არა, შენაი ჭირაიმე! მაგრამ, ღვთის მადლმა, ვერ წამოვალ. - მიუგო მთიელმა და ხმაში ისეთი მუდარა დაეტყო, რომ მოძღვარს შეებრალა.

- იქნება მე მერიდები?

- მოკვდეს ონისე, თუ შენ გერიდებოდეს! - ისეთის გულის სიწრფელით წამოიძახა იმან, რომ ონოფრეს ეჭვი სრულიად მოუსპო.

- მაშ რატომ არ მოდიხარ? - წუთის სიჩუმის შემდეგ დაიწყო ისევ მოხუცმა.

- იმიტომ... - შესდგა ონისე და მაშინვე ისევე აჩქარებით და ნაწყვეტ-ნაწყვეტად დაიწყო: - არ შემიძლიან... არ იქნების, მარტოდ დარჩენა მინდის!

ონოფრე დააცქერდა და კარგა ხანს ასე უყურებდა. ონისეს თავი დახრილი ჰქონდა, თვალები დაშვებული და, თუმცა მოძღვარს ვერა ჰხედავდა, მაგრამ აშკარად კი გრძნობდა მის ცქერას და თვალების ძალას.

- სად წახვალ? - ბოლოს ჰკითხა ონოფრემ.

- აქავ, მთებში.

- რა გაცხოვრებს, ონისე, რა?

- ნადირი ბევრია... ვინადირებ და ვიცხოვრებ...

- იქამდის მაინც დარჩი, სანამ მოკეთდები.

- რაი მიჭირს, შენაი ჭირაიმე!.. ბატარაი სისხლმა დამასუსტა და ორს დღეს კარგად შევიქნები...

- მაგ ორს დღეს მაინც დარჩი.

- შენაი ჭირაიმე! - დაუჭირა ხელები მოძღვარს და ხვეწნით ლოშნა დაუწყო: - ნუ, ნუ მეტყვი... თუ კიდევ მითხარ, შენს სიტყვას ვერ წაუვალ... გული კი მეღვეის, სკდების და მეც ბეჩავი ვარ!.. გამიშვი, მთად წავიდე... ბატარა ხანს მარტოდ ვიქნები... ვინადირებ... ჯიხვს მოვკლავ... გულს გადავავოლებ... ღვთის მადლმა, შენთანაც ჩამოვალ ხოლმე... გული უშენობასაც ვეღარ გასძლებს... გამიშვი, გამიშვი, ნუ მიჭერ, აგრემც შენთვის ჩამოვდნები...

- შენ იცი! - ოხვრით უპასუხა მოხუცმა და დაუმატა: - „საგმარი“ მაინც წაიღე.

- არა მინდა-რა, ღვთის მადლმა.

- არ შეიძლება, უნდა წაიღო, თუ ჩემი წყენინება არ გინდა.

- აუ!.. შენი ნებაა.

მოხუცმა მთელი გუდა აუვსო „საგმრით“ აჰკიდა და უკანასკნელად უთხრა:

- წადი, ონისე, წადი, არ გიჭერ, მაგრამ, თუ ხშირად არა მნახე ხოლმე, იცოდე, ძალიან, ძალიან მაწყენინებ... ეს გული შენია და ნუ დააჯავრებ.

- ონისე მოკვდეს, თუ კვირაში ორჯერ არ გნახო! - უპასუხა მთიელმა და დაიჩოქა:
- დამლოცე.

მოძღვარმა დაადო თავზედ ხელი და მტკიცედ წარმოსთქვა:

- მეუფეო, აჰა, შენანებული და დაბრუნებული შენს წინაშე! ნუ არიდე მოწყალე თვალსა... ნუ მოაკლებ შენს მფარველობას... მიეც მეტი ძალა, რათა ადიდოს სახელი შენი და შეიძლოს ხალხსა და ქვეყანას ემსახუროს.

ონისე ემთხვია ხელზედ და წყნარის სიარულით განშორდა. მოძღვარი კი კარგა ხანს უყურებდა მიმავალს და მხოლოდ მაშინ გამობრუნდა, როდესაც მთიელი ქედს გადაეფარა.

- ბეჩავი!.. მართლაც ძნელი იყო იმისთვის აქ ცხოვრება! - წარმოსთქვა მოხუცმა და სახლისკენ გასწია.

XVIII

ონისესთან განშორების შემდეგ მოძღვარი ჩვეულებრივზედ მეტად დაფიქრდა, დაღონდა; აშკარად დაეტყო, რომ გონებას რაღაცა განსაკუთრებითი დუმილი უმღელვარებდა. ისეც ხშირად მლოცველმა, ეხლა კიდევ უფრო მოუმატა ღვთის ვედრებას და მთელი ღამეები ჯვარცმის წინ დაჩოქილი გულმხურვალე ვედრებაში ატარებდა ხოლმე.

აშკარად სჩანდა, რომ მასზედ ემოქმედნა ონისეს აღსარებას და მისგან აღიარებული ბევრს ზრუნვას, მოსაზრებას და გამორკვევას ითხოვდა. უეჭველია, მთიელისაგან ნათქვამი მეტად მძიმე და ძნელი რამ უნდა ყოფილიყო და მის მისატევებლად მოხუცის გული ლოცვას და ძალის მოპოებას საჭიროებდა.

მოძღვარს კარგად ესმოდა, რომ ცოდვათა მისატევებლად, სულის დასამშვიდებლად და ხასიათის გასამაგრებლად მხოლოდ აღსარების თქმა და წმინდა საიდუმლოს მიღება არა კმაროდა; გამოცდილი და ნიჭიერი მცოდნე კაცის გულისა მოწაფეს მხოლოდ მაშინ ანებებდა თავსა და თავისუფალ ცხოვრების ნებას აძლევდა, როდესაც სრულიად დარწმუნდებოდა, რომ ერთხელ გრძნობას მოსულმა, არამც თუ გაიგონა მაღალი სწავლა და კაცის მოვალეობა, არამედ სრულიად შთაიგონა, რწმუნებად გადაექცა და ძვალსა და რბილში გაუჯდა. უამისოდ მას არ ესმოდა მაღალი მნიშვნელობა და სარგებლობა არც ერთის საქრისტიანოს მაღალთა დებულებათა და დარწმუნებული იყო, რომ ყოველგვარი წესის აღსრულება უნაყოფოდ დარჩებოდა.

ის იყო ექიმი სულით დავრდომილთა და თავის ავადმყოფს დამშვიდებულად ჩასთვლიდა მხოლოდ მაშინ, როდესაც სრულიად განკურნვილს იხილავდა, როდესაც სენმორეულს მსხვერპლს სრულიად განთავისუფლებულს იხილავდა.

მოდღვარი ონისეს თუმცა გრძნობაზედ მოსულს ხედავდა, დარწმუნებული იყო, რომ ყოველი ამოსუნთქვა, ყოველი სიტყვა, ყოველი შენანება იყო ნაყოფი გულის სიწრფელისა, მაგრამ მასთანვე ისიც იცოდა, რომ მთიელს ბევრი სატანჯველი გამოეცლო, გულის ტრიალი და მოუსვენრობა ენახა, ბრძოლასა და სინანულს მისი სული და სხეული მეტად დაეჩაგრა, დაესუსტებინა და ამ ყოფაში მყოფს კი ათასს შემთხვევასთან ბრძოლისთვის კარგა ხანს წამლობა ეჭირებოდა.

ონოფრეს უნდოდა ავადმყოფის სიახლოვე, რომ მისი ცხოვრებისთვის თვალი არ მოეშორებინა, მშობლურის მზრუნველობით და მოვლით გაემადგურებინა სხეული და მხოლოდ მაშინ დაენებებინა თავი, გაეშვა თავისუფლად, როდესაც ბრძოლისთვის სრულიად მომზადებული შეიქმნებოდა, როდესაც შესძლებდა - ცხოვრების შეუბრალებელ ტალღებს მტკიცედ დაჰხვედროდა, მასთან ბრძოლას მოახერხებდა.

ონისემ არ იკისრა მოძღვართან ცხოვრება, უარჰყო მისი წინადადება და, ალბათ, მიზეზიცა ჰქონდა რამე, - მაგრამ ამან აღაშფოთა უბედურთათვის მზრუნველი, მათს შეწუხებისათვის გულმტკივნეული.

ყოველთვის ამგვარის ფიქრების შემდეგ მტკიცეს და ბეჯითს ონოფრეს, კაცს, რომელსაც ძალა ჰქონდა და ჰგრძნობდა თავის სიძლიერეს, რწმუნება ისევ უბრუნდებოდა და იმედი ხელახლად ეძლეოდა. ის ამბობდა: “არ ინებებს უფალი, რომ ერთხელ გრძნობაზედ მოსული ხელახლად განიშოროს და განსაცდელში ჩააგდოს! ერთხელ გრძნობას მოსულს გზა ხელახლად დააკარგვინოს და განსაცდელს მისცეს!” და იმედმოცემული გავიდოდა წყაროსთან, სადაც მოწაფეს მოთმინებით ელოდა ხოლმე. ონისემ არ მოატყუა მისი მოლოდინი, მთიელი ყოველს დანიშნულს დროს იქ დაჰხვედებოდა და მოწიწებით სთხოვდა შენდობას და ლოცვა-კურთხევას.

მოხუცი აღტაცებით უქადაგებდა, სიყვარულიანად ესაუბრებოდა, და მოლაპარაკების შემდეგ დაყვავებულს დაითხოვდა.

როდესაც ისინი ერთად შეიყრებოდნენ, კაცი ვერ გაარჩევდა, რომელი იყო მათში უფროსი, რადგანაც აქ არც მბრძანებელის კილო ისმოდა და არც დამონებულის, შემინებულის პასუხი. მოხუცი უამბობდა, მოჰყვანდა მაგალითები, უხსნიდა მთიელისთვის ძნელად გასაგებსა და ცხოვრების მოვლენათა სხვადასხვაგვარის მოსაზრებით ურკვევდა, მაგრამ იმას კი არასოდეს არა სცდილობდა, რომ რომელიმე აზრი, შეხედულება, მსმენელისთვის გაუგებრად, თავს მოეხვია; არამც თუ ამას მოძღვარი არა სცდილობდა, არამედ ყოველ ღონისძიებას ხმარობდა მოწაფე სასაუბროდ გამოეწვია, გაეგო მისი შეხედულება შესახებ იმ საგნისა, რომელზედაც ელაპარაკებოდა. და ყოველს საშუალებას ხმარობდა აზრი გამოერკვია, გასაგები გაეხადა და მისი მიღება სრულის გაგებით მოეხდინა. ისინი ლაპარაკის დროს გეჩვენებოდნენ მამად და შვილად, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ არც ერთი მათგანი მეორეზედ არას უფლებას არ იჩენდა და, თუ ერთი ჩაგონების მზრუნველობაში იყო, მეორე შეგნებას სრულის ყურადღებით მეცადინებოდა.

ონისე ყოველს ორს, სამს დღეში ერთხელ ჩამოდიოდა მოძღვართან და, როგორც კარგს მეთოფურს, ურიცხვი ნანადირევი ჩამოჰქონდა. ონოფრე სიამოვნებით მიიღებდა და, - რადგანაც ლორებს და ძეხვებს უმზადებდა ზამთრისაგან, ანუ სხვა რომელიმე

შემთხვევით გაჭირვებულ მგზავრებს, - უხაროდა, რომ მთიელი, რითაც შეეძლო, ხალხს ემსახურებოდა და თავის ნაშრომს შეწუხებულთ უზიარებდა.

მთიელსაც ერთხელ არ გაუტარებია გულში, რომ მოძღვართან სასყიდელი მიჰქონდა; არამც თუ ამას არა ფიქრობდა, არამედ გულითადად სიხარულს ეძლეოდა, რომ თუმცა მცირედით, მაგრამ მაინც თავის ოფლით ნაშოვნს გაჭირვებულთ შემსუბუქებას აძლევდა. მთიელის ცხოვრების შესახებ მოძღვრის შეხედულება საიდუმლო არ იყო, რადგანაც მოძღვარი პირდაპირ ეუბნებოდა, რომ იმისი მოქმედება ქვეყნის სამსახური იყო და ეს გარემოება ონისეს ძალას უმატებდა და ამხნევებდა.

რასაკვირველია, რომ ამგვარის რწმუნების გაღვიძება იმედგადაწყვეტილის არსებისათვის მცირე სანუგეშოდ არ იყო, მცირე შემწეობას არ აძლევდა. დარწმუნებული იყო, რომ ქვეყნად ამაოდ არა გდია, მისი არსება უქმი და უნაყოფო არ არის და, ერთხელ კეთილის ჩამდენს, მომავლისთვის გული უხალისდებოდა.

სიტყვით, მოძღვრის შიში ონისეს მომავლის შესახებ თითქმის სრულიად გაიფანტა და მზრუნველი გული დაკმაყოფილდა ონისეს საქციელით.

ერთადერთი შემთხვევა იყო, რომელიც მოხუცს ხანდისხან კიდევ აღაშფოთებდა ხოლმე, მაგრამ ფიქრობდა, რომ დრო და ხანი მასაც სრულიად განაქარვებდა, გაანიავებდა და ჯერედ კიდევ მთიელის ჩვილს, თონთლო ბუნებას სრულიად აღადგენდა, გაამაგრებდა და წელში გამართავდა და მისი ცხოვრება ჩვეულებრივს მდინარეობას მიიღებდა; მაგრამ იმედი იმედადა რჩებოდა და ამ მხრივ უმჯობესობა თავს არ იჩენდა.

საქმე ის იყო, რომ ონისე, თუმცა დამშვიდდა, დაწყნარდა და უწინდელი აჩქარება აღარ ეტყობოდა, მაგრამ ყველა ეს კარგამყოფის კაცის თვისებას არ მიემსგავსებოდა და ყველაფერში გადაჭარბება ეტყობოდა. მუდამ დაფიქრებული და დაღვრემილი დადიოდა, მისგან გაღიმება არ შეიძლებოდა და ხშირად კრთებოდა, თითქოს ვიღაცამ შეაშინაო. სახეზე ფერი არ მოსდიოდა და, მუდამ გაცრეცილს, ხანდისხან თვალეზი აემღვრეოდა, აზროვნების, სიცოცხლის გამომეტყველება დაეკარგებოდა.

მოძღვრის გამოცდილს თვალს არ გამოეპარა ეს შემთხვევა, შეამჩნია არაჩვეულებრივი გაყუჩება და ხმამაყოფილებელი დარდი, რომელიც გულს ბურუსსავით გარს ეხვეოდა და მის გასაფანტველად წამალი ვერ ეპოვნა. აშკარა იყო, რომ მის სულსა და გულში ზადი რამ უნდა დარჩენილიყო, რომელიც სწამლავდა, ნაღვლავდა და აჭლექებდა ონისეს არსებას... მაგრამ რა უნდა ყოფილიყო მიზეზი? ეს არ იცოდა მოხუცმა და მის გამოცნობისათვის ცოტას არა ფიქრობდა.

ონოფრე ხედავდა, რომ ონისეს რაღაც საიდუმლო ჰქონდა, კიდევ რაღაცა დარჩენილიყო, რომელსაც მის ცხოვრებაზედ გავლენა ჰქონდა. თითონ მალავდა ამ საიდუმლოს და მოძღვარს კი პირდაპირ დალაპარაკება არ უნდოდა, რომ საქმე არ წახდინა, მაგრამ ასე თავის მინებებაც არ შეიძლებოდა.

მოხუცი ხედავდა რომ, დღეს თუ ხვალ, ონისე უეჭველად თითონ გაუხსნიდა გულსა და ყველაფერს შეატყობინებდა. მაგრამ ხანი მიდიოდა, მთიელი თანდათან დნებოდა და მწუხარების მიზეზს კი არ ამბობდა.

ონოფრემ ნახა, რომ მისი მოწაფე მეტად ჩამოილია, თვალები ჩაუცვივდა, ხანგამოშვებით, ხან რაღაც არაჩვეულებრივის ცეცხლით გაუბრწყინდებოდა, ხან სრულიად ჩაუქრებოდა, აემღვრეოდა და, სიცოცხლეს მოკლებული, უსაგნოდ დააცქერდებოდა რასმე. ამის გარეთ დასჩემებოდა უმიზეზოდ სიტყვების წამოსროლა, რომელიც მათ ლაპარაკს არ შეეხებოდა და, უთავბოლოდ დარჩენილი, გაუგებარი ხდებოდა.

მოხუცმა შეჰხედა და იმ გარდაწყვეტილებამდის მივიდა, რომ ამ კაცს თავის გულში თავისი საკუთარი ცხოვრება გაუჩენია, თავადაც მას ჩაჰბრუნებია და მას შთაუნთქავს მთელი მისი არსება.

ონისეს ეჭირვებოდა მშველელი ხელი, რადგანაც ის იდგა უფსკრულის ნაპირზე და ერთი, მხოლოდ ერთი ნაბიჯი-ლა ეყოფოდა, რომ სამუდამოდ შთანთქმულიყო.

მომღვარი და მოწაფე წყაროს ნაპირას ისხდნენ და ორნივე გაჩუმებულიყვნენ, რადგანაც ონოფრე მთიელის მდგომარეობის შესახებ ფიქრით იყო გართული და ონისე კი, როგორც სჩანდა, სცდილობდა თავისი მდგომარეობა მომღვრისთვის არ შეემჩნევილებინა.

ონოფრეს შუბლი ხან იჭმუხვნებოდა, ხან ისევ იშლებოდა და აშკარად ეტყობოდა, რომ გასაჭირს მდგომარეობაში იყო. მას გადაეწყვიტა, რომ პირდაპირ მთიელისთვის გამოეკითხა ამ დღეში ჩავარდნის მიზეზი, მაგრამ არ იცოდა, დაწყება საიდგან უფრო სახერხული იქნებოდა და არჩევდა.

- შვილო, ონისე! - ბოლოს გაწყვიტა იმან სიჩუმე: - რადა ხარ აგრე დაღონებული?.. რად გახდი და რად დაკარგე ფერი?.. შეუძლოდ ხომ არა ხარ?

- ვინა, მე? - ერთბაშად წამოიძახა მთიელმა, მთლად გაწითლდა და აღშფოთებული ქშენა დაიწყო.

- ჰო, შვილო, შენა.. სწორე გითხრა, შენი მდგომარეობა მაწუხებს.

- მე კარგადა ვარ... მე არა მიჭირს-რა! - ნაწყვეტ-ნაწყვეტად წარმოსთქვა იმან და ქშენას მოუმატა.

- არა, შვილო!.. შენ რაღაც გემიზეზება. რა გიდრდნის, გიკლავს გულსა და მოსვენებას არ გაძლევს?.. ჰხედავ, გახდი, დაღონდი და ცოცხალის ადამიანის ფერი აღარა გაქვს.. მითხარ, შვილო, რა მოგდის?

- რაი გითხრა?..

- მე იმედი მქონდა, რომ მშობლად მიყურებდი; მეგონა შენი ნდობა დავიმსახურე-მეთქი, დარწმუნებული ვიყავ ყველაფერს მეტყოდი და...

- და რაი?.. მე კი დაგიმალე განა? - გადიხარხარა ონისემ.

მღვდელმა შეჰხედა და გაოცდა. მთიელს სახე დაჰპრანჭოდა, თვალები ამოსჯდომოდა და სისხლი მოჰრეოდა, თვით სიცილიც არ იყო სიცილი კარგა მყოფის კაცისა.

- ონისეუ, შვილო!.. შენს გულს ზადი შეჰპარვია და მითხარ, თორემ ბოლოს ინანებ

და გვიან-და იქმნება... გაუხსენ შენს მშობელს გული, ჩაახედე შიგა, რომ მიზეზი იცნოს და გიშველოს...

- ჩემს გულში, ჩემს გულში! - ბრაზიანად წამოიძახა მთიელმა და დაუმატა: - რაია ჩემს გულში, რაი!.. ახლა ტყუილს კი ვეღარ მოვიგონებ.

- შვილო, შვილო! - წარმოუთქმელის მწუხარებით და წყენით წარმოსთქვა მოხუცმა: - რად ჰკუწამ მაგ პასუხებით იმ გულს, რომელიც შენ გეკუთვნის, შენია და შენთვის ილევა?

ონისე ერთბაშად შეჰკრთა, გაჩერდა და ორივე ხელით თავი დაიჭირა. ჩამოვარდა სიჩუმე... მოისმოდა მხოლოდ მთიელის გულისცემა, რომელსაც თითქოს ბუდიდგან ამოვარდნა განეზრახა. მოხუცი უყურებდა შემბრალებელის თვალებით და აშკარად ეტყობოდა, რომ სიბრაალულს დაემდულრა.

- მღვდელო, მღვდელო! - გულის გასაგმირად დაიძახა ონისემ და მუხლებზედ დაეცა: - შემინდე, მაპატიე, შემიბრალე... ბეჩავი ვარ!.. არ ვიცი, რას ვჩადი, რას ვშვრები... თავი მისკდების... გულს ცეცხლი ეკიდების... რაი ვქნა, როგორ ვქნა! თავი მოვიკლა, როგორ მოვიკლა?..

- შვილო, დამშვიდდი... მოიგონე ღმერთი!.. - უთხრა შეწუხებულმა ონოფრემ და დაუმატა: - რას შვრები... რად აძლევ მაცდურს სულსა?..

- ჰა? სულსა?.. მაცდურს?.. აბა რაი ვიცი, რა?.. ღვთის მადლმა, არ ვიცი და გული კი სკდების, ინთების და ცეცხლი ეკიდების.

- რა მიზეზია?

- მიზეზი? - იკითხა იმან ბეჩავად და წუთის სიჩუმის შემდეგ აჩქარებით განაგრძო: - არ ვიცი, არა!.. დამეხსენ, ღვთის მადლსა!..

მოხუცმა შეჰხედა და წყნარად უთხრა:

- ონისე, მოდი, შინ წამომყევ!.. ამაღამ დაგასვენებ და კარგად შეიქნები.

- ვერა, ვერა! - დამშვიდების შემდეგ აღელდა ისევ და ხელები გაასავსავა: - ახლა კი მთაში წავალ.

- მთაში რას გააკეთებ?.. ცოტა დაისვენე და ისე წადი.

- არა მიჭირს-რა, შენაი ჭირაიმე!.. ეხლა მოვგონდი. - დაწყნარებით უპასუხა მთიელმა და გრილი წყალი სახეზედ შეისხა: - მშვიდობით, მღვდელო!

- მოიცა... რა გაჩქარებს? - დაფაცურდა მოძღვარი.

ონისემ შეჰხედა და ტუჩები გაუღიმდა; სახეს იდუმალეზა დაეტყო, გადიხარა თავი მოხუცისკენ და ჩუმად წარმოსთქვა:

- მეძახიან.

- რას ამბობ, ვინა?

- სუ-სუ! - ტუჩებზედ თითების დადებით წარმოსთქვა იმან და ფროთხილად გასწია.

- ონისე, ონისე!

- რაი გინდა? - უპასუხა იმან, შესდგა და თავი მოიბრუნა; - დანიშნულს ვადაზედ კიდევ მოვალ, ცხო რაილა გინდა?..

მღვდელი მიუახლოვდა და სალაპარაკოდ მოემზადა, მაგრამ ონისემ ისევ გააჩუმა.

- სუ-სუ!.. მოვალ-მეთქი, მოვალ... ბეჯითად მოვალ!.. - გადადგა კიდევ რამდენიმე ნაბიჯი და ტყეს შეეფარა.

მოხუცს ვერ მოესწრო თავის თავისთვის კარგად ანგარიში მიეცა ყველა ნახულისა, როდესაც მთიელი ისევ უცბად გამოვიდა, დაეცა მის მუხლებთან და მდულარე ცრემლებით ხვეწნა დაუწყო:

- დამლოცე, დამლოცე, ღვთის მადლსა!.. შენი ლოცვა ჩემთვის ღვთის წყალობაა! დამლოცე და ისე წავალ.

- უფალო, მოხედენ და იხსენ განსაცდელისაგან! - ძლივს წარმოსთქვა მოძღვარმა, როდესაც მთიელი მარდად წამოხტა, საჩქაროდ ემთხვია ხელზედ და, წუთს შემდეგ, ღამის უფსკრულში შთაინთქა.

XIX

გაიარა დღემ, მეორემ, კვირამ... თვემ და ონისე აღარსად გამოჩნდა. ამაოდ დადიოდა მოძღვარი წყაროზედ, ამაოდ შესთხოვდა უზენაესს - მთიელი ერთხელ კიდევ გაეცდევინა თვალწინ, ამაოდ ელოდა ამ სანატრელს წუთებს, - ონისე არსადა სჩანდა!

ამ მოლოდინში მიდიოდა ონოფრეს დღეები და წუთით წუთს თანდათან შიში და აღშფოთება ემატებოდა. მისი ფიქრი სულ მუდამ ონისეს დასტრიალებდა გარშემო და მისი მდგომარეობა ათასს შემადრწუნებელს სურათად ეხატებოდა თვალწინ; წარმოუდგებოდა, რომ განსაცდელში, რომელსამე გაჭირვებაში იყო, მშველელი ხელი ეჭირვებოდა და მისი ღმობიერი გული განშორების გამო იტანჯებოდა, ჰსურდა ეშველა და ხელი კი ვერ მიეწვდინა.

ამ მდგომარეობაში იყო მოძღვარი, როდესაც სული-წმინდის დღესასწაულმა მოაღწია და განთიადთან ერთად მოხუცი ცისკრად დადგა. დიდხანს ლოცულობდა თავის განმარტობულს ქოხში, ხალხს დაშორებული მოძღვარი, დიდხანს და გულმხურვალედ შესთხოვდა უფალს გზა-დაკარგულთათვის ცხარეს ცრემლით. მათ შველას, ნუგეშინის ცემას და გამხნევებას ევედრებოდა. მოხუცმა გაათავა ცისკარი, უკანასკნელად გადაიწერა პირჯვარი და გარეთ გამოვიდა, რომ იმ გორაზედ გამოსულიყო, სადაც ყოველ ბედნიერს დღეს ცისკრის შემდეგ წირვამდის დროს ატარებდა.

საკმაოდ მოზრდილს და რგვალს ტაფობას, თითქოს განგებ, დარაჯად გარს შემორტყმოდნენ უზარმაზარი გოლიათნი და წმინდა ადგილს უწმინდურის ფეხის მიკარებისგან იცავდნენ. ტაფობის შუა ადგილს მოჩანდა რგვალად ამალღებული პატარა გორაკი, რომელსაც ფერდოები შემოსილი ჰქონდა ვერხვის ტყითა. ხეები, სწორედ ამართულნი, ასულიყვნენ გორის თავამდის და იქ, თითქოს განგებ, გაჩერებულიყვნენ, რომ კაცის თვალისთვის საედემო წალკოტი არ დაეფარათ. ამ მაღლობის სათაური იყო

ტიტველი და მოწმენდილი; აქ ტყის ადგილი დაეჭირა ნაზს, თვალის დამყვავებელს, მწვანე ჩახუჭუჭებულს ბალახს, რომელთა შორის თავები გამოეყოთ მთის სურნელოვანთ კეკლუცთა და ნაზად გვერდზედ მოეხარათ. შუა ადგილს ამართულიყო მუხის ჯვარი, ხანის და ავდრისგან გათეთრებული, მზის სხივზედ ვერცხლად კრიალებდა და კაცს სასოებას უღვიძებდა. თითქოს თვით იქ რგულს ხეებსაც კი ეგრძნოთ მისი სიწმინდე, ცოდვილ დედამიწიდგან აეგლიჯათ და თავზედ შედგმულს ედემს დიდებას ეუბნებოდნენ. ჯვარის ქვეშ მოჩანდა კაცის ხელით ამაღლებული, ბელტებ შემოწყობილი მიწის გროვა და ზედ დადებული უზარმაზარი ნახეთქი დიდის კლდისა. იქ არავინ დადიოდა, არავინ ეკარებოდა ამ ადგილს, გარდა ონოფრესი და იმ ნიავისა, რომელიც ათასში ერთხელ ყვავილთ მყუდროების დასარღვევად ცელქად ჩაიჭრებოდა ხოლმე. ეს ადგილი ამოერჩია ონოფრეს მაყვალას საფლავად და აქ გამოდიოდა ყოველ ბედნიერ დღეს მიცვალებულის მოსახსენებლად.

მოდვარი დღესაც აქ მიდიოდა, აქ უნდა მოეგონებინა სიცოცხლითვე ხალხისგან განდევნილი და სიკვდილს შემდეგაც მარტო დარჩენილი.

მოდვარი, რომელმაც მაყვალას სიცოცხლეში იმდენი სიტკბოება გააცნობინა და განუსაზღვრელი კაცობრიობა უჩვენა, თავის მოწაფეს სიკვდილის შემდეგაც თავს არ ანებებდა და მის სულის მოსახსენებლად ლოცვაში მთელს საათებს ატარებდა. მაყვალას სახელთან არ ივიწყებდა უბედურის ამ დღეში ჩამგდების სახელსაც და ზედ ურთობდა ქვეყნის კეთილდღეობის შეთხოვნას უზენაესის წინაშე.

ონოფრე უახლოვდებოდა წმინდა ადგილს, - რომლისთვისაც თავის მზრუნველობის ნაყოფი და შემდეგ მსხვერპლი ბოროტმოქმედის ხელისა მიებარებინა, - გველსავით დაკლაკნულის ბილიკით, რომელიც ტყეში იმალებოდა და გორის თავზედ გაჰყვანდა. ის მოდიოდა წყნარად, დაფიქრებული და გზიდგან ფრთხილად იშორებდა კეკლუცად გადმოზნექილს გაფოთლილს ტოტებს. მოძვარი ცდილობდა, რომ შტოების გაწევის დროს, უცაბედო მოძრაობითაც არის, გაფურჩქენილის ფოთლებისთვის არა ევნო-რა და მით საედემო მშვენების ჰარმონია არ დაერღვია.

მოდვარი გასცდა ხვეულებს, გადაიარა წყაროც, რომელიც იქავ გორიდგან ჩამოჩუხჩუხებდა და ხელი გაავლო იმ უკანასკნელის ხის ტოტს, რომელიც ველიანს მალლობს ამორებდა. გასწია, აიღო ფეხი გადასადგმელად, მაგრამ გაოცებული სწრაფად შეფერხდა.

ონოფრე იდგა ისე გაუნძრევლად, თითქოს იმ ადგილს გახევებულაო და ჩაცივებით გაჰყურებდა თოვლსავით უმტვერო თეთრს ჯვარსა.

იმის გაოცების მიზეზი იყო ვიღაცა კაცი, რომელიც მოძვრისკენ ზურგშემოქცეული დაჩოქილი იდგა და ცივს სამარეს მხურვალეს ცრემლებით გათბობას უპირობდა. უცნობი ჩაჰკვროდა საფლავის ქვას და ზედ დასწებებოდა; ცახცახით ლოშნიდა და მდუღარე ნაკადულით ლორთხავდა. ათასში ერთხელ მედგრად, ძლიერად ამოიხვნეშებდა და იმედდაკარგულის კვნესით სიპს ქვას თავს ახეთქებდა.

სურათი იყო მეტად დიდებული, გოდება - მეტად მტკივნეულის გულისა, რომ მოძვარს ამ იდუმალების დარღვევა გაეხედნა. ნუგეშმოკლებული ტიროდა მდუღარედ, მწარედ და გრძნობის გამოსათქმელად მხოლოდ უსიტყვო გმინვას აღმოახდენდა. ხმა

იყო ცხარე, მწვავე, ხმა ნამდვილად აღზნებულის გულისა, რომელსაც იტაცებდა ნიავი, მიჰქონდა თრთოლვით და ბეჩავის ძახილისთვის კლდეთა და ღრეთა ზარს აძლევინებდა.

თითქოს მწუხარების წინაშე თვით ბუნებასაც მოეხარა თავი და ყოველი ქმნილება გაჩუმებულიყო, რომ მწვავე ხმა მტკიცედ შთაებეჭდათ, ეგრძნოთ მისი ძალა და ყრუდგამეორების შემდეგ ცრემლად დაფრქვეულიყვნენ. თითქოს თვით ცაც კი შეჯერებულიყო უბედურის მწუხარებით და მწარედ შეჭმუხვნილი, ადგილ-ადგილ ჩაშავ-ჩაკუპრებული ტყვიის ფრად გადაქცეულიყო. დაიწყო წყნარი და ჩუმი ნამბა, რომელიც ყმაწილის ქალის ჩაწყვდიადებულს თვალთაგან გადმონადენს ცრემლს მიემსგავსებოდა.

კაცმა წუთით აიღო თავი, დაიკრიფა გულ-ხელი და ჩასისხლებულის თვალებით დააცქერდა შავსა და ცივს მიწას, რომელიც ყრუდ რჩებოდა აღზნებულის გულის ხვეწნისადმი. შემდეგ დაეცა ისევ, დაეკონა საფლავს და გამწარებულმა გაშმაგებით კოცნა დაუწყო. ეტყობოდა, ნაღველი უიმედობისა უნდოდა ამოეღვარა, მოეშორებინა თავიდან, მაგრამ ყოველ კოცნაზედ, ყოველ განძრევაზედ ვარამი თანდათან ემატებოდა, თანდათან უძლიერდებოდა. ბიჭი დაოსდა, დასუსტდა და გაწამდა, გაწამდა და რამოდენსამე ხანს ასე დარჩა. ბოლოს წამოიწია, წყნარად წამოდგა ფეხზედ და კვალად საფლავს დაუწყო ცქერა, წადგა რამდენიმე ნაბიჯი და ჯვარს მიენდო. უცნობს სახე გამოუჩნდა. მოხუცმა დაინახა და განცვიფრებით წამოიძახა:

- ონისე!

დიაღ, ეს გახლდათ ონისე, ონისე, რომელიც სტიროდა თავის დაუვიწყარს მაყვალას, სტიროდა თავის გაჩენის დღეს და ჰკრულავდა თავის ჩაბნელებულს გულს, რომელსაც მოსვენება წაერთო, სიცოცხლე გაემწარებინა და საშუალებას არ აძლევდა, წუთითაც არის, თავდავიწყებას მისცემოდა.

მაყვალა, რაც კი თავი ახსოვდა ონისეს, იყო მისი სიცოცხლის შემადგენელი ნაწილი და, მის სიკვდილთან ერთად, ესეც სრულს სიცოცხლეს ვედარა გრძნობდა. ყველგან და ყველაფერს მისთვის რაღაცა აკლდა, სისრულეს ვერ შეადგენდა. მაყვალა იყო ონისესთვის ყოველისფერი და, მის სიკვდილთან ერთად, უბედურს მთიელს აღარაფრისთანა აღარა დარჩენოდა-რა, რომელსაც მისი შეაღერსება შესძლებოდა, მისთვის მზე გაემუქებინა და ქვეყნისთვის ფასი დაედო.

ის იდგა გაყინული, გაციებული, ტუჩებ-მოკუმული და იგონებდა იმ ქმნილებას, რომელიც, ბნელს ჩაწყვდიადებულს სამარეში ჩაჭედოდა, დღესაც ყველას, ყველაფერს, თავის თავსაც კი ერჩინა.

თემისგან განშორებულს, თავის მიწა-წყლიდამ დაკარგულს ონისეს მაყვალასთან შეყრის იმედი-და ასულდგმულებდა, მისი სიცოცხლე მხოლოდ მასთან ტრფიალის იმედზედ ეკიდა და ეს უკანასკნელი ძაფიც მაყვალას სიკვდილს შეეწყვიტა... რაღას უნდა ესულდგმულებინა მომავალში დაკარგული?

ეს კაცი მთელი კვირაობით დადიოდა, ხვდებოდა ღრესა და ტყესა, ხვდებოდა მთასა და ველსა და, გართობის მაგივრად, მხოლოდ ნაღველს იგროვებდა და ცრემლად

დასანთხევად ამ უწმინდესს ადგილს მოდიოდა.

ასე დადიოდა ხოლმე მთიელი მოხუცის უკანასკნელს შეხვედრამდის, აქ იკლავდა ჯავრსა და ბოროტს, აქა სდნებოდა, ილეოდა და წვეთ-წვეთად ისპობდა სიცოცხლეს.

ონისეს, რომელსაც ყოველისფერი შეეტყობინა მოძღვრისთვის, გაეშალა გული და შიგ ჩაეხედვინებინა, მაინც კიდევ შერჩენოდა ერთი საიდუმლო კუნჭული, რომელსაც ონოფრე ამჩნევდა, ისეთის ხერხიანობით უვლიდა გარს და შეტყობას სურვობდა... მაგრამ მთიელი უბრთხილდებოდა მას, უბრთხილდებოდა ისე, როგორც მარჯვენა თვალსა და ყოველის ღონისძიებით მეცადინეობდა ყველასთვის, თუ შესაძლებელი იქნებოდა, თვით ღმერთისთვისაც კი დაფარული შეექმნა. მას ეშინოდა, რომ ონოფრეს მისი საქციელი ცოდვად არ ჩაეთვალა და არ აღეკრძალა ის უკანასკნელი სიტკბოება, რომელსაც მაცვალას საფლავთან ტრფიალში ჰპოულობდა.

აქ დადიოდა ონისე, აქა სდნებოდა, აქა სტოვებდა თავის ჯანმრთელობას; ეს იყო ის საიდუმლო, რომელიც მოძღვარს ისე უნდოდა შეეტყო და მოწაფე კი ისეთის გამუდმებით და სიბრთხილით მალავდა.

მძიმე განსაცდელი, რომელიც ონისეს ეტვირთნა, იყო არშიყობა აღზნებული გულისა ცივის, ჩაწყვდიადებულის სამარესი, ალერსი უსულოსა და უგრძნობელის გვამისა, გამოსალაპარაკებლად გოდებით ჩამახილი აწ ყრუდ-გადაქცეულის, მიწად ქმნილის, ოდესმე გულის გამხარებელის ქმნილებისადმი!..

გოდება და ტირილი, მუდამ წადილი შეუძლებელისა, განუწყვეტლივ მოგონება დაკარგულის ედემისა მთიელს აღშფოთებდა, ღალავდა და წყნარ-წყნარად ძალას ართმევდა; ამას ემატებოდა წადილის დაუკმაყოფილებლობა და უბედური უცეცხლოდ იწვებოდა, იდაგებოდა და განწირულებამდის მიდიოდა.

ონისემ იგრძნო სიძნელე თავის მდგომარეობისა, იგრძნო, რომ ყოველი მიკარება მაცვალასი, ყოველი მიკარება იმ მხარისა, იმ ადგილისა, იმ ედემის კუნჭულისა, სადაც ერთხელაც არის სატრფოს ამოესუნთქა, შეუბრალებელს გულის მკუწველად გადაჰქცეოდა, იგრძნო, რომ მათ სიახლოვეს ვეღარ გასძლებდა და გადასწყვიტა - გაქცეულიყო, წასულიყო, გადაკარგულიყო ისეთს ადგილს, სადაც ამ შავად და ბნელად გადაქცეულის ადგილების ხმა ყორანსაც ვეღარ მიეტანა.

დღეს, სულისწმინდის მოფენის დღესასწაულს, ონისე უკანასკნელად მოსულიყო იდუმალს საფლავთან, სურნელოვანის ყვავილებით შეემკო მკაცრად გამომზირალის სიპის ქვის სახე, რომელიც ისე შეუბრალებლად, მძიმედ და უგულოდ დასწოლოდა ნაზის ქმნილების სამარეს.

ონისემ უკანასკნელად დაჰხარა თავი, უკანასკნელად ჩააკვდა სამარეს და, თრთოლვა-მორეული, თითქოს ზედ დაეწება, გაწამდა და დიდხანს დარჩა ისე გაუნძრევლად, თითქოს სული შავს მიწას დაანთხიაო.

ბოლოს წამოხტა, ორიოდ ნაბიჯი გადასდგა, გაჩერდა და გულხელი დაიკრიფა. მან იგრძნო რაღაც ძალა, ძალა მიუწდომელი და განუსაზღვრელი, რომელიც მას სამარისკენ იზიდავდა, იზიდავდა ისეთის სიძლიერით, რომ განძრევაც კი ვეღარ მოეხერხებინა. ერთბაშად კისერი წყნარ-წყნარად მოედრიჯა, მოიბრუნა თავი ჯვარისკენ

და, მწარედ, მწარედ დაღრეჯილი წარმოუდგენელის მწუხარებით, გაშეშდა.

მოძღვარს დღეს პირველად მიეცა საშუალება - ონისეს სახეს დაჰკვირვებოდა და პირველად იგრძნო ის აუტანელი ჯოჯობითი, რომელსაც სამფლობელოდ მოხვევის გული ამოერჩია. ონოფრემ თვალეები დახუჭა, რადგანაც მეტი ცქერა ვეღარ შესძლო უბედურების გამოძახატველის პირისახისა; ონისე იდგა დაღვრემილი, გაფითრებული და ნუგეშმოკლებული; ის მოხრილიყო, თითქოს მიმამე ლოდი დასწოლიაო და მის შეუბრალებელს სიმძიმეს ჩაუკეცვინებია, ჩაუჭუჭკავს და ლომებრივი შეხედულობა მედგრად დაუჩაგრავსო. იდგა უაზროდ, სიცოცხლეს მოკლებული და ჩაჰკვირვებოდა ერთს ადგილს; ჩაჰკვირვებოდა, მაგრამ ვაი ამ ცქერას!.. აქ სჩანდა კვნესა დაობლებულის სულისა, აქ იყო შენანება თავის სიცოცხლისა, აქა სჩანდა ხვეწნა, მუდარა გატეხილის კაცისა, რომელიც დაჰმონებოდა შეურყეველს ძალას და არსად, არავისგან შველას არ მოელოდა. ონისე იდგა ისე, თითქოს მიწა გახეთქიაო და მის შთასანთქავად პირი უქნიაო, თითქოს ცა ჩამონგრეულა და სამუდამოდ ჩაქოლვას უპირობსო.

მაგრამ არა, მე ვერ ავწერ მის სახეს, მის გამომეტყველების სიძლიერეს. უნდა ნახოს კაცმა, ნახოს და იგრძნოს მისგან აღძრული შთაბეჭდილება, რომ გაიგოს, დაინახოს რამდენის ურიცხვის ხაზებით დაეღარა მთიელის სახე გულიდგან გადმონახეთქს მწუხარებას.

მხოლოდ მთას შეუძლიან მიანიჭოს ადამიანს ეს გრძნობიერება და მხოლოდ მთის შვილს შეუძლიან გამოიჩინოს მისი ძალა; ის ძალა, რომელმაც თვით მოხუცს, იმის გაფოლადებულ გულსაც კი მუხლი მოადრეკინა, თავი მოახრეკინა და ძლევამოსილებით სავსე ენამჭევრობა გააწყვეტინა.

ამ წუთებში მოხუცს შაეძლო მხოლოდ ცქერა, ხილვა და, ძლიერის სურათით დამორჩილებულს, ბედ-გაშავებულისადმი თანაგრძნობა.

ერთბაშად ონისე შეჰკრთა, გასწორდა და თავი მაღლა აიღო.

- მშვიდობით! - წარმოსთქვა იმან გულდამდუღვრილმა: - მშვიდობით, მაყვალაუ! ვაიმე... ვაიმე, რომ ცოცხალსაც აღარ მეცხოვრების და სიკვდილ ტიალიც აღარ მომერგო!.. მშვიდობით, მაყვალაუ!.. მშვიდობით!.. ვეღარ გავძელ სიახლოვე... მაგრამ... ვაი წასვლას და ვაი არ წასვლას!

მთიელი დააცქერდა საფლავს, დააცქერდა და თვალეებს თითქოს კუპრი მოერია და ცხარე, მდუღარე ნაკადულმა გადმოჰხეთქა.

- მიყურე... მიყურე-და, ვაჟკაცი ვტირი! - წამოიძახა ერთბაშად, გააღრჭიალა კბილები და გულში მჯილის შემოკვრით მწარედ წარმოსთქვა: - ოხ-მე!..

მთიელი გაბრუნდა, წატორტმანდა და ძალა-მოკლებულმა, დაჭრილს ლომსავით, ლასლასით გასწია.

- ონისე, ონისე! - ძლივს მოახერხა მოძღვარმა: - ონისე, შესდეგ, შე უბედურო!

მოხვევე შეჰკრთა, წუთს შეფერხდა, მაგრამ მაშინვე ნაბიჯს მოუმატა და ისევ გასწია.

- დაიცა, სად მიხვალ? - გაავლო ხელი მოხუცმა, რომელიც რამდენისამე

გადახტომის შემდეგ წამოეწია.

მოხევე შესდგა და აზრმოკლებულის თვალებით შეჰხედა; შემდეგ იდუმალებით ტუჩებზედ ხელი დაიდო და წყნარად, ნიავსავით ბრთხილის ხმით წარმოსთქვა:

- სუ, სუ!.. დაიცადე... აგერ მეძახიან და უნდა წავიდე.

- რას ამბობ, შვილო, ვინ გეძახის?

- სუ-უ! - განიმეორა იმან: - სუ, თორემ დააკრთობ და გაიქცევა.

მთიელი ჩაფიქრდა, გაჩუმდა და კისერი ისე გაიძაბა, თითქოს ვიღაცას ყურს უგდებდნო. ერთბაშად შეჰკრთა, თვალები სივრცეს გაუშტერა და უთავბოლო სიტყვების წამოსროლა დაიწყო:

- მაყვალაი!.. მაყვალაი ვინაა? - წარმოსთქვა დაფანტვით, რამდენსამე ხანს გაჩუმდა და ერთბაშად მოძღვარს მწუხარებით მიუბრუნდა: - მითხარ, მითხარ, ღთის მადლსა, მაყვალაი ვინაა?.. არ იცი, განა?.. ჰო-ო... მე კი ვიცი... ღვთის მადლმა... ის უფლის ნათლულია... რაი?..

- შვილო, შვილო!.. - დაიწყო მოძღვარმა, მაგრამ იძულებული შეიქნა ისევ გაჩუმებულიყო, რადგანაც მთიელმა პირზედ ხელი დააფარა.

- სუ-მეთქი... მეძახიან! - თანდათან აჩქარდა და ტყისკენ გასწია.

მოძღვარს შეეშინდა, რომ შეშლილი არ გასხლტოდა და ხელი გაიწოდა დასაჭერად, მაგრამ მთიელმა ისეთის საზარელის ხმით დაიკვილა და სახე ისე უწყალოდ დაეპრანჭა, რომ ონოფრე უკან მოაწყდა.

სანამ მოძღვარი გონს მოიკრებდა და ანგარიშს მისცემდა თავის თავს, ონისე ტყისკენ მიდიოდა და გადასავარდნს ადგილს უახლოვდებოდა.

- შესდგე, შე უბედურო! - წამოიძახა გულგახეთქილმა მოძღვარმა, მაგრამ გვიან-ღა იყო.

მთიელმა იშვირა ფეხი და ტყეში ჩაერია.

მღვდელი გაქანდა იქითკენ და, როდესაც გორის კიდეს მიაღწია, ორგან-სამგან, შტოების შუა მთიელის ჩრდილი დაინახა.

ონისე გადარჩა ძნელსა და საშიშს ნახტომს, მაგრამ დიდს ხანს ივლიდა სამზეოზედ?

XX

გაიარა დღემ, მეორემ, კვირამ, თვემაც და გულჩათუთქულმა მოხუცმა ონისესი ვეღარა გაიგო-რა. თემობას მოშორებულს, ხალხისგან დავიწყებულს და მზრუნველ გულს მოკლებულ ონისეს არავინ ეძებდა, არავინ ზრუნავდა მისთვის.

მხოლოდ ერთადერთი გული არ ისვენებდა, ერთადერთს გულს არ ავიწყდებოდა უბედურის სახელი და იხსენებდა თავის ლოცვებში. ეს გახლდათ დაღონებული მოხუცი, რომელიც არ გაუშვებდა არც ამვლელს, არც ჩამომვლელს, რომ მთიელის ამბავი არ გამოეკითხა, მაგრამ პასუხი ყოველთვის ერთი და იგივე იყო: “არა, არ გვინახავს, არა

გაგვიგია-რა!..”

თუმცა კარგა ხანს ონოფრემ თავის მოწაფის ამბისა ვერა გაიგო-რა, მაგრამ სასოებას არა ჰკარგავდა და იმედს ეძლეოდა, რომ უზენაესი ქრისტიანის სულს არ დაჰკარგავდა: ოდესმე მთიელის არამც თუ გადარჩენას გააგონებდა, არამედ სრულიად მორჩენასაც. იმედმა არ უმტყუნა და მის ყურს გულდასამშვიდებელი ხმა მოსწვდა.

ერთ დღეს პირიქითელი ხევსურები ჩამოვიდნენ და ბურსაჭირის გამოქვაბულის კლდის წყაროსთან დაისვენეს. როგორც ეტყობოდა, მგზავრები დაღალულები უნდა ყოფილიყვნენ, რადგანაც თვალისმოტყუებასთან ერთად ცხენებსაც ბორკილები შეუყარეს და ბალახზედ მიუშვეს.

მოხუცმა შეჰკრა თვალი უცნობებს და, ჩვეულებისამებრ, აიღო ხონჩა ხორაგით გაჭედილი, შინაური არაყი და მათკენ გამოსწია. სტუმრები დასხდნენ პურის საჭმელად, მოძღვარიც გვერდით მოუჯდა და, წუთს შემდეგ, გონიერს, ტკბილს მოსაუბრეს ხევსურნი ყურს უგდებდნენ. მგზავრებს თუმცა მოძღვარი თავის დღეში არ ენახათ, საკმაოდ დაშორებული იყვნენ ამ ადგილების მიწა-წყალს, მაგრამ წმინდა მამის სახელი მაინც მისწდომოდათ. რაკი შეიტყეს ონოფრეს ვინაობა, ისეთი მოკრძალებით სავსე პატივისცემა აღმოუჩინეს, როგორც უფალს ეკადრებოდა. მათ შორის საუბარი გაიბა, და, როგორც ყოველთვის მთაში არის ხოლმე, ლაპარაკი მხნეობას, ვაჟკაცობას და ნადირობას შაეხო.

“ერთმა მგზავრთაგანმა მოიგონა “მოხნიაი” (მოხევე) მონადირე, რომელიც დიდი ხანია, რაც იმათ მთაში ჩასახლებულიყო და მას აქეთ ქისტებს დედას უტირებდა.

- თიკნის ყური აღარ იკარგებოდის, რაც ის მოხნიაი მოვიდა... - წარმოსთქვა ხევსურმა და აღტაცებით გააგრძელა: - მაშინვე დაედევნების, გზას ჩაუსაფრდის და მთის არწივს მტერ ველარ წაუვიდის.

- საკურველ არისა! - დაუმატა მეორე ხევსურმა: - კაცს არ მიეკარებისა, სახლში არ შევიდისა, ნადირსავით სულ მთად სულადობსა და იწმინდებისა.

- როგორი სახისაა? - ჰკითხა მოძღვარმა და გულის ძგერით ყური მიაპყრო.

- თუ გითხარ, მოხნიაი, - უპასუხა ხევსურმა. შემდეგ აღუწერა მისი ტანი, შეყრილობა და შეატყობინა, რომ ან ავად უნდა იყოს, ან, „მოვნე“ დაცემული და ან ხატისაგან დამიზღუბებული, რადგანაც ვეძას ნადენს მიწასავით გაყვითლებულა.

ონისეს წინანდელი ჩვეულება არ მოეშალა, რადგანაც სულ დაღონებული და მოწყენილი დადიოდა, თითქოს ლაშთ გართხმა ეზარებისო.

- სახელად რა ჰქვიან? - იკითხა თანდათან აღტაცებაში შესულმა მოძღვარმა და გულაძგერებული სმენად გადაიქცა.

- ონისეი... მოხნია, ონისე არის, გადაღმეველი...

ამ სიტყვების გაგონებაზედ მოძღვარი აინთო, აღეგზნო სიხარულის ცეცხლით და ღმერთს მადლობა მისცა, რომ არ ინდომა უბედურის განწირვა და დაღუპვა; რომ მისი ცხოვრება ხალხისთვის ისევ სასარგებლო შრომას მიმართა.

მას ონისე სრულს გიჟად მიეღო, მაგრამ ის მხოლოდ ყოველ წუთის

მოუსვენებლობას მეტად მოექანცა, დაესუსტებინა და განუწყვეტელს სატანჯველს და ფიქრს ჭკუაც რამოდენადმე მოელაღა.

იმ ადგილებს განშორებულს მთიელს, სადაც ყოველი სურათი სატრფოს მოგონებას მწვავედ აღუძრავდა, რამოდენსამე ხანს შესვენება საკმარისი გახდომოდა, რომ გონება დაემშვიდებინა და, თუმცა მწარე, მაგრამ შესაძლო ცხოვრება დაეწყო.

მართალია, მას სრული განცხრომა ვერ ეპოვა, მაგრამ, რაკი გულის მომწამლავს, გამბრაზებულს ადგილებს მოჰშორებოდა, ცხოვრებაც უფრო თანასწორი შეჰქმნოდა და მასთან ერთად სულსაც მოესვენა იმდენად, რამდენადაც მის მდგომარეობაში მყოფს და მისი ბუნების მქონე კაცს შეეძლო.

მზე გადიხარა, აგრილდა და მთიელები წავიდნენ; მოძღვარი შინ დაბრუნდა გამხიარულებული. იქამდის აღტაცებაში მოსულიყო ონისეს კარგა-მყოფობის გაგონებით, რომ მაყვალას საფლავთანაც კი ასულიყო და ეხარებინა განსაცდელში მყოფის გადარჩენა.

დღეს მოძღვარი თავის თავს დაჯილდოებულადა სთვლიდა, რადგანაც კეთილს ბოროტებაზედ გაემარჯვა და მაცდური დამარცხებული შექმნილიყო.

მოხუცს სახე უბრწყინავდა და ის-ის-იყო ემზადებოდა მაცხოვრის წინაშე დაჩოქებას, რათა უზენაესისათვის სამადლობელი ლოცვა გადაეხადა, როდესაც შემოესმა ცხენის ფეხის ხმა. მოძღვარი გაჩუმდა და ყური დაუგდო. ხმაურობა შესწყდა; აშკარა იყო, რომ ცხენი მის კარებზედ გაჩერდა.

- ვინ უნდა იყოს? - წარმოსთქვა მოხუცმა და სიტყვები ჯერ არ გაეთავებინა, როდესაც გარედგან ძახილი შემოესმა.

მოძღვარი გარეთ გამოვიდა და ერთი მთიული დაინახა, რომელიც ქუდმოხდილი მისკენ წყნარად მიდიოდა.

ცხენი, რომლითაც ეს კაცი მოსულიყო, ქოხისგან საკმაოდ მოშორებით დაეყენებინა, რადგანაც ეს ადგილები წმინდა ადგილებად ჰქონდათ მიღებული და ცხენით მისვლა შეურაცხყოფად ჩაითვლებოდა.

მთიული მივიდა მოძღვართან, ემთხვია ხელზედ და თავი დაუკრა. მოძღვარმა პირჯვარი გადასწერა და ჰკითხა:

- ვინა ხარ, შვილო?..
- იასაული გახლავარ.
- ვინ გინდა?
- თქვენთან გაახელ.
- ჩემთან?.. ჩემთან იასაულს რა ხელი აქვს? - გაიკვირვა მოხუცმა.
- შენთან, შენი კვნესა-მე. ნაჩალნიკის იასაული გახლავარ.
- კეთილი, მაგრამ მაინც არ მესმის რა გინდა?.. საქმე გაქვს რამე?.. ხომ არავის დაეძებ?

- არა, შენი კვნესა-მე! დავეძებ კი არა, შენთან გიახელი.

- ჩემთან?! - გაიოცა მოძღვარმა: - რისთვის?

- ნაჩაღნიკი გიბარებს, შენი კვნესა-მე!

მოხუცს ეგონა, რომ სმენამ უღალატა, იქამდის შეუძლებლად ეჩვენა იასაულის სიტყვები. ნაჩაღნიკთან არავითარი დამოკიდებულება არა ჰქონდა-რა და არ იცნობდა, მაშ რა უნდოდა?

- უთუოდ შეგცდა, ჩემთან არ იქნები, შვილო...

- არა, შენმა მაღლმა! პირდაპირ შენთან გამომგზავნა.

- ნამდვილად? - განიმეორა ონოფრემ და ეჭვნიულად შეჰხედა.

- ჰო, შენი კვნესა-მე, შენთან.

- რისთვის?

- აბა რაი ვიცი? - მოკლედ მოუჭრა მთიელმა.

- უეჭველია, სხვასთან ვისთანმე გაგგზავნიდა, ვერ გაგიგია და ჩემთან კი მოხვედ.

- არა, ლომისის მაღლმა!.. სით შემცდებოდა? მთვრალი ხომ არ ვიყავ, რომ ვერ გამეგო... სამჯერ მიბრძანა თქვენი სახელი. ისიც კი დაუმატა: თავი არ დაანებო, უეჭველად ჩამოიყვანეო.

- მაშ საჭირო საქმე იქნება რამე?

- ღმერთმა ნუ იცის იმისი თავი.

- საკვირველია! - წარმოსთქვა კიდევ მოძღვარმა და დაუმატა: - მოიცადე, შვილო, ჯოხს ავიღებ და წავიდეთ.

როდესაც მოხუცი გამოვიდა, იასაულმა თავისი ცხენი მიართვა და, თუმცა მოძღვარი შეჯდომას არ უჯერებდა, მაგრამ მთიული არ მოეშვა და დააყაბულა.

ისინი მიდიოდნენ ჩქარა და შეუსვენებლივ, რადგანაც მთიელი იძახდა, რომ მოძღვარს ძალიან საჭირო საქმისთვის იბარებდნენ. მთელი ღამე მიმავლობაში გაატარეს და დილის ათი საათი ძლივს იქნებოდა, როდესაც სოფელს ანანურს, სადაც ადგილობრივი მმართველი სცხოვრობდა, ძლივს მიაღწიეს.

მოძღვარი დაუყოვნებლად იახლა თავის დამბარებელს, - კაცს მოხუცებულს, გამხდარს და პატარა ტანისას; მას აშკარად ეტყობოდა, რომ ზაფრა აშლილი უნდა ჰქონოდა, რადგანაც სიყვითლე თვალეშიაც ჩასვლოდა და ხაიათის ძაფის მსგავსი ხაზები ბადესავით თითქოს ზედ გადაჰფარებოდა. უფროსი მოუსვენრად დადიოდა, ხანგამოშვებით ახველებდა და, თუნდა მიზეზიც არ მისცემოდა, ხშირად აღელდებოდა ხოლმე.

ონოფრეს შესვლის უმალ მასპინძელი მოეგება და ცდილობდა გონიერებასთან ერთად მიხვრა-მოხვრაც ლაზათიანი გამოეჩინა; მაგრამ მისი მეცადინეობა ამაოდა რჩებოდა, რადგანაც მთელი სიცოცხლე სამხედრო სამსახურში გაეტარებინა და მაშინდელი მხედართ ცხოვრება და მიმართულება კაცს ყოველს ლაზათიანობას

აკარგვინებდა. ის მოეგება, მოესალმა, გაუღიმა მოწყალედ, მაგრამ ისე კი, რომ თავისი ღირსებაც არ დაეკარგა და მით მთიელისთვის დაენახვებინა, რომ იგი მბრძანებელის წინა სდგას.

- მობრძანდით, მობრძანდით, - შორიდგანვე დაუძახა მასპინძელმა და მოხუცი შემოვიდა.

დაბალი ოთახი, სადაც ისინი იყვნენ, რამოდენადმე დანოტიოებულიყო და უსიამოვნო სუნი აეშვა; მას მიჰმატებოდა დაობებული ქალაქების სუნი და ჰაერი მოეწამლა. ამგვარს მოწყობილებას შეუჩვევარი მთიელი უსიამოვნო მდგომარეობასა ჰგრძნობდა და, ისეც ფიქრით მოღალულს, თავბრუ ეხვეოდა.

მოდვარი შევიდა, მოიხადა ქუდი, გადაიწერა პირჯვარი და თავი დაუკრა თავის წინ მდგომს მასპინძელს, რომელიც ღიმილით შეჰყურებდა მოხუცის დაწყნარებულს და მშვიდობიანს მოძრაობას. ის არ იცნობდა ძველს მთიელებს და ამისთვის ონოფრეს ყოფაქცევა და თავის დაჭერა აკვირვებდა.

- თქვენა ხართ მამა ონოფრე? - მიუახლოვდა უფროსი და ჰკითხა მთარგმნელის პირით, რომელიც იქავე ახლდა.

- დიად, მე გახლავართ.

- თქვენთანა სცხოვრობდა ის მოკლული ქალი... ისა... ისა... ახ, ღმერთო ჩემო, რა ერქვა? - მიუბრუნდა იქავ სტოლთან მჯდომარს, ოთხად მოკეცილს, მწერალს, რომელიც ფრთის კალამს ქალაქიდან აკვნესებდა და უსიამოვნოდ აწრიპინებდა.

- იმასა ჰქვიან, იმასა ჰქვიან... - გადაშალა მწერალმა ქალაქები, წამოდგა და ერთბაშად წამოიძახა: - მაყვალა, თქვენო აღმატებულება.

- ჰო, ჰო, მაყვალა.

ამ სახელის გაგონებაზედ მოძვარი შეჰკრთა, გაფითრდა და პირში სიტყვა გაუწყდა.

- პასუხს ველით. - მოკლედ უთხრა უფროსმა: - მიბრძანეთ.

მოდვარმა შეჰხედა, გასწორდა, გაიმართა წელში და მიუგო:

- დიად, მაყვალა ჩემთანა სცხოვრობდა.

- მღვდელთან დედაკაცი! - მხრების აწევით მიუბრუნდა მთარგმნელს და უთხრა: - ჰკითხეთ, მაგასთან რას აკეთებდა და რად იყო?

თარჯიმანმა მოძვარს გადასცა კითხვა და შემდეგი პასუხი მიიღო:

- ის იყო დავრდომილი სულითა და ხორციტ... განწირული ხალხისაგან... ჩემი ქოხი ყველა დავრდომილთათვის თავშესაფარია.

ონოფრე შეჰყურებდა იმათ და ყველაფერი ეუცხოებოდა, უკვირდა, "რისთვის მკითხავენ, რა უნდათ ჩემგან, რა უნდათ შეიტყონ?" - ჰფიქრობდა გუნებაში და გადაწყვეტილი პასუხი ვერ მიეცა... ერთბაშად შეამჩნია, რომ ყოველს სიტყვას, რომელსაც ის წარმოსთქვამდა, სტოლთან მჯდომი მწერალი ქალაქიდან სწერდა

ხოლმე.

- მაშ იმისი მასპინძელი შენ იყავი? - ჰკითხა მმართველმა იმავე დამცინავის კილოთი, რომლითაც პირველს შემოსვლაზედ მოძღვარს დაჰხვდა. მოხუცმა იგრძნო, რომ რაღაცა განსაკუთრებული ხდებოდა, მიჰხვდა, რომ მის ლაპარაკს არ ერწმუნებოდნენ და გაწითლდა.

- კაი მასპინძლობა გაუწევია! - თავისთვის წამოიძახა უფროსმა და ერთბაშად მღვდელს მიუბრუნდა:

- ვინ მოჰკლა?

- ვინ მოჰკლა? - განიმეორა კითხვა მოძღვარმა და წყნარად უპასუხა: - ცოდვილმა, რომელსაც სასჯელი არ ასცდება, თუ არ მოინანია.

- ეგ ყველა კარგი, მაგრამ სახელი ბოროტმოქმედისა? მითხარ, რა ჰქვია?

მოძღვარს თავის სიცოცხლეში ტყუილი არ ეთქვა და ეხლა ისეთს მდგომარეობაში ჩავარდა, რომ აღარ იცოდა, რა ექნა. მოხუცი ჩაფიქრდა, საგონებელში ჩავარდა.

- სახელი-მეთქი! - განუმეორა კითხვა სახლის პატრონმა ბრძანების კილოთი.

- არ ვიცი. - მტკიცედ უპასუხა მოხუცმა.

- არც ეჭვი გაქვს ვიზედმე?

- არა.

მასპინძელმა იჭვნეულად შეჰხედა, რამდენჯერმე გაიარა-გამოიარა და ჰკითხა:

- როგორ მოხდა, რომ შენს ქოხში, სადაც სცხოვრობდი, ქალი მოჰკლეს და შენ კი სრულიად ვერა გაიგე-რა?..

- როდესაც ეს უბედურება მოხდა, მე შინ არ ვიყავ.

- ზღაპარია!.. - მხრების აწევით წამოიძახა გამომძიებელმა.

- ნამდვილს ვამბობ. - უპასუხა ონოფრემ და ისეთის თვალთ შეხედა, თითქოს არ ესმოდა, როგორ არ მიჯერებენო.

- წაუკითხეთ ჩვენება მთიულებისა, - უბრძანა უფროსმა მწერალს, და იმანაც ადასრულა ბრძანება.

აი რას აჩვენებდნენ ის გუდამაყრელები, რომელთაც ქალის მოკვლის დროს მთელი დღე მოძღვართან ერთად გაეტარებინათ:

"მთელი დღე ერთად ვიყავით. მღვდელი შედიოდა თავის ქოხში და გამოდიოდა... იქიდგან გამოჰქონდა საჭმელ-სასმელი და ერთად ვსადილობდით... შემდეგ ჩვენ მთაში გავემგზავრენით... მეორე დღეს ჩამოვედით და ონოფრემ გამოგვიცხადა, რომ დედაკაცი, რომელიც მასთან სცხოვრობდა, ვიღაცას მოუკლავსო".

- სრული ჭეშმარიტებაა, - წარმოსთქვა მოხუცმა: - ეგრე იყო.

- სახლში პირველად რომ შეხვედი, რა ნახე? - ჰკითხეს იმას.

- მაყვალა თავის სარეცელში იწვა, ნაბადი ჰქონდა თავზედ წაფარებული და მეგონა, რომ ეძინა...

- კარგი, პირველში, ვსთქვათ, გეგონა, შემდეგ?.. როდესაც მეორედ, მესამედ შეხველ?.. მოწმეები ამბობენ, რომ იმათ მთელი დღე შენთან გაატარეს და შენ კი რამდენჯერმე შესულხარ სახლში... დედაკაცი რომ არ იღვიძებდა, არ გაგიკვირდა?.. არა სცადე გაღვიძება?.. საეჭვოდ მაინც არ გეჩვენა ქალის გამუდმებული ძილი?

- მაყვალა ისეც ავადმყოფი, დასუსტებული იყო, ბევრსა ლოცულობდა, დაუცხრომელად მუშაობდა... წინა ღამე გონჯი, ავდრიანი იყო... ქარიშხალი იქაურობას ანგრევდა; ძალზედა ჰქუხდა და სწვიმდა; ქვეყანა წახვევას აპირებდა... ვიფიქრე: ღამე გაუტეხია-მეთქი... შემბრალდა, და ველარ გავაღვიძე... ძილი დასუსტებულისათვის უკვდავება იყო.

- წარმოუდგენელია!

- წარმოუდგენელია თუ არა - არ ვიცი, მაგრამ ასე კი იყო.

მასპინძელი დააცქერდა და ცოტა სიჩუმის შემდეგ უთხრა:

- მთელი დღე და ღამე ქალი იწვა და თქვენ ისიც არა ჰკითხეთ, წყალი ხომ მაინც არ სწყურიან?

- რა კითხვა უნდოდა? თუ მოსწყურდებოდა, თავადაც დალევდა. - მოკლედ მოუჭრა მოხუცმა, რომელსაც ამდენი ლაპარაკი მოსწყინდა და მოუთმენლად დაუმატა: - ეგ ყველა კარგი, მაგრამ სამწყსოსთვის თავი დამინებებია, ავადმყოფები უპატრონოდ დამიგდია და უნდა მივხედო... მიბრძანეთ, რა გინდათ ჩემგან?

უფროსმა გაკვირვებით შეჰხედა და უსიამოვნოდ ჰკითხა:

- გიჟი ხომ არა ხარ? არ იცი, რომ იმ ქალის სიკვდილს შენ გაბრალევენ?

- როგორ? - მოძღვარსაც გაკვირვების რიგი ერგო: - რა სთქვით?

- ისა, რომ იმ ქალის სიკვდილს თქვენ გაბრალევენ და, სამწუხაროდ, ყველა საბუთები, რაც კი ეხლა ხელში გვაქვს, ეჭვს აძლიერებს.

- ვინ არის ცოდვილი, რომელმაც მაგ საზიზღრობაში ცილის დაწამება გაჰბედა? - გაიმართა ონოფრე და თვალებიდგან თითქოს ნაწინწკლები გადმოსცვივდა.

- ნუ სჯავრობთ... თქვენ გამტყუნებენ, პირდაპირ თქვენ.

- ვინ არის!.. მოვიდეს, გაბედოს, პირდაპირ შემომხედოს!

მოძღვარმა მაღლა აიღო თავი და სახეზედ ისეთი მრისხანება დაეტყო, რომ თვით მასთან მოლაპარაკეც კი რამოდენადმე გაწითლდა და მოიკუნტა. კაცი, რომელიც დანაშაულსა გრძნობს, მისგან ამგვარად რწმუნებით ლაპარაკი შეუძლებელი იყო, და უფროსმა იფიქრა, რომ მოძღვრის სიმართლე შესაძლებელი არისო.

- თვით მოკლულის ქმარი ამტკიცებს მაგას. - უთხრა მცირე სიჩუმის შემდეგ და განაგრძო: - ბრალდებულად თქვენა გხდის და კანონი მოვალეა სიმართლე აღმოაჩინოს.

- თქვენ მართალი ხართ: კანონმა სიმართლე უნდა აღმოაჩინოს, იგი ვერ მიჰყვების

პირმოთნეობას...

- მაშ რას იტყვით?.. როგორც გეუბნებით, ის ამტკიცებს, რომ ქალი თქვენ მოჰკალით.

- ამტკიცებს? - იკითხა მოძღვარმა მწუხარებით და, ცოტა ფიქრს შემდეგ, წარმოსთქვა: - მაშ მოვიდეს და პირში მითხრას.

- მოიყვანეთ გელა.

- გელაა?! - წამოიძახა მოხუცმა და წამალსავით იფეთქა: - გელა აქ არის, გელა, მაყვალას ქმარი?

- დიად, აქ გახლავს და ეხლავ თქვენ წინ წარმოადგენენ.

- მაღალო ღმერთო! - მიაქცია თვალები ზეცას ონოფრემ და თავი შეიკავა: - მოვიდეს, მოვიდეს ცოდვილი... მე მსურს ჩემის თვალებით ვნახო და ყურებით გავიგონო, რასა იქმს და რას იტყვის?

გაიღო კარები და ოთახში გელა შემოვიდა; მისი სახე რაღაცა ურცხვის, ნამუსგატეხილის სიამპარტავნით ლაპლაპებდა, თავი მაღლა აეღო და საერთო შეხედულობა თითქოს იძახდა: "შემომხედეთ - მე ვარ, ვინცა ვარ!" მთიელი შესდგა კარებთან, როგორც გამამტყუნებელი, რომელიც თავის სამართლიანობაში დარწმუნებული არის და შუბლშეჭმუხვნილი გაჩუმდა.

მოძღვარიც იმის წინ იდგა დამშვიდებული, თუმცა თვალები გაჰბრწყინებოდა, თმა ოდნავ აჰბურძენოდა და პირისახეს ფერი დაეკარგა; ონოფრე იდგა გულხელდაკრეფილი, თავი აეღო მაღლა, სახე გამოეჩინა და მახეზღარს პირდაპირ უყურებდა.

პირველში გელამ გაჰბედა - შახედა მისთვის და რამოდენსამე ხანს მოხუცის ცქერას გაუძლო, მაგრამ მალე აღშფოთება დაეტყო და დაფანტვით აქეთ-იქით ყურება დაიწყო. ისა ჰგრძნობდა რაღაცა უხილავს ძალას, რომელიც მასზედ მოქმედებდა, არ უსვენებდა და გამოურკვეველს აღშფოთებაში შეჰყვანდა. აქ იყო ნათლად გამოხატული სურათი დიდებულებისა, რომლისთვისაც სიმართლის რწმუნებას ძლევა მოსილების ბეჭედი დაესვა და მისგან გასრესილი, დამცირებული, რომელსაც გრძნობა გაჰღვიძებოდა და ესმოდა თავის შეცდომილება. პირველი ემსგავსებოდა ამაღლებულს, ამაყს სულს, რომელსაც საფრად ჭეშმარიტება ამოერჩია და რომლის მომტვრევა შეეძლო ძალას და არა მოხრა, მოზნეჟა; მეორე მხარეს იდგა სულით დაცემული, რომელიც გრძნობდა თავის დამარცხებას და უნუგეშო თვალებით მშველელს, შემწეს ეძებდა.

მოძღვარმა წარსდგა რამდენიმე ნაბიჯი, შესდგა და წყნარად, გრძნობიარეს ხმით წარმოსთქვა:

- მართლა მე მახრალე მაყვალას სიკვდილს? - უთხრა მან და გაჩუმდა.

გელამ ოდნავ თავი აიღო, აღშფოთდა, მოუსვენრად და მძიმედ ამოიქმინა და ისვე თავი ჩაჰკიდა.

მოხუცმა შეჰხედა და აღზნებული ცეცხლი გულს ლახვრად მოჰხვდა. გელა ცილსა სწამებდა და, მაშასადამე, სცოდავდა; სცოდავდა ისეთის ცოდვითა, რომელიც

კაცს ამცირებდა, ართმევდა ადამიანის ღირსებას და თვით პირუტყვზედაც კი დაბლა აყენებდა. ონოფრე იყო მოძღვარი, მზრუნველი მამა თავის შვილებისა და დამცირებულის დანახვამ გულს ფეთქა დააწყებინა. გელაც თუმცა გრძნობდა, რომ მართალი არ იყო, მაგრამ ერთხელ წამოროშილის უარის თქმა ვეღარ მოეხერხებინა.

უფროსი იდგა და ელოდდა, რით გათავდებოდა მათი საქმე. ძლიერს შთაბეჭდილების მომხდენს სურათს უფროსის გონებაც მოეცვა და, ყველაფერს გადავიწყებულ, შესცქეროდა. გაიარა კარგა ხანმა როდესაც ეს უკანასკნელი გამოერკვია, დაფაცურდა და გელას მიუბრუნდა:

- რას გაჩუმდი? სთქვი!

გელამ აიღო თავი და ნუგეშმოსპობილი თვალები ხვეწნა-მუდარით შეაქცია უფროსს.

- რა ვსთქვა? - წყნარად წარმოსთქვა იმან.

- როგორ თუ რა სთქვა?.. რისა გეშინიან?.. განიმეორე ისა, რაც ერთხელ კანონის წინ გითქვამს.

მოძღვარმა წარსდგა რამდენიმე ნაბიჯი და წყნარად, დაყვავებით უთხრა:

- სთქვი, აღიარე... მსაჯულთა ქვეყანასა ზედა სიმართლის შეტყობა ჰსურთ - შეატყობინე.

გელა გათრთოლდა, ხელებმა ცახცახი დაუწყო, მაგრამ სიტყვა მაინც ვერ მოახერხა. უფროსმა შეჰხედა და მისი საქციელი უბრალო შიშად ჩასთვალა. გელა ერთგულად ემსახურებოდა, ყოველგვარ ბრძანებას დაუყოვნებლივ და მტკიცედ უსრულებდა და უფროსს უნდოდა გამოსარჩლებით სასარგებლო შრომაზედ წაექეზებინა. მიუახლოვდა იასაულს, დაუყვავა და უთხრა:

- რისა გეშინიან... რატომ არ ამბობ?.. ცოლი მოგიკლეს, და სრული უფლება გაქვს, კანონიერი უფლება, რომ დამნაშავე აღმოაჩინო... გესმის?.. ცოლი, საყვარელი ქალი მოგიკლეს!

ამ სიტყვებზედ შეჰკრთა მთიელი, შუბლზედ ხელი გადისვა და წამოიძახა:

- ჰო, ჰო, ცოლი მომიკლეს, ღვთის მადლმა, და მე თავადაც ქვეყანას გამომაკლეს.

- თუ იცი რამე, სთქვი, შვილო!.. სთქვი, რამეთუ ზეციერს მამას არა დაემალეზარა...

გელა ერთბაშად გამოიცვალა, სახე დაეპრანჭა და შუბლი შეეჭმუხნა; თვალები ბოროტების ცეცხლით გაუბრწყინდა და გულს მორეულმა ნაღველმა სახე სიმწარით აუვსო.

- გინდა, რომ ვსთქვა? - წარმოსთქვა იმან და მწარედ განაგრძო: - აგრე!.. შენ მოჰკალ მაყვალაი, შენ მეტი ვერვინ მოჰკლავდა... შენს სახლში იყო სტუმრადა... მასპინძელი შენ იყავ, და სისხლიც შენზედ არის.

ამ სიტყვების დროს გელა ხან ყვითლდებოდა, ხან წითლდებოდა და თვალებში სისხლი ერეოდა. ლაპარაკის დროს ეტყობოდა, რომ მღელვარება ყელსა სწდომოდა და

ლაპარაკის ნებას აღარ აძლევდა.

- შვილო. შვილო!.. შენ ამბობ მაგას? - ძლივს წარმოსთქვა გელასთვის უფრო შეწუხებულმა, სანამ თავის თავისთვის: - მოიგონე, შვილო, რომ ზეცაში არის კიდევ მსაჯული, რომელსაც არა დაემალება-რა...

- რაი-ლა არ დაემალება? - შეჰყვირა მთიელმა, რომელსაც სიბრაზე თანდათან გონებას აკარგვინებდა: - შენ მოჰკალ, შენა და ცხო არავინა!.. შეგიბრალო?.. რაისთვი?.. განა მე კი შემიბრალო ვინმემ?.. სახლი გამიწვილეს, ყველას გამაშორეს, მომკლეს, დამტანჯეს... და როცა გული გატყვრა... სული მოკვდა და ეხლა შეგივალოთ... არა, ღთის მადლმა, ეს გული თქვენ მოჰკალით და არც ვის არ შეგივალებსთ... შენა ხარ, შენა, მომკვლელი, მღვდელი! ტყუილად ნუღარ იმალები.

- ნუ ჰგმობ ღმერთსა და ნუ დამორჩილებიხარ ეშმაკს.

- შენ მოჰკალ, შენა, მღვდელი! ტყუილადა სცდილობ, თავს ვედარ დაჰმაღავ...

- მე მივიღე გაყინული და გავათბე... ვნახე ცოდვილი და მოვაბრუნე... რა სარგებელი მექნებოდა მისი მოკვლით?

- მაყვალაი მთხოვრად დადიოდის, - უსირცხვილოდ უპასუხა გელამ: - ბევრი ფული ჰქონდა ნაშოვნი და მოჰკალ იმისთვის, რომ იმის სარჩო დაგესაკუთრა... მოჰკალ და ახლა კი გეშინიან?

- შენამც თემის შეძულებული... - თავდავიწყებით წამოიძახა მოძღვარმა, მაგრამ მაშინვე შესდგა და წყნარად განაგრძო: - მეუფეო, შეუნდევ, რამეთუ არა იციან, რასა იქმონენ.

ონოფრე გამობრუნდა, დაიკრიბა გულხელი და დადგა. მისი თვალები ელვარებდა და გული იძახდა:

- უფალს ჩემი გამოცდა ჰსურს და მის მოწყალების ღირსიც არა ვარ!

- რას იტყვით, მღვდელი? - ჰკითხა უფროსმა.

- რა ვსთქვა, რა მეთქმის? - მიუგო მოხუცმა და ხელით გელაზედ უჩვენა: - ეს კაცი მამტყუვნებს, და კანონმა უნდა გამასამართლოს.

- დღესვე თბილისს უნდა გაგზავნოთ, აქ თქვენი გასამართლება არ შეიძლება.

- აღსრულდეს ნება უფლისა... მის განზრახვას წინ ვინ წაუდგება?

- გირჩევდით კი, რომ გულწრფელად ყოველისფერი აღგეარათ, კანონი ისე სასტიკად აღარ მოგექცეოდათ.

- მე მყავს უმაღლესი მსაჯული, რომელიც ყველას გულთამხილავია... როდესაც მის წინაშე წარვსდგები, პირზედ ღიმილ - მოსული ვეტყვი: „მეუფეო, მიუწყე კეისართა კეისრისა და ღმრთისა - ღმერთსა“.

ამ სიტყვებს შემდეგ მის ბაგეთ სიტყვა აღარ წარმოუთქვამთ, თუმცა ყველა იქ მყოფი ცდილობდა წარმოეცდინათ რამე, რომელსაც მაყვალას მკვლელობის საქმის განათება შესძლებოდა.

გელა, რომელიც თემისაგან განდევნის გამო დიდხანს სხვადასხვა ადგილებში დადიოდა და ხან ვის შეაფარებდა თავსა, ხან ვისა, - ამ უკანასკნელს ხანში ისევ მთიულეთს მოვიდა და ანანურის აღმსრულებელთან, რომელიც მთელს მთის ხალხზედ მბრძანებლობდა, იასაულად დადგა.

მართალია ხალხი განდევნილს, როგორც საერთო სხეულიდგან მოკვეთილს, არ იკარებდა და მისგან შინ დაბრუნება, ოჯახობის ხელახლად გამართვა შეუძლებელი იყო, მაგრამ, მთავრობისგან დაფარული, თავის სოფლის ახლომახლო ცხოვრებას კი ახერხებდა.

ხალხისგან განდევნილი, რომელსაც ყველა ერიდებოდა, ხმას არავინა სცემდა, რომელთანაც მეზობელნი პურის ჭამასაც კი უკადრისობდნენ, - თანდათან ბრაზდებოდა და, ისევ წინადვე გაბოროტებულს, ეხლა გადახდევინების წადილი თანდათან ემატებოდა. გელა შეუწყალებლად სდევნიდა ყველას და ვაი იმის ბრალი, ვისაც უბედური შემთხვევა მას ხელში ჩაუგდებდა. იასაული არამც თუ დაინდობდა, არამედ დანაშაული სრულიად ყურადსაღებიც რომ არა ყოფილიყო, ყოველს საშუალებას ხმარობდა - გაეზვიადებინა, გაედიდებინა და საქმის ათასგვარ გამძვრენ-გამომძვრენით ცდილობდა უფროსთათვის ყურადსაღებ შემთხვევად დაენახებინა.

მაშინდელი მდგომარეობა მმართველთ საშუალებას არ აძლევდა საქმე ბეჯითად გამოეკვლიათ, საქმე ზედმიწევნით შეეტყოთ და ამისთვის ბევრჯერ საქმის გარდაწყვეტა მხოლოდ გელასთანა ხალხის სიტყვებზედ ფუძნდებოდა.

ბევრის დედა აატირა ამ კაცის ენამ, ბევრის ცოლს გაუშავა მზე, ბევრის ობლები დაყარა უპატრონოდ და მათთვის ზრუნვა მეზობლებს მოახვია თავზედ; ბევრჯერ ესმოდა გმინვა და გოდება, წყევლა და კრულვა მათგან, ვისთვისაც გელას დაშხამულს ენას გულში საწამლავი ჩაესხა, მაგრამ მათი მდგომარეობა ნამუსდაკარგულს კაცს სიმღერად ესმოდა, ძალას უმატებდა და თანდათან მეტად სწყურდებოდა მათი გადახდევინება.

თითქოს სიტყვის ტუჩებზედ გამყინავს ტყვიასაც კი დაეკარგა თავისი თვისება, და გელა გადაუხდევინებელი რჩებოდა. ამ ხანში გელას უყვარდა მაყვალა თუ არა, ვერ გეტყოდათ, მაგრამ მისდამი გაბრაზება კი იმდენი ჰქონდა, რომ, - რა დროსაც უნდა შეჰყროდა, რა მდგომარეობაშიაც უნდა მიესწრო, - მკერდს გაუპობდა, გულს ამოუღებდა, გაუმძღვრად უკანასკნელ წვეთამდის სისხლს ამოსწოვდა და მაინც ვერ გაძლებოდა.

ერთბაშად მაყვალა მოჰკლეს და ხმამ მთელი მთა მოირბინა, ყველგან გავრცელდა. გელას, რომელიც გადახდევინების წადილს გაემხეცებინა, ეს ხმა არ უამა, რადგანაც სიკვდილის მიზეზი სხვა გამხდარიყო და თითონ ვერ დამტკბარიყო მისი მთრთოლვარე გულის ხელებში ჯიჯღნით.

მაყვალას სიკვდილმა ვერ დააკმაყოფილა მისი პირუტყვული შურისძიების წადილი და, რადგანაც ეს ქალი ხელიდგან გამოაცალეს, იასაულის მტრობა პირდაპირ მომკვლელზედ გადავიდა.

გელამ ბევრი ეძება, მაგრამ ბოროტმომქმედი ვერ იპოვა და უფრო მომეტებულად გაბრაზდა, გამმაგდა და დაუნდობელი შეიქმნა.

- ონოფრემ გამომაცალა ხელიდგან! - გაუელვა ფიქრმა და მთელი წადილი გადახდევინებისა მოძღვარზედ გადავიდა.

ამ დღიდგან ის შეიქმნა დაუძინარი მტერი მოხუცისა და მას საშუალება არ შეუშურვებია, რომ ონოფრეს დასაღუპად არ მოეხმარა, რომ ნამუსს, ან სინიდისს არამც თუ შეეყენებინა, არამედ, წუთითაც არის, შეეფერხებინა.

ეხლა, როდესაც დაჭერილი მოძღვარი ციხეში იყო და მის საქმეს მსაჯულნი არჩევდნენ, ისიც აქავე ტრიალებდა და ყოველის ღონისძიებით სცდილობდა, საქმე თავის წადილისამებრ გაეთავებინა.

XXI

საზიზღარი და ენისაგან წარმოუთქმელი მკვლელი მოხდა: დედაკაცი, რომელსაც წინააღმდეგობის და თავის თავის დასაცვავე საშუალება არა ჰქონდა, ვიღაცა სულით დაცემულის ავაზაკობის მსხვერპლად შექმნილიყო. ამ საქმემ მთავრობის ყურამდის მიაღწია და დამნაშავე გადაუხდევინებლად ვერ დარჩებოდა.

ყოველსავე მოსაზრებას ამ საქმის შესახებ დამნაშავედ მოძღვარი ონოფრე გამოჰყვანდა; თუმცა, მართალია, ერობა ერთხმად ღაღადებდა, რომ მისგან იმ საშინელების მოხდენა შეუძლებელი იყო, მაგრამ გელასაც არ ეძინა და მათ ჩვენებას ხერხიანად აქარწყლებდა. მაშ ვინ იყო დამნაშავე? ვინ მოჰკლა მაყვალა? ონისემ?.. მთავრობისაგან შედგენილს ქაღალდებში აღნიშნული იყო, რომ ეს კაცი ქალის მოკვლაზედ ბევრით ადრე გადაცვალებულიყო და თითონ გელა კი ამ საგანზედ გაჩუმებულიყო, რადგანაც იქაც საკუთარს მსხვერპლს იმზადებდა... იქმნება, თითონ გელამ მოჰკლა? - იმანაც არა, რადგანაც გელა ხელმწიფის სამსახურში იყო და, როდესაც მაყვალა სამზეოს გამოასალმეს, გელა რაღაც საქმისათვის მთავრობასთან დასაჯილდოებლად გაგზავნილი იყო და თბილისში იმყოფებოდა.

მოძღვრის გარდა მასთან არავითარი დამოკიდებულება არავის ჰქონია, უცხო ძე ხორციელი მოხუცის ქოხში არ შედიოდა და, თემისაგან განდევნის გამო, თვით ქალიც ვერავის ეჩვენებოდა.

აშკარა იყო, რომ მომკვლელიც ამის მეტი არავინ უნდა ყოფილიყო. ამ რწმუნებას მით უფრო ყველა ეძლეოდა, რომ ონოფრე ყველას და ყოველს კითხვაზედ ერთსა და იმავე პასუხს აძლევდა: „არ ვიცი, ვინ მოჰკლა მაყვალა, მე არ ჩამიდენია ბოროტმოქმედება!“

დამშვიდებული და დაწყნარებული მოხუცი აუჩქარებლად იმეორებდა ამ სიტყვებს და დანარჩენი კი ყველა უფლის მზრუნველობაზედ მიენდო. მან იცოდა, რომ მართალი იყო. ცილი, რომელსაც სწამებდნენ, მიაჩნდა უზენაესისაგან გამოცდად და დარწმუნებული იყო, რომ მოვალეობის აღმსრულებელი დაუჯილდოვებელი არ დარჩებოდა.

დიდი ხანი იყო, რაც მოხუცი ციხეში დაეჭირათ, რაც განუწყვეტლივ მასთან გამომძიებელნი დადიოდნენ და ათასის კითხვებით თავს აბეზრებდნენ; სასულიერო წოდებას აეყარა მისთვის მღვდლობის სახელი და განედევნა თავის წოდებისაგან, მაგრამ მოხუცი იდგა მაგრად, კლდესავით და იძახდა: „უფალო, ნუ გულისწყრომითა შენითა

მომხედავ მე!“ და ამ სიტყვებით გაფოლადებული გული, რწმუნებას შეთვისებული მოძღვარი იდგა შეურყევლად, ძლევამოსილად და თავის სიმაღლიდგან ჭიანჭველად მონაჩენს ხალხს გადმოჰყურებდა.

რწმუნება ჰქონდა მტკიცე, სული ამაღლებული და ხასიათი ქვითკირად შედუღებული. მისთვის თითქოს არავითარს ძალას მნიშვნელობა არა ჰქონდა, ყოველს იერიშს, მის რწმუნებაზედ მიტანილს, ბურჯად ახვედრებდა რწმუნების შეუდრკენელობას და დღემდის მსაჯულთ მეცადინეობა ამაოდ ზედ ელეწებოდა.

მან იცოდა, რომ ადვილად შეიძლებოდა ხელი ვისთვისმე მოეკიდა, მაგრამ ამგვარი საქციელი კაცის დამამცირებელი იყო. იცოდა, რომ ამგვარი მოქმედება ამცირებს ქვეყნის ბედნიერებისათვის მზრუნველის სახელს და მიწა რომ ჩასტეხოდა ფეხქვეშ, ცა რომ ჩამონგრეოდა თავზედ, ერთს სიტყვა არ გააწყალებდა ამის შესახებ, ერთხელ წარბის შეხრითაც არ გამოიჩინდა, რომ სხვის დასჯით თავად უნდოდა სასჯელი აეცდინა. გულის ხმა არ წასჩურჩურებდა: „სთქვი რამ და თავს უშველეო!“

ასე მიდიოდა მოძღვრის ცხოვრება და მის სულს მცირედი ზადი არ დასტყობოდა, იოტის-ოდნად არ შერყეულიყო, თუმცა, თავისუფლებას დაჩვეული, წმინდა ჰაერში აღზრდილი და მუდამ ვისთვისმე მზრუნველი მოძღვარი, ვიწროსა, მყრალსა და ბნელს ციხეში იყო დატყვევებული.

ყველაფერს განშორებოდა, ყველაფერი დაჰშორებოდა, რაც ოდესმე მის გულს ნათლად აშუქებდა და სულს, ციურის ლამპარით განათებულს, გუნდრუკს უკმევდა. თუმცა მოხუცი, აღჭურვილი რწმუნებით, გამოცდილებით და გონების განათლებით, ხალხს ბევრად წინ გასცდენოდა, სჯეროდა, რომ სამართლიანობა ოდესმე თავს იჩენდა, ნათელი ბნელზედ გაიმარჯვებდა, მაგრამ ისიც ესმოდა, რომ არც ერთი ცვლილება ქვეყანაზედ უმსხვერპლოდ არა ხდებოდა და თავის თავის გამართლებაზედაც დიდი იმედი არა ჰქონდა.

“ადამიანი იმიტომ არის ადამიანი, რომ შეცდომა მისი წესია, უამისოდ კაცი ღმერთი იქნებოდა!” იტყოდა ხოლმე ხშირად მოხუცი და ეს შეხედულება აძლევდა იმ განუსაზღვრელს ძალას შენდობისას და მოტყევისას, რომელიც ჩვეულებრივის კაცის თვალს და გონებას გააოცებდა.

მაგრამ ასე იყო თუ ისე, მაინც ცხოვრების გამოცვლამ იმოქმედა ხანშიშესულის ონოფრეს აგებულებაზედ, და მისი კარგადმყოფობა შეირყა.

ონოფრე თუმცა სამოცდაათს წელიწადს გადასცილებოდა, თმა და წვერი მთლად გასთეთრებოდა, მაგრამ მარტივს ცხოვრებას, მთის ჰაერს და თავის ცხოვრებით კმაყოფილებას დღემდის ჯანმრთელად და ღონემოუკლებლად შეენახა. ამ მოკლეს ხანში კი თვალები ჩასცვივნოდა, თვალის ძირები ჩაჰშავებოდა და სახეს ავადმყოფის ფერი დასდებოდა. თეთრი, ხშირი წარბები შუაში მეტად დანაოჭებოდა და გამლილი მაღალი შუბლი ფიქრსა, დუმილსა და ნაღველს დაეღარა.

ასეთი იყო მოხუცი, როდესაც, სამარის მსგავს სიჩუმეში ოთხს ვიწროს, დაბალს და ნოტიოს კედელს შუა მყოფს, მოესმა მძიმე ხმაურობა. ეტყობოდა, რომ მომავალს ნალურსმი ჩექმები ეცვა და მისი მოძრაობის ხმა ყრუ და გულის სევდით მომცველად

გაისმოდა. ვიწრო და გრძელი, ქვით მოგებული დახურული გამოსავლელი ჯურღმულად გათხრილს ხვრელად ეჩვენებოდა; ყოველი განძრევა, ყოველი ხმის ამოღება, დახველებაც კი ამ სიბნელეში რამდენჯერმე უსიამოვნოდ ერთგვარად მეორდებოდა, და განუწყვეტლივი ერთგვარობა კი თავს აბეზრებდა, გულს უშფოთებდა და სიცივის ჟრიამულად უვლიდა მთელს სხეულში.

მოხუცი იჯდა თავის საპატიმროში და ყური ვერ მოეშორებინა უსიამოვნოს ხმისათვის, თუმცა ყოველს ღონისძიებასა ჰხმარობდა სხვა რომელსამე საგანს დაჰკვირვებოდა და მით შესაზარი ხმა გადაევიწყებინა.

არ გაიარა დიდმა ხანმა, როდესაც უცნობი ონოფრეს კარებთან მოვიდა, გაავლო დიდს კლიტეს ხელი და ჯაჭვების ჩხარი-ჩხურით კარები გააღო.

- წამოდი, - უთხრა ბრძანებით მცველმა, რომელიც მოხუცის წინ შესდგა და აზრი თავის გადმოქნევით დაუბოლოვა.

- სადა? - ჰკითხა მოხუცმა და წამოდგა, მაგრამ ბევრის ჯდომით ფეხები დაჰბუჟებოდა და, რომ არ წაქცეულიყო, კედელს მიეყუდა.

- მაგას იქ გეტყვიან, - მკაცრად მიუგო მცველმა და ისევ თავის გადაქნევით და გაჯავრებით ხმა შეუმაღლა: - გამოიარე, - გამოიარე!

- მოვდივარ, მოვდივარ, მხოლოდ ცოტა ფეხთ დამიბუჟდა.

- მე რა გიყო, რო დაგიბუჟდა?... გამოიარე. - დაუყვირა იმან.

ონოფრემ შეჰხედა, ამოიოხრა და ხმაამოუღებლივ გადმოდგა ფეხი; ჯერ კოჭლა-კოჭლაობით წავიდა, შემდეგ გასწორდა და თუმცა სწორედ გაიარა, მაგრამ მუხლებში დასუსტება დაეტყო. მცველი გაუძღვა წინა, მოხუცი მისდევდა უკან და ორნიც ციხის ერთს ოთახში შევიდნენ, სადაც ერთი კაცი იჯდა დასიებულ-გაწითლებულის ცხვირით და სქელის, გრძელის, ყორნის ფრთასავით გაშავებულის უღვაშებით.

მოძღვრის შესვლა იმან თითქოს ვერც კი შეამჩნია და ბოლოს დაუძახა ერთს მცველთა მეუფროსეს, ჩააბარა ტუსალი, მისცა ორი თოფიანი დარაჯი და ყველანი სამსჯავროში გაგზავნა, სადაც ონოფრეს საქმის შესახებ გადაწყვეტილება უნდა გამოსცხადებოდა.

სამსჯავროში დიდხანს არ ალოდინეს, რადგანაც საქმე აშკარა იყო და მაყვალას მკვლელი მოხუცის მეტი არავინ იქნებოდაო.

ამ სიტყვით წარმოუთქმელის ავაზაკობისათვის ონოფრეს გამოუცხადეს: „აეყაროს ღირსება, პატივი და ოცდაოთხის წლით გაიგზავნოს კატორგაში. მაგრამ იქმნეს მიღებული მხედველობაში ონოფრეს ხნიერება და შუამდგომლობა გაეწიოს მათი უდიდებულესობის ხელმწიფე იმპერატორის წინაშე, რათა გადაწყვეტილი ვადა ნახევრად შეუმცირდეს...”

ეს სიტყვები მოხუცს ზარსავით თავში დაეცა და ჟრიამულით ფეხებამდის გაუარა... მას მოაგონდა მთა, თავისი ქოხი, ჰაერი, იმ ადგილების ცა და ღრუბელი, სადაც ნიავი მშობლურად უაღერსებდა!.. მოაგონდა თავისი მრევლი, რომელსაც ისე მუყაითად ემსახურებოდა, ისეთის მშობლურის გულის ტკივილით თავს ევლებოდა; მოაგონდა

თავისი შრომა და ოფლი, რომლითაც თავისი წარსული ცხოვრება მოერწყო, და წაბარბაცდა... გული გათრთოლდა, შეიკუმშა და შემდეგ განზედ გასულმა კვნესა დაიწყო... ყველას უნდა მოჰშორებოდა, ყველას უნდა გამოჰსალმებოდა, სადაც კი შობილიყო, აღზრდილიყო და სიცოცხლე გაეტარებინა. ყველა უნდა დაჰკარგოდა, რასაც კი გული ელხვებოდა, ადნებოდა და შესთამაშებდა!.. ყელში მობჯენილმა სისხლმა ხრიალი დააწყებინა და წუთს შემდეგ თვალთაგან მდუღარე ცრემლად გადმოედინა.

მოხუცის არსებაში კაცმა გაიღვიძა და მისი გული კაცის ვნებამ გააფორთხალა.

ონოფრე შესდგა, ამოიქშინა რამდენჯერმე, მოიწურა ცრემლები, გასწორდა და თავმალააღებულმა იქაურობას თვალი მოავლო.

- კრებულნო!.. ღმერთია გულთამხილავი, რომ დამნაშავე მე არა ვარ... დღეს განმაშორეთ ჩემს მოძმეთ, ჩემს მიწა-წყალს, ჩემს წინაპართ საფლავს... დღეის იქით მარტოდ, ობლად, სრულს ობლად ვიქნები, სრულს ობლად დავლევ ჩემს სიცოცხლეს... მოვკვდები და მოძმეთ ცრემლიც არ ეღირსება მარტოდ გამქრალს გულსა... ჩემის ქვეყნის ღრუბელიც კი ვერ მოაღწევინებს ჩემს ქვეყანაში მოკრეფილს წყალსა, რომ ცრემლის მაგიერ იმან მაინც დანამოს მკერდი... მომაშორეთ ყველას, ყველასფერს, რაც კი კაცს სადიდებლად აქვს, რაც ადამიანს აცხოველებს, კაცის სახელს აძლევს... დამსაჯეთ, მაგრამ. ვიმეორებ, შესცდით-მეთქი, და ამ შეცდომისთვის მოგიტეოსთ უზენაესმა! - აქ მოხუცს ხმა აუმაღლდა, სახე გაუბრწყინდა და ხელებ-მალა-აღპყრობილმა დიდებულად წარმოსთქვა:

- მეუფეო, ცხოვრებისა ჩვენისაო! მიუტევე შემცდართა, რამე-თუ არა იციან, რასა იქმენ!..

აღარ განვლო ამ დღიდგან დიდმა ხანმა, როდესაც თეთრს დუქანთან ჩხარი-ჩხური მოისმა და მზის სხივზედ შუბებმა ლაპლაპი დაიწყო.

თბილისიდგან ტუსაღნი მოჰყვანდათ, რომელნიც დუქნის ახლოს შეასვენეს. უმეტესი წილობა პყრობილთა საციმბიროდ იყვნენ გაგზავნილნი და წყლისფერს ხალათებს, რომელიც მათს ტანთსაცმელს შეადგენდა, ზურგზედ ოთხკუთხად ყვითელი მაუდი ჰქონდა მიკერებული ზედ წარწერით: „ციმბირში“.

ყველა გაჩუმებულიყო, ყველა დადუმებულიყო, თითქოს ყველას ეგრძნო სიბნელე თავის ქვეყნის განშორებისა. მათი დაღვრემილი, გაცრეცილი სახეები ამტკიცებდა, რომ გულს გლოვის პერანგი ჩაეცვა და კაცთათვის დამალულის იდუმალებით გულშივე ჩაიტროდნენ.

სხვებისგან განცალკევებით, გზისთვის დამტვრეულს ქვის ხროვაზედ იჯდა ერთი ტუსაღთაგანი, რომელსაც ორივ ნიდაყვი მუხლებზედ დაეწყო და დახრილი თავი ხელებზედ ისე დაებჯინა, რომ სახე აღარ უჩანდა.

ხანგამოშვებით თრთოლვა და კანკალი უმტკიცებდა, რომ ან აცივებდა, ან ცეცხლმოდებულის გულის მოძრაობას აჰყოლოდა და მასთან ერთად თრთოდა, ცახცახებდა.

უცნობმა ერთბაშად თავი აიღო, მიაპყრო ღმერთს თვალები და მტკიცედ, გულმხურვალედ ერთხელ კიდევ წარმოსთქვა:

- მიუტევე, მამაო, რამეთუ არა იციან, რასა იქმენ!

XXII

წვერის სპარსთ-ანგელოზობა იყო, - ხატობა მთელს მთაში განთქმული და სახელგავარდნილი. ეს დღეობა ახლაც დიდს ძალს ხალხს მიიზიდავს ხოლმე, რადგანაც ორი სოფელი, სნო და სტეფანწმინდა, მლოცველთ მასპინძლად უხვდებიან და ერთიერთმანეთს პურადობასა და სტუმრის დახვედრაში ეცილებიან.

ეს ხატები ასვენია ყუროს მთის გადმოსწვრივ სამხრეთით, ერთს ამაღლებულს ჩონჩხიანს გორაზედ, რომელიც მიუდგომელს სიმაგრეზედ ამართულა, ისეც ძნელად სავლელს და მისადგომს კლდეებში.

ძველს დროში აქვე ინახებოდა სახალხო საუნჯენი, შეწირულობანი და საერო ქვაბები ლუდისა, არყისა და საკლავის მოსახარში. ეს წმინდა ადგილები ხალხისაგან მით უფრო პატივსაცემლად იყო გამხდარი, რომ იქ ესვენა სათემო დროშები, რომელთანაც ხალხს თავისი წარსული ბედ-იღბალი შაეერთებინა, რომელნიც არა ერთხელ და ორჯერ ამოვლებულიყო მთიელთ სისხლში თავის ქვეყნის, სარწმუნოების და ეროვნების დაცვისათვის ადრინდელს არეულობის დროსა.

აქ შეფარებული დაჭრილი ჯიხვი მონადირისაგან ხელშეუხებელი რჩებოდა, რადგანაც წმინდა ადგილებს ვედარავინ გადალახავდა; ამ წმინდა ადგილებს მიღწეული დევნილი მტრის დევნისაგან სრულიად თავისუფლდებოდა, რადგანაც წვერის სპარს-ანგელოზს თავის ფრთა გადაეფარა. ეს იყო ხევის უმაგრესი ადგილი და უმთავრესი საგანძე, სადაც ურიცხვი შეწირულებანი მლოცველთა ინახებოდა.

რა თქმა უნდა, რომ ეს ადგილები ცოტა ხალხს არ მოიზიდავდა და ცოტა საკლავს, საწირს და ზედამეს არ მოიტანდა.

თუმცა ამ ადგილს ეკლესია არ იყო, მაგრამ მისი ადგილი ეჭირა ნიშნა, რომელიც თეთრის ბროლის ქვით აემუნებინათ და მზეზედ ვერცხლად ბრჭყვიალებდა. ოთხ-კუთხად აყვანილი ნიში სათაურში ვიწროვდებოდა და ზედ სათაურზედ ოქროთი ნაწერ-ნახატი რკინის დიდი ჯვარი ედგა.

მას ჰქონდა გალავანი აშენებული ჯანგნარევის ქვით, რომელიც ოქროსავით ბზინავდა და მის თავზედ ურიცხვი დროშები გაფრიალებულიყვნენ.

სხვადასხვა ფერად აჭრელებული ხალხი მიდიოდა და ზოგი ჯვარს იხსნიდა ყელიდგან, ზოგი ბეჭედს იძრობდა თითიდან, ზოგი - ვერცხლის უღელს, რომელიც, შეთქმისამებრ, მთელს წელიწადს ყელზედ ეტარებინა; სხვებს მიჰქონდათ კიდევ თასები, აზარფეშები, შანები და სხვა ძვირფასი ნივთები თვლებით მოჭედილი. ყველა სასოებით მუხლს იყრიდა და მოკრძალებით ჯვარს შეაბამდა თავის საწირავს. გაისმოდა დროშის ზარის ჟღერიალი და დეკანოზებისაგან დამწყალობნება შემწირავისა, რომელიც უკანასკნელს ნივთს საზოგადო სიმდიდრეს უმატებდა.

- სწყალობდეს! - დაიძახებდა ხალხის მმართველი, დეკანოზებზედ უფროსი ხევის ბერი და ჰაერი დაიფარებოდა გრგვინვასავით ხალხის ძლიერის ხმით; ამა ხმას მოჰკრავდა ხელს სუბუქი ნიავი, გაიტაცებდა ზრიალით და ყოველს მთას, ყოველს ხეობას, ყოველს კენჭსაც კი აგონებდა - ვინ რა შეწირულება გაიმეტა ღმერთისა და

ეკლესიისათვის.

ამ ადგილს ერთობა, ერთი-ოჯახობა იქამდის თავს იჩენდა, რომ დაკლული საკლავები, ქადები სულ ერთ ადგილას, ნიშის ახლოს, მოჰქონდათ. აქა ჩუხჩუხებდა საერთო საარაყე ქვაბები, რომელშიაც საერთოდ იხარშებოდა მთელ-მთელი ცხვრები და, მომზადების შემდეგ, იმის გაურჩევლად, რომელი საკლავი ვისგან იყო მოტანილი, ხალხის რიცხვზედ უწილადდებოდა. ამ კერძს ერქვა ხატის წილი და მას ძუძუ მწოვარასაც ვერ დააკლებდნენ, რადგანაც მით ერთის ოჯახობის მონაწილეობა მტკიცდებოდა.

ბევრნი იყვნენ ხატობაში ისეთნიც, რომელთაც ან ადგილის სიშორის ანუ სხვა რომელიმე მიზეზის გამო ხატში სრულიად არა მოეტანათ-რა, მაგრამ აქ ერთი ოჯახი იყო, ცარიელად მოსული - მისი წევრი და მას არა თუ მიიწვევდნენ, არამედ ვერაფერს დააკლებდნენ, რადგან თავის ხატის წილის მოთხოვნა ყოველთვის შაეძლო.

დაამწყალობნეს ხალხი, დეკანოზებმა საკლავის მომტანს ჩვეულებისამებრ შუბლზედ სისხლის ჯვარი გაუკეთეს და ხალხი ნიშის მოშორებით ველზედ შეგროვდა: სადილი ჯერ არ მომზადებულიყო და ხალხს ჯვარულისა და დიდების შემდეგ ტაშ-ფანდურა გაემართა. გახურდა „გოგონა“ და გაბრწყინდა ყმაწვილი გოგო-ბიჭების თვალები. მღერაში მომთქმელ-მოლექსენი სცდილობდნენ, ერთმანეთზედ უფრო მწვავს, გულის ამღელვებელს და ძლიერს სიტყვებს იგონებდნენ. თამამობით შეხურებულნი ყმაწვილნი შეწითლებულიყვნენ და თვალ-გაჟუჟუნებული გოგოები „საგულოს“ დაემებდნენ, რომ კეკლუცის გაღიმებით მოეხიბლათ, თვალის „ჩაკრენტით“ გაებედნიერებინათ.

უფრო მოხუცი დარბაისელი ხალხი ჯგუფ-ჯგუფად დაყოფილიყო და ზოგნი თავთავიანთ ბინებში ისხდნენ, ზოგნიც ერთის ბინიდან მეორეში ესტუმრებოდნენ, რათა შემთხვევა არ დაეკარგათ და, ვინ იცის, რამდენი ხნის უნახავ ნათესავებთან დამტკბარიყვნენ და დრო გაეტარებინათ.

ყოველს ბინაზედ მრავალი ჰქონდათ: შინაური არაყი, ლუდი და სტუმრის მისვლისთანავე გაიმართებოდა თასების გზავნა და „სმური“, გალექსული სიტყვის შესხმა მისულისადმი.

ყველაფერი რიგზედ მიდიოდა, როდესაც სამი კაცი შემოჩნდა ქვევით გვერდოზედ. სამივე გაჩქარებული მოდიოდნენ და ეტყობოდათ თავისათვის ძალა მიეყარათ, რადგანაც, უეჭველია, დასცხომოდათ და ქუდები „ქალას“ მხრივ ისე დაეხურათ, რომ ქუდის სათაურებს მზე მოეჩრდილა. სამთავეს ჩოხის კალთები გადაეწიათ, რომ მუხლებს დრეკისა და მოძრაობის დროს ნაკლები ძალა დასდგომოდა. ისინი თვალთათვის სამდევროდ მოდიოდნენ და ამის გამო ხალხის ყურადღება მიიქცეის.

- ვინ იქმნებიან... ძალუმ ჩქარა კი მოდიან... ეგენი უსაქმოდ არ იქნებიან... - ლაპარაკობდნენ აქა-იქ ხალხში და მომავალთ ყველა მოუთმენლად ჩასცქეროდა.

ბიჭებმა ამოაღწიეს სერსა, ამოხდნენ და ხალხმა იცნო ისინი, სამნივე სიონლები იყვნენ. მათ მოსვლის უმაღლეს ხალხს შეუფერხებელი „წყალობა ხატისა“ შეუძრახეს,

მიიღეს პასუხად - „თქვენიმც მწყალობელია“ და ხმა გაუცემლივ ნიშისკენ გასწის. როდესაც წმინდა ადგილს მიუახლოვდნენ, დაჰყარეს ჯოხები, ქუდები, წარსდგეს რამდენიმე ნაბიჯი და პირჯვარის წერით დაიჩოქეს. დეკანოზებმა შეჰკრეს თვალი ახლად მოსულებს, აიღეს დროშები და დაამწყალობნეს. ბიჭები ადგნენ. ავიდნენ ნიშთან და დროშის წინ მუხლის მოხრისა და შევედრების შემდეგ საწირ-სანთელი ნიშის კედელში დაატანებულს თახჩაში შეაწყვეს.

დეკანოზებმა დროშები თავთავის ადგილას დაასვენეს და ერთმა მათგანმა ახლად მოსულებსა ჰკითხა:

- რაი ამბოვი იყო, რომ ისე ჩქარა მოდიოდით?
- გონჯი ამბოვი, ღთის მადლმა! გონჯი... - უპასუხა ერთმა.
- რაი ამბოვი, რაი ამბოვი? - მიეხვივნენ დანარჩენი დეკანოზები.
- რაი-ღა ამბოვი, ონოფრეი დაჰკარგეს.
- ვინ ონოფრეი, რას უბნობ!
- აუ! ონოფრეი არ იცი? მღვდელი, აქიმი, ბურსაჭირის ქოხში რომ სცხოვრობდა...
- რას უბნობ, ბიჭაუ!.. ვინ დაჰკარგა, როგორ? - აღელდნენ იქ მყოფები.
- რაი-ღა ვინა, ციმბირს გაგზავნეს.
- რაიო? - განუმეორეს კითხვა, რადგანაც ამგვარს შემთხვევას ვერც ერთი მათგანი ვერ წარმოიდგენდა.

მათს საუბარში ხალხი ჯერ მონაწილეობას არ იღებდა, რადგანაც ნიშს საკმაოდ დაშორებულნი იყვნენ და ლაპარაკი არ მისდიოდათ.

- ონოფრე გაგზავნეს-მეთქი ციმბირჩიგა. - გაიმეორა მოსულმა.
- ონოფრე... ციმბირჩიგა? - დაიწყო ერთმა.
- იმას ვიღა გაგზავნიდა, „უფლის ნათლული“ იყო, - დაუმატა მეორე დეკანოზმა.
- ტყუილი იქნების... მოაჭორებდა ვინმე და... - წარმოსთქვა მესამემ და ამბის მომტანს მიუბრუნდა: - სირცხვილი არაა, ბიჭაუ, რომ, სადაც რაი გაიგონო, პირში აღარ დაგადგების?.. გაიგონებ ჭორსა და ხალხი უნდა არიო.

- რაი არიო? - წყენით უპასუხა სიონელმა: - ჭორად კი არა, მე თავადა ვნახე, აი ემ თოლებითა. - თვალეზუედ ხელები დაიდო.

- შენ ნახე? - გაიკვირვა ყველამ.
- ჰაი, ჰაი, რომ მე ვნახე...

წუთს ყველანი გაჩუმდნენ, თითქოს მეხმა დაჰკრა და ყველას სული გააკმენდინაო, მაგრამ მაშინვე ისევ აყაყანდნენ და ერთი-ერთმანეთის შორის დაიწყეს კითხვა:

- სადა ნახე, როგორა, მართლა მიჰყვანდათ, რას ამბობდა, როგორ იყო?

- დაფერხდით, დაიცადეთ, ყველას გეტყვით.

- იყურეთ, იყურეთ! - დაუმატა უფროსმა დეკანოზმა და ყველანი სმენად გადაიქცნენ.

- სტეფანწმინდას ჩაველ, - დაიწყო ამბის მომტანმა: - ხატში წამოსვლა მინდოდა და სანთელი არ მქონდა... ის იყო გამოვედ დუქანჩიგათა და ბორკილების ჩხარა-ჩხური მომედინა. გავიხედე და ტუსალები ბუხსავით ირეოდნენ... მე ვთქვი ჩემ გულში: „სად დაუხვეტიათ-მეთი, ამდენი, ცხვრები ხომ არ არიან-მეთქი..“ ერთბაშად გავიგონე: „შვილო მამუკაო!“ გამიკვირდა, ვინ ამძრახდა-მეთქი... მივიხედე და ონოფრე კი იყო... ბეჩავი! ტუსადის ტანისამოსში, ბორკილები ჰქონდა ფეხებჩიგა! და ძლივს-და მოიზღაზნებოდა... გავქანდი, მინდოდა ხელზედ მემთხვია, მაგრამ მცველმა თოფის კონდახი დამკრა და არ მიმიშვა... აბა, ონოფრეს ვინ არ იცნობს?.. ვის არ ახსოვს იმის სიკეთე?.. აი მე თავადაც, დაჭრილი რომ ვიყავ, სიკვდილს გადამარჩინა, ღთის მადლმა!.. უნახავი საით დავდგებოდი?.. სამანი მანეთანი მქონდნენ... წავედი ნაცვალთანა, შევეხვეწე... ორანი იმას მივეც და ერთაიც რუსასა... სალაპარაკოდ მიმიშვეს...

- რაი გითხრა, რაი? - მოუთმენლად ჰკითხეს მამუკას.

- მაყვალაის სიკვდილი მე დამბრალდაო... გელამ მიღალატაო... ნამუსი დაჰკარგა და უფალი გმოო... მაგრამ ბეჩავი, სულ იმას იმახდა: „შესცდა და ღმერთმა აპატიოსო!“

- აი ბეჩავ ონოფრე! - ჩაიკრა მუხლებში უფროსმა დეკანოზმა ხელი და მწუხარებით დაუმატა: - მოგიკვდა შენი ვაჟიაი!.. შენ დაიკარგო და მე კი მზეს ვუყურებდე? ხალხი, ხალხმა რაილა ქმნა? - დააბოლოვა იმან.

- რას იქმოდა?.. ყველა დაღონდა და ყველა ჩაგონდა... უნდოდა მშვიდობა ეთქვა და არ მიუშვეს... ძალუმ ჯარი ეხვია...

- ონოფრე რაღას შერებოდა?..

- არ იცი, რასა იქმოდა? - კითხვით მიუგო მამუკამ: - ხალხსა ლოცავდა.

- მოიცა-ღა, მოიცა! - გააწყვეტინა მეორე დეკანოზმა: - დალაგებით, დაწვრილებით გვიამბე.

მამუკამ ადასრულა დეკანოზის სურვილი.

- მოკვდეს თემობა, თუ ეგ საქმე ეგრე ჩაავლია! - წამოიძახა უფროსმა დეკანოზმა, წამოავლო დროშათა თავს ხელი და ისე ძლიერად განრისხებით შეანძრია, რომ ზარების ჟღერით ჰაერი შეირყა.

ხალხში სიჩუმე იყო ჩამოვარდნილი, რადგანაც ეგრძნოთ, რომ მოსულებს, უეჭველია, უსიამოვნო ამბავი რამ მოეტანათ და შეტყობას ელოდნენ. ზარის ხმამ შეაკრთო, შეაძრწუნა და ტანში ჟრიამულად გაურბინა.

- სმენა იყოს, სმენა!.. - აგუგუნდა ხალხი და ნიშისკენ გაემართა.

დეკანოზები თავთავის ადგილზედ იდგნენ, თავთავიანთ დროშები ეჭირათ და ქუდმოხდილებს ნიავი ბამბასავით თეთრს თმასა და წვერს ურხევდა.

ხალხი შემოგროვდა ნიშის მადლობის გარშემო და მოუთმენლად ყაყანებდა.

შეინძრნენ დროშები და ურიცხვი ზარების ჟღერიალი გამეორდა. მას მოჰყვა უფროსის დეკანოზის ხმა: - „სმენა იყოს და გაგონება!“ და ხალხი გაჩქურდა, გაწამდა და სული განაბა. თვით ძუძუმწოვარა ბავშვების ჩხავილიც კი აღარსად მოისმოდა, თუმცა სალოცავად მრავალი მოეყვანათ.

ჰაერიც შესდგა და შეგუბდა, თითქოს იგრძნო, რა სამწუხარო ამბავიც უნდა გაეგონა თემობას; მზეს დარცხვა და იქავ მყოფს ღრუბელს მოეფარა, რომ ხალხის მწარე დღე არ ენახა.

- ხალხო! - გაისმა ამ სამარის მსგავს სიჩუმეში და მედგრად გაირბინა ხალხში: - ხალხო! მზე კრთება და ბნელდება სირცხვილისაგან... ცა გაიპო და მრისხანება ზარსავით დაგვეცა თავსა, გასკდა დედამიწა და თან ჩატანას გვიპირობს... ხალხო! თქვენა გყვანდათ მოძღვარი, რომელიც თქვენთვის თქვენზედ მეტსა ზრუნავდა, თქვენა გყვანდათ მამა, რომლის მაგალითიც გზას გიშუქებდათ... თქვენა გყვანდათ მოძმე, რომელიც ღვთიურს ჭეშმარიტებას გასწავლიდათ... თქვენა გყვანდათ ღვთიური და ის უბრალო ჭიასაც არ ავნებდა... ის იყო თქვენი სახელი, თქვენი სიამაყე, თქვენ შეგეძლოთ ამაყად გეთქვათ: „ეგ ჩვენია, ჩვენს მთაში ნაშობი და აღზრდილი, მთა ამაყობს, თემი ბედნიერია, რომ მაგვარი კაცი ჰყავს, ჩვენში აღზრდილი და ჩვენში დაბადებული“... ხალხო, მოიგონეთ, ვისა გტკივებით გული და შეება ვის მოუცია... ვინა ყოფილხართ დაჭრილი და ვის განუკურნებდით; ვინ ყოფილხართ დაცემული სულით და ვის აღუდგენიხართ?

- ონოფრე, ონოფრე!.. - დაიძახა ხალხმა გრგვინვასავით ერთხმად.

- გული ხარობს, რომ თქვენთვის მზრუნველი დაგხსომებიათ!.. მაგრამ იცით, რა შეემთხვა იმას?

- რაი შეემთხვა, რაი?

- ონოფრე გაგშორდათ, გაგშორდათ საუკუნოდ და ხალხი მოაკლდა მის მზრუნველობას.

- როგორ, რას უბნობ?.. გაგვაგებინე-ლა, ღვთის მადლსა!

- ონოფრეს დაბრალდა მაყვალას სიკვდილი და გაგზავნილ იქმნა ციმბირს.

ამ წუთას, მეხი რომ დასცემოდათ იქ მყოფთ, იმ შთაბეჭდილებას ვერ მოახდენდა, რა შთაბეჭდილებაც დეკანოზის სიტყვებმა მოახდინა. ხალხი გაჩუმდა და გაწამდა; ბუზს რომ გაეფრინა, მისი ფრთების მოძრაობის ხმასაც კი გაიგონებდით.

- ხალხო! - გაისმა ისევ იმ დეკანოზის ხმა: - ონოფრეს დალუპვაში თქვენც წილი გიდევსთ... თქვენ გაწვებათ კისერზედ ცოდვად... ონოფრე მომკვლელი ვერ შეიქმნებოდა, თავადაც იცით...

- ვერა, ვერა, აგრემც შეგვეწევა წვერის სპარს-ანგელოზი!.. მაგრამ ჩვენ რაითა ვართ დამნაშავენი?

- ქალი მოჰკლეს და მომკვლელი არ იპოვეთ.

- მართალია, მართალი, ღვთის მადლმა! - ერთბაშად აყაყანდა ხალხი, მაგრამ დროშის წკრიალმა ისევ გააჩუმა.

- მაშ ვეცადნეთ, ვეცადნეთ და დამნაშავე ვიპოვოთ და მით ჩვენი ძმა, ჩვენი მამა, ჩვენი თავმოსაწონი მოძღვარი დავიხსნათ.

- ვიპოვოთ... დავიხსნათ! - აიშალა ხალხი და კარგა ხანს მოუნდა დროშის ზარებს ჟღერიალი, სანამ ისევ მშვიდობა ჩამოვარდებოდა.

- დავარისხოთ, ვინც ყველა ღონისძიება არ იხმაროს მკვლელის პოვნისთვის.

- დავარისხოთ, და!

დეკანოზი წამოდგა, დააჟღერიალა დროშა და მაღალის, ძლიერის ხმით წამოიძახა:

- სმენა იყოს და გაგონება!.. ღმერთო, წვერისა სპარს-ანგელოზო, დარყისა წმინდაო გიორგივ, ივანე ნათლისმცემელო, ზედა-ნიშისა წმინდაო გიორგივ, ლომისა მთავარმოწამეო, ოქროს ბურთუსოვანო, ხარხის წმინდაო გიორგივ, ნინო წმინდავ, პირიმზევ, ბეთლემის ღვთისმშობელო, ნაღვარევის წმინდაო გივარგივ, ლუდის ყველა-წმინდავ, წმინდაო სამებაო... გთხოვ მე და შემოგბლავი ამ ხალხის პირით. რომ ვინც ჩვენ თემობაში არ ეცდება მაყვალას მომკვლელის პოვნას, არ ეცდება ჩვენის მოძღვრის, ჩვენთვის თავდადებულის გამოხსნას, შენი რისხვა გააყოლე ყველგან და გამარჯვებულს ნუ ავლევ.

- ომენ, შენს მადლსა! - იგრიალა ხალხმა ისე, რომ ხმის მიმცემმა მთებმაც კი თითქოს ზანზარი დაიწყეს.

- ვინც ეს ფიცი გასტეხოს, უფალო, მაღალო ღმერთო, ოჯახობაში სიტკბოებისა და გემრიელობის მაგიერ, სიცოცხლემც გაუმწარდების!

- ომენ, შენს მადლსა!

- გულით საყორელისგამც მოტყუებულ დარჩების და ძალა კი ნუ ექმნების - გადაუხადოს!

- ომენ, თქვენს მადლსა!

- მტერთან შებმულსამც ხმალ ტარშიმც გადაუტყდების!

- ომენ, თქვენს მადლსა!

- წყალში შესულს ავჟანდამც გაუწყდების!

- ომენ, შენს მადლსა!

- სამარის მაგიერ მგლის კერძათამც გახდების!

- ომენ, შენს მადლსა!

- სამანი! - დაიძახა დეკანოზმა და დააჟღერიალა დროშა.

- სამანი! სამანი! - დაიძახა ხალხმაც და მიეხვია საქმეს. ყველანი მოჰყვნენ დროშების ჟღერიალს და მანამ არ შეუყენებიათ, სანამ ხალხმა სამანის საქმე არ გაათავა.

XXIII

როდესაც ისინი მორჩნენ ამ სახალხო ჩვეულებას, დასდევს პირობა; რომ საქმეს მტკიცედ შესდგომოდნენ და ონოფრესათვის უეჭველად ეშველათ. გუდამაყრის

თემობასაც შეატყობინეს თავიანთი განზრახვა და გადაწყვეტილება. მათ უამათ ხევის გადაწყვეტილება და თანამონაწილეობის წადილი მით უფრო სიხარულით გამოაცხადეს, რომ ქალის მოკვლა მათ თემობაში მოხდა და სირცხვილიც ყველაზე მეტი მათ მოეხვია თავზედ.

ამ მიზეზის გამო გადასწყვიტეს, რომ ბურსაჭირის ტაფობაზედ, როგორც შუა სამაზრო ადგილზედ, გაემართათ სამი თემობის ყრილობა: ხევისა, სნოსი და გუდამაყრისა.

ერთს დღეს ბურსაჭირის ღელისკენ ორივე მხრიდგან ხალხი დაიძრა. დანიშნული იყო თემის ყრილობა და ხალხი შედიოდა იმ გორაზედ, სადაც მომხდარ ავაზაკობის ნიშნად ონოფრეს გატიალებული ქოხი მოჩანდა. აქ აღარავინ დადიოდა, რადგანაც ხმა გავრცელდა, რომ გამოქვაბულს მავნე სული დაეპატრონაო, ღამდამობით აანთებენ ცეცხლსა და ტაშ-ფანდურას გამართავენო. თუ კაცი ჩაიგდეს, აუცილებლად ფათერაკს წაჰკიდებენო, და ეს ხმა კი ხალხის რწმუნებამ შეითვისა და სრულს ჭემმარიტებად მიიღო.

მაღე გასცდნენ ამ ადგილებს და გავიდნენ გუდამაყრელები ბურსაჭირის ღელეში, სადაც მოხვევები უკვე მოსულიყვნენ.

ყველანი მოგროვდნენ შეიყარნენ, აკლდა მხოლოდ ჯმუხა ჯალაბაური, ყველაზედ ხნიერი მთელს სამს თემში და ყველაზედ სახელგანთქმული მოსამართლე.

- ასე რად დაიგვიანა ჯმუხამა? - იკითხა ვილამაც.
- აბა რაი ვიცი, შენაი ჭირაიმე! - მიუგო მეორემა: - იქმნება უქეიფოდ არის.
- დაბერდა ბეჩავი, თორღავ, დაბერდა და დაზარმაცდა
- ჰაი, ჰაი, რომ დაბერდა!.. ბატარაი ხნისა კი აღარაა.

- მოდის, მოდის! - ერთბაშად მოისმა და ვაკეზედ გამოჩნდა გაბადრულის თეთრის წვერით მოხუცი, რომელიც წყნარად მოდიოდა და ჯოხზედ ებჯინებოდა. იმისი ჭკვიანი და აზროვნებით სავსე სახე გულკეთილობასაც გამოსთქვამდა და, ეხლა მოკუჟული დიდრონი თვალები, უეჭველია, ოდესმე მოჟუჟუნენი, სიცოცხლის ცეცხლით აღსავსენი უნდა ყოფილიყვნენ.

ხალხი მიეგება, როგორც უფროსს, ყველასგან პატივცემულს და საყვარელს კაცს. ჯმუხამ მაღლი გადუხადა და წარმოსთქვა:

დავბერდი, დავჩაჩანაკდი,
წვერი შემექნა ჭალარა;
შინ საქმეს ველარ ვაკეთებ,
გარეთ ვარგივარ აღარა!

- რაისთვი, რაისთვი, ჯმუხავ? - უთხრა ერთმა მოხუცებულმა: - შენი სიცოცხლე ჩვენთვის ღვთის წყალობაა... შენგნით ვართ გარიგ-დარიგებულნი... შენ გოსწავლი ჭკუასა.

- ნუ, შენი კვნესა-მე, ჯმუხაისი, ნუ! გულს ნუ გაგვიტეხ! - დაუმატა. მეორე მოხუცმა და ლექსადვე უპასუხა:

გაგვიძელ, ბერო მინდიავ!
მუხლი მოიბი მგლისაო;
ჩაგვიყოლივნე უმცროსნი,
ვისაც თავი აქვს ცდისაო.

- აბა მაშ მომყევით, - უპასუხა ჯმუხამ და დაუმატა: - დღეს ბევრი გვაქვს საცდელი, ბევრი, ღვთის მადლმა! - და გასწია ბინად ამორჩეულის ადგილისკენ.

ხალხი დალაგდა, დაიწყო ლაპარაკი იმ საშუალებაზედ, რომელიც უნდა მიეღოთ მკვლელის აღმოსაჩენად.

ყველა ცხარობდა, ამბობდა თავის აზრს და თავისი გამორჩეული საშუალება მოჰყვანდა, მაგრამ, როგორც ამგვარს შემთხვევაში ყოველთვის არის ხოლმე, ერთი მეორეს არა ჰყაბულდებოდა და საქმე გრძელდებოდა.

- მოიცადეთ-ლა! - დაიწყო ჯმუხამ და ხალხი გაჩუმდა: - „შინ დაბარებული გარეთ არ გამოდგებისაო“, ნათქოშია, და მართალიცაა... აქ რაიც გინდა სთქვათ, საქმის დროს ისე უნდა მოიქცეთ, როგორც თითონ საქმე მოითხოვს... ჩვენ ის დებულება უნდა დავდოთ, რომ ქალი თუ კაცი, დიდი თუ ბატარაი... სულ, სულ, სულ, რაიცა ვართ სამ თემობაში, უნდა გამოვიდეთ და, როგორც ჭკუა გაგვიჭრის, როგორც ღმერთი ჩაგვაგონებს, ისე გამოვუდგეთ მკვლელის კვალსა... ეგრე არაა, ნინიაუ, შენი კვნესა-მე?! - გადუბრუნა თავი მეზობელს, რომელმაც თავის ქნევით უპასუხა:

- ეგრეა, ღვთის მადლმა!

- ეგრე არაა, ხალხნო და ჯამაათნო? - მოუბრუნდა ხალხსა.

- ეგრეა, ეგრე!.. აქ დარიგება არ გამოდგების.

- მაშ რაი-ლა?.. შევუდგეთ საქმესა...

- შევუდგეთ, შე, შენი კვნესა - მე!

- ხალხნო და ჯამაათნო!.. გწადისთ დამნაშავეის პოვნა?

- გვწადის, ღვთის მადლმა! ეგრე გვწადის, როგორც მშიერს გაძლომა, ბერს - სულის ცხოვნება.

- აბა, მაშ მაგას დიდი ლაპარაკი არ უნდის. წადით, დაიშალენით და ძებნას შეუდექით... გაწყდეს ის თემი, რამაც ერთის კაცის პოვნა მოინდომოს და ვერ იპოვოს... ხმა ღვთისა და ხმა ერისა ერთი არისო, და ძალაც ერთი უნდა იქმნას... აბა, ვოჟებო!.. ბატარაი გაინძერით და საქმე მალე გაკეთდების... ქვეყანას ქვეყნისა შეუძლიან!..

მოხუცს ჯერ ლაპარაკი არ გაეთავებინა, როდესაც მოლაპარაკეთ შუა ვიღაცა კაცი შევიდა, მოიხადა ქუდი, დააგდო დედამიწაზედ და ცალს მუხლზედ დაიჩოქა.

ჯმუხას სიტყვა ნახევარზედ გაუწყდა; ყველანი გაჩუმდნენ და ახლად მოსულს გაოცებული შეჰყურებდნენ. იმის დაგლეჯილი და ხის ქერქით მიკონკილ-მოკონკილი

ტანისამოსი ხორცს ძლივს-და ჰჭარავდა. ადგილ-ადგილ, სადაც კანი გამოსჩენოდა, იმისთანა სიგამხდრე ეტყობოდა, რომ იტყოდით - ძვლები გადაეთვლებო. გამხდარივე სახე გაჰყვითლებოდა, პირის კანი დასჩვილებოდა, დასთონთლებოდა, მოსდუნებოდა და, ძალას მოკლებული, როგორღაც უსიამოვნოდ ჩამოჰშვებოდა. პირისახე მკვდარსავით გაჰფითრებოდა და სევდიან-შეშინებული თვალები გაუბედავად გამოიხედებოდა. ქუდის ხმარებას, როგორც ეტყობოდა, დიდი ხანია გადასჩვეოდა და ამისთვის გრძელი თმა და წვერი გაბურძგნოდა, შესთელოდა და საზარელს, უსიამოვნო შეხედულებას აძლევდა. გულ-ხელ-დაკრეფილი, ერთ მხარ ჩამოგდებული ისე დაჩაგრულად, უიმედოდ და ბეჩავად გამოიყურებოდა, რომ მისი ნახვით კაცი შეძრწუნდებოდა.

ვინ იყო, საიდგან მოსულიყო, ან ამ კრებაში რად შემოსულიყო, - არავინ იცოდა, ვერავინა სცნობდა. მეტად დაცემული, დამცირებული, გასრესილი იყო, რომ მის მნახველს გულში სიბრალული არ გაჰღვიძებოდა. საცოდავი იდგა დაჩოქილი, თითქოს შენდობას ითხოვსო.

- ბიჭაუ! ვინა ხარ? - გაოცებიდგან პირველი ჯმუხა გამოვიდა და კითხვა მოახერხა.

- ვინა ვარ?! - წყნარად, მაგრამ ისეთის ხმით წარმოსთქვა უცნობმა, რომ მსმენელთ სხეულში ჟრიამულმა გაურბინა...

ახლად მოსულს ეტყობოდა, რომ გულის ვარამს საკმაოდ დაეხაშმა, ძლივს-და ქშენავდა, ხმა უსწორ-მასწოროდ უკანკალებდა.

- მე ვარ ცოდვილი და ღირსი სასჯელისა... - წარმოსთქვა და ხმა ჩაუწყდა, რამდენჯერმე სცადა ამოხველებით ხმა ამოეწმინდა, მაგრამ ნახველის მაგივრად ნაკუთ-ნაკუთი სისხლი ამოვარდა პირიდგან.

ავადმყოფი მისწვდა მკერდსა, დაიკლაკნა ტკივილისაგან და სახე დაეპრანჭა.

ხალხი იქამდის შეეპყრო განცვიფრებას და ავადმყოფის მდგომარეობის თანაგრძნობას, რომ ხმის ამოღება ვერავის გაეხედნა.

- ღირსი ვარ სასჯელისა-მეთქი, და... იმად მოვედ, რომ დამსაჯოთ... რაისთვი გინდათ ჩემი სახელი... სახელი დაკარგული მაქვს... ჩემი სახელი დიდი ხანია მოკვდა და დაიმარხა... სახელი რად გინდათ?... ვინ ვიყავ, თქვენთვის რაი ხელსაყარია?... მე მოვკალ მაყვალაი, მე დავლუპე ონოფრე და ცხო რაი-და გინდათ?

ამ სიტყვებთან ერთად ბიჭი მთლად დაიგრიხა და ხალხში კი ძრწუნვის და გამტერების გუგუნნი გაისმა.

- რას გაჩუმიდით? გაგიკვრდათ?... ჰე, ჰე, ჰე!.. - მწარედ ჩაიციხა იმან: - მიყურეთ, მიყურეთ, ნახეთ, კაცს სადამდის შეუძლიან მივიდეს! ღვთის მადლსა, ნუ გაჩუმებულხართ!.. - ერთბაშად მღელვარებამ ძალა მისცა და საჩქაროდ დაიწყო: - დამკართ, მომკალით! ღვთის მადლმა, ღირსი ვარ და ეგრე ჩუმიად კი ნუ ხართ!.. იქმნება სიკვდილის ღირსიც აღარა ვარ?... იარაღს წავბილწავ, რომ მომაკაროთ?... ქვა მაინც აღარ გეპოვებათ, ქვა, ქვა!.. - გაბრაზებით დაიწყო ღრიალი და თავში ცემა.

- ბიჭაუ! შესდეგ, რაი მოგსვლია?

- გამიშვით, გამიშვით! - გაცოფებული იმახდა საცოდავი: - დღემდის ცხოს ველოდი და არ იქმნა... არ მოვკვდი, არავინ ჩამაძალდა... თქვენც აღარა მკლავთ... მაშ რაი ვქმნა, რა?

- გვიამბე დაწვრილებით, როგორ იყო? - კარგა ფიქრისა და მჭმუნვარების შემდეგ იკითხა ჯმუხამ, რომელსაც ოფლი გადმოსდიოდა შესაზარის სურათის ცქერასაგან.

- რაი-ლა გითხრა, ბეჩაო?! ხომ გითხარით, რომ მე მოვკვალ, ცხო რაი-ლა გინდათ? მე მოვკვალ და სისხლი აიღეთ. სახელიც გინდათ?.. ონისე ვარ.

- ონოფრეს იცნობდი? - ერთბაშად ჰკითხა ჯმუხამ.

- ონოფრეს... ონოფრეს როგორ-ლა არ ვიცნობდი... ღვთის ნათლული იყო... იმანაც იცოდა ჩემი ცოდო... იმას ყველაფერი ვუთხარი...

- ხალხო, სმენა იყოს და გაგონება! - დაიძახა ჯმუხამ და სახე გაუბრწყინდა.

- იმან მაზიარა... აღსარება ვუთხარ... არა დავუმალე-რა...

- იმან იცოდა, რომ შენ მოჰკვალ, არ გამოგაცხადა... შენ დაგფარა და თითონ თავი მსხვერპლად მისცა?!

- ის არ იტყოდა... ღმერთიური იყო, ღმერთიური, განა კაცი იყო! თავად მითხრა, აღსარება არ გაიცემაო... ლუკმა-ლუკმა რომ დამჭრან, ვერ მათქმევინებენო და... და არცა სთქვა.

- დიდება შენს სახელს, უფალო! გადაიწერა პირჯვარი ჯმუხამ: - დიდება შენის სახელის მადიდებელს, დიდება შენის სიტყვებით გაძლიერებულს!

ხალხს უკვირდა ონოფრეს მოქმედება და ღირსმოსაგონებელს სიმტკიცეს, სასახელო ვაჟკაცობას და სამაგალითო მოქმედებას, გულში იბეჭდავდა ისე ძლიერად, რომ მისი აღმოფხვრა ათას შემთხვევათ ჯერ კიდევ ვერ შესძლებია.

- ბიჭაუ! განშორდი ხალხსა. - ბრძანებით წარმოსთქვა ჯმუხამ კარგა ფიქრისა და დუმილის შემდეგ.

- რაისთვი? - ისეთის შესაწყალის ხმით იკითხა უბედურმა, რომ ყველას შებრალება აღუძრა გულში.

იმას ესმოდა, რომ ხალხისთვის საზიზღარი შექმნილიყო, მოჰშორებოდა მასა და მეტისმეტად ამცირებდა კრების ცქერა, მის შორის ყოფნა.

- თემმა შენს საქმეზედ უნდა მოილაპარაკოს.

- მე რაი-ლა მოსარიდებელი ვარ, შენაი ჭირაიმე, ვიქმნა აქა. რას დაგიშლით, ვინ დამერიდების?

ხალხში გაიმართა ჩურჩული, და ბეჩავს გამოუცხადეს, რომ სანამ თემის თავნი მოლაპარაკებაში იქმნებიან, გარეშე პირი ვერ დაესწრობაო.

დამნაშავე განშორდა, და კრებაში ლაპარაკი გაიმართა იმის შესახებ, თუ რა უყონ უბედურს მთიელს, რომელიც თავად, ძალადაუტანებლად მოვიდა და ისე გულწრფელად აღიარა ყოველისფერი.

სჯა დიდხანს გრძელდებოდა, რადგანაც ერთის მხრით საზარელს სურათად ეხატებოდათ დამნაშავის მოქმედება და მეორეს მხრით მისი ბეჩავობა და დაცემა გულს უღებოდა, აბრალებდა, და პატივების სურვილი სიმკაცრეს ხელს უშლიდა.

მათ წინ იდგა დავრდომილი, რომელიც ოდესმე თემის თავმოსაწონი, სასახელო იყო, ის ონისე, რომელიც მოძმეთათვის თავგადადებული მტერს ტყვიად მოხვდებოდა და შიგ გავარდებოდა; ეხლა გალახული, მოგლილი, დაოსებული, რომელსაც მზის სხივიც კი შეჰზარებოდა.

მოლაპარაკება გათავდა, და ჯმუხამ ისევ დაუძახა ონისეს, რომელიც გულის ცახცახით მოვიდა და შუა ადგილას დაიჩოქა. მთლად სმენად გადაქცეულს ჯმუხასთვის თვალები ვერ შეექცია. თუმცა წარმოუთქმელის წადილით უნდოდა იქ მყოფთა სახის-მეტყველებაზედ შეეტყო, რა გარდაწყვიტეს მის შესახებ.

- ონისე!.. შენს მაგიერ ჩვენი მოწყალე და პატრონი დაიკარგა...

- დამკალთ და წამლად დამადეთ, თუ ეშველების რამე! - საჩქაროდ წამოიძახა ონისემ.

- თემმა გარდასწყვიტა, რომ ნამდვილი დამნაშავე ეპოვნა...

- და აგერ... აქა ვარ, თქვენაი ჭირაიმე!.. თავად უფალმა მომიყვანა, ღვთის მადლმა!

- თემსა სურდა ნამდვილი დამნაშავე მიეცა მთავრობისთვის და უბრალოდ დასჯილი კი გადაერჩინა.

- თემი გონიერია, ადიდოს უფალმა!

- მოიცა, ბიჭავ! - გააწყვეტინა ჯმუხამ... - ხალხმა გადაწყვეტილება შესცვალა... შენ არ გაგცემს... ხალხი, თემობა ითხოვს, რომ ონოფრე დააბრუნონ, ხალხს აჩუქონ. თემის თხოვნას წინ ვერავინ გადუღდება...

- არა, თქვენაი ჭირაიმეთ!.. მე მიმეცით, მე გამგზავნეთ... თუნდა გზაჩი მოკვდე, გამგზავნეთ.

- ეგრეც მკვდარი არა ხარ, ბეჩაო! - უპასუხა ჯმუხამ და დაუმატა: - თემს რომ გაძლიერებული ენახე, გაუტეხელი, თავმოუხრელი ჰაი, ჰაი, რო გიჩვენებდა, ძალასა: მოგგრეხდა და მოგტეხავდა... მაგრამ ეხლა ხელს არ გახლებს... არ გახლებს, მაგრამ თემობაჩიც ვერ მიგიღებს... წადი, იცხოვრე, იცხოვრე, სადაც გინდა, როგორც გინდა... შენ ერთხელ მოსწყდი თემობას და ველარ შეუდუღდები...

- ბეჩაუ! - დაიკვნესა ონისემ: - ვითომ მიბრალებთ?.. საით ვიცხოვრო, რაღამ მომასვენოს?.. ონოფრე ჩემს მაგიერ იკარგებოდეს, და მე კი მზეს უცქეროდე?.. მოკვდეს ონისე, მოკვდეს, რომ მაგას უბედავენ...

- იყურე, ბაღლო!. თემი დალოცე, რომ სიცოცხლეს გარჩენს. თემმა ისურვა შენი დარჩენა და უნდა დარჩე... დარჩეს, თემო?

- დარჩეს, დარჩეს! - გაისმა ძლიერი ხმა მთელის ხალხისა.

ონისე გაჟრჟოლდა და სიხარულის ცრემლები გადმოსცვივდა: მეტად ძვირფასი გასაგონი იყო, ყველას მოსხლეტილის გულისაგან გაგონება, რომ მას კიდევ რადმე

აფასებენ, კიდევ რამოდენადმე სიყვარულს უჩენდნენ. ის დაეცა მუხლის თავებზედ, მთრთოლვარეს ხელებით ჯმუხას ჩოხის კალთას დაეძებდა, რათა დაელორთხა და მადლობის გრძნობით დაელოშნა.

- არა, ხალხო. არა, ჯმუხავ! არა, აგრემც თქვენ ჭირს დაგლევი!.. არა ვარ თქვენი წყალობის ღირსი... ეგ წყალობა დიდია, მაგრამ ძნელი, მეტად ძნელი... არა ვარ ღირსი, არც იმ პურისა, რომელსაც მომაწვდენს... ვინც ლუკმას მომიშვერს, ის ლუკმა ალალი იქნების და მე კი არამი!.. ყელ ვეღარ ჩაუშვებს.. ჯმუხაისი! შენი კვენესამე... ხალხო, თემო!.. აგრემც თქვენ ჭირს დავლევი... არ მინდა... მაგად არ მოვსულვარ.

- მაშ, რისთვის მოხველ, რა გინდა?

- იმად, რო დამნაშავე ვარ... კაცი დაიკარგა ჩემის მიზეზით და მიშველეთ - დავიხსნა... მიშველეთ, თემი ხართ, დიდი შეგიძლიათ... დავიხსნათ და თუნდა ჩამქოლეთ.

ხალხი გაჩუმდა, იმან იგრძნო სრული სამართლიანობა ონისეს მოთხოვნისა; მიხვდა და სიტყვა გაუწყდა.

- მე მიყვარდა მიყვალაი, - დაიწყო ისევ ონისემ სულის კვეთებით, - მიყვარდა, ვფიქრობდი, იმედი მქონდა ბედნიერება მეწვევა-მეთქი, მაგრამ მოვტყუვდი... გული გაგიჟდა, გაბრაზდა, სისხლი ამერია... მაყვალაი ცხოსთვის ვერ დავთმე და მოვკალი!.. მეგონა მოვკლავ-მეთქი, და მოვისვენებ მაინც, მაგრამ უფალი დიდი ყოფილა!.. დღენი მომეწამლა, სიცოცხლე გამიშავდა და გულს მეტი შხამი ჩაესხა... დავდიოდი, ვჭამდი, ვსვამდი, მეძინა, თუ მეღვიძა - ვერ გამეგო... ყველა შავად, ნაღვლიანად და მწარედ მეჩვენებოდის... წყალი, წყალ-ტიალას რალამ შეუცვალა გემო?! მზისთვის ვერ შემიცქერია, მთვარესთვის ვერ მიმიხედნია, მრცხვენის... მრცხვენოდის... ჩემი ჩრდილის დანახვაც კი მარცხვენდის... ონოფრე შემხვდა... მაზიარა... ყველა გავაგებინე, ყველა ვუთხარ აღსარებაში... იცოდა ჩემი თავგადასავალი... გითხართ და ვამბობ. ვამბობ თავმთელი და თავგატეხილი, ონოფრე არაა დამნაშავე, ონოფრე ცამდის მართალია, მე ვარ, მარტო მე, დამნაშავე, და იმას უშველე!.. უშველეთ-მეთქი, და აჰა ჩემი გული!..

ონისე ისევ მუხლებზედ დაეცა და ხელების მოკვრით მკერდი გადაიღელა: ტუჩები ჯერ კიდევ რაღაცას მოძრაობდნენ, სახეშეშლილი, გამწარებული ჯერ კიდევ რაღაცას ლულლულულებდა; ხალხსაც გაეკმინდა ხმა, გაჩუმებულიყო; ნახულის და გაგონილის წინაშე თავი მოეხარა...

ერთბაშად კრება შეინძრა, ერთ მხარეს მდგარნი ორად გაიპო და ვიღაცა კაცი, ჩასისხლიანებულის თვალებით, ვეფხსავით გადმოხტა... მივიდა პირდაპირ ონისესთან, დასტაცა მხარი და წამოაყენა.

- ბიჭაუ! შამომხედე... - დასწყვივლა იმან: - შენ წამართვი მშვიდობიანობა... სახლი გამიწბილე, დამჭერი... მაყვალაი გიყორდა?.. ღვთის მადლმა, რომ მეც მიყორდა, შენზედ მეტად მიყორდა... შენ მოჰკალ მაყვალაი, მაყვალაი ჩემი იყო და... თემს რასა სთხოვ? შენ მოჰკალ ჩემი, და სისხლსაც მე ავიღებ!

ონისემ შეჰხედა და გაიღიმა.

- მომკალ, მომკალ! - დასძახა იმან გახარებულმა და მკერდი უფრო მეტად

გადაიწია.

ხალხი გამტერებული იდგა და ვერ გამოერკვია, რა ხდებოდა; ყველანი გაჩუმებულიყვნენ, გაყუჩებულიყვნენ ისე, როგორც ქარიშხალს წინეთ ჰაერი, რომელიც გრგვინვად გადაქცევას აპირობს.

- მოგკლავ, მოგკლავ, ღთის მადლმა! - ერთბაშად მოისმა და ხანჯალმა ჰაერში იელვა, გათრთოლდა და გაიკრიალა.

ხალხი შეირყა, გაქანდა იმ მხრისკენ, მოეხვია მოჩხუბართ და შეჯგუფდა, ბურთად შეიკრა. რამდენსამე წუთს ასე გაუშლელად ღელავდა და გამოურკვეველს მოძრაობაში ტალღასავით მიქან-მოქანავდა; გაიშალა, გაიფანტა და ხმამაღლად ყვირილი დაიწყო:

- სიკვდილი მოღალატეს, სიკვდილი!..

იმ ადგილზედ, სადაც პირველად შეჯგუფებულიყვნენ, დარჩენილიყო რამდენიმე კაცი, რომელთაც გაბრაზებული, ფერმიხდილი და სახე არეული გელა ეჭირათ; და იქაც, იმათ ფეხებთან ეგდო ონისე. გელას ხანჯალს მკერდი გაეპო მისთვის. მობრძავი უწყალოდ იგრიხებოდა და აქეთ-იქით აწყდებოდა, ცდილობდა წამომდგარიყო, მაგრამ ძალა თანდათან აკლდებოდა და მისი მეცადინეობა ამაოდ რჩებოდა. ბოლოს, შეჰკრთა, ორივე ხელეტი გაპობილს მკერდთან მიიტანა და ფერდაკარგულმა, მთრთოლვარე ტუჩებმა ჩუმად, ნიავსავით წყნარის თრთოლვით, მკაფიოდ წარმოსთქვა:

- უფალმა შეგივალოს, გელაუ!

კიდევ ერთხელ შეჰკრთა, გაიზმორა, გაიჭიმა, დაიკვნესა და საუკუნოდ გაუნძრეველი დარჩა...

მეტად ძნელი და შემადრწუნებელი სურათი იყო, რომ მისი მნახველი ხალხი გულგრილად დარჩენილიყო; ძალღონეს მოკლებული, უიარაღო კაცი, თემს შემოხვეწებული, თემს, ყრილობის დროს, თვალწინ მოუკლეს! - გელას გაბედულობა მეტად საზიზღარი იყო, საკმაოდ დასამცირებელი კრების თავმოყვარეობისათვის, რომ უიარაღო კაცის მკვლელისთვის გულგრილად შაეხედათ.

- მოვკლათ, დავახრჩოთ, ჩავკუწოთ! - იმახდა ხალხი და მისი ხმა ჰაერში ცის გრგვინვად გაისმოდა.

ყველა მზად იყო მონაწილეობა მიეღო ამ კაცის წვალეებაში და ყველა სცდილობდა, რომ უმეტესი სატანჯავი მოეგონა მისთვის.

ერთადერთი ჯმუხა იყო თავჩაკიდებული, მწარედ ჩაფიქრებული და ხმა ამოუღებლად მწარე ფიქრს ეძლეოდა.

ერთბაშად აიღო მან თავი და ჰმუნვარებით მოცული სახე გამოუჩნდა. აშკარად ეტყობოდა, რომ მის გულს სევდა ლოდად დასწოლოდა, ძალას ატანდა და თავის სიმძიმის ქვეშ უწყალოდ სრესავდა.

- თემო! - დაიმახა ერთბაშად, და მისმა ხმამ თრთოლვით გაირბინა ჰაერში.

ყველა სწრაფად გაჩუმდა, გაქვავდა და სმენად გარდაიქცა.

- სამირკველი შეირყა და ცა ჩამონგრევას აპირობს... ხალხი წახდა და თემის პირი

ირღვევის... ნახულით თოლთ მიბნელებების, გაგონილით სმენა მეკარგების!.. რაი ვთქვა?.. რაი გითხრათ?.. რაი გითხრათ? - ცრემლებ ქვეშ წამოიძახა ჯმუხამ და ქუდი მოიხადა. ჭმუნვარებით სავსე პირისახე მოხუცისა მთლად თრთოდა, შუბლი დაჰნაოჭებოდა და ცეცხლმოდებულის გულიდგან ამოხეთქილი ქშენა სულს ძლივს-და აქცევინებდა.

- რაი ვთქვა?.. რაი გითხრათ-მეთქი? - განიმეორა იმან და ორი მდუღარე ცრემლი მარგალიტსავით გადმოევიდა ქუთუთოებზე: - ვხედავ ვილევით!.. ჩვენობა აღარაა... ვიტირა, თავს ვიცა... შეუნდო შემცოდეთა, თუ შევაკვდე?!. თქვენ თავად ჰნახეთ, რაიც ჩაიღინა გელამა... მაგის სიკვდილი რაი გახდა?.. ერთაის მოკვლა თემისთვის არც მადლია და არც სახელი... კაცისკვლა არც უფალს იამების...

- არ იქნების, არა! - ერთხმად, თითქოს ერთის კაცისგან გაისმა თემის ძახილი: - გელა მოკვდების.

- სუთ-და, გაჩუმდით! - მაღლა შეჰყვირა ჯმუხამ და ისევ სიჩუმე ჩამოვარდა: - გული მეუბნების, ნუ მოვკლავთ-მეთქი, მაგრამ გუნება ცხოსაც მეუბნების...

- სიკვდილი, სიკვდილი გელას!

- იქმნება სჯობდეს... არ ვიცი!.. იქმნება ცოდო-ბრალი, რაიც ჩვენში ტრიალებს, მსხვერპლს ითხოვდეს... მე აღარ ვიცი, ხალხო, და რაი ვქნათ?..

- გელამ შეგვარცხვინა, გელამ გაგვაწბილა, გელას სიკვდილისაგან ვერც ვინ ვერ იხსნის!.. - აყაყანდა ისევ ხალხი.

- ჩაგონთდით, ხალხო!.. ცოდო - ბრალს კიდევ ცოდო არ მიუმატოთ... ღმერთმა ხელი აიღო ჩვენგანა და მეტად ნულარ შევრისხავთ!

- სიკვდილი, სიკვდილი!

- კარგი... - წარმოსთქვა ჯმუხამ, მაგრამ მოიწმინდა თვალები და დაუმატა: - გელა რო ჩემი ღვიძლი შვილი ყოფილიყო, ღვთის მადლმა, მე თავად, ჩემის ხელით გავუპობდი მკერდსა, ამოვუღებდი გულსა და უკანასკნელს წვეთამდის გამოვწურავდი იმ სისხლს, რომელსაც ჩვენობა აღარ ეტყობა... გელა უცხოა. მარტო თავს ვერ ვენდე, გულს ვერ დავუჯერე... თქმულია: „ხმა ღმრთისა და ხმა ერისაო“... იმად დაგვიკითხეთ. გელა მოკვდეს. თქვენ გინდათ და მეც თქვენთანა ვარ... უთქვენოდ სულსაც ცხონება არ უნდის... გელამ გვიღალატა, გელამ თემის პირი გატეხა, გელამ ხალხი შეარცხვინა, - მაშ მოკვდეს გელა!

- მოკვდეს, მოკვდეს! - აჩქარდა ხალხი.

- და მოკვდეს ისე, რომ მაგის სიკვდილი დამრჩოთ სახსოვრად დარჩეს.

- ჩავქოლოთ, ჩავქოლოთ! - იგრიალა ხალხმა და ხელში ქვალებული მიეხვია გელას. ავარდა მტვერი ხალხის მოძრაობისაგან და ყოველისფერი დაჰფარა, მოისმოდა რაღაცა დაყრუებული გრგვინვა, გრიალი, ქვების ჩახი-ჩუხი. ბოლოს, ყოველისფერი შესწყდა, გაყუჩდა და გაჩქურდა. ხალხი გამოვიდა ავარდნილის კორიანტელიდგან, რომელიც ჯერ ჰაერში ტრიალებდა და იმ ცოდვის ადგილისაკენ აღარ მიუხედნია, ისე გასწია შინისკენ, დარწმუნებული, რომ თავისი ვალი აღასრულა.

დაცარიელდა კრების ადგილი. ყველა დაწყნარდა და დამშვიდდა. მხოლოდ ავარდნილი მტვერი ჯერ კიდევ ირეოდა. ერთბაშად დაჰბერა ქარმა და ისიც გაანქრია... მის მაგიერ იქ გამოჩნდა ერთს ადგილს მიგროვებული ღორღი, რომელშიაც ხალხისგან ჩაქოლვილი გელა იყო ჩამარხული. ეს გახლდათ საქოლავი თემის მოღალატისა და ხალხისთვის მოსაგონებელი თავიანთ წარსულისა.

განვლო რამდენმამე წელიწადმა და აღწერილის თემობის მოძღვარის ონოფრეს განთავისუფლების შესახებ შემდეგი ცნობა მოუვიდათ:

„ონოფრეს ეპატია დანაშაული, მაგრამ ამ გადაწყვეტილებამ მოხუცს ვედარ მიუსწრო: ქალადის მიღებამდის იგი უკვე გარდაცვლილიყო“.

ნესტის გამო მოლიპული.

საგულე - ახალუხის მაგიერი ქალების ტანთსაცმელია.

3 ჭაჭი არის გალიპული ქვა, რომლისგანაც ასპიდის ფიცრებს ამზადებენ.

4 შუკუნას - კედელში დატანებულს ხვრელს ეძახიან. ამ ხვრელში შედის ურდული და იკეტება კარები.

5 ბანდული - მთაში სასიარულო ქალამანი, რომელსაც ძირები წვრილის ღვედითა აქვს დაწნული, თვით ამ ღვედებს საბანდს ეძახიან.

მთაში ჩქარს სიარულს ეძახიან მგლურსა.

სანადიროდ მიმავალს მონადირეს ყველა შემხვედრი ამ სიტყვებს ეუბნება; ხოლო მომავალს: - „კვალად უფრო, კვლავ უფრო“.

მთაში ჯერ ეხლაც უცხო პირი რომ უცხოსაგან ყიდულობდეს რასმე, სანამ გამსყიდავის ნათესაობა ნებას არ დართავს, ხელსაც ვერ მოჰკიდებს.

ასაკ-მოსული, ჯერედ უშობელი, დედალი ცხვარი.

ქეჩი - მამალი რამდენიმე წლის თხა, რომელიც წინ სიარულს დაჩვეულია და ცხვარს გზას უკვლევს.

იმ ხანში ფარი და ჩაჩქანი ჯერ კიდევ არ მოსპობილიყო ხევში.

ტოლს - მატყლისაგან გაკეთებულს საჩოხე შალს ეძახიან.

უნდა ვსთქვათ, საზოგადოდ მთის ხალხის სასახელოდ, რომ მათ შორის უწმაწური ლაპარაკი და ლექსი ძალიან იშვიათია. ათასში ერთხელ და ისიც დამთვრალს თუ წამოსცდება უმართებულო სიტყვა. თვით ჩხუბშიაც კი არ იციან უშვერი გინება და ერთმანეთს მხოლოდ ლაჩრობას, ტოლ-სწორის გაუტანლობას და მთხრობლობას აყვედრიან. რომელსამე მარცხს მასხარად აუგდებელს არ გაუშვებენ, მაგრამ სამასხაროდ გამოთქმულს ლექსში საგინებელი სიტყვები ძნელად არის ჩართული.

ხალხში რწმუნებაა, რომ ყოველ კაცს თავისი ვარსკვლავი ჰყავს და მის სიკვდილთან ერთად ვარსკვლავიც უნდა განჰქრეს.

როდესაც დეკანოზებმა დრომას ხელი უნდა მოჰკიდონ, ერთის თვით განშორებულნი სცხოვრობენ და მარხულობენ. ამაზედ იტყვიან, რომ იწმინდებაო.

ვეძას - გოგირდის მჟავე წყალს ეძახიან, რომელიც მიწას აყვითლებს.

წევრის სპარს-ანგელოზის ეკლესიაში მოუვიდათ ორი ხატი. ერთი მათგანი არის შემოსილი ნაკვერის ვერცხლით. მეორესაც ვერცხლის გვირგვინი აქვს. აგრეთვე სხვა ეკლესიებსაც ახალი ხატები მოუვიდათ.

*ჯაგნი - გოგირდ-ნარევი სპილენძი. მთაში ყველგან მრავლად მოიპოვება.